

**LECTIONES IURIS PUBLICI ECCLESIASTICI
IN USUM SCHOLARUM**

SEMINARIUM CONCILIARE MALACITANUM

LECTIONES IURIS PUBLICI ECCLESIASTICI

QUAS IN USUM SCHOLAE PARAVIT

**DR. EMMANUEL GONZALEZ RUIZ
SACERDOS
STUDIORUM PRAEFECTUS ET LECTOR IURIS
IN SEMINARIO MALACITANO**

2.a EDITIO

**MALACAE
EDICIONES "SEMINARIO"
APARTADO 190
1947**

**BARCINONE
EDITORIAL HERDER
BALMES. 25
1947**

Tllhll obstat.

CENSOR

Leo del Amo

Can. Doctara/to

Matacae, 24 Mall 1947

Imfmlmatw.

Dr. Julius de la Calle

Uic. Gen.

De mandato S. D. Rvdmae.

. Lie. Manricus Moreno

Can. Srius.

PRAEFATIO

Hoc opusculo, de Iure Publico Ecclesiastico, procul a mente semper habui novum edere Opus. Nihil igitur invenient periti praeterquam humiles illas annotationes, quas auditores curriculo transacto docui. Quas autem typis mandare volui, tum ut auditoribus iuvaminis paullum possem offerre, tum ut et Patriae quadam utilitate inservire possem.

Pe quidem vera, tironibus perpauci textus adsunt compendiose apteque dispositi.

Praeterea, auctores quos novi, quosque laudabiliter, fateor, optimos iudicavi, exteri cum sint, rebus ut nunc se habentibus, difficiliores sunt acquisitu.

Quinimo, et forsitan tempus advenit, in quo nobiliter ab asueta illa servitute liberati, iis qui tempus dant disciplinis, vernaculos auctores praebere possimus. Semper enim in Patria graviores auctores floruerunt. Dubitavimusne? Absit.

Nec Facultates et Theologica et Juridica hodie frigent. Ut exemplo utar, aspiciam quas pree oculis habeo Iuris Canonici Institutiones a P. P. Pegatii Ho in lucem editas. Quas institutiones ita perfecit P. Pegatillo, ut doctor aliarum nationum perficere potuisset.

De Iure vero Publico Ecclesiastico, proh dolor, non ita dicere possem. Cum autem nullus auctor hodiernus ad me pervenerit qui et sufficienter et breviter de hac re in Hispania fecisset, aussus sum hoc Manuale in lucem prodere. Nec oblitus in nostris Seminariis auditores non posse incumbere huic disciplinae diu, volui breviter et sufficienter et clare iis pagellis afferre fundamentalia omnia problemata Iuris Constitutionalism Ecclesiae.

Quadruplicem partem videbis. Nam in primis, naturam Ecclesiae eiusque potestatem tum in genere, tum in specie de singulis potesta-

tibus. Deinde, notiones generales Iuris Publici externi, id est, de relationibus iuridicis Ecclesiam inter et alias perfectas societas. Praeterea, de aliquibus quaestionibus specialibus Iuris Publici, praesertim de rebus mixtis et immunitatibus, sermonem instituimus. Denique, de iure Concordatario. Prae omnibus autem partibus aliquid mittimus de iure in genere, de societate, deque mutuis relationibus inter societas perfectas.

Dominus Noster benigne munus suscipiat, ut qui Ecclesiae et naturam et iura discant, etiam et defendere scient sicuti decet tantae Matris devotissimos filios.

Scripsi Malacae, die Beato P. M. Ioanni de Avila sacra, 10 Maii 1944.

AUCTOR.

AD SECUNDAM EDITIONEM

Tribus annis prima editio exhausta est. Multa Seminaria et nonnulla Religiosorum collegia illum tamquam 'textum adoptarunt.

In hac nova editione quasdam addidi quaestiones, et alias, nova methodo et, ut mihi videtur, clariori, exposui. Experientiae magistri huius disciplinae hisce tribus annis has correctiones et additiones suaserunt.

Paxit D. N. Jesús Christus, cui hanc etiam secundam editionem libenter et toto dicamus corde, ut liber ad perfectiorem Matris Ecclesiae cognitionem et amorem studiosos tirones perducat.

Malacae, die Beato P. M. Joanni de Avila sacra, 10 Maii 1947.

AUCTOR.

INDEX ANALYTICUS

	<i>Pag.</i>
Praefatio	7
Selecta bibliographia	13

PRAENOTIONES

Lectio 1.a <i>Notio iuris eiusque divisio.</i> Ius etymologice. Varii usus vocabuli «ius». Ordo moralis. Ordo iuridicus. Notio iuris: subjective et obiective. Divisio iuris: ecclesiasticum. Ius publicum et privatum. Divinum et humanum. Internum et externum.....	17
Lectio 2.a <i>De societate et auctoritate sociali in genere.</i> Societatis notio. Divisio societatis. De auctoritate sociali. De quantitate potestatis in societate perfecta. Partitio potes- tatis in societate perfecta. De potestate legifera. De potes- tate iudiciali. De potestate executiva.....	25
Lectio 3.a <i>De relationibus iuridicis societatum perfec- tarum. Praenotiones iuris publici externi.</i> Distinctio societatum perfectarum inter se. Societas per- fectae pares et impares. Status concordiae et conflictus. Relationes societatum perfectarum in statu concordiae. In statu cōflictus. De bello.....	52

PARS I.—DE ECCLESIAE NATURA ET POTESTATE

Lectio 4.a <i>De Ecclesia ut societate.</i> Notio Ecclesiae. Quaestiones solvendae; De Ecclesia iu- ridicitate. De Ecclesia publicitate. De suprematia Ecclesiae, iuridica Ecclesiae perfectio: Status quaestionis.....	41
Lectio 5.a <i>Demonstratio perfectionis iuridicæ Ecclesiae.</i> Praenotandum: notae distinctivæ societatis perfectae. Ar- gumentorum natura et divisio. Probatur Ecclesia perfectio	

eo quod est societas suprema. Ex eo quod societas spiritalis et supernaturalis. Ex eo quod est societas una et universalis. Sacrae Scripturae loca. Ex traditione et praxi Ecclesiae.....	49
Lectio 6.a De potestate Ecclesiae in genere. De potestate ordinis et jurisdictionis. Differentiae inter potentiam iurisdictionis et ordinis. Obiectum jurisdictionis. Potestas magisterii et imperii. Potestas iurisdictionis ordinaria et delegata; fori interni et externi. Quaenam potestates Ecclesiae iuri publico pertineant.....	58
Lectio 7.® De potestate legifera Ecclesiae. Probatur existentia potestatis legiferae. Obiectum potestatis legiferae Ecclesiae. Limites. De rebus temporalibus. De actibus internis.....	64
Lectio 8.a De potestate iudiciali Ecclesiae. Probatur existentia potestatis iudicialei. Obiectum potestatis iudicialis. Limites.....	72
Lectio 9.a De potestate coactiva Ecclesiae. De potestate executiva in genere. Thesis: de existentia potestatis coactivae. Probatur. De poenis temporalibus. De fine poenae ecclesiasticae.....	80
Lectio 10.a Quaestiones speciales de potestate executiva Ecclesiae. De poena capitali propter delictum haeresis. Poena capititis numquam fuit ab Auctoritate Ecclesiae inflicta, nec invenitur in luce Canonico umquam sancta. Argumenta pro existentia iuris gladii eorumque crisis. Argumenta pro non existentia iuris gladii. Conclusio.....	90
PARS II.—RELATIONES JURIDICAE ECCLESIAM INTER ET STATUM	
Lectio II.a Praenotiones de Statu. Notio Status. Elementa: Populus, Territorium, Auctoritas suprema. Communitas elementorum ethnicorum. Bonum commune membrorum. De fine Status. Status et cura moralitatis. Status et cura religionis. Indifferentismus et libertas conscientiae. De tolerantia falsorum cultuum. Paritas cultuum	106

Lectio 12.a <i>De relationibus inter Ecclesiam et Statum.</i> Conspectus generalis systematum. Brevis historia relationum et doctrinarum. 1. De separatione Ecclesiae et Status. Thesis. Notio separationis. Adversarii. Probatio. Scholion de catholicis liberalibus. Objectiones.....	118
Lectio 13.a . II. <i>De systemate hierocratico.</i> Thesis. Explicatio terminorum. Res temporales, spirituales, mixtae. Potestas directa et indirecta. Adversarii. Probatio.....	131
Lectio 14.a III. <i>De regalismo et absolutismo.</i> * Thesis. Sensus. Adversarii. Probatio.....	138
Lectio 15.a IV. <i>Vera doctrina de relationibus Ecclesiam inter et Statum,</i> Thesis. Status quaestionis. Adversarii. Probatio. Corollarium. Conclusio.....	143
Lectio 16.® <i>De Ecclesiae et Status iuribus et officiis vi subordinationis indirectae,</i> Extensio potestatis indirectae. Officia Status: negativum et positivum. De auxilio vis armatae seu de braccio saeculari. De bonis Ecclesiae temporalibus. De interventu Ecclesiae in negotiis socialibus et politicis. De principum correctione. De regum depositione. Officia Ecclesiae erga Statum. Ecclesia et Status heterodoxi.....	157
PARS III.—QUAESTIONES SPECIALES IURIS PUBLICI	
Lectio 17.a <i>De rebus mixtis.</i> Notiones. Principia juridica quoad res mixtas in genere. De rebus mixtis in specie: Matrimonium. Matrimonium civile.' De impedimentis matrimonialibus. De potestate principis in matrimonio infidelium. De causis matrimonialibus. De scholis et Universitatibus. Ius Ecclesiae. Verus libertatis scholae conceptus.....	186
Lectio 18.° <i>Iura praefensa Status in Ecclesiam.</i> Regium place!. Not69 Occasio introductionis placiti regii. Confutatio regii placiti. De appellatione tamquam ab abusu. Confutatio appellationis ab abusu.....	186
Lectio 19.a <i>De immunitatibus ecclesiasticis.</i> Notio ei divisio. Nolae historicae. Quaestio iuridica de origine immunitatum.....	194

PARS IV.—DE IURE CONCORDATORIO

Lectio 20.a	<i>Praenotiones de concordatis.</i>	
	Concordata quoad nomem. Concordati definitio. Concor-	
	datorum formae externae descriptio. Divisio. 'Necessita....	107
Lectio 21.®	<i>De concordatorum subiecto et obiecto.</i>	
	De subiecto concordatorum. De concordatorum obiecto. Co-	
	rollarium: Notio iuris concordatarii.....	215
Lectio *22.®	<i>De natura iuridica concordatorum.</i>	
	Praenotanda. Sententiae. Theoria legalis. Theoria coordina-	
	lismi. Theoria privilegiorum. Theoria pactorum. Theoria ec-	
	lectica. Conclusio.....	222
• Lectio 23.®	<i>De interpretatione et cessatione concor-</i>	
	<i>datorum.</i>	
	Concordata et tractatus internationales. Interpretatio concor-	
	datorum. Concordatorum derogatio et abrogatio..	256
APPENDIX:	Qualificatio theologica principalium propositionum	
	iuris publici ecclesiastici	243

SELECTA BIBLIOGRAPHIA

Amo Pachón , L. del . *Las dos espadas o la Iglesia y el Estado*, Valladolid, 1938. .

Billot , L. *Tractatus de Ecclesia Christi*, II. Prali, 1910.

Cappello , F. M. *Summa iuris publici ecclesiastici* Roma, 1936.

Castañón Valdés , P. *Breves apuntes articulados de Derecho público eclesástico*, Oviedo, 1910.

Cathrein , V. *Filosofía morale*, 2 ed. ital. Firenze, s. a.

Cavagnis , F. Card . *Institutiones iuris publici ecclesiastici*. Romae, 1906.

Cocch I, G. *Commentarium in Codicem iuris canonici*, Taurinorum Augustae, 1931, vol. I.

Conte a Coronata , M. *Ius publicum ecclesiasticum*, Taurini, 1834.

De Luca , M. *Institutiones iuris ecclesiastici publici*, Romae, 1901.

Dieckmann , H. *De Ecclesia, II De Ecclesiae magisterio*, Friburgi, 1925.

Echeguren , J. *Theses iuris publici ecclesiastici*, Victoriae, 1928.

Fernández Rbgatillo , E. *Concordatos*, Santander. 1934.

Fernández Rbgatillo , E. *Institutiones iuris canonici*, Santander, 1941-1942.

Garcia Martínez , F., Obispo de Calahorra . *Naturaleza jurídica y derechos de la Iglesia*. Logroño, 1938.

González Ruiz , M. *Las Capellanías en España. Legislación concordada vigente*: en Revista Española de Derecho Canónico, 1946, 383-424.

Guenechea , J. N. *Principia iuris politici*, Romae, 1938-1939.

La Fuente , V. *Los Concordatos*, Madrid, 1972.

Umadmo . r . s de £/Derecho púbtico de la iglesia Católica. Ora-
nada. 1940.

Umaobo . R. s. DE<1 £/ Concordato español de 1753. Jerez de la
Frontera, 1937.

Lb Fur , L. *Le Saint-Siége et le droit des Gens*. París 1930.

Le Fur , L. *Précis de droit International public*. París 1939.

Lbrchr -Schlagenhaupbn . *Institutiones Theologiae dogmaticae*. Vol. I.

Oeniponte Lipsiae, 1939.

Liberatore , M, *Del diritto pubblico ecclesiastico*. Pratto, 1887.

Márquez , G. *Filosofía moral*. Madrid, 1943.

Mercati , A. Caro . *Recolta di concordati in materie ecclesiasti-
che tra la Santa Sede e le Autoritá civili*. Romae, 1219.

Montero , E., *Derecho público eclesiástico*. Madrid, 1943.

Ottaviani , A. *Institutiones iuris publici ecclesiastici*. Roma., 1955.

Peña Fernandez . M., *Ius publicum ecclesiasticum methodice expo-
situs*. Hispali, 1900.'

Pérez Mier , L. *Iglesia y Estado nuevo*. Madrid, 1940.

Postius , *El Código canónico aplicado a España*. Madrid, 1926.

Reio y Casanova , E. Card . *El régimen concordatario*. Madrid, 1917.

Rbstrbpo . Restrepo , J. M. *Concordata regnante Sanctissimo Do-
mino Pio PP. XI mita.*'Editio completa. Romae, 1934.

Rivet , L. *Quaestiones iuris publici ecclesiastici*. Roma 1912.

Rossi, j. *Ius publicum ecclesiasticum*. Romae, 1896.

Scavini , P. *Ius publicum ecclesiasticum*. Mediolani, 1884.

Soolia , L. Card . *Institutiones iuris publici ecclesiastici*. Mutinae,
1850.

Sota , S. *Manual de derecho público eclesiástico*. Besanzón, 1857.

Tarquini . C. Card . *Iuris publici ecclesiastici institutiones*. Roma,
1592.

Van Hovb , A. *Prolegomena ad Codicem iuris canonici*. Mcchlinae,
Romae, 1925.

Vázquez db Mella y Fanjul , J. *La persecución religiosa y la Ig-
lesia independiente del Estado ateo*. Madrid-Barcelona, 1951. (Obras com-
pletas, vol. V).

Ventura , J. *De iure publico ecclesiastico commentarius*. Romae,
1826.

- Vizza rdelli , C. *Institutiones iuris publici ecclesiastici*. Romae, 1863.
- Wernz , F. *Ius Decretalium*,, voi. 1, ed. 3.a, Prati, 1913.
- Wernz -Vidal . *Ius canonicum*, voi. I. Normae generales, Roma, 1938.
- Voi. II, De personis, Roma, 1928.
- Zallinoer , I. A. *Iuris ecclesiastici publici et privati institutiones*.
Romae, 1853.
- Zapelena , T. *De Ecclesia Christi*, Roma, 1940.

PRAENOTIONES

LECTIO La

NOTIO IURIS E1USQUE DIVISIO

Ius etymologice.—Non eadem ab omnibus vocis *<ius>* 1 exhibetur etymologia. Alii a vocabulo *<iussum>* ex verbo *iubere* derivant, ita ut ius idem sit ac *praeceptum*, *imperatum*, *lex*.

Alii a *iusfo* vel *iustitia* derivari autumant. Sic ius idem est ac iustum, aequum. «Ius est dictum, quia iustum est», ait S. Isidorus.

Nonnulli philologi moderni ac canonistae vocem «ius» derivari volunt a radice sanscrita *yu*, *yug*, *yung*, quae ideam ligaminis vel unionis exprimit, vel a voce primigenia sanscrita *yaus*, quae boni vel sancti ideam continet.

Nulla ex his etymologiis rationibus definitivis innititur, unde ut certa neutra haberi potest. Nos autem primam amplectemur ut communiorem et ab auctoribus, tam philologis, quam canonistis, propositam.

Varii usus vocabuli *<ius>*.—In usu hodierno legisperitorum vox *<ius>* multiplici sensu usurpari solet. Hac voce significatur:

- a) Lex, et sic dicitur ius naturale, ius positivum, ius civile, etc.
  - b) *Complexus legum* de aliqua materia tractantium. Sic ius poenale, ius matrimoniale, ius processuale, etc.
  - c) *Scientia legum*, unde dicitur jurisperitus, jurisconsultus.
  - d) *Sententia* a iudice prolati, qua scilicet legem applicat ad casum particularem: *ius dicere*, *iurisdictio* seu potestas dicendi ius.
  - e) *Locus* ubi ius dicitur seu tribunal. Sic in *ius vocare*, *trahere*, *ducere*.
  - f) *Obiectum* justitiae seu res quae alteri debetur. Ita solet dici *ius suum prosequi*, *ius alienum laedere*.
  - g) *Facultas moralis* aliquid faciendi, possidendi, exigendi. Hoc sensu loquitur de *iure dominii sive proprietatis* (1).

3   **Ordo moralis.**—Ut accurate notio iuris intelligatur, praemissa est ordinis moralis et iuridici explicatio, quocum intime connectitur.   x   C

Ordo in genere est apta dispositio mediorum ad finem, mundo proinde a Deo creato, ordo erit apta creaturarum dispositio ad suum finem particularem. Hic finis a Deo praesabiliter; ergo et ordinatio a Deo procedat oportet.

Haec ordinatio duplex est: una pro creaturis non intelligentibus, alia pro intellectu utentibus.

Creaturae irrationales ordinantur a Deo per legem aeternam, cuius participatio in his creaturis dicitur lex physica, si enim nimatis; lex biologica, si de viventibus; instinctus, si enim animalibus.

Activitatem proinde entium ratione carentium
habemus per determinationem quamdam horum .na urae p V
impressam, qua caeco modo ad finem ducuntur. Hic or

Creaturae vero rationales etiam lege aeterna gubernantur et

(1) Cappello, *Summa iuris publici eccles.*, 1956, n. 3.

illam participant, modo tamen illis consentaneo et connaturali. Cum intellectu et voluntate libera praeditae sint, mediante cognitione et libera volitione gubernari debent. Unde necessitas quam imprimet lex aeterna in ente rationali non est. ordinis physici, sed moralis.

Haec *ordinatio activitatis naturae rationalis vinculis moralibus in ordine ad finem hominis a Deo stabilitum* dicitur *ordo moralis*.

Ordo moralis, proinde, complectitur totam activitatem humana-
nam et omnes formas vitae rationalis i. e. religionem, moralitatem,
iustitiam, matrimonium, familiam, proprietatem, Statum, etc.

Ordo Iuridicus.—Ordo iuridicus est pars universi ordinis 4
moralis. Ordo moralis complectitur omnes hominis activitates et
relationes. Ordo iuridicus refertur ad quasdam hominis relatio-
nes, nempe ad relationes vitae socialis.

Cum homo natus sit vivere in societate, qcesario mutuae
relationes exurgunt, tam inter diversa membra societatis, quam
cum ipsis societatis auctoritatibus, quae quidem ordinandae sunt
ut et bonum proprium et bonum ipsius societatis maxime pro-
moveantur.

Complexus ergo *normarum* seu *legum* et *officiorum* quae
huiusmodi relationes moderantur i. e. *quae mutuam activita-
tem dirigunt mutuamque libertatem propter bonum commu-
ne restringunt et tuentur, ordo iuridicus* dicitur.

Notio iuris.—Ius dupliciter sumi potest: subjective et ob- 5
jective.

I.º Ex dictis patet hominem debere suam activitatem ordi-
nare ad finem ultimum iuxta normas divinae et socialis ordina-
tionis. Ad hoc opus est ut media quaedam possideat quibus
ad finem dirigatur. Haec media vel sunt necessaria ad finem,
vel convenientia tantum. Si primum, homo *potest* et *debet* haec
media in suo dominio vel usu habere ut ipsa possit adhibere.
Si alterum, homo *potest*, quamvis non debeat, de his mediis
disponere. Et hoc quidem inviolabiliter; aliter difficillima finis

ultimi concutio redderetur. Haec *facultas moralis inviolabilis aliquid faciendi, omittendi et exigendi* dicitur *ius subiective*.

Quod ius melius *dominativum* vocarem; appellatio enim iuris *subiectivi* ansam praebet falso conceptui iuris prop er errores hodie cum voce <*subiectivismus*>. connexos. Et bene dicitur *dominativum*, quia conceptum includit dominii in me ia vel res quea ad nostram activitatem ordinandam requiruntur.

2.º Media, quea ad ordinem moralem et iuridicum unusquisque adhibere debet, sive necessaria sive convenientia, eo sunt apta ad finem quia legitima sunt, seu iuxta legem sive naturalem, sive positivam: i. e. vel intrinsece requiruntur finem ultimum ex ipsa natura finis ultimi et medii (lex na ura ; vel extrinsece sunt necessaria ex praecepto positivo socialis, sive divinae, sive humanae (lex positiva), ve quamvis non necessaria, utilia sunt et tunc etiam ipsa sitive permittit haec media, simulque et haec congruis remediis sive tutelis protegit contra malam a 10

Unde in omni casu ius subiective sumptum ortum a quadam lege. *Complexus ergo legum unde tura su 1 oriuntur, seu quae ordinant activitatem humanam m ad finem consequendum* dicitur *ius obiective*.

Hoc ius fortasse melius diceretur *efficienter*, qui g vera fonte vel causa efficienti facultatis moralis, quea i nativum constituit. Alii *praceptivum* vel *norma tvu*

6   **Divisio Iuris.**—Inter varias divisiones quas iuris passim exhibere solent, eae tantum exponendae sun , q tione tractationis praesentis, nostri maxime in er dMsI. Iuris to ecclesiasticum e. .> _____.
cum ac privatum; sumus enim in tractatu *Iuris p*

Ius ecclesiasticum, obiective consideratum, est plexus legum, tum a Deo, tum ab ecclesias ica au latarum, quibus Ecclesia catholica constitui ut e ut apte conservari et finem suum assequi p

<Complexus legum> magna pars harum legum continetur in Codice iuris canonici, unde non raro ius ecclesiasticum etiam dicitur ius canonicum.

: *<Cum a Deo>*, nam ex Juribus Ecclesiae multa sunt divinitus constituta. Proinde ius ecclesiasticum, si in universum expectetur, non potest sumi ut pars iuris humani, contra ius divinum, ut passim ab AA. fit.

<Cum ab Ecclesia catholica latarum>, at non ab auctoritate civili, quae incompetens omnino est ad ius ecclesiasticum condendum. Notandum multos civilistas ius ecclesiasticum vocare leges de re religiosa, quas Status condere praesumit.

<Quibus Ecclesia>... etc: indicatur finis totius iuris ecclesiastici, nam non vocantur ecclesiasticae leges latae v. gr. a R. Pontifice tamquam Civitatis Vaticanae rectore: non sunt ad constitutionem vel regimen Ecclesiae.

Ius publicum et privatum.—Ius publicum et privatum 7 considerari potest sive ratione causae efficientis, sive ratione causae finalis, sive ratione subjecti vel personae cui ius referatur, sive ratione objecti vel materiae circa quam versatur.

1.º Ratione *causae efficientis*, ius publicum dicitur si dimanat a publica auctoritate; privatum, si ex pacto vel conventione particulari ortum habet. In hoc sensu dicit Papinianus: «Ius publicum privatorum pactis mutari non potest» (2).

2.º Ratione *causae finalis*, dicitur publicum ius intendens directe et principaliter bonum publicum; privatum autem cum primario et directe ordinatur ad bonum singulorum seu privatum. In hoc sensu solent adduci haec Ulpiani verba: «Publicum ius est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod^{ad} singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privativa» (3).

3.º Ratione *subjecti vel personae*, ius publicum est quod ad omnes cives seu subditos spectat; privatum vero quod ad

(2) L. 38 D. de pact., 11.14.

(3) L. 1, pair. 2 D. *Deiust.*, 1.1.

quosdam tantum (privilegia) vel ad quamdam classem subditorum (v. c. ad clericos).

4.º Ratione *objecti seu materiae*, ius publicum ecclesiasticum definitur: **Systema legum de constitutione et iuribus Ecclesiae, tamquam societatis perfectae in finem supernaturalem ordinatae**. Et ius privatum: **Systema legum qui bus membrorum Ecclesiae iura et officia determinamur, pro ipsorum regimine et sanctificatione** (4).

Hic est sensus strictus et proprius iuris publici ecclesiastici, prout heic sumitur; ceterae acceptiones sunt latae vel latissimae et non pertinent ad scientiam nostram.

Ius publicum dicitur etiam *constituens* vel *constitutivum* vel *constitutionale*, et complectitur leges de natura sociali Ecclesiae, de forma regiminis, deque subjecto potestatis in ea; de omnibus, scilicet, quae organicam Ecclesiae structuram, sive essentialiem sive accidentalem, respiciunt, et etiam de relationibus Ecclesiam inter et alias perfectas societas, de quantitate potestatis socialis respectu subditorum, etc.

Ius privatum, eas omnes leges complectitur quas Ecclesia condidit de interna disciplina ac personarum iuribus et obligationibus deque mediis adhibendis et impedimentis removendis ad fidelium sanctificationem. Maior pars legum Codicis Iuris Canonici ad ius privatum spectat.

8   **Ius publicum Ecclesiae divinum et humanum.**—Constitutio fundamentalis et essentialis Ecclesiae pendet a Deo, cum sit divinae institutionis; sic, statuta quibus Ecclesiae conceditur plena et independens potestas legifera, iudicialis et executiva pro negotiis ad finem suum pertinentibus: haec pars iuris constituit' *ius publicum divinum*.

, Huic tamen iuri divino, ex ipsis Ecclesiae factis, plura addita sunt ad pleniorum Ecclesiae constitutionem, quae quamvis iuri divino conformia, iuris divini non sunt. Sic normae relativae ad constitutionem et iura sedium patriarchalium, iura concorda-

(4) Oitaviani, *Instit. iurispublici eccles.*, 1935, vol. 1, n. 6.

taria, normae quaedam de regimine Ecclesiae, vacante Aposto-
lica Sede, etc. Haec pars dicitur *ius publicum humanum*.

**Ius publicum ecclesiasticum Internum et exter- 9
num.**—Quaelibet societas considerari potest vel in se vel relate
ad alias societas. Ex hac distinctione Ecclesiae applicata, du-
plex species iuris publici oritur:

I. *Ius publicum infernum*: leges quae Ecclesiam respici-
unt ut personam moralem perfectam in se consideratam, cum
sua intima constitutione et cum suis iuribus relate ad subditos
suos, praescindendo a qualibet alia societate.

II. *Ius publicum externum*: leges quae Ecclesiae habitu-
dinem conspiciunt relate ad alias societas[^] tum in statu con-
cordiae, tum in statu conflictus.

LECTIO 2.a

DE SOCIETATE ET AUCTORITATE SOCIALI IN GENERE

- **Societatis notio.**— Definiri solet: [^]*Plurimum bpmimum 10
stabilis unio, sub eadem auctoritate, ad eundem finem, com-
munibus mediis, consequendum**. Definitio generica quae om-
nibus societatibus convenit, et quae solum elementa, quibus om-
nis societas constitui'ur, continet. Quae elementa quattuor sunt:

I. ° *Homines*: elementum materiale: membra corporis so-
cialis.

2. ° *Vinculum unionis*: elementum formale: complexus li-
gaminum. quibus pluralitas hominum ad unitatem organicam
redigitur.

3. ° *Finis*: qui est veluti animus istius organismi moralis
et praecipuum vinculum unionis.

4. ° *Media*: omnia quae requiruntur ut corpus sociale istud
et conservari et operari possit pro finis consecutione.

Finis debet esse bonum commune communiter assequen-
dum; *bonum*, ut sit appetibilis; *commune*, ut sit finis *socie-*

tatis; communiter assequendum, ad hoc enim in societate homines adunantur, ut bonum quod soli assequi non valent, communi consequantur virium conspiratione.

Finis praestantius elementum societatis est, quia ab ipso alia omnia in societate pendent: finis est causa specificativa societatum: societas specificantur ex fine; ex fine item necessitas societatis dignoscitur: fini libero societas libera; ex fine etiam pendet status iuridicus' societatis/ scilicet: a), sistema organizationis, b) iura seu potestatis quantitas in socios,, c) habitudo unius societatis ad alteram.

]]

Divisio societatis. Societas dividi possunt (1):

I. *Ratione vinculi unientis, in iuridicam et amicalem*

Amicalis: Quae membris constat in unum collectis ob finem quedam honestum absque ulla obligatione iuridica.

Iuridica: Quae constat membris erga eam obligatis iuridice, seu vinculo Juris. Potest esse voluntaria vel necessaria.

Voluntaria: quae libero consensu efformatur.

Necessaria: quae lege lubente contracta est. Haec 'necessitas oriri potest vel *ex iure naturae*, vel *ex Dei ordinatione*. Societas necessaria ex lege naturae diditur *naturalis* et duplex est: domestica et civilis. Societas necessaria ex ordinatione divina dicitur *supernaturalis* estque Ecclesia Catholica, quae individuo est necessaria seu pro omnibus et singulis hominibus.

12 II. *Ratione constitutionis:* a) in *aequalem* et *inequalem*; b) *organizations simplicis* et *complexae*.

Aequalis: cuius membra pari iure praedita sunt in excercendo eius regimine.

Inequalis: Cuius membra non omnia paria iura habent, sed aliquibus praeesse, ceteris subesse competit.

Organizatio simplex: est in societate quae in immediate ex individuis constat, v. gr. societas coniugalis.

Organizatio complexa: est in societate quae societati-

(1) Ottaviani, o. c., f° 22-24.

bus minoribus' immédiate constat, v. gr. societas civilis, quae ex familiis conflatur.

III. *Ratione specificationis proprii finis: in religiosam et profanam* 13
'ptout aliquod bonum spirituale 'et supernaturale, .
vel bonum materiale et temporale prosequitur.

I Hinc,' societas quae :finem seu bonum eiusdem ordinis prosequuntur, dicuntur homogeneae inter se; quae vero bonum diversi ordinis, heterogeneae, seu specifice distinctae dicuntur.

** IV. *Ratione praestantiae .finis: in supremas, coordinatas et subordinatas.* 14

Suprema: quae bonum consequitur genere et ordine praestantius. Sic Unice Ecclesia. Societas civilis dicitur suprema si consideratur intra limites ordinis temporalis: in hoc ordine societas civilis bonum supremum tamquam finem'habet.

Coordinatae: quae aequales cum sint ratione finis, ab invicem sunt independentes, quamvis suum esse et operari armonice connexa habere debeant: ita duae societas civiles, duae communitates eiusdem Congregationis religiosae. Hae societas dicuntur etiam pares. f

Subordinatae: sunt societas quarum finis est vel pars relate ad finem alterius societatis, vel medium ad istum consequendum; hae dicuntur *directe dependentes*.

Sed existit praeterea *dependentia indirecta* seu subordinatio inter societas diversi ordinis, quae quidem habetur, cum finis unius societatis subordinatur fini alterius societatis non tamquam eius medium vel pars, sed solum tamquam bonum natura inferius respectu boni ordinis altioris. Societas subordinatae, sive directe sive indirecte, vocantur etiam impares..

V. *Ratione perfectionis finis: in perfectam et imperfectam.* 15

Societas iuridice perfecta: ea est quae bonum in suo ordine completum tamquam finem habens, ac media omnia ad illud consequendum iure possidens, est in suo ordine sibi sufficiens et independens, id est, plene autonoma.

Societas iuridice imperfecta: ea est quae ratione finis

incompleti, qui est pars vel medium ad alium finem, nec sibi sufficiens nec independens est.

16   **De auctoritate sociali.** — Auctoritas societatis potest considerari vel in abstracto vel in concreto.

Auctoritas in abstracto definitur: «*lus obligandi socios in ordine ad consecutionem finis*» (2).

Auctoritas in concreto- est illa persona physica vel moralis in qua, tamquam in subjecto, residet ius obligandi socios in ordine ad consecutionem finis.

In societate auctoritas consideratur velut unum ex vinculis iuridicis quibus hominum pluralitas ad unitatem redigitur.

Sed quaeri potest: est ita necessaria societati ut possit et debeat considerari tamquam eius elementum praecipuum et essentiale, ita ut sit velut forma societatis?

Huic quaestioni duplex exhibetur solutio: Antiquiores philosophi et canonistae affirmant essentiam societatis ipsa constitui auctoritate. Moderniores vero iuristae, quamvis necessitatem auctoritatis agnoscant, ita ut sit condicio sine qua non, tamen negant auctoritatem elementum esse seu formam societatis esse.

Haec tenenda videntur:

I .º Quaestio magis est in verbis quam in re, et pendet a diverso respectu sub quo quaestio consideretur: an in ordine stricte philosophico vel in ordine practico.

2 .º Notandum, etiam est haud feliciter assumi verba materiae et formae ad conceptus nostros iuridicos exprimendos, cum revera hi termini consecrati sint ad exprimenda prima corporum constituva in ordine physico. Proinde haec applicatio verborum sensu analogico sumenda est.

-3.º Secundum hanc analogiam et in ordine stricte philosophico, forma est primum esse specificum materiae primae, et in nostro casu: primum elementum pluralitati hominum (materiae primae) superveniens et dans esse determinatum et speci-

(2) Cavagnis, *instit. iuris publici eccles.* t 1906, vol. 1, n. 80.

ficum, et quo fit ut illa multitudo sit haec determinata societas et non alia. At tale elementum est finis, qui determinat hominum pluralitatem et dat esse tale corpus juridicum concretum. Ergo finis est elementum formale societatis.

4.º In ordine autem practico, formalē possemus dicere illud elementum quod necessarium putatur et efficax ut habeatur consensus voluntatum ad eundem finem conspirantium. Et tale elementum auctoritas est. At in hac conceptione non servatur analogia hujus formae cum forma corporum. Ergo improprie dicitur.

5? Simpliciter tamen loquendo et sine distinctione ordinis philosophici et practici, solum finis dici potest societatis forma. Ad rem hanc evidentem argumentationem profert Macksey: <Re quidem vera, termini materiae et formae a corpore physico ad ens aliquod morale transferuntur analogice tantum. Secundum hanc analogiam, forma erit illud elementum quod, superveniens materiae societatis seu pluralitati hominum, ipsam determinat ut sit moraliter et iuridice societas. Iam vero, auctoritas nulla est nisi vim obligandi membra habeat, non autem habet vim obligandi membra nisi in quantum sunt membra seu socii, non autem sunt socii nisi supponatur hominum pluralitas iam formaliter determinata in societatem: unde auctoritas socialis supervenit societati iam formaliter constitutae, et quidem necessario..., unde induit rationem accidentis proprii. Recentiores scholastici magis minusve communiter assignant tamquam societatis formam unitatem voluntatum plurium in eundem finem communi cooperatione obtinendum» (3).

De quantitate potestatis in societeate perfecta.—De 17 origine auctoritatis, tum in se, tum in subiecto, iam sufficienter sermo habitus est in Iure Naturali. Nunc de quantitate et partitione huius auctoritatis in societeate perfecta eiusdemque limitibus. Quaedam principia generalia pree oculis habenda sunt.

a) *Societas perfecta ius habet exigendi ea quae necessaria vel utilia sunt ad finem societatis plene consequendum,*

(5) Macksey, *De Ethica naturali*, 1914, p. 419.

Ratio patet: ius ad finem supponit ius ad media quae ad illum finem requiruntur. Et qui obligantur ad finem, obligantur ad media,

Media vero utilia posse a societate exigi ex eo patet, quod rectus ordo postulat ut qui tenetur ad aliquid consequendum illud plene integreque, pro viribus, assequi debeat, scilicet meliori, quo possit, modo: media necessaria, sunt ad finem consequendum; media utilia ad illum bene consequendum. Ergo utraque potest adhibere.

- 18   b) *Quae non sunt necessaria aut utilia ad finem exigere societas non potest,*

Nam qui praesunt societati, hac de causa praesunt ut utilitatem societatis tueantur. Et hoc est fundamentum auctoritatis socialis: consecutio boni socialis seu boni communis. Iam vero, quae nec necessaria nec utilia sunt ad finem consequendum non cadunt sub huius auctoritatis fundamento. Ergo nec exigi possunt.

- 19   c) *De rebus ad ordinem superiorem spectantibus societas inferior per se nihil decernere potest.*

Rationis norma est, ut in agendo *semper ordo servetur*. Sed non servaretur rectus ordo, si inferior de iis, quae ad ordinem superiorem pertinent, ageret a semetipso. Ad summum, potest urgere a suis subditis adimpletionem eorum, quae ad superiorem ordinem pertinent, cum haec disposita iam sint, et eo modo quo disposita sint a competenti superiore, si id utile vel necessarium iudicet ad consecutionem proprii finis.

Haec principia, sic. uno verbo, reasumere possumus: *Societas perfecta ius habet exigendi ea quae necessaria vel utilia sunt ad finem; eaque tantum; et quidem finium ordine servato.*

- 20   b) **Partitio potestatis In societate perfecta.**—Nuper diximus auctoritatem socialem totam consistere in iure exigendi a subditis ea quae ad finem utilia vel necessaria sunt. Et in hoc summa totius potestatis socialis consistit. At, in exercitio huius

iuris, triplex potestatis socialis functio apparet, ad quam quodlibet exercitium imperii tandem aliquando reducitur.

Bonum enim sociale procuratur de facto: 1.º *Eligendo et proponendo modo obligatorio* media quae ad finem conducent. 2.º *Definiendo* auctorativo iudicio ius controversum in casibus particularibus, itemque *ius laesum* declarando ad poenas applicandas lege statutas. 3.º Urgendo applicationem seu *promovendo execucionem* eorum, quae lege vel sententia statuta sunt, adhibita quoque, si opus fuerit, vi coactiva contra invitatos et contumaces (4).

Hinc potestas triplex: legifera, iudicialis et executiva. Haec divisio, quae apud auctores hodie generatim obtinet, et quae de se respicit objectum potestatis, saepe saepius applicatur quoque subjecto, ita ut diversi sint homines, qui has diversas functiones iure exercent.

De potestate legifera.—Definiri solet: *<lus proponendi 21 obligatorio modo quae necesaria et utilia sunt ad "finem societatis assequendum* (5).

Fundamentum huius potestatis, quamvis, ex dictis, patet, breviter verbis cl. Tarquini, in mentem revocamus: «Competit societati perfectae ius exigendi a suis quidquid necessarium est ad finem consequendum. Atqui ad finem consequendum pro intellectus humani diversitate et voluntatis inconstantia, indomitoque cupiditatum aestu, in qualibet agentium multitudine necessaria est potestas aliqua, quae habeat ius *designandi media atque omnes ad eadem adhibenda obligandi*: qua in re potestas legifera consistit» (6).

Exercitium huius potestatis normis ipsius iuris naturae regitur et his quae ex indole et necessitate societatis procedunt.

(4) Tarquini, *Iuris eccles. publici instif.*, 1898, n. 14.

(5) Hic agimus de potestate legifera, non autem de iegibus. De his abunde in iure privato et in tractatibus theologiae moralis. Cf. Regatillo, *Inst. iuris canonici*, 1946, n. 55 ss.; L. Rodrigo. *Praelectiones theol. mor. Comillenses*, vol. II, *DeJegibus*, Santander, 1946.

(6) O. c., n. 15.

Ad subditos tamen non spectat de legum necessitate iudicare, sed ad ipsam auctoritatem.

Ambitus seu extensio potestatis legiferae dimetitur ex necessitate vel utilitate mediorum ad finem; unde, ratione finis ipsius, limites huius potestatis exurgunt, tam ex proprio fine, quando nempe desit ratio necessitatis vel utilitatis inter ea quae lege praescribuntur et ipsum finem; quam ex alterius fine, cum usus potestatis legiferae circa quaedam obiecta vel secundum aliquam rationem seu modum laederet ius alterius societatis superioris.

22   **De potestate iudiciali.** — Sic potest definiri: *^Funcio auctoritatis socialis, qua iura controversa, in particularibus, dirimuntur, et iura laesa auctoritative declarantur ad poenam infligendam**.

Duo ergo involvit potestatis judicialis exercitium: 1.º vel agitur de *iure controverso* in casu particulari *declarando*, ut unicuique ius suum tribuatur: quando quaestio fit an alicui ipsum ius competit; 2.º vel potius agitur de *iure certo reparando* cum laesum vel violatum fuit.

Unde etiam duplex potestatis judicialis species: *iurisdictio contentiosa* et *iurisdictio poenalis seu criminalis*.

In dupli etiam jurisdictione includitur iudicium quoddam auctoritativum de vero legum sensu. In iudicio enim *contentioso* ius de quo agitur potest esse controversum, quia dubium exurgit vel de ipsis legis sensu (*dubium iuris*), vel de facto seu obiecto cui lex illa applicari intenditur (*dubium facti*). In *dubio iuris* lex directe interpretatur; in *dubio facti* ambitus seu extensio legis dimetitur, an talem casum comprehendat necne.

In iudicio *criminali* non exurgit dubium ullum de sensu vel ambitu legis, tamen etiam lex aliqua declaranda est: lex nempe illa quae sanctionem seu poenam statuit pro tali delicto cum, iuxta communia iuris principia, nequeat dari poena sine lege illam determinante: in iudicio ergo criminis seu poenali lex

poenalis declaratur eius ambitum et vim pro tali delicto determinando.

Notandum tamen est *declarationem authenticam* iuris seu legis *modo generali* pro tota communitate factam esse actum potestatis legiferae, nam illius est generaliter interpretare legem cuius est condere, interpretatio enim generalis verae legi aequivalet; hinc iuris seu legis declaratio per iudicem facta, nonnisi pro casu particulari, quem respicit, normam constituit.

Denique, complexus actuum quibus causa cognoscitur et solvitur, si in genere consideratur, *iudicium* vocatur, si speciatim actus a iudice positi inspiciuntur, melius *processus* dicitur. *Iudicium* vero sic definitur: <*Controversiae in re de qua societas ius habet cognoscendi, coram competenti tribunal!, legitima disceptatio et definitio* (J).

De potestate executiva.—Est *ius urgendi legem senteniarumque applicationem, dirigendo personas vel disponendo de rebus atque removendo omnia obstacula quae finis socialis plenam assecutionem impediunt* (8).

Potestas haec triplicem functionem continet seu potestatem: *gubernativam*, quae est potestas circa personarum regimen ad normam legum; *administrativam*, quae est potestas curandi seu administrandi bona societatis; et *coactivani*, quae est potestas vim physicam adhibendi in socios, ad finem consequendum, poenis a lege statutis et a iudice applicatis.

Potestati executivae non mera legum et sententiarum executio competit, unde nomen aliquatenus impro prium est, sed etiam quaedam potestas discretionalis agnoscitur, vi cuius *decreta* eduntur, sed semper in ordine ad ubiorem legis vel sententiae applicationem.

(7) Can. 1552.

(8) Cavagnis, o. c., l. 95, 3°.

LECTIO 3.a

DE RELATIONIBUS IURIDICIS SOCIETATUM PERFECTARUM
PRAENOTIONES IURIS PUBLICI EXTERNI

Distinctio societatum perfectarum Inter se.—Sic hanc dilucidat quaeſionem C. Coronata: «Societates perfectae distingui possunt inter se aut *'numerice* aut *specifice*. Tunc habetur distinctio numerica, cum variae societates efformantur eiusdem speciei, seu cum eodem fine, cum diversis tamen subditis et sub diversa auctoritate; ita variis Status seu societates supremae civiles inter se distinguuntur; finis utique est idem pro omnibus sicut et eadem auctoritatis species, non vero iidem socii, nec idem auctoritatis subiectum. Ita etiam, ut videtur, ante conditam a Christo Ecclesiam, variae societates religiosae legitimae ei perfectae iure existere potuissent; societas enim religiosa hebraica, a Deo directe instituta, solummodo pro hebreis praecēpta fuerat: societates tamen, quae de facto extiterunt ante Christum, pluribus et gravibus erroribus infectae fuerunt.

Nunc vero, postquam Christus omnibus hominibus Ecclesiam necessariam esse prædicavit, existunt utique iure plures societates religiosae imperfectae, at non possunt existere plures societates religiosae perfectae; nam objective *una* tantummodo numerice et specificē societas perfecta religiosa de iure existit quamvis aliae falsae religiones quandoque affirment se esse societas religiosas perfectas.

Societates autem perfectae iuridicae distinguntur *specifice* ex natura sua, cum non solum inter se differant ratione sociorum et auctoritatis subiecti, sed etiam ratione finis, quia nempe finem formaliter distinctum habent; etenim ex fine distinguuntur societates. Cum duo tantummodo sint ordines supremi finium, duae etiam tantum erunt societates necessario supremae seu perfectae distinctae, sub quibus omnes societas perfectae numerice tantum distinctae comprehenduntur.

His praemisis, quaestio ita proponi potest: Utrum iidem socii duabus societatibus perfectis pertinere simul possint; an eo ipso quod uni adhaerent ab alia qualibet excludantur.

Certe, ut per se patet, iidem subditi possunt, imo debent, duabus simul societatibus perfectis *specifice diversis* pertinere; si enim, duae adsint societas supremae necessariae, quod postea demonstrabimus, necessario sequitur duas illas societas omnes homines ingredi teneri, secus necessariae non essent.

Duabus autem societatibus *numerice tantum distinctis* an possint simul iidem socii adscribi, res non eadem evidentia patet. Dicendum videtur, id non posse fieri, si omnia membra seu socii duarum' societatum iidem sint, tunc enim iam non sunt duae societas, sed una; posse vero fieri ut quidam individui seu socii utrique simul societati pertineant; id tamen solum possibile est quounque inter duas huiusmodi societas conflictus non nascatur; in casu enim conflictus, cum utrique socii oboediens nequeant, nec utrique pertinere possunt (1).

Societas perfectae pares et Impares.—Ut corollarium distinctionis specificae seu formalis societatum et numericae seu materialis, sequentes possumus proponere theses:

I. *Societas perfectae specifice distinctae necessario sunt impares.*

Societas enim ex fine distinguuntur. Ubi ergo sunt fines inaequales seu impares, ibi adsunt societas etiam inaequales seu impares. Nunc vero, fines societatum perfectarum specifice distincti nequeunt esse nisi duo; quia duo bona completa in diversis ordinibus dantur: spirituale et temporale. Hi fines vel bona gradum diversum habent, seu spiritualis omnino praestat temporali. Ergo et societas huiusmodi diversum habent gradum et praestantiam, ita ut spiritualis necessario sit superior, et temporalis inferior.

II. *Societas perfectae numerice tantum distinctae pares omnes sunt.*

(1) Coronata, *Ius publicum ecclesiasticum*. Taurini, 1954, n.º 26.

Habent enim finem specifice aequalem. Cum ergo gradus societatum ex fine dimetiantur, posita paritate finium, et societatum ponenda est. Nihil ergo refert maior vel minor subditorum numerus vel territorii extensio. Omnes paribus juribus fruuntur in relationibus ad invicem.

III. *Societas specifice et simul numerice distinctae dantur de facto, sed iure nequaquam talis distinctio admittenda.*

Dantur de facto; cum reapse complures populi adsint quorum subditi nullimode membra verae Ecclesiae, quae unice ut

* societas religiosa iure existens admittenda est, sint.

Ad ius quod attinet, talis distinctio existere' non deberet cum Ecclesia, ex Christi institutione, catholica seu universalis sit, ita ut omnes homines obligatione illam ingrediendi teneantur.

26   **Status concordiae et conflictus.**—Diversae sunt relations inter societas, prout eae in statu, concordiae vel conflictus inveniantur.

Societas sunt in *statu concordiae*, cum nulla detur inter activitates utriusque oppositio,, ita ut uniuscuiusque activitates optime inter se conciliari possint.

Sunt autem in *statu conflictus* «cum iura et activitates unius societatis simul componi nequeunt cum pleno exercitio iurium et activitatum alterius societatis, ita ut, ex his, una alteri cedere debeat, seu ius agendi alterutrius limitari debeat quantum exigit bonum alterius societatis» (2).

27   **Relationes societatum perfectarum in statu concordiae.**—Principium I. *In statu concordiae omnes societas tenentur officio negativo iustitiae, quatenus una non debet aliam impedire.*

I .º Justitia tenet omnes personas sive physicas sive morales, ergo etiam societas inter se.

2   .º Irrationale est socios dirigere in finem societatis cu

(2) Oitaviani, o. c., 1,74.-

mediis quae impedimentum alteri societati afferant, maxime, ut in hypothesi praesenti de statu concordiae, si una societas finem suum assequi valet iis mediis quae non impediunt alterius societatis activitatem.

3° Magis huic principio attendendum est, quando de societatibus iisdem membris coalescentibus agitur. Socii duplice obligationum genere sunt ligati, pro consecutione duplicitis finis Hae obligationes conciliabiles sunt, in nostra hypothesi, ergo omnes simul adimplendae, et iniuste crearentur impedimenta ab una societate, si haec obligationum conciliatio et adimplecio difficilis vel impossibilis fieret.¹

Principium II. *In statu concordiae omnes societates tenuentur officio positivo caritatis ut auxilium mutuum sibi praestent.*

In hoc principio non agitur de relationibus iuridicis, sed de officio positivo caritatis, quod revera existere inter diversas societates admittendum est contra illos qui principium <non interventus* proclamant.

Caritas enim omnes tenet, sive sint aequales, sive inaequales, tam personas physicas, quam morales. Posita ergo unius societatis necessitate, et alias facultate ad illam subveniendam, sine proprii finis vel boni detimento, exurgit officium caritatis in potentiori.

Principium III. *In statu concordiae, inter duas societas formaliter distinctas, ea quae ordine inferior est, debet, quatenus falso est, saltem negative superiori inservire; quatenus vero est collectio personarum, quae simul societatis superioris membra sunt, debet eidem etiam positive inservire.*

I .° Servire negative id intelligitur, ut societas non possit finem suum eo usque persequi et extendere, ut impedimento fiat alteri societati; quo posito, sic probatur prima pars principii: Duae societates formaliter tantum distinctae, seu iisdem membris coalescentes, instar sunt duarum obligatorum eidem personae inhaerentium. Atqui certissimum est, in eiusmodi obligationibus eam, quae ordine inferior est, seu quae tuetur bonum

ordine inferius, ei, quae ordine superior est, servire debere negative. Ergo.

2 .° Servire *positive* id intelligitur, ut societas inferior praestet superiori omnia quae necessaria sunt ad eius finem assequendum, dummodo sint intra ordinem huius societatis inferioris.

Ratio huius partis principii haec est: Finis inferior est finis ordinatus ad alium finem superiorem. Ergo congruum est ut media collata ad finem inferiorem inserviant, si opus sit, sive directe sive indirecte, ad consecutionem finis superioris. Immo integra societas, quae non est nisi medium propter finem, inservire etiam debet ad finem superiorem: si quid ergo, quod in societate inferiori habetur, necessarium est pro hoc fine superiore, ista, ut servet rectam ordinationem sui finis, debet illud conferre in bonum societatis superioris (3).

30   *Principium IV. In statu concordiae, societas superior tenet auxilium ferre inferiori solummodo in quantum id necessarium sit ad consulendum proprio fini.*

Iam dictum est societatem superiorum etiam teneri inferiorem iuvare titulo caritatis, quounque ipsa possit quin patiatur detrimentum. Officium iuridicum inferiorem iuvandi tunc tantum exurgit quando huius necessitas bonum superioris tangit. In hoc casu praestatio auxillii est medium ad bonum proprium consequendum, ad quod societas, sicut omnibus aliis mediis justis, tenetur.

A fortiori, quae in hoc principio continentur, applicari possunt ad societas materialiter tantum distinctas; sicque casus interventus unius nationis in aliam dari potest ob periculum erga propriam nationem ex damno vel malo in alia, quod vitari intenditur.

31   **Relationes societatum perfectarum in statu conflictus.**—*Principium I. In conflictu inter societas formaliter distinctas, superior, seu quae finem altioris ordinis habet, praevalere debet.*

Sic enim ordo naturalis postulat. Bonum superioris ordinis

(3) Oltaviani, o. c., l. 80.

praevalere debet in conflictu cum bono inferioris ordinis. Item, obligatio quae dicit ad superiorem finem, praeponenda est obligationi quae dicit ad finem inferioris ordinis. En ratio.

Alii, innixi hac regula: <*cedant utilia necessariis**>, aliter hoc principium sic exponunt: <*in conductu duarum societatum imparium, ea vincere debet quae rationem necessitatis pro se habeat, ea vinci, quae ratione tantum utilitatis fulcitur**.

Sed tale principium rem non evincit. Nam vel agitur de mera utilitate unius et de vera necessitate alterius; vel de utilitate quae ita proportionatur 'et adaequatur ad finem, ut aptius necessitas et non utilitas dicenda sit.

Si agitur de mera utilitate, non datur casus conflictus de quo hic agimus, quia talis conflictus non est necessarius. Si autem agitur de utilitate quae aptius necessitas vocari debeat et sit, nequit applicari principium, quod quidem refertur ad utilitatem cum necessitate comparatam (4).

Practice vero, notandum oportet casum conflictus necessarii inter veram utilitatem unius societatis et absolutam necessitatem alterius mere fictitium esse.

Principium II. *In conflictu infer societas formaliter distinctas, superiori competit iudicium ferre de ipsis conflictus terminis et solutione, reservato quoad inferiorem iure, ea quae sui intersunt exponendi.*

1.º Absurdum est, boni minoris gratia, maius bonum in discrimen vocare. Atqui vocaretur, nisi in re dubia iudicium societati superiori reservatum esset. Ergo.

2.º Iudicium rectum, nisi libratis hinc inde rationibus, ferrari non potest; librari, autem rationes non possunt, nisi auditis iis, quorum interest. Ergo et societas inferior ius habet exponendi quae pro se habeat.

3.º Praeterea facilius superior societas de rebus ad inferiorem societatem spectantibus iudicare potest, quam inferior de rebus superioris, de quibus nullo modo iudicare valet.

(4) Tarquini, o. c., n. 35, II.

33   Principium III. *In conflictu inter duas societates materialiter tantum distinctas, neutra est alteri immolanda, sed ex aequo communis utilitas procuranda est.*

Agitur enim de societatibus paribus seu numerice tantum distinctis, quae eiusdem dignitatis et praevalentiae sunt. At cum iura dimetiantur ex fine, finibus aequalibus aequalia respondent iura. In casu ergo conflictus res componenda est ex aequo iuxta normas iustitiae et iuris internationalis.

Primum igitur *iurium conciliatio* procuranda est; dein contendi debet ut *probetur existentia iuris* quod vindicatur: tertio procuranda est *litis compositio* communi concordia; quarto, antequam bellum indicetur, *media coactiva minoris momenti* sunt adhibenda, quatenus sperare liceat eadem efficacia fore; haec media essent: abruptio relationum commercialium et diplomaticarum, repressaliae, obssesio pacifica (bloqueo pacifico), navium sequestratio, territorii occupatio, mina sub forma «ultimatum». Quinto, denique, quando aliis mediis conflictus solvi non potuit, tunc iusta et proportionata causa existente, *ad arma* recurri potest, servatis formis iuris gentium, quae in eo suscipiendo servari debent.

34   **De bello.**—Bellum, debitibus conditionibus habitis, speculative loquendo, licitum est jpractice vero, bellum offensivum numquam licet hodiernis temporibus; utique vero materialiter defensivum.

Explico; «*debitis conditionibus habitis*», nempe cum causa iustificante bellum, saltem subiective, et servata forma iuris gentium, quae in eo suscipiendo servari debet.

«*Speculative loquendo*», i. e. theoretice seu 'inspecta solummodo natura belli et natura iuris defendendi vel vindicandi.

«*Praefice*», i. e. inspecto bello prout nunc geritur nostris hisce temporibus, ratione armorum seu efficacie, temporis vel durationis. et extensionis.,

«*Offensivum*» est bellum quo vindicatur ius. «*Materialiter defensivum*» est bellum quo repellitur aggressio territorialis hic et nunc facta vel intenta. In quolibet bello defenditur

ius quoddam; unde omne bellum dici potest *formaliter defensivum*.

Ratio propositionis patet, quia bellum speculative loquendo non est nisi exercitium coactivitatis iuris, quae quidem proprietas est cuiuslibet iuris vere talis.

Bellum autem offensivum, practice loquendo est applicatio voluntarii in causa, in quo effectus mali nullo modo compensantur ab effectibus bonis. Nam quodlibet bellum hodiernum est ita universale ut nullo modo aequiparari possit obtentioni particularis iuris determinatae gentis vel nationis. Est quidem universale sub triplici respectu: a) quoad extensionem tam interne (totam vitam nationalem pervadit et perturbat), quam externe (protrahitur ad omnes fere nationes); b) quoad tempus, quia effectus belli attingunt varias generationes etiam bello finito sequentes; c) quoad efficaciam, ratione potentiae destruc-tivae armorum ceterorumque instrumentorum belli, quae quidem destruunt non solum aciem, inimicam, sed et nationem ipsam. Effectus autem bonus belli non est nisi vindicatio aliquius iuris particularis determinatae gentis vel civitatis. Unde effectus mali sunt gravissimi et universales; effectus boni non tanti ponderis et quidem particulares.

Bellum denique materialiter defensivum licet, quia agitur de defensione contra injustum actu aggressorem, et sicut defendi potest vita individualis, etiam nationalis. servato tamen moderamine seu debitum conditionibus.

PARS I

DE ECCLESIAE NATURA ET POTESTATE

LECTIO 4*

DE ECCLESIA UT SOCIETATE

Notio Ecclesiae. — Definiri potest cum S. Bellarmino: 35 **Coetus hominum viatorum, eiusdem fidei-Christianaee professione, et eorundem sacramentorum communione adunatus, sub regimine legitimorum pastorum, ac praecipue Romani Pontificis».*

1.º Elementum materiale: hominum pluralitas (*hominum coetus*); 2.º Elementum formale: unionis vinculum quo fideles arctissime inter se colligantur: unitas *fidei, communionis et regiminis*; tale vinculum requirit, tanquam conditionem sine qua non, auctoritatem socialem, quae supervenit, et quidem necessario, societati iam formaliter constitutae: in Ecclesia talis auctoritas residet in Episcopis et praecipue in Romano Pontifice, cui omnes subordinantur; 3.º Finis quoque Ecclesiae, si non explicita, saltem implicite designatur, cum dicitur coetus hominum *viatorum*; viatores, enim, sunt qui in patriam coelestem ad beatitudinem aeternam assequendam pergunt; 4.º Media denique etiam exprimuntur, et sunt praecipue *sacramenta*, quibus homo, attento fine Ecclesiae, adaequatus illum prossequitur.

Alii, praesertim canonistae, aliam Ecclesiae definitionem

praeferunt. Sic cl. Coronata: *Ecclesia est societas iuridica perfecta a Christo ad adeptionem vitae aeternae instituta.*

Factum existentiae Ecclesiae ut vera societas, vel saltem sub forma societatis, est omnino perspicuum et sub omnium oculos: constat enim dari fidelium multitudinem ex omni genere, lingua et natione, et quidem mirifice congregatam sub regimine Romani Pontificis aliorumque pastorum ipsorum subordinatorum, mediis propriis et spiritualibus et temporalibus, itemque ad finem communem, personalem nempe sanctificationem et vitae aeternae adeptionem, ordinatam.

Verum praeter factum est etiam *iust* de quo in praesentibus quaerimus. Ecclesiam a Deo revera institutam, eamque societatem visibilem, externam, inaequalem esse fuse probant theologi.

Item in Theologia probatur necessitas, unitas et unicitas Ecclesiae: et haec omnia ut demonstrata supponimus.

Denique supponimus probe cognita et admissa quae dicuntur in Theologia fundamentali, tum de sacrorum librorum auctoritate humana, tum etiam de eorundem auctoritate divina. Loquimur ergo generatim pro catholicis.

36   **Quaestiones solvendae.**—Quatuor propositionibus potest tota nostra dissertatio de Ecclesiae natura complecti:

Propositio I: *Iure divino existit Ecclesia tamquam societas iuridica.*

Propositio II: *Ecclesia est societas publica.*

Propositio III: *Ecclesia est societas suprema.*

Propositio IV: *Ecclesia est societas iuridice perfecta.*

27   **De Ecclesiae Iuridicitate.**—Notio. Iuridicitas alicuius societatis in eo stat ut socii iuris vinculo inter se colligantur. Opponitur societati amicali in qua socii solum in conscientia vel coram Deo ligantur, quin possint poenis affici contra societatem delinquentes. Etiam dantur societates amicales sine ulla obligatione etiam mere morali; sed tales vix societates possunt appellari.

Nostra propositio probatur ergo ostendendo Iesum Chris-

tum posuisse pro Ecclesiae institutione omnia elementa ex quibus veri nominis societas iuridica exurgit.

Argumentum. Sic summatim potest exponi: Societas iuridica est unio hominum* vinculo iuris colligatorum, ad eundem finem communibus mediis consequendum. Namvero Ecclesia est societas a Christo instituta tamquam coetus hominum communione fidei, mediorum et regiminis iuridica obligantis, in finem supernaturalem simul conspirantium. Ergo ex Christi institutione, seu ex iure divino, existit Ecclesia tamquam societas iuridica (1).

Minor probatur ex Theologia; ex ipsa enim fuse constat Christum coetum hominum adunasse ut suam formaret Ecclesiam, a Synagoga et aliis societatibus distinctam, ut omnes in ea et per eam exclusive finem communem, ultimum et necessarium, consequerentur; cum vera obligatione iuridica in fidelibus oboediendi superioribus, hierarchice constitutis, et cum facultate afficiendi poenis inobedientes et contumaces.

Alio etiam modo argumentum proponi potest: Illa societas quae vere gaudet coactivitate in ordinem ad suum finem assequendum, est certe iuridica. Atqui Ecclesia est societas quae vere gaudet coactivitate in ordine ad suum finem assequendum. Ergo Ecclesia est societas iuridica.

Minor probanda est ubi de potestate coactiva Ecclesiae sermo habetur. Hic tantum addere oportet iuridicitatem Ecclesiae solummodo extendi ad fideles, seu propriis ad baptizatos omnes, etsi haereticos; coeteri, quamvis Ecclesiam ingredi tenantur, et quidem lege divina praecipiente, non tamen Ecclesiae legibus subduntur, dum per baptismum membra Ecclesiae constituentur (C. 1. C. can. 12 6t 87).

De Ecclesiae publicitate. — Publica, seu, ut dici solet, 38 <iuris publici>, dici debet societas quae, vi nativae suaे institutionis, organizationis et destinationis, activitate quoque sua, ita excedit fines vitae privatae hominum, ut effectus "sociales, externos et generales, nata sit producere.

(1) Oilaviani, o. c., 1, 90.

1. Iam vero talem esse Ecclesiam facile evincitur: a) in genere, *ex fine* seu missione Ecclesiae, quae maxime publica est: ipsa enim omnibus, sive sigillatim sive collective, ducere debet ad personalem sanctificationem, et per hanc ad vitam aeternam; b) *ex eius universalitate*: est vere catholica, pro omnibus et singulis hominibus; c) *ex sua constitutione hierarchica*: hierarchia Eclesiae hujusque diversi gradus et participations in diversis subiectis auctoritatis socialis satis demonstrant Ecclesiam limites iuris privati eggredi, ut suam efficaciam externe et generaliter extendat; d) *ex sua necessitate*: est pro omnibus necessaria necessitate medi; ergo iuris privati limites necessario praetergreditur.

Etiam si consideretur Ecclesia ut institutum mere huma-
num, praescindendo ab eius divina origine et a fontibus re-
velationis, facilissime evincitur eiusmodi caracter publicus. Tres
enim requiruntur conditiones ut societas quaelibet publica dici
possit, et sunt: *status iuridicus* eidem per longum saeculo-
rum decursum agnitus; item, eius *extensio* sive numerica sive
territorialis; et demum *vis et efficacia socialis* influxus sui in
ordine externo, quae ei obveniunt ex intima virtute suorum
mediorum et suae activitatis organizatae. Quae omnia cum cu-
mulative habeantur in Ecclesia, nemo est qui non videat quanta
esset iniuria si eadem a societate civili haberetur ut cetera
instituta iuriis mere privati.

39   **De suprematia Ecclesiae.**— Suprematia societatis eccl-
esiasticae facilissime deducitur ex ipsa notione societatis supremae,
quae talis dicitur unice ratione finis. Illa enim est suprema,
quae nobilissimum et altissimum habet finem. Sed talis est Ec-
clesia, quae finem hominis ultimum et maxime necessarium tue-
tur et quaerit, salvationem nempe aeternam, dicente Christo:
*<Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, ani-
mae vero suae detrimentum patiatur**. Mt. 16, 26.

Alia elementa, praeter finem, quae, ad societatem consti-
tuendam requiruntur, vel in omnibus societatibus paria sunt,
vel saltem esse possunt, etiam in societatibus specifice diversis;

non sic tamen finis, alioquin eo ipso quaelibet differentia specifica evanesceret. Radix ergo unde societatis suprematia dignoscenda erit, ex finis natura, indole et dignitate dessumenda est.

Iuridica Ecclesiae perfectio. Status quaestioneeris.— 40

Probata Ecclesiae iuridicitate et suprematia, alia nobis maximi momenti occurrit quaestio de Ecclesiae perfectione iuridica. Dantur societates iuridicae, quae tamen non sunt perfectae; iuridicitas est conditio essentialis ad perfectionem iuridicam, at non vicissim. Quid sit societas iuridice perfecta, alibi enucleavimus (2).

Quenam vero societas perfecta dicenda sit, quenaam iuridice imperfecta, id ex dupli capite constare potest; vel ex eius natura vel ex voluntate institutoris, in cuius potestate fuerit eandem perfectam constituere; utroque autem sub respectu Ecclesiam Christi societatem perfectam habendam esse, protinus manifestum fiet.

Errores. Duplex datur adversariorum genus contra perfectionem iuridicam Ecclesiae. Ex una parte sunt qui negant originem divinam Ecclesiae: Christus, enim, aiunt, unquam cogitavit de sua Ecclesia iuridice constituenda; ex alia vero parte, alii, originem divinam admittentes, perfectionem iuridicam negant. De utrisque pauca.

A) Negant originem divinam: a) Protestantes: antiqui in genere, ex eo quod Ecclesiae visibilitatem negabant; inter recentiores duplex distinguenda est classis pro nostro scopo: 1.a eorum qui in deismum seu in rationalismum propendentes Ecclesiae originem divinam negant, cum Christum dicant solum homines docuisse de vero cultu erga Patrem, homines vero in societatem coaluisse processu mere naturali et humano; 2.a eorum, qui quamvis Christum auctorem societatis religiosae agnoscant, dicunt tamen, Ipsum nullo modo illius constitutionem determinasse.

b) Modernistae cum protestantibus rationalistis consentien-

tes, asserunt alienum fuisse a mente Christi Ecclesiam constituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam; quinimmo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi iamiam adventurum esse. Quid igitur Ecclesia? Ponunt eam initio ex duplice necessitate oriri, una in credente quo-vis, in eo praesertim, qui primigeniam ac singularem aliquam sit nactus experientiam, ut fidem suam cum aliis communicet; altera postquam fides communis inter plures evaserit, in collectivitate ad coalescendum in societatem et ad commune boniū tuendum, augendum, propagandum. Ecclesia ergo, partus est *conscientiae collectivae* seu consociationis conscientiarum singularium, quae vi permanentiae vitalis a primo aliquo credente pendeant, videlicet, pro catholicis a Christo (3).

c) Liberales strictiores concedunt Ecclesiae liberum ius existendi, sed non uti societatem iuridicam et perfectam ex iure divino; potestatis civilis esse dicunt definire quae sint Ecclesiae iura et limites, intra quos eadem iura exercere queat, et ipsam independentiam servare non posse, quin invadantur et usurpentur essentialia iura potestatis civilis.

Item Reipublicae Status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus. (4).

Ius enim, juxta ipsos, nihil aliud est quam facultas exigendi id quod vi physica obtineri potest; sed est contra ordinem publicum quod alius praeter auctoritatem civilem vi physica utatur, ergo auctoritas civilis sola potest esse fons omnium iurium, quae dat et sancit in aliis.

Ab his Liberalibus parum differt schola *<historica**, quae cum Schulte et aliis applicat iuri ecclesiastico theoriam pro iure civili a F. de Savigny excogitamat. Haec quoque admittit Statum esse causam iurium efficientem, at proximam tantum, alia enim remota est statuenda, nempe consuetudo per populi mores introducta.

- 42 B) Negant directe thesim nostram illi qui admittentes Ecclesiam catholicam esse unice veram et a Cristo fundatam ut

(3) Benz. 2052 Cf. Encycl. *Paseendi*. Denz. 2071 ss., praesertim 909.
(4) Denz. 1719, 1759.

societatem visibilem, vel aperte vel aequivalenter negant eam esse societatem perfectam, cum ab ipsa omnes aut aliquas perfectae societatis potestates detrahant. Quorum omnium dux et antesignanus merito habetur *Marsilius Patavinus*, qui sequaces habuit *Pegalistas*, *Gallicanos*, *Iansenistas*, *Febronianos* et *Iosephistas*, de quibus sigillatim aliquid est dicendum.

a) Marsilius de Menandrino, vulgo Patavinus a loco originis dictus, rector fuit Universitatis Parisiensis. Ipse cum suo libro *<Defensor pacis** damnatus est a Ioanne XXII per Const. *<Licet iuxta doctrinam**, 23. Oct. 1327, Marsilius a. 1343 decessit Ecclesiae non reconciliatus. Sua doctrina ad haec capita reduci potest:

1) Summam potestatem esse in toto coetu fidelium, idque iure ipso naturae societatibus omnibus communi.

2) Hanc potestatem translatam deinceps fuisse in Principes, si essent fideles, si infideles in Episcopos non sine tamen subiectione tum populo ipsi, tum Principibus.

3) Propriam Ecclesiae potestatem non esse in cogendo, sed in monendo tantum, in condonando, aliisque huius generis.

b) Regaliste. Inde a tempore Philippi Pulchri, qui tam 43 acriter contra Bonifacium VIII contendit, nunquam defuerunt in Gallia iurisperiti et legistae qui, Marsili vestigia prementes, potestatem regiam omnibus iuribus extollerent, pontificiam vero deprimarent. Ita praeceps sic dicti Regaliste, inter quos praecepit locum obtinet Edmundus Richer (1560-1631), Collegii Sorbonici aliquando syndicus, quo ex loco eiusdem Collegii decreto ob errores suos deturbatus est. Huius systema hisce capitibus continetur.

.1) Potestas Ecclesiae populo Christiano seu fidelium communitati inhaeret, et hinc ad Papam et Episcopos transit.

2) Ecclesiae neque territorium neque potestatem coactivam esse; adeoque de mediis necessariis ad beatitudinem suasive tantum et directive, non coactive, poenas temporales irrogando, iudicare posse ait. Princeps vero politicus, ut dominus reipublicae et territorii, eius sententia vindex est, atque protector le-

gis divinae, naturalis et canonicae; unde leges ferre et gladium distingere in hunc finem potest.

3) Papa inferior est Concilio Oecumenico; sed et ipsi Episcopi in Concilio non sunt nisi delegati suarum ecclesiarum; parochi e contra de iure divino membra sunt hierarchiae iurisdictionis, utpote 72 discipulorum successores.

Haec doctrina variis Ecclesiae condemnationibus affecta est una cum libro Richer «*De ecclesiastica et politica potestate*». (§).

- .44 c) Gallicani. Magnum Occidentale Schisma, tumultus protestantici, amorem et reverentiam erga S. Sedem imminuentes, infausta incrementa regalistarum erroribus praebuerunt, quibus paulatim ita imbuta est pars haud parva cleri, presertim gallicani saec. XVII, ut potuerit ad celebrem, sic dictam, *declarationem Cleri Gallicani* anni 1682 pervenire.

Quamvis Gallicani non ita profunde sicut regalistae errarent, tamen præcice ita libertatem Ecclesiae coarctant, ut Statui revera subiificant, multiplicem Statui in Ecelesiam potestatem tradentes, inter quas *apellationem ab abusu. Placitum Regium cum canonum custodia*. Hae sunt «libertates gallicanae», de quibus aiebat Fenelon: «servitutes erga Regem, et adversus R. Pontificem licentia».

Praecipui articuli Cleri Gallicani damnati sunt in Constit. *<Inter multiplices>*, 4 Aug. 1690, Alexandri VIII (6).

d) lansenistæ. Quamvis doctrinaliter lansenistæ in multis a Gallicanis discrepant, ipsis tamen contra auctoritatem R. Pontificis coniuxerunt. Praeterea plures errores circa potestatem Ecclesiae legiferam, iudicalem et coactivam admiserunt, qui in Synodo Pistoriensi a. 1794 alte proclamati, a Pio VI per Bullam *'Auctorem fidei'*, 28. Aug. 1794. confixi sunt.

- 45 e) Febroniani. *Nicolaus de Hontheim*, suffraganeus Archiepiscopi Trevirensis, discipulus lansenistæ Belgæ Van Espen, sub pseudonimo *Iusti Febronii*, a. 1763 publicavit librum ^*De*

(5) Denz. 1505 nota.

(6) Denz. 1522 ss.

statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis*, qui a Clemente XIII anno sequenti damnatus est. Ante mortem suum errorem reprobavit et Ecclesiae ipse se submissit.

luxta suam doctrinam, Christus coetui fidelium omnem potestatem *radicaliter* et *principaliter* tradidisse, magistratibus autem ecclesiasticis non nisi *usualiter* et *in usufructu*. Haec auctoritatis coarctatio logice ad servitutem erga Statum dicit: qui enim centrum unitatis et robur a S. Sede detrahit, in Principibus haec necessario constituet. Hinc varia iura Ecclesiae potestati civili tradita, excogitatum *ius quoddam ordinandi*, quod fere ad universam Ecclesiam exteriorem se extendit; necnon *ius cavendi*, seu contra eam se protegendi, praesertim per Regium Placitum et appellaciones ab abusu, et *ius protectionis* seu *ad vocatiae*, quo, sub nomine protectionis Ecclesiae, eius violabatur libertas et servitus inducebatur.

f) Iosephinismus, a Iosepho II Austriae Imperatore (*Sacri Imperii Primus Sacrista*), Febronianismo addidit theoriam *iuris eminentis* Status in omnia bona et iura non tantum privatorum, sed et Ecclesiae, sub ratione convenientiae vitae religiosae subditorum ad Status prosperitatem, quam ipse omnibus modis procurare tenetur: hinc omnimoda ingerentia auctoritatis civilis in cultum et disciplinam.

Et iam' satis de erroribus, qui nostrae thesi adversantur; veniamus ergo in proxima lectione ad huius veritatis, fundamentalis quidem in toto nostro tractatu, positivam defensionem et probationem.

LECTIO 5.a

DEMONSTRATIO PERFECTIONIS 1UR1D1CAE ECCLESIAE

Praenotandum.—In definitione societatis perfectae, satis clare appetet caracterem praecipuum talis societatis in hoc precise stare, ut sit sibi *sufficiens* et *independens*. *Sufficientia* habetur *de facto* vel *de iure*. *De facto* sibi sufficit societas,

quae actu habet illa omnia media quae requiruntur ad sui finis perfectam consecutionem. Haec sufficientia reapse non requiriatur: sufficit enim societati perfectae sufficientia juridica seu *de iure*, nempe vel in se habere media 'vel ab aliis iuridice exigere posse.

Ex hac sufficientia omnino sequitur alia nota societatis perfectae: esse *sui juris* et ab aliis *independentem* in ordine ad finem suum et ad media talem finem obtainendi. Agitur, ut patet, de independentia iuridica, que non excludit *relationes* etiam *necessarias* cum aliis societatibus, sed quae excludit in ordinem ad finem proprium omnem subordinationem erga illas; haec subordinatio, non autem relationes illae contradicunt definitioni societatis perfectae.

In probationibus, ergo, in his notis fundamentalibus societatis perfectae insistemus:

- 47   **Argumentorum natura et divisio.**—Fatendum est non exprimi disertis verbis in S. Scriptura vel Traditione divina hoc Ecclesiae attributum, at deducitur ope ratiocinii ex documentis positivis in quibus diversae proprietates et notae, quae societatem iuridice perfectam constituant, de Ecclesia asseruntur.

Argumenta sequenti ordine exponemus: Probatur: 1.º ex eo quod est societas suprema; 2.º ex eo quod est societas spiritualis et supernaturalis; 3.º ex eo quod est societas una et universalis; 4.º denique ex traditione et praxi Ecclesiae.

- 48   **Ex eo quod est societas suprema.**— Sic breviter exponitur: Ecclesia est *societas iuridica et suprema*. Atqui societas iuridica et suprema est iuridice perfecta. Ergo Ecclesia est societas iuridice perfecta.

Maior manet prqbata ex supradictis. Minor vero sic: Societas iuridica et suprema nec ad aliam societatem ratione finis ordinatur, omniaque media ad finem consequendum necessaria in semetipsa habere debet. Atqui talis societas est iuridice perfecta. Ergo.

Maior: A) Societas quae tendit in bonum ultimum, quod

videlicet non est medium vel pars alterius boni, ad aliam societatem non ordinatur ratione finis. Atqui societas suprema tendit in bonum ultimum, quod videlicet non est medium vel pars alterius boni. Ergo.

B) Societas independens omnia media ad finem consequendum necessaria in semetipsa habere debet. Atqui societas suprema est independens. Ergo.

Maior patet ex dictis in praenotando huius lectionis: independentia iuridica est consequentia sufficientiae mediorum.

Minor: Societas enim suprema non potest ab alia pendere in oeconomia mediorum, nam ius ad finem est absolutum et illimitatum, quia agitur de fine ultimo et non subordinato. Hinc talis societas iure adhibet omnia media iudicio suo, eaque habet vel realiter vel saltem virtualiter, cum iure exigere possit: secus non esset legitime constituta ut homines per eam revera finem supremum consequantur.

Quod revera Ecclesia habeat haec media ulterius a priori possumus demonstrare ex eo quod Christus, qui Ecclesiae finem supremum praestituit, nequivit eum dare sine mediis. De facto constat Ecclesiam habere realiter in se media supernaturalia, immediate a Christo accepta.

Ex eo quod Ecclesia est societas spiritualis et supernaturalis. — Etenim, haec societas, quamvis ex hominibus constet, non secus ac civilis communitas, tamen propter finem sibi constitutum, atque instrumenta, quibus ad finem contendit, supernaturalis est et spiritualis (1).

Nunc vero societas supernaturalis et spiritualis quae est in genere suo suprema, necessario debet esse perfecta. Et probo: Si talis societas non esset perfecta, ordinaretur ad aliam perfectam, a qua quidem penderet in sua ipsa constitutione et iuribus. Haec alia societas non esset nisi illa quae in ordine naturali perfecta et suprema est, nempe societas civilis. Posita autem hac dependentia, haec sequerentur:

(1) Leo XIII, *immortale Dei**, par. 18. <Haec societas...»

I. Finis supernaturalis seu bonum spirituale, quod quidem absolute supremum est, ordinaretur et subordinaretur fini naturali seu bono temporali.

II. Ecclesia, subordinata ratione finis, subordinaretur etiam societati civili ratione mediorum. Et tunc in potestate, et arbitrio societatis naturalis et temporalis essent media spiritualia et supernaturalia, quae extra campum ordinis naturalis sunt, et de quibus nec vix intellegit potestas temporalis.

III. Conscientiarum securitas et fiducia omnino evanesceret, cum illa deesset persuasio et moralis certitudo spiritualia negotia non politicis, sed siipernaturalibus criteriis dirigi.

50 Ex eo quod Ecclesia est societas una et universalis.

Ecclesia est societas iuridica una et simul universalis. Atqui societas una et universalis debet esse iuridice perfecta. Ergo.

Maior patet ex tractatu dogmatico de Ecclesia. Animadvertisendum est tamen quod unitatem Ecclesiae intelligimus specificam et numericam: quatenus tota fidelium multitudo, quae per universum orbem extenditur, unum corpus constitutus, sub uno capite supremo. E contra, societas civilis, quamvis una sit specifica, numerice tamen multiplex est, quia diversi dantur, in civilibus, subditorum coetus proprium ac distinctum regimen habentes.

Minor, quia si non esset perfecta, dependeret, ut patet, a societate civili que est perfecta, ut tunc necessario sequeretur Ecclesiae divisio, cum tot darentur numerice Ecclesiae quot nationes; cum enim in diversis nationibus diversum habeatur subiectum auctoritatis civilis supremae, Ecclesia non unicam haberet supra se potestatem supremam, sed diversas pro diversitate territorii singularum nationum; haberentur igitur, etiam in spiritualibus, tot coetus fidelium cum sua distincta auctoritate suprema, quot sunt Status: ideoque distinctae, numerice, sociates religiosae seu Ecclesiae nationales.

- 5] **Sacrae Scripturae loca** quae nostra argumenta confirmant et probant, haec sunt: Mt. 16, 18, 19; 18, 18; 28, 18.

Act 4,19; 5, 29, 42. Ex his evidenter constat Ecclesiam esse societatem in qua collata sit potestas amplitudine illimitata quod media, et nulli alteri obnoxia, seu plene, libere et independenter exercenda.

Revera, ut ex Sacra Scriptura constat, «Iesus Christus Apostolis suis libera mandata dedit in sacra, adiuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum genuina, quae hinc consequitur, indicandi puniendique potestate» (1).

De singulis potestatibus Ecclesiae in particulari fusius in sequentibus lectionibus agemus. .

Ex Traditione et praxi Ecclesiae.—Ultimum restat ar- 52 gumentum, ex Ecclesiae traditione et praxi, inde ab Apostolis et primaeva Ecclesia, deductum. Ex hoc etiam argumento tex- tus S. Scripturae allati confirmantur, et conclusiones inde deductas legitimas esse et vere probatorias evincit. Argumen- tum hoc, quod pluribus constat partibus, sic potest breviter exponi verbis Leonis XIII in sua Encyc. «*Immortale Dei*»:

<Hanc vero auctoritatem in se ipsa absolutam planeque sui iuris, quae ab assentatrice principum philosophia iamdiu oppug- natur, Ecclesia sibi asserere itemque publice exercere numquam desiit, primis omnium pro ea propugnantibus *Apostolis*, qui cum. disseminare Evangelium a principibus Synagogae prohi- berentur, constanter respondebant: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Eandem *sancti Ecclesiae Patres* rationum momentis tueri pro opportunitate studuerunt: *romanique Ponti- fices*, invicta animi constantia, adversus oppugnatores vindicare numquam praetermisserunt. Quin etiam et opinione 'et re ean- dem probarunt ipsi *virи principes* rerumque publicarum gubernatores, ut qui paciscendo transigendis negotiis, mittendis vi- cissimque accipiendo legatis, atque aliorum mutatione officiorum, agere cum Ecclesia tamquam cum supraea potestate legitima consueverunt» Hic enumerata inveniuntur diversa probationis capita, quae summatim evolvere aggredimur.

(2) Leo XIII. *Immortale Deb*, p. 19.

- 53   A) *<Primis omnium pro ea propugnantibus Apostolis».* Hi namque a) docent et praedicant obsequium principibus praestandum, etiam dyscolis, in his in quibus legitime imperant. (Rom. 13,1-7; I Tim. 2,2; I Ptr. 2,13 ss.) b) Non obstante hac doctrina, nullibi dicitur apostolos auctoritates civiles adisse ut veniam suae doctrinae praedicandae consequerentur, sed independenter ab ipsa agebant, etiam per leges, sententias, et poenas, quae attributa sunt supremae auctoritatis socialis. De his fusius ubi de his potestatibus sermo instituetur, c) Item, nec vix solliciti erant in suo modo agendi de ordinationibus cuiuslibet potestatis, profitentes potius Deo quam hominibus oboedire opertore, ita ut inter potestatem Dei et Petri seu Ecclesiae nulla sit alia media potestas huic superior. (Act. 4, 19-20; 5,29) d) Immo, generatim auctoritatibus civilibus ubique contradictibus, suam exercent missionem divinam, ita ut varia primum tormenta et dein mortem ipsam omnes subire deberent. (Act. 5, 40-42; 8,1; 13,50; 14,18; II Cor. 11,25, etc).
- 54   B) «*Sancti Ecclesiae Patres rationum momentis pro opportunitate studuerunt».* Patrum testimonia et asserta ad haec quatuor capita reduci possunt:

a) Thesis: *Plenitudo potestatis erga res sacras tota quanta ad Ecclesiam unice pertinet, quae ideo proprios pastores et magistratus habet, qui ipsam regant.*

Sic 5. Ioan, Damascenus loquitur: <Tibi parebimus, imperator, in his quae ad huius saeculi negotia pertinent. Verum ad res Ecclesiae statuendas, pastores habemus, qui nobis verbum loquuntur, atque instituta ecclesiastica tradiderunt» (3).

b) Prima consequentia: *Ergo, si plena potestas in Sacra est unice in Ecclesia, Auctoritates laicales plane in his incompetentes sunt, et Ecclesia proinde prorsus idpendens,*

S. Ambrosius: «Allegatur imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Noli te gravare, imperator, ut putas te in ea quae divina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus; scriptum est: Quae

(3) *Orat. Ilde Imaginibus.* M. G. 94, coi. 1298.

Dei Deo, quae Caesaris Caesari. Ad imperatorem palitia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiae; publicorum tibi moenium ius commissum est, non sacrorum» (4).

S. Ioan, *Damascenus*: <Ne tentes, imperator, statum ecclesiasticum dissolvere. Ait enim Apostolus: «Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas... non autem dixit reges» (5).

c) Secunda consequentia: *In iis ergo quae ad Unem Ecclesiae pertinent, etiam reges et imperatores Ecclesiae subiiciuntur.*

Hosius Cordubensis ad Constantium imperatorem: «Desine, quæso, et memento te mortalem hominem esse; time iudicium diem, teque ipse innoxium ad eam diem custodias. Non te rebus misceas ecclesiasticis, neque nobis his de rebus præcepta mandes; sed a nobis potius haec ediscas» (6).

Lucifer Caiaritanus Constantium imperatorem reprehendens eo quod pro se invocabat legem * *Deut. 17, 9-12*, in qua praeter Sacerdotem, Iudex memoratur, ait:

<Sed dicis isto in loco, Deo devotissimus Moyses quomodo Sacerdotum fecit mentionem, sic et iudicis. Proba te super nos factum iudicem, proba ad hoc te constitutum imperatorem ut nos armis tuis ad omnem implendam voluntatem amici tui diaboli perduceres. Cum probare non possis, cum præceptum sit tibi non solum non dominare Episcopis, sed et ita eorum oboedire statutis, ut si subvertere eorum decreta tentaveris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori iussus sis, quo modo dicere poteris, iudicare te posse de Episcopis, quibus nisi oboedieris, iam quantum apud Deum, mortis poena fueris multatus?» (7).

Lucifer C. autem in hac re consentientes habuit omnes illius temporis Patres; hinc ipse 5. *Athanasius* ipsi rescribit:

(4) Epist. 20. M. L. 16, coi. 1041 ss. Vd. etiam Serm. c. *Audentium*, n. 35. Rouet 1311.

(5) *Orat, id e imaginibus*. M. G. 94, coi. 1294.

(6) Athanasius, *Historia arianorum ad monachos*, n. 44. M. G. 25, coi. 746.

(7) *Lib. I. pro Athanasio ad Imper. Constantium*. M. L. 13, coi. 826.

«Accepimus epistolas et libros religiosissimae ac sapientissimae animae tuae in quibus perspeximus imaginem apostolicam... traditionem integrum patrum nostrorum, regulam rectam ecclesiastici ordinis... Crede mihi, Lucifer, non tu solus haec locutus es, sed Spiritus Sanctus tecum» (8).

d) Perfectionem iuridicam demonstrant ex comparatione Ecclesiae cum Societate civili: *Potestas Ecclesiae est autonoma sicut potestas societatis civilis, immo ipsi praestat.*

*5. *Geiasius P.*: <Duo sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur: auctoritas sacra Pontificum et regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus Domino in* divino sunt reddituri examine rationem. Nosti etenim, fili clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate, rerum tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuae salutis expetis, .inque sumendis coelestibus sacramentis, eisque (ut competit) disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potius quam praeesse. Nosti itaque inter haec, ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem» (9).

5. *Gregorius Nazianz.*: «Nam vos principes et praefecti, quoque imperio meo ac throno lex Christi subiicit. Imperium enim nos quoque Episcopi gerimus; addo etiam praestantius et perfectius; nisi vero aequum sit spiritum carni et coelestia terrenis cedere» (10). w

55 C) «Romanique Pontifices, *invicta animi constantia, aduersus oppugnatores vindicare numquam pratermisserunt*». Praecipuae Pontificum declarationes, quibus perfectio Ecclesiae iuridica, uno alterove modo declaratur, hae sunt:

Callistus II, in Cone. Later. I. Apud Denz. n. 361.

Ipannes XXII, in Const. Dogmat. <*Licet*> damnans erro-

(8) M. G. 26, coi. 1184 ss.

(9) Epist. *ad Imperat. Anastasium*. M. L. 59, coi. 42.

(10) Orat. 17 *ad cives nazianzenos timore percusos, et Praefectum irascentem*, c. 8.º M. L., 35, coi. 975.

res Marsili Patavini et Ioannis de Landuno, de constitutione Ecclesiae. Apud Denz. 495-500.

Pius VI damnavit propositionem *Synodi Pistoriensis*, qua insinuabatur Ecclesiam non habere potestatem vere iuridicam. Apud Denz. 1504-1505.

Pius IX, in Encyc. *Quanta cura**. Apud Denz. 1698. Et per condemnationem propos. 19 *Syllabi*. Ap. Denz. 1719. item in Encyc. *Etsi multa luctuosa**. Ap. Denz. 1841.

Leo XIII, in Encyc. *Immortale Dei*. Ap. Denz. 1866 ss.

Benedictus XV, in Const. «Providentissima Mater Ecclesia». Cf. in Cod. I. C. in exordio.

Pius XI, in Encyc. «Divini illius Magistri». Ap. Denz. 2203.

Denique in multis Cod. I. C. canonibus Ecclesia tamquam societas perfecta leges fert. Cf. v. gr. cc. 109, 121, 196, 265, 1160, 1322. 2, 1495. 1, 1496, 2214. 1, 2334, 2390.

«Ipsi viri principes rerumque publicarum gubernatores* 56 suis testimoniis perfectionem iuridicam Ecclesiae confirmant.

Constantinus imperator: «Deus vos constituit sacerdotes et potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur; vos autem non potestis ab hominibus judicari» (11).

Iustinianus imper. «Maxima quidem in hominibus sunt dona Dei a supra collata clementia, sacerdotium videlicet et imperium; et illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanae praesidens ac diligentiam exhibens; ex uno eodemque principio utraque procedentia exornant vitam» (12).

Basilius imper. laicos ita alloquitur: «Nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem movere. Hoc enim movere Patriarcharum, Pontificum et Sacerdotum est, qui regimini officium sortiti sunt et coelestes adepti sunt claves; non nostrum, qui pasci debemus» (13).

Sequentibus temporibus, praeter alia testimonia, quae omittimus, v. gr. *Caroli Magni, Ludovici Pii et Lotharii*, extat

(11) Rufinus, *Hist. ecclesiastica*, c. 2. M. L. 21, coi. 468.

(12) Nov. 6, *praef.*

(15) Orat, in Concilio VIII, act. X. Apud Labbaeum, Cone. vol. 8, coi. 1154.

perbelle testimonium *Ludovici VII*, Galliarum regis, adversus Fridericum I imper. (Barbaroja), qui Ecclesiae potestati relucatabatur: <An ignorat praedictus imperator, quod D. N. I. C. cum esset in terris, beato Petro et per eum universis successoribus oves suas pascendas commissit? Nonne audivit in Evangelio ab eodem Filio Dei eidem Principi Apostolorum esse dictum: Simón, diligis me? Pasce oves meas. Numquid sunt hic Francorum Reges vel aliqui praelati excepti?» (14).

Relationes, denique, iuridicae, quas cum Ecclesia, sicuti cum vera societate perfecta, ineunt etiam hodiernis temporibus Potestates civiles, velut Conventiones, Legatorum missio ex utraque parte, etc., sub omnium oculis et scientia sunt.

LECTIO 6.9

DE POTESTATE ECCLESIAE IN GENERE

57   **De potestate ordinis et Jurisdictionis.** — 1. Societas ecclesiastica a Christo Domino instituta est, ut in ea et per eam homines fructum sanctificationis his in terris consequantur et in coelis vitam aeternam; et hoc quidem *mediis* adaequatis et idoneis atque *actibus suis* propriis ab Ecclesia directis et ordinatis.

Media haec sunt praecipue sacramenta et sacramentalia, quibus gratia sanctificans et acquiritur et conservatur et augetur. *Cooperatio* vero hominis habetur per rectam *fidei professionem* et *vitae conformationem* Christianis moribus.

Potestas ergo Ecclesiae versatur. 1.º Circa sacramenta et sacramentalia et omnes actus cultus rite perficiendos: en potestas ordinis. 2.º Circa actus hominis, qui necessarii sunt ut sufficiens detur cooperatio, tum quoad fidem, tum quoad mores, illos actus auctoritative dirigendo: haec dicitur potestas iurisdictionis.

2. *Subiectum* cui competit haec potestas coetum quem-

(14) Apud Baronium, *Annales ecclesiastici*, ad an. 1261, n.º 10.

dam specialem in Ecclesia constituit, qui dicitur Clerus; unde Ecclesia est societas inaequalis. Haec iterum inaequalitas etiam datur intra ipsum Clerum, quia diversimode diversae potestates, sive ordinis sive iurisdictionis, participantur, et dantur diversi gradus hierarchici secundum quos alii aliis subordinantur. Sacra autem *hierarchia* dupli ordine ex divina institutione distincta est: pro diversa ratione potestatis datur *hierarchia ordinis*, quae constat episcopis, presbyteris et ministris gradu distinctis, (1) et *hierarchia iurisdictionis*, quae pontificatu supremo et episcopatu subordinato cum aliis gradibus ex institutione ecclesiastica constat (2). .

Differentiae inter potestatem iurisdictionis et ordinis.—Ut melius intelligatur natura potestatis iurisdictionis, differentias praecipuas inter potestantem ordinis et iurisdictionis notabimus.

Ex multiplice capite talis oritur distinctio: a) Differunt ratione *originis* seu modo quo conferuntur. Potestas ordinis confertur per ritum sacrum exteriorem et sensibilem, qui dicitur Ordo seu ordinatio; potestas vero iurisdictionis confertur per missionem seu canonicam institutionem, qua fit legitima subditorum assignatio (3).

b) Differunt *proprietatibus*. Potestas ordinis adnexa est et innititur characteri sacramentali, et proinde tam conservatio et exercitium, quam vis ot efficacia independens omnino est ab hominum voluntate et nec augeri nec minui potest; potestas autem iurisdictionis, cum acquiratur per deputationem canonica legiti Superioris, pendet in sua quantitate, duratione et efficacia ab huius potestate.

c) Differunt *fine proximo*. Quamvis ultimo omnis Ecclesiae potestas ad vitae aeternae consecutionem ordinetur, tamen proxime potestas ordinis ad sanctificationem personalem dirigitur per usum illorum mediorum, quae ex opere operato ef-

(1) Denz. 966.

(2) Codex i. c. c. 108, 5.

(5) Denz. 967. Codex, c. 109.

fectum producunt; protestas autem iurisdictionis ad regendos hominum actus ordinatur, ut necessaria cooperatio obtineatur; et quoniam praecipue respicit communitatem, sanctificationem singulorum solum mediate intendit.

59   **Obiectum potestatis iurisdictionis.-Nostrum** est agere de potestate iurisdictionis, non vero ordinis. Ministerium sacerdotale habet quidem ut finem exercitium mediationis Deum inter et homines, omnis namque pontifex ex hominibus assortitus, pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum: sed in quantum hoc agit, praescindit a publico regimine. Hinc a Deo data est quoque sacerdotio Christiano potestas iurisdictionis, in quantum Christus Ecclesiam suam fundavit ut religiosam *societatem* iuridice perfectam, et non tantum ut simpli-
cem religionem.

Potestatem iurisdictionis diximus esse potestatem publicam legitimi superioris a Christo, vel ab Ecclesia per canonicam missionem, concessam regendi baptizatos in ordine ad salutem aeternam. Baptizaforum directio, ut notat Ottaviani, fieri debet ipsorum cooperationem gratiae Dei promovendo, tum per rectae fidei professionem, tum per actuum conformationem bonis moribus: hinc duplex obiectum circa quod potestas iurisdictionis exercetur, pro regimine hominum: hoc est *fides* et *mores*; ideoque duplex, pro obiecti diversitate, potestatis huius ratio seu functio: *magisterium* videlicet et *imperium* (4).

60   **Potestas magisterii et Imperii.**— Potestas Ecclesiae a nonnullis dividitur in potestatem ordinis vel ministerii, magisterii seu doctrinae, et regiminis seu imperii vel iurisdictionis.

Perperam talis instituitur divisio. Potestas enim magisterii non est genus distinctum a potestate regiminis vel iurisdictionis. Nam magisterium vel est nuda facultas docendi seu divulgandi docirinam Christianam, absque vi obligandi in ordinem ad doctrinae susceptionem et publicam professionem, vel est ma-

(4) Ottaviani, o. c., 1,117.

gisterium vere auctorativum cum facultate praecipiendi oboe-dientiam fidei circa ea quae definiuntur ac docentur, et tunc est pars potestatis jurisdictionis.

Nunc vero, potestas Ecclesiae quoad magisterium, est vere auctorativa, ita ut renuentes puniri possint poenis canonicis, tamquam rei legis Ecclesiae. Ergo potestas magisterii est vere pars potestatis iurisdictionalis, ita ut possimus distinguere totam potestatem Ecclesiae in *potestatem ordinis et jurisdictionis*, quae iterum dividitur in *potestatem magisterii et imperii proprie dicti*.

Voluntas ipsa legislatoris ecclesiastici nostrum corfirmsat lo-quendi modum, dum nullibi in Codice I. C. tripartitam illam divisionem memorat, et é contra diversis in locis divisio potestatis in potestatem ordinis et jurisdictionis expresse memoretur.

Potestas jurisdictionis ordinaria et delegata; fori 61 interni et fori externi.—1. Potestas jurisdictionis ordinaria ea est quae ipso iure adnexa est officio (c. 197. I). Dicimus *ipso iure*, i. e. lege sive communi sive particulari, sive etiam iure consuetudinario; *adnexa*, et quidem stabiliter, non solum momentanee et quasi per accidens; *officio*: hic intelligitur sensu stricto, sicut definitur in c. 145. 1. Non habetur ergo ordinaria jurisdictione si desit, vel *ius* adnectens, vel *adnexio stabilis* generalis et sine restrictione, vel *officium* proprie dictum cui facta sit adnexio.

Potestas e contra jurisdictionis delegata ea est, quae non officio habetur, quia nulli officio per se adnexa est iure, sed commissa est personae.

jurisdictione autem ordinaria potest esse propria et vicaria. Propria ea est quae non tantum vi officii habetur, sed et nomine proprio exercetur, id est, non gerendo partes seu vices alterius personae vel auctoritatis. Vicaria est, quae, quamvis vi officii habeatur et quidem a iure, tamen non exercetur nomine proprio, sed nomine alieno, quia per se ad alium expectaret, qui tamquam principalis habetur, cuius substitutus vel vicarius habetur ille qui vicariam habet potestatem.

62   2. Legitur in C. I. C.: Potestas Jurisdictionis seu regimini quae ex divina institutione est in Ecclesia, alia est fori externi, alia fori interni, seu conscientiae, sive sacramentalis, sive extrasacramentalis (c. 196).

Natura societatis ecclesiasticae, omnino quidem singulaiis et specialis, hanc duplē potestatē exigit. Ecclesia, enim, est societas spiritualis et supernaturalis, quae tendit in singulorum sanctificationem. Sanctificatio autem est actus omnino personalis, quae non solum mediis externis, publicis et socialibus, est adipiscenda, sed etiam, et quidem praeſertim, mediis singularibus, id est, per singulorum speciale directionem ad finem ultimum. Haec vero directio in finem ultimum tutius consequitur, bonum publicum ac privatum simul intendens.

Potestas iurisdictionis *fori interni* ea est, quae bonum sociale seu communitatis procurat urgendo singulorum directionem, nam exercetur in privatam uniuscuiusque fidelis utilitatem. Haec autem potestas subdividitur in potestatem fori interni *sacramentalis* et *extrasacramentalis*. Prima illa est quae exerceri tantum valet intra sacramentum poenitentiae; secunda potest exerceri extra tribunal poenitentiae, sed semper in foro tantum conscientiae.

Potestas iurisdictionis *fori externi* illa est quae primario et per se respicit bonum publicum seu commune, et versatur in regendis actibus socialibus fidelium.

Ex dictis patet talem potestatem fori interni solum in Ecclesia inveniri; quae potestas est vere socialis, quatenus potestate publica obtinetur et ordinatur et quia Ecclesiae competit, qua societati, etsi ad bonum privatum primario ordinetur.

63   **Quaenam potestates Ecclesiae iuri publico pertineant.**—Cum Ius publicum sit complexus legum quibus iura et constitutio Ecclesiae, tamquam societatis perfectae, determinantur, stricte dicendum est iuri publico solum pertinere illam potestatem, quae sit 1.º *constituens*, i. e. pertineat ad constitutionem, sive divinam sive humanam Ecclesiae; 2.º *socialis*, pertinens ad regimen subditorum in ordinem ad finem societa-

tis; et 3.º quod *socialiter exerceatur*, nempe, directe tendat ad finem societatis, et quidem mediis communibus assequendum.

Talis est *potestas iurisdictionis fori externi*, quae ad constitutionem Ecclesiae, et quidem iure divino, pertinet; socialis est, cum efformet potestatem quae dicitur *imperii seu regiminis*; et socialiter exercetur, cum solummodo utatur mediis externis et communibus pro omnibus fidelibus.

Potestas, vero, *iurisdictionis fori interni*, sensu minus stricto, ad ius publicum dicitur pertinere, quia ad ius constitutivum pertinet, etiam iure divino; et socialis potestas est, quatenus pertinet ad regimen subditorum: per exercitium enim huismodi potestatis homines diriguntur ad finem societatis Ecclesiae, procurando sufficientem eorum cooperationem; at talis iurisdiction non exercetur socialiter, et quia directe ordinatur ad bonum singulorum, et quia mediis particularibus praesertim utitur singulos dirigendo.

Denique, *potestas ordinis*, solum latiori sensu ad ius publicum pertinet, quatenus Ecclesiae constitutionem respicit. Evidem, Ecclesia catholica non concipitur sine tali potestate, quae quidem ad 'constitutionem essentialiem ipsius pertinet; attamen, in quantum utitur hac potestate, praescindit a fidelium regimine; et solum intendit eorum cum Deo relationes; hinc talis potestas ministerialis dicitur. Nota tamen quod ordinarie usus licitus (et aliquando etiam validus) potestatis ordinis pendet ab ipsa potestate iurisdictionis fori externi, et in hoc sensu potestas ordinis iuris socialis campum aliquatenus ingreditur.

In iure publico ecclesiastico, ut ex dictis patet, agitur pri-mario et directe de potestate iurisdictionis fori externi; et at-tenditur triplex functio, quae potestatis iurisdictionis in publi-co societatis regimine propria est; legifera, videlicet, iudicaria et executiva. De his modo generali locuti sumus, ubi de societa-te perfecta in genere. Nunc quae ibi diximus Ecclesiae appli-cando, loquemur de uniuscuiusque speciei *existentia, obiecto* et *limitibus*.

LECTIO 7.a

DE POTESTATE LEGIFERA ECCLESIAE

65   **Probatur existentia potestatis legiferae.—1.** *Ex verbis Christi.* Ex S. Scriptura constat Christum verum regnum spirituale et supernaturale fundasse, quod perfecte gubernari nequit nisi legibus. Insuper Christus Apostolis transmisit auctoritatem quam ipse a Patre acceperat (Ioan. 20, 21). quae etiam certe ad legesferendas extendebatur.

Immo adhuc magis directe vindicatur haec Ecclesiae facultas ex potestate clavium (Mt. 16, 19), et munere oves pascendi dato Petro (Ioan. 21, 15-17), necnon ex ligandi et solvendi potestate sive Petro, sive ceteris Apostolis concessa. (Mt. 16, 29; 18, 18).

a) *Claves tradere*, ex usu loquendi, etiam profano, at certe scripturislico (1), significat plenam concedere potestatem in ea quae clavibus obserantur (domus, civitas); significat ergo plenam dare potestatem in illos qui ad regnum coelorum pervenire debent: talis autem potestas in homines liberos per leges et decreta primario et principaliter exercetur.

b) *Cura pascendi oves* supponit potestatem eas auctoritative ducendi et a periculis removendi; oves autem rationales modo ipsis proportionato regendae sunt, id est, eis modo obligatorio pascua proponendo easque a periculis removendo, per obligationem scilicet quae intellectum et voluntatem attingat, seu per leges. Praeterea metaphora *gregis* et *pastoris* qua Jesus Christus utitur, frequenter designat populos et reges suos, qui gubernacula hominum cum habeant, imperium exercent tamquam populorum pastores: id sane eruitur ex usu communis apud autores tam sacros quam profanos (2).

c) *Ligare et solvere* sumi debent sensu morali, pro po-

(1) Cf. *Is.*, 22,22 et Khabenbauer, *Comm.in Isaiam*, 1, p.495; *Aonr* , 7

(2) Cf. *II Reg* 5, 2; *Is.* 44, 28; *Ezech*, 54, 2-10; *Mich*, 5, 2-6.

testate aliquod vinculum voluntati imponendi, seu obligationem moralem aliquid faciendi vel vitandi, quod praecipue fit veras et proprias leges condendo. In eodem sensu vinculi moralis, et quidem per legem, sumitur haec vox a Christo cum dicit de pharisaeis: <*Alligant enim onera gravja et importabilia**>. (Mt. 23,4); non est enim dubium in Synagoga ius fuisse veras leges ferendi.

d) Ceterum, quis dicet Ecclesiae pastoribus collatam non fuisse potestatem legislativam, cum ipsis data sit *omnis potestas* in coelo et in terra, sicut collata fuerat Christo divino legislatori? Nam Divinus Salvator non fuit tantum doctor sed verus legislator; ergo etiam cum Apostolis potestatem legislativam communicavit.

Notandum tamen est haec aliaque testimonia S. Scripturae probare potestatem legum ferendarum in Ecclesia, supposita eius existentia ut vera societate iuridica, nam absolute et praescindendo ab hac hypothesi omnia verba Christi possent integrari. Higi de vinculis moralibus at non iuridicis.

2. *Ex praxi et doctrina Apostolorum.* Haec argumenta scripturistica maiorem vim et robus sumunt ex praxi Apostolorum eorumque doctrina, unde apparet ipsos verba Christi de vera potestate legifera intellexisse. In *Concilio Hierosolymitano* divinam legem interpretantes, veram legem moralem statuerunt (Act. 15,28) et eam Ecclesiis scripto (Act. 15,23) miserunt. De his litteris <S.* Ioannes Chrysostomus inquit: «Potuissent certe multa plura praecipere et absque litteris; sed epistolam mittunt, ita ut sit lex scripta. Vide brevem epistolam nihil redundans habentem, nec apparatum, nec syllogismos, sed praceptum. Poterant et sine litteris, sed ut lex scripta esset, epistolam mittunt (3).

Non desunt alia exempla quibus Apostoli potestatem legiferam exercuerunt. Vide praesertim et ad modum exempli sequentia: I Cor. 10, 20-28 et 8, 1 ss. de escis quae diis immo-

(5) *Hom. 33 in Act. Ap.; M. G. 60, coi. 242.*

lantur non manducandis; 7,12 ss. de'privilegio fidei; 14,23 ss. de usu doni linguarum; I Tim. 3, 2 ss. de qualitatibus Episcopi; 5,19 de modo recipiendi accusationem adversus presbyterum; 1 Ptr. 3,1 ss. de subiectione uxoris èrga virum suum; 5,1 ss. de officiis praefecti communis ecclesiasticae et fidelium. Et de praecepsis in genere cf. Act. 15, 41; 16, 4; I Cor. 11, 2; I Thesal. 4, 2; Hebr. 13, 17.

- 67 . 3. *Ex praxi et Ecclesiae magisterio.* In hoc argumento non est cur immoremus, nam luce clarius fulget factum universale inde ab apostolicis temporibus, Ecclesiam leges et praecpta tulisse, sive universales sive particulares, ut luculentissime probant Concilia et collectiones iuris tum privatae tum authenticae, quae veluti conspectum historicum exhibent exercitii munieris legislativi in Ecclesia iam a temporibus Apostolicis personati, usque ad nostra tempora, in quibus promulgatus est Codex Iuris Canonici.

Quoad declarationes Ecclesiae hae sunt praecipuae: *Cone. Trid. sess. VII, can 8* (Denz. n. 864); *Pius VI <Auctorem fidei>* (Denz. n. 1505); *Cone. Vatic. sess. IV, cap. 3* (Denz. n. 1831).

- 68   **Obiectum potestatis legiferae Ecclesiae.** — Finis Ecclesiae est *sanctificatio* animarum. Potestas Ecclesiae datur in ordine ad finem consequendum. Potestas ergo legifera ad hunc finem debet ordinari: et hoc fit ordinando et proponendo modo obligatorio media ad sanctificationem. Haec autem media sunt duo: *gratia sanctificans* et propria *hominis'cooperatio*. Proinde Ecclesia potestate sua legifera providere debet 1.º omnia quae *ad gratiam* producendam vel impetrandam referuntur: est potestas *circa sacra* et obiectum sacri ministerii constituit; 2.º omnia quae *'ad hominis cooperationem* gratiae sanctificanti promovendam vel urgendam ordinantur. Ad hoc vero spectant duo: a) verae *fidei professio*: en obiectum magisterii ecclesiastici; b) *Propriorum actuum* hominis ordinatio ad sanctificationem acquirendam et conservandam: en obiectum imperii Ecclesiae. De singulis pauca.

I. *Sacrum Ecclesiae ministerium* ordinatur ad confiencia et administranda sacramenta et ad omnia cum eis conexa, et quae in genere *cultus divini* ordinationem constituunt. Hic enim respicit non solum sacrosanctum Missae sacrificium et sacramentorum administrationem, sed etiam divinum officium, omnesque sacras functiones quae fiunt in honorem Dei cum omnibus suis precibus, actionibus, ritibus et coheremoniis. Haec omnia obiectum efformant liturgiae, seu Ius Liturgicum.

II. *Ratione magisterii.* Ecclesia fert veras leges, quae 69 canones fidei dicuntur, quibus regulam credendi obligatoriam proponit.

Ecclesia enim in suis definitionibus infallibilibus actum ponit verae iurisdictionis, ita ut fideles qui respuant tales definitiones, rei fiant delicti ecclesiastici et poenis canonicas puniantur (Codex I. C. cc. 2314-2319). Delictum enim ecclesiasticum supponit semper violationem legis, quae, ratione saltem sanctionis additae, ecclesiastica sit (cc. 2195, 2221, 2222).

Itaque canones fidei tales dicuntur quia vere sunt leges, in quantum exigunt voluntatis sublectionem quae imperare intellectum debet ut credat.

Dividuntur canones, *ratione motivi assensus* in canones *dogmaticos* et *non dogmaticos*. Canones dogmatici sunt qui fide divina et catholica credendi sunt; et «fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae verbo Dei scripto vel tia-dito continentur, et ab Ecclesia, sive sollemni iudicio, sive ordinario et universalis magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur» (c. 1323. 1). Cetera, igitur, quae ab Ecclesiae magisterio proponuntur, quaeque saltem fide ecclesiastica credenda sunt, etiam constituunt obiectum canonum fidei, at non dogmaticorum.

Ratione obiecti seu materiae, canones possunt esse *doctrinales*, si continent veritates theoreticas ad definienda quaedam doctrinae capita (cc. 801, 870, 1012, 1255, etc.); canones *morum*, si proponunt leges Decalogi a Deo statutas, aliasve practicas seu veritates ordinis moralis (cc. 1307.1, 1316.1, etc.); canones *liturgici*, si proponunt leges credendi de sacramentis

deque ritibus Novi Testamenti (cc. 737, 780, 814/ etc.); canones denique *politici*, seu *hierarchici*, qui continent leges de constitutione et regimine Ecclesiae divinitus praefinitas (cc. 107, 108, 218, 2214, etc.).

70   Hl. *Ratione imperii seu regiminis* fidelium, obiectum potestatis legiferae duplicis est generis: 1.º in quantum ordinat *ipsum subiecum auctoritatis*, seu completa organizatio ipsius Sacrae Hierarchiae. Haec organizatio partim est iuris divini, quatenus hierarchia iurisdictionis (de qua nunc agimus) constat pontificatu supremo et episcopatu subordinato; partim iuris mere ecclesiastici, ut sunt ceteri gradus participationis hierarchiae, v. gr. metropolitae, patriarchae, etc.; ad hoc caput pertinet tota organizatio territorialis Ecclesiae, de qua Christus nihil dcernit.

2.º *Regimen fidelium omnium actuum*, qui dirigendi sunt, normis convenientibus Qt opportunis, ad vitae aeternae consecutionem, et ad hoc spectant omnia quae disciplinam et mores populi Christiani attingunt, et de quibus abunde agitur in iure privato.

71   **Limites postestatis legiferae In Ecclesia.** — Deducuntur ex fine proprio societatis ecclesiasticae et ex modo quo talis finis consequi debet. Finis est sanctificatio animarum mediis communibus assequenda. Modus est socialis, id est, finis Ecclesiae socialiter est consequendus, seu per aptam conspirationem socialem procurandus, non autem per directionem singularum personarum.

Hinc limites potestatis legiferae ex triplici capite oriri possunt:

1.º Quia agitur de materia quae ad finem Ecclesiae non pertinet, ut sunt res ordinis mere temporalis.

2.º Quia, quamvis ad finem pertineat, non potest ut medium commune proponi, ut sunt plerumque actus heroici.

3.º Quia nequit dari conspiratio socialis, yt cum agitur de actibus mere internis. De singulis breviter quaedam proponeamus generalia principia.

I. De rebus temporalibus.—Principium generale: Ec- 72
clesia nequit de rebus, quae natura et destinatione sunt mere
temporales, disponere aut leges ferre.

Explico: *de rebus quae natura sua*, i. e. in suo esse
physico; et *destinatione*, i. e. ratione finis, nam sunt res quae
natura quidem ad ordinem pure temporalem pertinent, sed sua
destinatione et fine ad superiorem possunt pertinere; sic bona
temporalia, quae sunt propria Ecclesiae quolibet legitimo titulo:
haec fini spirituali inserviunt, ad suppeditandas, nempe, cultus
divini expensas vel ad sacros ministros alendos, sive ad alias
fines caritatis vel beneficentiae.

De illis ergo rebus, quae natura *simul* et destinatione mere
temporales sunt, Ecclesia nequit disponere vel leges ferre. Le-
ges edere in hac materia esset *leges civiles* condere, quod
nullo modo ad societatem religiosam spectat.

Hic solet quaeri ab auctoribus num Ecclesia possit abro-
gare vel omni vi destituere legem aliquam civilem. Et responden-
dum negative; sed utique potest declarare irritam et nullam
legem civilem, quae contra ius divinum naturale vel positivum
edatur; at in hoc casu, ut patet, non abrogat legem, sed so-
lum declarat, pro magisterio auctoritativo quo ipsa pollet auth-
entice declarandi iustitiam et veritatem, legem illam ex se
omni vi et efficacia esse destitutam.

II. De actibus heroicis.—*Actus heroici* illi sunt, qui 73
ordinariam hominum virtutem excedunt et cum extraordinaria
difficultate coniuncti sunt; vel, ut ait Benedictus XIV, «qui,
ratione habita circumstantiarum, admirationem pariunt, arduita-
tem includunt, promptitudinem exigunt» (4).

Principia: a) *Quoad legem divinam*: Deus potest actum
praecipere heroicum, etiam continuo ponendum, quia simul ac
iubet dat gratiae suea sufficiens auxilium ad actum ponendum,
et ita evadit moraliter possibilis.

b) *Quoad legem humanam*: *Norma generalis*: Lex hu-
mana, quae actus heroicis continuo ponendos statuat, sustineri

(4) De canoniz. Sack, lib. 5, cap. 21.

nequit. Ratio: lex, ut iusta sit» debet esse de materia possibili: non est pro omnibus materia possibilis actus heroicus, qui cum magna difficultate coniuncti sunt. Non ergo promoveretur bonum commune, sed potius augerentur legis violationes et proinde peccata.

Exceptiones: 1.a In specialibus adjunctis, quando agitur de uno aliove casu, potest actus heroicus imponi. Talis actus non superat vim moralem hominum. Sic, tempore belli, heroica a multis civibus exiguntur. 2.a Possunt praecipi actus heroici, etiam continuo ponendi, dummodo consenserit voluntas illius qui tale onus ferre debet. Sic sacerdotibus, religiosis, officialibus publicis, attento eorum statu, quem sponte suscepereunt, heroica interdum imponuntur.

74   **III. De actibus internis.** — *Actus interni* sunt illi qui ratione sui nullo modo ad extra apparent, nec ullo modo coniunguntur. cum actu externo, sed internis potentiss consummantur.

Distingue ergo actus mere internos, de quibus in praesentibus fit sermo, actus mere externos, et actus mixtos seu qui simul actum internum et externum includunt. Item ne confundas actum internum cum actu occulto: Omnis actus internus est necessario occultus, sed non omnis actus occultus internus est.

Quaapo est: An auctoritas Ecclesiae, *vi ipsius auctoritatis socialis propriae*, formaliter et directe possit praecipere, sive per legem sive per praceptum, actus mere internos.

Dixi: vi auctoritatis socialis propriae, non vi alicuius contractus vel conventionis specialis, nec vi potestatis delegatae a Deo vel vicariae, sed solummodo vi auctoritatis socialis.

Huic quaestioni, sic delimitatae respondemus: I.º Certum est *auctoritatem humanam* posse praecipere vel prohibere *actus externos* sive publicos, sive etiam *occultos*, et *actus mixtos* (v. gr. juramentum de veritate dicenda); et consequenter actus internos qui cum illo actu nectuntur.

2.º Quoad *actus mere internos* certum est *auctoritatem civiensem* non posse illos praecipere; sunt enim omnino extra

campum necessitatis ad finem socialem ordinis mere temporalis.

3.º *Ecclesia*, quando *agir in iure divino*, potest illos actus praecipere vel vetare: homo enim *totus* Deo subiicitur sive per actus externos, sive etiam per internos.

4.º Ecclesia, quando agit *nomine suo et propria sua auctoritate*, non potest praecipere actus mere internos. Sic sententia *communior* inter theologos et canonistas. Rationes:

a) Actus quibus dari nequit apta conspiratio socialis ad finem Ecclesiae socialiter procurandum, non possunt praecipi vi ipsius auctoritatis socialis. Aqui actus mere interni sunt actus quibus... Ergo. *Maior* patet ex ipsa notione auctoritatis socialis, quae tota quanta ordinatur ad communicationem socialem membrorum procurandam in ordine ad finem societatis; ergo ad illos actus quibus talis communicatio dari nequit, non extenditur vis et efficacia auctoritatis*. *Minor* probatur ex ipsa natura actus mere interni, qui interioribus animae potentis consummatur; ergo ab ipsis vacat quaelibet socialis conspiratio.

b) Ex ratione *Sti. Thomae*: <De his potest homo legem facere, de quibus potest judicare. Indicium autem hominis non potest esse de interioribus actibus, qui latent, sed solum de exterioribus motibus qui apparent; et tamen ad perfectionem virtutis requiritur quod in utrisque actibus homo rectus existat. Et ideo lex humana non potuit cohibere et ordinare sufficienter interiores actus, sed necessarium fuit quod ad hoc superveniret lex divina (5).

c) Ratio princeps oppositae sententiae: Ecclesia potest praecipere quidquid necessarium est ad suum finem, qui est salus animarum. Atqui actus mere interni sunt necessarii. Ergo. *Respondeo*: concedo. Actus interni sunt necessarii ad finem Ecclesiae; sed potestas praeciendi actus internos, *vi auctoritatis socialis*, non est necessaria. Dico praeterea: Si potestas praeciendi *per legem* actus internos revera necessaria esset, aliquando ea usa esset. Sed numquam Ecclesia actus mere internos per legem praecepit aut prohibuit.

(5) 1-11, q. 91, art. 4 in c.

d) Alia ratio adversariorum: Potestas illimitata, quae in verbis Christi continetur: <Quaecumque alligaveritis...! non excludit actus mere internos. *Respondeo*: nimis probat. Nec potestatem directam in res mere temporales excludit. Ergo etiam eam habet?

e) Accedit pro nostra sententia auctoritas gravissimorum doctorum qui eam defendunt, quamvis doctores sententiae oppositae non sint levis momenti. Pro nobis sunt, inter alios multos, S. Thomas iam citatus; Suarez (6), Benedictus XIV (7), Lugo (8), S. Alphonsus (9), Wernz (10), Billot (11), D'Annibale (12). Inter moderniores Ottaviani (13), Regatillo (14), Vermeersch (15), Coronata (16). etc. Patronos oppositae sententiae vide allegatos apud Cappello (17), qui longe lateque totam pertractat materiam.

Nota denique solutionem huius quaestionei valde pendere a statu quaestionei seu modo illam proponendi. Sic v. gr. ipse Cappello sic proponit. »Num Ecclesia possit in foro suo, praesertim interno, praecipere actus internos». Minus recta et aliquantulum confusa haec quaestionei propositio videtur.

LECTIO 8.a

DE POTESTATE IUDICIALE ECCLESIAE

75 Quaestiones generales circa existentiam, obiectum et limites potestatis iudicialis Ecclesiae, in hac lectione exponemus. Haec enim potestas legiferam potestatem sequitur, ita ut, illa

- (6) *De legibus*, IV, cc. 12, 13.
- (7) *De synodo dioecesana*, Lib. 9, cap. 4, n. 4.
- (8) *De virtute fidei div.*, dlsp. 13, sect. 1, n. 6-10.
- (9) *Theologia moralis*, 1, n. 100.
- (10) *Ius Decretalium*, Prail, 1913, v. 1, n. 98, p. 116.
- (11) *De Ecclesia*, Prati, 1909, q. X), p. 461.
- (12) *Summa theologiae moralis*, I, n. 100 ss.
- (15) G.C., I.n. 158-139.
- (14) *Instit. iuris canonici*, 1946, I, 69.
- (15) *Theologia moralis*, 1933, I, n. 181.
- (16) *Instit. iuris canonici*, 1959, I, n. 9.
- (17) *Summa iuris publici*, 1956, n. 207 ss.

posita et vindicata, ea ulteriore argumentatione non indigeat.

Potestas enim *judicialis* applicatio practica potestatis legiferae ad singulos casus dici potest, et hoc vel decisione auctoritativa in casu controverso (dubium facti), vel declaratione authentica in iure vel lege, quae illa indiget (dubium iuris). Consequenter, omnia supca allata ad existentiam potestatis legiferae probandam, implicite judicariam probant. Sed quia sunt specialia argumenta in Sacris Litteris de hac materia, illa huc breviter exponemus.

Probatur existentia potestatis iudicialis.—I. Ex ver- 76
bis Christi. In Mt. 18, 15-18: <5/ autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; quod si non audierit eos, dic Ecclesiae; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Arnen dico vobis, quaecumque alligaveritis.

Duplicem exponit hic textus quaestionem, primam de caritate fraterna, secundam de potestate judiciali; ambae ordinantur ad correptionem delinquentis. Christus enim voluit, ut antequam iudicialis fieret correptio, adhiberentur media pacifica absque iudicialibus controversiis, sicut Christianos decet ad fratres lucrandos. Sic instituuntur varii gradus: primo, inter te et ipsum solum; dein, adhibe duos vel tres testes: hic enim patratur via ad causam iudicialem: Christus enim utitur iisdem verbis quibus in Lege antiqua determinabatur numerus testium in litigiis requisitus, dicente Deut. 19, 15: <Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati et facinoris fuerit; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum>.

Si vero hae animadversiones inutiles forent, tunc verum proprie dictum Ecclesiae tribunal adeundum est. At hic iam a Christo Domino, reus et actor, crimen eiusque probatio, atque tribunal et modus causam introducendi *praecise* determinantur.

Crimen: *si peccaverit in te*,, i. e. ita ut tibi quocumque modo nocumentum aut damnum afferat; reus: *frater tuus*, seu quilibet Christianus seu eiusdem fidei, non enim nobis est de iis qui foris sunt iudicare (*I Cor.*, 5, 12); actor: ille in quem peccatur; criminis probatio: illi *testes*, quos reus noluit audire; tribunal: *Ecclesia* seu pastores Ecclesiae, nam «Ecclesiam nunc vocat praesides fidelium Ecclesiae» (1), denique modus causam introducendi: *dic Ecclesiae*, i. e. per denuntiationem seu accusationem, et quidem non apud pares sed apud veram auctoritatem, cum oboedientia seu subiectio debeatur: si Ecclesiam non audierit, i. e. si non obtemperetur, *poena excommunicationis plectatur*: *sit tibi sicut ethnicus et publicanus*.

77

II. *Ex praxi Apostolorum*, a) / *Cor.*, 5, 1-5: «*Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis: et non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, iam indicavi ut praesens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu, tradere huiusmodi Satanae in inferitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi*».

Circa hunc textum haec notanda sunt: 1.º Agitur de irroganda poena cuidam incestuoso. 2.º Ad hanc poenam irrogandam primo sententia ferenda est. 3.º A quo? Nonnulli exegetae dicunt a Paulo ipso poenam infligi in hoc *praecise* textu (2); alii vero affirmant S. Paulum in hoc loco solummodo poenam comminasse pro casu quo corinthii ipsi noluissent reum excommunicare (3). 4.º In utroque casu, intima appareat Apostoli persuasio potestatis, quae ipsi competit ferendi sententiam, et quidem ad poenam gravissimam infligendam, contra illum Ec-

(1) Eutimius, *Comm. in Mt.*, Homil. 60, n. 2; M. G. 129, coi. 506.

(2) Cf. Marco Sales, *La Sacra Bibbia* in h. 1.

(3) Cf. Bover, *Las Epistolas de San Pablo* in h. 1.

clesiae subditum. 5.º Poena debebat esse in casu ipsa excomunicatio simul cum traditione rei in manus Satanae ut ipsum torqueret (4). 6.º Notandum denique Apostolum excommunicationis sententiam non tulisse in mulierem incestuosam quia, cum non esset Christiana, de iis qui foris erant, noluerat iudicare; unde confirmatur agi de vera sententia iudiciali in proprium subditum.

b) / *Tim. 5, 19: <Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus**. Docet Apostolus Episcopum magna cum cautela recipere debere accusationes adversus sacerdotes. Inde patet revera apud tribunal Episcopi adesse veram potestatem iudicandi in foro externo ipsos presbyteros.

III. *Confirmatur per constantem praxim Ecclesiae.* Ius 78 canonicum, magna ex parte, iudicia ecclesiastica spectat. Cf. praesertim C. I. C. cc. 1552-2194.

Adde *declarationes magisterii ecclesiastici. Cone. Trident,* contra protestantes competentiam Ecclesiae exclusivam negantes in causas matrimoniales, definitivit: «Si quis dixerit causas matrimoniales non expectare ad iudices ecclesiasticos, A. S.» (5). Etiam contra moderniores adversarios *privilegii fori*, *Pius IX*, in *Syll.* damnavit sequentem propositionem: «Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis, sive civilibus sive criminibus, omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sedo (6). «Revera Iesus Christus Apostolis suis libera dedit mandata in sacra, adiuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum gemina, quae hinc cosequitur, iudicandi puniendique potestate» (7).

(4) Bover 1. c. Exegetis S. Scripturae relinquimus determinare in quo sit huiusmodi traditio Satanae. Solum notamus non agi *praecisae* de possessione diabolica. M. Sales ait: «per essere tormentato nel suo corpo da Satana, per mezzo di malattie e di altri dolori, in modo che nel suo cuore si svegliano buoni sentimenti... Non solo gli infligge la scomunica separandolo della Chiesa, ma lo consegna ancora a Satana affinché lo affliga e lo tormenti» (1. c.).

(5) Sess. XXXIV, *de matr.*, c. 12; Denz. 982.

(6) Syli., prop. 31; Denz. 1731.

(7) Leo XIII, Encycl. *^Immortale Dei**.

79 IV. Confirmatur etiam *ex praxi poenitentiae canonicae*. Sacramentum poenitentiae, ut per se patet, pertinet ad potestatem iudicialem Ecclesiae, et quamvis indolis omnino specialis sit et ordinarie exerceatur in foro interno conscientiae, tamen ex modo quo primis temporibus Ecclesiae applicabatur, continet veram et maximam confirmationem potestatis *socialis* Ecclesiae, cum poenitentiae publicae, quae tunc imponebantur, haberent rationem iuridicam poenae ecclesiasticae, quia infligebantur, non solum ad rei emendationem, sed et ad aliorum exemplaritatem et deterritionem, necnon ad criminis vindictam (8).

E collatione diversorum textuum, quos hic brevitatis causa omittere fas sit, videtur poenitentiam sequenti modo administratam esse, saltem a saec. II.

80 1) Probabilius praecedebat vel hortatio paterna ad peccatorum e parte antistitis, vel consultatio secreta apud antistitem e parte peccatoris. Ad excipiendo lapsos, institutus est presbyterpoenitentiarius, delegatus Episcopi, saltem pro confessione et poenitentia (9). Secundum gravitatem culpe, confessarius decidet an necessaria esset poenitentia publica (10). Haec poenitentia non imponebatur pro peccatis secretis, quamvis distinctio inter peccata secreta seu occulta et publica non ubique eodem modo fiebat.

81 2) Peracta confessione delicti, imponebatur poenitentia publica vel privata iuxta diversos casus. Tribus primis saeculis poenitentia omnino occulta non exstabat, exceptis casibus urgenteribus ut periculum mortis.

Peccata pro quibus generatim imponebatur poenitentia publica diurna haec erant: apostasia cum regressu ad idolatriam, homicidium, adulterium vel fornicatio, raptus, perjurium, consultatio vatum, violatio sepulturae, furtum. In qualibet ec-

(8) Oltaviani, o. c. 1. n. 167.

(9) Socrates. *Continuatio HE*, lib. V, cap. 19.

(10) O. Irenaeus, *Adv. Haer*, lib. 1, c. 13, 7; Rouet 193.—S. Ambrosius, De poenit., lib. 2, cap. 3, 19; Rouet 1298.

clesia dabatur elenchus peccatorum pro quibus requirebatur poenitentia publica.

Poenitentia differebat secundum gravitatem peccati. Aliquando durabat per totam vitam. Peccatores semper recipiebantur ad poenitentiam, sed non semper iterum ad communionem, nequidem in fine vitae, sicuti decretum est a Concilio Illicheritano pro reis gravissimorum criminum, v. c. adulterium (11).

3) Poenitentia ad bonum exitum deducta, impositione manuum Episcopi fiebat reconciliatio, qua poenitentes absolvebantur et iterum ad communionem admittebantur.

Sacramentum poenitentiae, quod inde a principio comprehendit tria elementa sensibilia, videlicet confessionem sacerdoti factam, satisfactionem et absolutionem, a saec. IV magis ordinatur eo sensu ut pro peccato requireretur tantum confessio et poenitentia privata, dum peccato publico applicaretur satisfactio publica iuxta principium enuntiatum a S. Augustino: <Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus quae peccantur coram omnibus; ipsa corrighenda sunt secretius, quae peccantur secretius> (12). Inde ab hoc tempore, praxis poenitentialis incipit mitior fieri, confessio privata frequentior, independenter a poenitentia publica.

Ista remanet per totam antiquitatem Christianam, et etiam durante Medio Aeo. Dantur etiam exempla celeberrima poenitentiae publicae, uti imperatoris Theodosii et matronae Romanae Fabiolae. Cum Theodosius occidi iuberet plura millia civium innocentium civitatis Thesalonicae anno 390, S. Ambrosius eum vehementer obiurgavit eumque obligavit ad poenitentiam publicam (13). Fabiola Romae fideles edificavit suae poenitentiae publicae exemplo. Primo marito adhuc vivente, unionem adulteram contraxerat cum amasio. Post mortem istius plene se submisit poenitentiae canonicae. S. Hieronymus narrat quomodo nobilis matrona una cum aliis poenitentibus in atrio Basilicae Lateranensis prosternebatur, sacco cooperta, sparso crine, facie lurida,

(11) Mansi, T. 11, p. 1 ss.

(12) *Serm.* 82; M. L. 38, coi. 510.

(13) *Epist.* 51; M. L. 16, coi. 1160.

squalidis manibus, collo sordido, et crimen suum publice confitebatur episcopo, presbytero et omni populo e commiseratione collacrimantibus (14).

83   **Obiectum potestatis iudiciariae.** Obiectum potestatis iudicialis ex illis rebus, factis et iuribus, quae ad finem Ecclesiae aliquo modo referuntur, constituitur. Proinde, in genere, de iis omnibus potest Ecclesia iudicare de quibus potest leges ferre, nempe de omnibus sacrum ministerium et regimen Ecclesiae spectantibus, vel cum illis quoquo modo connexis.

In specie vero: 1.º *iure exclusivo iudicat de causis quae respiciunt res spirituales et spiritualibus adnexas* (c. 1553. i. i.). Res spirituales in foro Ecclesiae esse pertractandas evidens omnino est, nam ad finem spiritualem unice ordinantur. Ergo nulla auctoritas, nisi spiritualis potest easdem videre. Res spiritualibus adnexae intelliguntur quae inseparabiliter sunt adnexae, ita ut <sine spirituali nullo modo esse possinb (c. 727); de his sane Ecclesia iudicat propter necessariam connexionem cum spiritualibus.

2.º *Item iure exclusivo Ecclesia cognoscit de violatione legum ecclesiasticarum deque omnibus in quibus inest ratio peccati, quod attinet ad culpae definitionem et poenarum ecclesiasticarum irrogationem* (c. 1553. i. 2).

Primo quidem de violatione legum ecclesiasticarum, nam potestas iudicialis legislativam potestatem sequitur, et ideo Ecclesia iudicat de illis omnibus quaestionibus, quae ex suarum legum violatione derivantur, sive de contentiosis agatur, sive de criminalibus.

Secundo de omnibus in quibus inest ratio peccati, nam, ut dicit *Innocentius III*: <Cum enim non humanae constitutioni, sed divinae potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanae mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet de quocumque peccato mor-

(14) S. Hieronymus, *Epist. 77*; M. L. 22, coi. 692. Cf. F. Callaey, *Praebet. nist, eccles. antiquae*, Romae, 1944, p. 240 ss.

tali corripere quemlibet Christianum, et si correptionem contempserit per distinctionem ecclesiasticam coercere» (15). Ratio desumitur ex ipso fine Ecclesiae qui est salus animarum, et proinde omnium peccatorum correptionem debet procurare, et hoc, praesertim, cum agitur de *peccato cum scando*, quia tunc perturbatur ^rdo socialis ecclesiasticus, et de *peccatis contra bonos mores*, quia haec peccata non solum ordinem socialem perturbant et maxime scandalosa sunt, sed etiam in magnum vocant discrimen animarum salutem ex ipsa facilitate propagationis horum peccatorum.

3.º *Etiam iure exclusivo Ecclesia cognoscit de omnibus, causis sive contentiosis sive criminalibus, quae res piciunt personas privilegio fori gaudentes ad normam can. 120, 614, 680.* (c. 1553, 1, 3) Ratio huius exclusivae competentiae Ecclesiae reducitur ad connexionem causarum: cleric tamquam personae sacrae merito haberi debent, et propter reverentiam ipsis debitam, decet omnino, ut ad tribunalia civilia noji trahantur. Hinc quamvis loquatur de privilegio fori, potius quam privilegium est verum ius Ecclesiae trahendi ad suum tribunal clericorum causas.

4.º *Iure cumuiativo cum societate civili, in causis in quibus tum Ecclesia tum civilis potestas aequa competentes sunt, quaeque dicuntur mixti fori, est locus praeventioni* (c. 1553, 2). Haec competentia Ecclesiae oritur vel ex eo quod res spiritualis est separabiliter connexa cum re temporali, vel propter continentiam causarum.

**Limites potestatis iudicialis Ecclesiae.—Ex dupli 84
cate exsurgere possunt: ex personis et ex materia.**

I.º *Ratione personarum:* Jurisdictio non potest exerceri nisi in subditos (c. 201, 1). Sed potestas iudicialis est vere iurisdictionalis. Ergo in solos subditos potest directe exerceri. Sed subditi Ecclesiae per receptionem baptismatis constituantur (c. 87). Ergo in omnes et solos baptizatos Ecclesiae potestas iudicialis

(15) C. 13, X, *de iudiciis*, II, 1.

extenditur. De infidelibus ergo Ecclesia iudicare nequit. **Quid enim mihi—alt Apostolus—de iis qui foris sunt iudicare?»* (I Cor. 5, 12). Unica exceptio huius regulae generalissimae est persona Romani Pontificis, nam **Prima Sedes a nemine indicatur»* (c. 1556), cum nullius auctoritatis, nec ecclesiasticae nec civilis, subsit iurisdictioni: iamvero nemo potest iudicari ab aliquo nisi subdatur eius iurisdictioni, saltem quoad id de quo iudicatur.

2.º *Ratione materiae*: iam satis constat ex dictis de obiecto potestatis iudicialis, Ecclesiam nullam habere iurisdictionem, quando agitur de rebus mere civilibus, in quibus nec ratione, connexionis, nec continentiae causarum, nec ratione personarum sit ulla ratio interveniendi pro Ecclesia.

Si vero de facto aliquando talia negotia iudicavit, hoc factum est sive principum concessionē, sive iure devolutivo, sive etiam ex consensu partium litigantium. Ex iure devolutivo Ecclesia cognoscit in rebus, quae iure proprio et exclusivo ad Statum pertinent, sed quarum cognitio Ecclesiae devolvitur vel ob impotentiam aut incuriam potestatis civilis, vel ob peculia-ria adiuncta quae, per accidens, influunt in ordinem spiritualem.

LECTIO 9,a

DE POTESTATE ECCLESIAE COACTIVA

85   **De potestate executiva In genere.**—Hic agendum esset primo de potestate executiva in genere, antequam de coactiva, quae huius est pars, ageremus. Sed quia potestatis executivae in genere existentia tam perspicua est, ut consequentia omnino necessaria potestatis legiferae et iudicialis ex una parte; et ex alia, huius obiectum, et limites in Codice Iuris Cononici soleant pertractari, illa dumtaxat exponemus quae in Iure Publico, ob peculiares quaestiones quae de his pertractantur, solent agitari. Hae quaestiones ad potestatis coactivae seu coercitivae existentiam, obiectum et limites praecipue referuntur, nam si utile fuit

directe probare ceteras Ecclesiae potestates, maioris adhuc momenti est demonstrare quomodo penes eam sit potestas coactiva, quae non tantum ad poenas spirituales, sed etiam ad temporales extendatur: contra hanc enim potestatem praincipui diriguntur inimicorum nominis Christiani conatus.

Thesis: ^*Nativum er proprium Ecclesiae ius est, independens a qualibet humana auctoritate, coercendi delinquentes sibi subditos, poenis tum spiritualibus, tum etiam temporalibus** (can 2214. 1).

Vindicatur ergo Ecclesiae *ius nativum*, seu non acquisitum nec devolutum, ita ut ipsum habeat ex sua nativa constitutione. *Proprium*, non concessum ab auctoritate civili vel ab alia humana auctoritate, sed vi originis suae et nativae constitutionis; *independens*, seu omnino libere et autonome axercendum sine ulla dependentia, nec in eius existentia nec in exercitio, ab auctoritate civili; *coercendi delinquentes sibi subditos*, heic subiectum passivum poenarum indicatur; *poenis spiritualibus et temporalibus*: de poena mortis specialem sermonem habebimus.

Probatur ex indole nativae constitutionis Ecclesiae.—Quaelibet, societas perfecta non potest suos assequi fines, nisi eidem censeatur collata potestas coercendi perditos viros, qui ordinem societatis exturbant, atque eiusdem fines frustrare conantur. Atqui Ecclesia est societas perfecta et quidem suprema. Ergo.

Alio modo: Societas cui competit, vi suae nativae constitutionis, plena et libera potestas legifera et iudicialis, necessario praedita esse debet coactiva quoque potestate: secus inutile prorsus evaderet illud leges ferendi et iudicandi ius. Atqui Ecclesiae, vi suae nativae constitutionis, competit plena et libera potestas legifera et iudicialis; hancque duplarem potestatem Christus Ecclesiae contulit indubie coniunctam cum omni facultate necessaria pro practica efficacia eius exercitii, sicut decet Dei sapientiam. Ergo.

Maior ex eo patet quod non tantum leges ferre et iudicia

exercere sufficit ut homines efficaciter ad finem socialem ducantur, sed requiritur praeterea reluctantibus, transgressores cohబere et contumaces punire, ne in perversorum hominum facultate remaneat auctoritatis leges et iussa spernere, et pro libitu ordinem socialem perturbare, sicque ad nihilum reduceretur tota vis et efficacia socialis impulsione in bonum commune.

88   **Probatur ex verbis Christi:** Mt. 18, 17-18. <5/ Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus*. Hic loquitur de poena gravissima excommunicationis, de qua poena Iohannes XXII in Const. <*Licet*> (23-Oct.-1327), disserens ait: «Constat ex Mt. 18, 17, quod si aliquis damnum alicui indebita dederit, illudque ad mandatum Ecclesiae noluerit emendare, Ecclesia, per potestatem a Christo sibi concessam, ipsum ad hoc per excommunicationis sententiam compellere potest, quae potestas est quidem coactiva. Circa quod est animadverendum, quod cum excommunicatio maior, nedum excommunicatum a perceptione sacramentorum removeat, sed etiam a communione fidelium ipsum excommunicatum excludat, corporalis est a Christo coactio Ecclesiae permissa».

89   **Probatur ex praxi et doctrina Apostolorum.**—Praecipui textus, qui nostri intersunt, hi sunt: I Cor. 4,21: «*Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam... Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in caritate et spiritu mansuetudinis?*»

II Cor. 10, 6-11: *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam... Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas..., hoc cogitet qui huiusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et praesentes in facto**.

II Cor. 13, 1-2: <*Ecce tertio hoc venio ad vos: In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Praedico et praedico, ut praesens, et nunc absens iis, qui ante peccaverunt et ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam**

II Cor. 13, 10: *^Haec absens scribo, ut non praesens durius agam, secundum potestatem quam Dominus dedit mihi in aedificationem et non in destructionem**.

De facto, quando opus fuit, virga usus est: *^tradidit Satanae in interitum carnis* Corinthiacum incestuosum (i Cor. 5, 5); item alios qui circa fidem naufragaverunt, <ex quibus est Hy menaeus et Alexander, quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare* (I Tim. 1, 20).*

Ex Patrum traditione et Ecclesiae praxi. — Ecclesiae 90 traditio et praxis quoad usum diversarum poenarum ecclesiasticarum, ita evidens est et ab omnibus admissa, ut sufficiat, exempli causa, quaedam afferre testimonia et facta.

Tertullianus, in Apologetico (1), ut gentes recedere faceret de suo praeiudicio contra Christianam factionem (ut appellabant), exponit Ecclesiae disciplinam, usus et traditiones, et has describens, ait: «Certe fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam praceptorum nihilominus in compulsionibus densamus; ibidem etiam *exhortationes, castigationes et censura divina**. Haec censura divina *excommunicatio* intelligitur, quae sic vocabatur, quia a Domino institutam per illa Mt.-18, 18 verba, Christiani dicebant. Postea sequitur Tertul. describens ordinem et modum qui in poena imponenda sequebatur: «Nam et iudicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, *summumque futuri iudicii praeiudicium* est, si quis ita deliquerit, ut a *communicatione orationis et conventus et omnis sancti commercii* relegetur. Praesident probati quique seniores, honorem non pretio sed testimonio adepti...»

5. *Cyprianus* passim, in suis praesertim Epistolis, loquitur de diversis poenis ecclesiasticis, easque applicat. Sic in *Ep. 9* (2) scribit de quibusdam presbyteris qui temere pacem lapsi dederunt, necdum sedata persecutione et citra Episcopi con-

ii) c. 39; M. L. 1, coi. 552.
(2)) M. L. 4, coi. 259.

scientiam: «Et audietis omnia quando ad vos reducem me Dominus fecerit... Interim, temerarii et incauti et tumidi quidam inter vos, qui hominem non cogitant, vel Deum timeant, scientes, quoniam si ultra in iisdem perseveraverint, utar ea *admonitione* qua me uti Dominus iubet, ut interim *prohibeantur offerre*, acturi et apud nos et apud confessores ipsos et apud plebem universam, causam suam, cum, Domino permittente, in sinum matris Ecclesiae recolligi cooperimus). Haec admonitio ab omnibus *suspensionis* poena intelligitur, cum admoniti prohibeantur sacrificium offerre.

Alibi (3) poenam excommunicationis describit et effectus suos, tractans de damnandis virginibus, quae obstinate perseveraverint in contubernio cum masculis: «Quod si obstinate perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac impudica obstinatione *numquam a nobis admitti in Ecclesiam* posse, ne exemplum ceteris ad ruinam delictis suis facere incipient. Nec putent sibi vitae aut salutis constare rationem si episcopis et sacerdotibus obtemperare noluerunt, cum in Deuteronomio Dominus Deus dicat: *Et homo quicumque fecerit in superbia, ut non exaudiatur sacerdotem aut iudicem quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille* (Deut., 17, 12-13). Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes ei iudicibus a se ad tempus constitutis non obaudientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc et circumcisio carnalis manebat. Nunc autem, quia circumcisio spiritualis esse apud fideles servos Dei coepit, *spirituali gladio* superbi et contumaces necantur *dum de Ecclesia eiiciuntur*. Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt nec obtemperent salubribus praeceptis, testatur Scriptura divina quae dicit: *Non diligit indisciplinus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumentur turpiter* (Prov., 15,12. 10).

(5) Ep. 62; M. L. 4, co). 375-385.

5. *Augustinus*, in libro «*De correptione et gratia** (4), non solum affirmat poenarum existentiam, sed etiam de poenarum fine incidentaliter agit; dicit enim non esse inutilem correptionem nec pro ipso damnato, cum Deus, qui «magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas», possit facere ut salubris sit correptio, «et fiat in correpti corde correctio, ut coelesti constituatur in regno». Et concludit S. Doctor: «Corripiantur ergo a praepositis suis subditi fratres correptionibus, pro culparum diversitate diversis, vel minoribus vel amplioribus, quia et ipsa *quae damnatio nominatur*, quam fecit episcopale iudicium, *qua poena in Ecclesia nulla maior est*, potest, si Deus voluerit, in correctione saluberrima cedere atque proficere».

Item idem 6. *Augustinus* in *Ep. 133 ad Marcelliinum Africæ tribunum*, eum laudat quia Donatistas puniebat, et quidem «virgarum verberibus»; et de hoc coercionis modo dicit: «Qui modus coercionis et a magistris liberalium artium et ab ipsis parentibus et saepe etiam in iudiciis ab *Episcopis solet adhiberi**.

*5. *Gregorius Magnus*, perconctanti S. Augustino Angliae Apostolo quaenam poena esset decernenda ad puniendum furfum rei ecclesiasticae, respondit: «Quidam damnis, *quidam verberibus* et quidam districtius, quidam vero levius corrigan- tur (5). Idem 5. *Gregorius* in *Ep. ad Ianuarium Ep. Cala- rifanum* scribit corporis castigationem adhibendam esse «ut qui salubria et a mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, *cruciatus saltē eos corporis* ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem» (6).

Cone. Agathense poenam fustigatiensis decernit etiam pro clericis: «Clericum aut monachum sine commendatitiis vagum, si verborum increpatione non emendetur, etiam *verberibus* statuimus coerceri» (7).

(4) cap.

(5) *Epist. lib. XI*, 64, in resp. 4; M. L. 77, coi. 1187 ss.

(6) M. L., 77, coi. 1002.

(7) *Cone. Agat.*, an. 506, can. 38.

Etiam aliae poenae, ut carcer, exilium, reclusio in monasterio, mulctae pecuniariae, bonorum confiscatio, etc. sat in usu Ecclesiae fuerunt a temporibus antiquis, praesertim saeculis VI-XIII, ut ex historia iuris penalnis ecclesiastici satis constat.

De poenis temporalibus. — Breves notae historiae et traditionis ecclesiasticae, quas exposuimus, satis demonstrant in Ecclesiae usu etiam poenas fuisse temporales seu ordinis materialis. Nam speciales difficultates ab adversariis solent afferri contra ius Ecclesiae infligendi huiusmodi poenas; talem enim facultatem repetendam esse autumant a concessione potestatis civilis, cui solae pertinere debet quidquid ordinem mere temporalem spectat.

His argumentandi modis breviter possumus respondere, distinguendo fundamentum, quo nituntur. Potestati enim civili pertinent omnia quae et ratione naturae et finis ordinem mere temporalem spectant: *concedo*.» Potestati civili pertinent omnia quae, quamvis natura temporalia sint, ad finem spiritualem inserviunt et ordinari possunt: *nego*.

Ecclesiam enim diximus societatem spiritualem esse; at non spirituum, sed hominum qui anima et corpore constant, et quibus sola media spiritualia non semper efficaciter movent, et quibus etiam medendum est 'mediis et remediis ipsis accommodatis secundum ipsorum capacitatem.

Id praesertim de illis hominibus dicendum est, qui propter suam moralem abiectionem in talem statum devenerunt, ut privationem bonorum^{*} spiritualium non sentiant, ac proinde indifferenti animo se habeant erga poenas spirituales, etiam [^]gravissimas; et hi potius scandalo sunt fidelibus propter hanc indifferentiam, quam ceteris inserviant pro restauratione ordinis violati. His hominibus bonis spiritualibus privare perinde esset ac si puerum, scholae impatientem, scholae privatione punias.

92   **Declarationes Ecclesiae.** — Circa ius Ecclesiae infligendi poenas, tum spirituales, tum temporales, variae sunt Ecclesiae definitiones et declarationes.

Ioannes XXII docet ius puniendi Ecclesiae poenis spiritualibus et corporalibus a Christo fuisse concessum (8).

Cone. *Trident.* definitiv: <Si quis dixerit parvulos baptizatos, cum adoleverunt... suo esse arbitrio relinquendos; nec alia interim poena ad Christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiae, aliorumque, sacramentorum perceptione arceantur donec resipiscant, anathema sit> (9)., Definitio haec speciale habet vim'pro poenis temporalibus, ut patet ex verbis.* Etiam *Cone.* (10) edixit licere iudicibus ecclesiasticis, in causis civilibus ad forum Ecclesiae pertinentibus, etiam per multas pecuniarias procedere. I

Benedictus XIV in Brevi *Ad assiduas*, 4 martii 1755, damnavit errores P. La Borde, qui praecise potestatem Ecclesiae infligendi poenas temporales negabat.

Pius VI. Const. dogm. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, Ecclesiae vindicavit potestatem poenis cogendi et coercendi (11).

Pius IX in Encyci. *Quanta cura*, 8 dec. 1864, damnavit asserentes «Ecclesiae ius non competere violatores legum suarum poenis temporalibus coercendi»; etiam in *Syllabo* hanc proscriptis propositionem: «Ecclesia vis inferenda potestatem non habet, nec potestatem ullam temporalem directam vel indirectam» (12).

De fine poenae ecclesiasticae.— Finis essentialis: re- 93 paratio ordinis socialis laesi. Finis essentialis poenae ecclesiasticae quisnam sit multum disputatur ab auctoribus.

1. Nonnulli doctores censem poenam ecclesiasticam esse beneficium delinquenti concessum ut possit se reconciliare cum Deo. Sic praecipue *Schulfe*, *Bar* et *Geib*.

Verum hi auctores confundunt ordinem ethicum cum ordine iuridico societatis ecclesiasticae. Poena potest fovere reconcili-

(8) Cf. supra n. 88.

(9) Sess. VII, cap. 14, 'de bapt.'; Denz. 870.

(10) Sess. XXV, cap. 3 *de reform.*

(11) Cf. Denz. 1504-1505.

(12) Denz. 1697 et 1724.

liationem cum Deo propter peccatum, sed formaliter satisfacit societati propter delictum.

2. Alii vero, inter quos praesertim *Card. Lega et Mayer*, autumant poenam ecclesiasticam esse praeprimis et essentialiter medicinalem, id est, in rei emendationem.

Sed quamvis Ecclesia, pro sua missione, plurimum faciat emendationis delinquentis, tamen ratio formalis et essentialis poenae non videtur heic reponenda; nam si talis esset finis essentialis poenae, deficiente hoc fine, poena imponi non posset. Attamen, scimus poenam imponi posse etiam quando nulla spes affulget emendationis delinquentis, immo multae poenae prescindunt ab hac emendatione, ut sunt omnes vindicativae, quae possunt dari, et de facto dantur, in subiecto perfecte emendato.

94 3. Alii denique multi, rectius posuerunt finem poenae ecclesiasticae *in restauratione ordinis socialis*. Hic finis essentialis est et necessarius, et constituit intrinsecam rationem poenae. Inter huius sententiae patronos sunt *Wernz, Hollweck, Hinschius, Chelodi, Rüperti, Regatillo, Coronata, Creusen, Oftaviani, Capello*.

Quod evincitur pluribus argumentis.

a) Argumentum philosophicum hoc demonstrat. Potestas punitiva est potestas socialis,¹ et quidem propria societatisperfectae. Ergo Ecclesia in puniendo debet agere ut societas et gerere curam communitatis et non solius privatae personae, iamvero, delictum est perturbatio quaedam *ordinis socialis*; quae perturbatio habetur non solum in momento delictuosae actionis, sed etiam post admissum crimen perdurat, et permanens esset nisi per applicationem proportionatae poenae actus noxius retribuatur iuxta id quod meretur. Poena ergo, sive in Ecclesia sive in Statu, debet induere rationem medii natura sua et intrinsece ordinati ad restaurationem laesi ordinis socialis.

b) Argumentum historicum thesim confirmat. Scimus enim antiquitus omnes poenas eclesiásticas fuisse vindicativas, et non-

nisi recentiori tempore evolutas esse poenas medicinales. Iamvero ultima ratio puniendi non potuit in Ecclesia, progrediente tempore, immutari.

c) Codex prima fronte videtur oppositas theorias conciliare, ubi docet finem poenae, canonicae esse *“delinquentis correctionem et delicti punitionem”* (c. 2215). At emendatio delinquentis, cum deficere possit, nequit assumi tamquam ultima ratio poenae. Quae ratio, contra, perpetuo adest in punitione delicti.

Reapse, delicti punitio invenitur sive in poenis vindicativis, sive in medicinalibus.

Poenae vindicativae enim formaliter dantur ad punitionem criminis, statuuntur ad tempus determinatum, nec earum remissio pendet a poenitentia delinquentis (c. 2286 et 2289). Quamvis Superior vel iudex possit a poenis imponendis abstinere, si delinquens fuerit perfecte emendatus (c. 2223. 3. 2), nihilo minus possunt et delinquenti plane emendato inferri, et elapsa tempore cessare, etsi delinquens minime resipuerit. Ergo ratio formalis poenae vindicativae est publica criminis vindicta.

Poenae vero medicinales perdurant, utique, usque, ad rei emendationem; nam, cessante contumacia, absolvuntur (c. 2241). Sed inde non licet concludere illas habere finem dumtaxat medicinalem. Nam in primis poena medicinalis, antequam sit medicinalis, est poena, id est, includit in se privationes plures quidem et gravissimas. Secundo, contumacia intelligitur desisse, solum quando praestatur vel promittitur congrua satisfactio pro damno et scandalo, in qua satisfactione praecise punitio delicti reperitur. Tertio denique, si adhuc non satis ad restituendum ordinem publicum, adhuc licet imponere delinquenti iam absoluto a poena medicinali, loco eiusdem, congruam poenam vindicativam vel poenitentiam, (c. 2248. 2). Ex quibus sufficienter appareret elementum punitivum in omnibus ecclesiasticis sanctionibus inveniri.

4. Thesis nostra confirmatur ex absurdo. Si enim poenae ecclesiasticae irrogarentur formaliter ad emendationem, quaecumque peccata poenis essent plectenda, quod relate ad pec-

cata interna videtur absurdum; ad externa vero est impossibile et ab usu Ecclesiae omnino alienum.

- 95   **Alli fines poenarum ecclesiasticarum.** — Sunt praesertim duo: emendatio delinquentis et exemplaritas.

Emendatio delinquentis in qualibet societate maximum habet momentum sed praesertim in Ecclesia, cuius est subditorum salutem aeternam procurare. Hunc finem semper prosecuta est Ecclesia: verba Divi Augustini supra allata (13), hoc satis demonstrant, nam et illa poena, qua nulla maior in Ecclesia, «potest, si Deus voluerit in correctione saluberrima cedere atque proficere»; atque ad hunc finem facilius assequendum, instituit quoddam poenarum genus (*censuras*), quae emendationem directe et immediate urgerent.

Exemplaritas est alias finis poenae. Quae exemplaritas consequitur primo ex ipsa poenae constitutione, quae plerumque eo ipso subditos deterret a delinquendo. Multo magis augetur haec exemplaritas postquam poena iam est irrogata delinquenti, quia et ipsi removet a delicto et aliis exemplo est ne similiiter deHnquant.

LECTIO 10*

QUAESTIONES SPECIALES DE POTESTATE COERCITIVA ECCLESIAE

- 96   **Quaestiones.** — Finita tractatione generali de iure coactivo Ecclesiae, breviter agendum est de peculiari quaestione quae huc spectat et ab AA. solet agitari, nempe de iure gladii. *Ius gladii* intelligitur potestas alicuius auctoritatis supremae in societate perfecta ad poenam mortis delinquentibus infligendam.

Porro, ut solutionem rectam possimus afferre, opus est quaestionem sic dividere: Primo, an liceat poenam capitisi in-

ferre propter delictum ecclesiasticum, praesertim haresim. Se-eundo, an poena capitis fuerit aliquando a potestate ecclesiastica inflictia, vel saltem in iure canonico sancita. Tertio, an ius inferendae necis, sive immediatum, siVe mediatum, Ecclesiae competitat.

De poena caditis propter delictum haeresis.—Quaes- 97
tio haec principalius ponitur ad iustificandas leges civiles, non raro ab ipsa Ecclesia probatas, quibus haeretici ad mortem, et quidem ordinarie ad ignem, damnabantur.

Audiamus imprimis S. Thomam, de quo dicitur defendisse ius Ecclesiae poenam mortis, inferendi, et praecise citantur textus quos allaturi sumus, et quibus non potestas Ecclesiae probatur sed legitimitas poenae mortis in haereticos.

Ait S. Doctor: <Circa haereticos duo sunt consideranda: unum quidem ex parte ipsorum, aliud vero ex parte Ecclesiae. Ex parte quidem ipsorum est peccatum, per quod meruerunt non solum ab Ecclesia per excommunicationem separari, sed etiam per mortem a mundo excludi. Multo enim gravius est corrumpere fidem, per quam est animae vita, quam falsare pecuniam, per quam temporali vitae subvenitur. Unde si falsarii pecuniae vel. alii malefactores statim per saeculares principes iuste morti traduntur, multo magis haeretici statim ex quo de haeresi convincuntur possunt non solum excommunicari, sed et iuste occidi.

Ex parte autem Ecclesiae est misericordia ad errantium conversionem; et ideo non statim condemnat, sed post primam et secundam correptionem, ut Apostolus docet; postmodum vero, si adhuc pertinax inveniatur, Ecclesia de eius conversione non sperans, aliorum saluti providet, eum ab Ecclesia separando per excommunicationis sententiam; et ulterius relinquit eum iudicio saeculari a mundo exterminandum per mortem (1).

Et in seq. art. prosequitur: «Ecclesia secundum Domini institutionem, caritatem suam extendit ad omnes non solum

(1) Summa theol. 2. 2, q. 11, art. 5.

amicos, sed etiam inimicos et persequentes, secundum illud (Mt. 5,44): «*Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*». Pertinet autem ad caritatem ut aliquis bonum proximi et velit et operetur. Est autem duplex bonum: Unum quidem spirituale, scilicet salus animae, quod principaliter respicit caritas; hoc enim quilibet ex caritate debet alii velle. Unde quantum ad hoc, haeretici revertentes quotiescumque relapsi fuerint, ab Ecclesia recipiuntur ad poenitentiam, per quam impeditur eis via salutis. Aliud autem est bonum quod secundario respicit caritas, scilicet bonum temporale, sicut est vita corporalis, possessio mundana, et dignitas ecclesiastica sive saecularis; hoc enim non tenemur ex caritate alii velle nisi in ordinem ad salutem aeternam et eorum et aliorum. Unde si aliiquid de huiusmodi bonis existens in uno impedire possit aeternam salutem in multis, non oportet quod ex caritate huiusmodi bonum, ei velimus; sed potius ut velimus eum illo carere: tum quia salus aeterna praferenda est bono temporali; tum quia bonum multorum praefertur bono unius. Si autem haeretici revertentes semper reciperentur, ut conservarentur in vita et aliis temporalibus bonis, posset in praeiudicium salutis aliorum hoc esse: tum quia si relaberentur, alias inficerent; tum etiam quia si sine poena evaderent, alii securius in haeresim laberentur... Et ideo Ecclesia primo quidem revertentes ab haeresi non solum recipit ad poenitentiam, sed etiam conservat eos in vita... Sed quando recepti iterum relabuntur, videtur esse signum inconstantiae eorum circa fidem, et ideo ulterius redeuntes recipiuntur quidem ad poenitentiam, non tamen ut liberentur a sententia mortis».

98 Haec veritas, quae tam clare exponitur in doctrina Doctoris Angelici, in Hispania praesertim fuit a principibus et rebus applicata et iuridice exposita, et quidem perfecte, in suis compilationibus legislativis antiquioribus. Videamus alias poenas per modum illustrationis et exempli.

a) Poenae haereticorum in *Foro iudicum* (2): «...E por

(2) Fuero Juzgo, lib. XII, tit. 2, ley2 y 7.

ende defendemos que nengún órne de ninguna gente... non ose disputar paladinamente contra la sancta fée de los cristianos, la fée que es una sola verdadera: nin sea osado de la contrallar, ni nengun orne non ose despreciar los Evangelios, nin los sacramentos dé sancta Eglesia...; nengún orne non sea osado de despreciar los establecimientos de la fée, que facen aquellos que agora son; nengun orne non ose murmurar contra nengún sancto, nin contra los sacramentos dé la sancta fée..; E qualche quier persona que venga contra esto...* pierda la dignidad e la ondra que oviere por siempre, e toda su buena é todo lo que oviere por siempre, e toda su buena e todo lo que oviere. E si fuere orne lego, pierda su ondra toda e seja despojado dé todas sus cosas, e seja echado de la tierra por siempre, si se non quisiere repentin, e vivir segün el mandamiento de Dios.

Lex. 17: «Establecemos en esta'ley que todo cristiano, e mayormieñtre aquellos que son nacidos de cristianos, quier seja varón, quier mugér, que- fuer falado que se circuncide, o que tiene las costumbres de los judíos, o que seja falado daquí adelantre, lo que Dios no mande, prenda muerte de los cristianos, é de nos, e seja penado de muy crueles penas, que entienda cuánto es aborrescido,, e descomulgado el mal que hizo: e toda su buena áyala el Rey, por tal que los propinquos de tales personas non consientan tales yerros» (Egica et Witiza).

b) Poenae haereticorum in *Foro Pegum* (3). «Ningúm cristiano non sea osado de tornarse judío, nin sea osado de hacer su hijo moro o judío, e si alguno lo ficiere, muera por ello, y la muerte de este fecho a tal, sea de fuego».

c) Poenae haereticorum in *Codice Septem Partium* (4).

Lex 2: «Los herejes pueden ser acusados de cada uno del pueblo delante de los Obispos o de los Vicarios, que tienen sus lugares, e ellos dévenlos esaminar en los artículos de la fe,

(3) Fueno Real, lib. IV, tit 1, ley 1.

(4) Código de las Siete Partidas, Part. VII tit. 26.

e en los sacramentos, e si fallaren que yerran en ellos, o en alguna de las otras cosas que la Eglesia Romana tiene, e deve creer e guardar, entonces devén pugnar de los convertir e de los sacar de aquel yerro por buenas razones e mansas palabras: e si se quisieren tornar a la fe e creerla, devén los perdonar. E si por ventura no se quisieren quitar de su por.* fía, devén los juzgar por herejes, e dar los después a los jueces seglares, e ellos devén les dar pena en esta manera: que si fuere el hereje predicador, á que dicen consolador, devén lo quemar en fuego, de manera que muera. E essa misma pena devén aver los descreídos; que no creen aver galardón ni pena en el otro siglo. E si non fuere predicador, mas creyente que vaya e esté con los que ficieren el sacrificio a la sazón que lo ficiesen, e que oya cotidianamente o cuando puede la predicación dellos, mandamos que muera por ello esa misma muerte, porque se da a entender que es hereje acabado, pues que cree e va al sacrificio que facen. E si non fuere creyente en la creencia dellos: mas lo metiere en obra yéndose al sacrificio dellos, mandamos que sea echado de nuestro señorío para siempre, o metido en cárcel hasta que se arrepienta e torne a la fe. Otrosí decimos que los bienes de los que son condenados por herejes, o que mueren conocidamente en la creencia de la herejía, devén ser de sus hijos, o de sus descendientes dellos. £ si no los ovieren, mandamos que sean de los más propinquos parientes dellos, e si tales parientes no ovieren, decimos qua si fueren seglares los herejes, el Rey deve' heredar todos sus bienes, e si fueren clérigos, puede la Eglesia demandar e aver hasta un año después que fueren muertos, lo suyo dellos... E si por ventura no fuere creyente nin fuere al sacrificio dellos, mandamos que peche diez libras de oro, e si non oviere de que lo pechar, dénle cincuenta azotes públicamente!.

Etiam in titulo *legis 4* dicitur: «Cómo el que es dado por hereje, no puede aver dignidad nin oficio público, mas deve perder el que antes tenía».

In *lege 5* eiusdem tituli ligitur: «Qué pena merecen los que

encubren los herejes.. «...Mandamos que pierda aquella casa en que los acogieren... e que sea de la Eglesia». Et si domus non est propria «mandamos e tenemos por bien que el que los recibió, peche por ende diez libras a la cámara del Rey. E si no oviere de qué las pechar, que lo azoten públicamente por toda la villa en el lugar do acaesciese, pregonando el pregonero ante dél, porqué razón le azotan».

Denique *in lege 6* loquitur de poenis inferendis iis qui favorem aliquem et munimen praestant haereticis; et primo illis imponi debet poena excommunicationis, et si adhuc pertinax manet «mandamos que sea enfamado por ello de manera que jamás nunca puede tener oficio nin lugar honrado. E demás desto, si fuere rico orne señor de tierra o de algún castillo, pierda por ende el señorío que avía en la tierra o en el castillo, e sea del Rey; e aún demás desto que sea echado de la tierra, e si fuere otro orne vil,- el cuerpo e cuanto oviere esté a la disposición del Rey que faga tal escarmiento, cual entienda que meresce por tal yerro como éste».

Fortasse aliquibus hae poenae nimis rigorosae videantur et 99 excesivae. Sed iniuste tale fertur iudicium de his poenis, si de illis ex modernis nostrorum temporum moribus iudicium fertur. Suaviores enim mores hodierni utique ab illis severioribus poenis abhorrent, quae tamen saeculis praeteritis non repugnabant. Iudicium autem de moribus praeteritis ferendum est, non ex nostris consuetudinibus, quae illis temporibus, minime convenissent, sed ex moribus tunc vigentibus. Et quidem illis temporibus poena mortis, immo ignis, multis applicabatur crimini bus. Sic v. gr. contra falsarios pecuniae, de quibus S. Thomas supra loquitur, poena ignis lata erat in legibus Alphonsi X (5): «Mandamos que cualquier que ficiese falsa moneda de oro o de plata o de otro metal cualquiera, que sea quemado por ello de manera que muera». Et sic de aliis delictis iuris civilis.

(5) O. c.» Parí. Vil, lit. 7, ley 9.

100   **Poena capitis numquam fuit, ab Auctoritate Ecclesiae inflictia, nec Invenitur in Iure canonico unquam sancita.**—Haec quaestio *facti* est magni momenti in praesenti studio, nam si de facto Ecclesia hanc poenam in iure suo star tuisset, vel revera illam inflixisset, non liceret catholicis de iure Ecclesiae dubitare. At sit numquam illam poenam statuit aut inflixit, nec in illis temporibus in quibus utilitas vél etiam aliqualis necessitas talis poenae data fuisset, licet dubitare de talis iuris existentia.

Iamvero, ad quaestionem facti quod attinet, maior pars doctorum affirmat certissime constare Ecclesiam numquam decrevisse vel inflixisse talem poenam.

Opponuntur quidem ab aliquibus huic asserto occisiones quorumdam haereticorum Romae sub Pontificum regimine habitae; etiam factum Inquisitionis, praesertim Hispanicae; et denique quaedam asserta Romanorum Pontificum et Conciliorum quibus poena mortis videtur sancita.

Sed in omnibus casibus qui allegantur, agitur de sententiis latis ab auctoritate civili nomine proprio in crimen religiosum quod quidem ipso iure civili ut crimen sociale, considerabatur, ut nuper vidimus in legibus citatis iuris Hispanici medii aevi. Ecclesia vero tales reos tradebat brachio saeculari, absque iniunctione tamen exequendi aliquam capitalem sententiam a iudice eclesiástico pronuntiatam.

101   I.^o *De executionibus Romae factis* id unum dicendum quod Romanus Pontifex etiam erat princeps Status Romani, et, qua talis, poenam capitis in suis Statibus admirerat. Ipse tamen R. Pontifex, ut melius exhiberet mansuetudinem sacerdotis propriam nunquam mortis sententiam ipse subscripsit, nec tamquam rector civilis'romanae ditionis.

102   2.º *De Inquisitione Hispana* haec p[re] oculis habenda sunt:
 a) Sixtus IV anno 1476 Inquisitionem Hispaniae concessit sub regum protectione, et cum scopo defendendi nationem a factis Christianis qui erant Mauri vel Hebrei, ficte conversi, Hispaniae proditores. Hinc indoles religioso-nationalis huius' tribunalis.

b) Erat tribunal mixti fori: magnus Inquisitor a minabatur, et hic alios inquisitores nominabat ex quibus nulli erant laici; praeterea tribunal iudicabat eorum -educto. civilibus, de usurariis, de latronibus ecclesiarum, ribus, et de communicatione cum hostibus durante.

C) Modus procedendi hic erat: «Advenientibus inquisitoribus in aliquam regionem, proponebant edictum lapsos in haeresim, apostasiam vel superstitiones in poenitentiam, atque sponte confessis indulgentia P[ro]p[ter]o. Contra ceteros procedebatur, primo publicando, es im ceteris causis. Sed cum testes ob multitudinem, post audaciam lapsorum non essent tuti, concessum est a dio VIII cap. ult. *De haereticis* in 6.º publicationem supponesse quando periculum exstaret; id post occisionem de Arbués, Aragoniae Inquisitoris anno 1485, in regula S[an]cti ralem transiit. Cautelae tamen magnae adhibebantur, et probatae sunt in falsos testes. Tortura autem, iuxta morem aetatis, in usu erat, sicut fuit et apud graecos et apud romanos, sed in eadem causa semel tantum subiiciebantur accusati, in tribunalibus laicis nullus erat limes legalis. Adveniente autem die, habebatur actus fidei, *au/o de fe*, id est, poenitentia recitationem suam legebant et eis poenitentia competens imponeatur. Rei autem criminum civilium aut apostasiae cum intentia, vel relapsus, foro saeculari tradebantur. Igitur, quia Inquisitio nomine regio potuisse poenam capitalem applicare, non ipsa decernebat, contenta iudicio doctrinali de qua in causa in haeresis, si exstaret, et de existentia criminis, ut faciundi diurni iurati et periti, crimen autem in facto est» (6).

d) Inquisitioni nostrae excessivus et calumniosus execunum numerus tribuitur. At in hac re heterodoxi non solum catholicae improbent Ecclesiae: cogitent quid fecerint Lutherus, Calvinus, Melancton, Angli contra Hibernos, et Henricus VIII et Elisabeth contra Anglos catholicos. Quod si aliqua iustae et necessariae severitatis limites Inquisitio per r

Sanctae Sedis reprehensio non defuit. Sub Sexto IV relationes diplomaticae Hispaniam inter et S. Sedem hac de causa interruptae sunt.

e) Hoc ultimum addendum est, Hispaniae Inquisitionis meritum esse, illam immunem servasse a Protestantium erroribus totam Europam grassantibus.

3.º *Textum denique legum ecclesiasticarum* quae afferuntur vel etiam Romanorum Pontificum, id unum statuunt: reos non nullorum criminum relinquendos esse arbitrio fori saecularis eiusque iudicio, clare sic ostendendo forum ecclesiasticum non damnare capitis reum, sed illum, ipsius culpa, salvari non posse a pena fori saecularis.

103   **Argumenta pro existentia Iuris gladii eorumque crisis.**—I. Praecipuum argumentum pro iure gladii Ecclesiae vindicando, illud est: Ecclesia, *ut est societas perfecta*, omnia habere debet quae ad suum finem consequendum necessaria sunt. Atqui inter media societati perfectae necessaria est etiam ius gladii. Ergo Ecclesia hoc iure gaudet.

Sed nimis festina conclusio, nam minor argumenti evidens non est. Nam:

a) Non constat utrum *omni* societati perfectae, quia perfecta est, an *alicui* societati perfectae pro sua speciali indole, competitat huiusmodi potestas. Quia evidenter sunt iura quae dimanant ex natura societatis perfectae in genere; et sunt iura quae oriuntur ex natura talis determinatae societatis perfectae. Ius gladii dimanat ex natura ipsa societatis, an ex natura seu indole talis societatis perfectae, nempe civilis? Hoc probandum et non supponendum.

b) Ergo si in quaestione est aliquod ius, utrum nempe omni societati perfectae, an societati civili tantum ob eius specialem indolem competit, Ecclesiae vero ob eius caracterem forte dedebeat, adhuc ex documentis positivis haurienda est solution, cum agatur in casu de societate iuris positivi et non naturalis; et si tacent, libera manebit conclusio.

c) Adhuc: naturae Ecclesiae potius nocet quam iuvat huiusmodi potestas, ut infra ostendemus; et documenta positiva quae

in contrarium afferuntur nullius, ut videbimus, sunt momenti.

d) Immo, praecise ex eo quod Ecclesia sit societas supematuralis, a Christo directe condita, non repugnaret aliquod ius societatem perfectam naturaliter consequens, Ecclesiae a Christo denegatum fuisse, dummodo per auxilia supernaturalia efficaciiori et meliori modo suppleatur: quae tamen exceptio et ipsa positive probanda esset.

e) Denique, fines Ecclesiae et Status, ex quibus omnia iura et potestates hauriuntur, sunt omnino diversi et disparati totoque coelo distantes. Status, ut finem suum, felicitatem temporalem habet, ordinem socialem etiam vi, terrore tuetur et restaurat. Et Statum posse huiusmodi poenam infligere vix non est de fide, cum plura S. Scripturae loca hoc clare contineant totaque traditio concordet. At inde nihil pro Ecclesia concludi potest; haec enim, libero voluntatis assensu, regnum Dei in anima stabilire contendit, hominem praesertim interiorem regit, ac multo magis ac Status individuum curat; immo, ut saepe diximus, Ecclesia, ut finem directum et immediatum, etiam salutem sigulorum fidelium intendit.

Unde manet probandum: *omnis* societas perfecta, etiam spiritualis et supernaturalis, iure gladii gaudet.

II. *Urgent adversarii:* Si Ecclesia iure gladii non gaudent, non posset rebelles ac inoboedientes coercere et eorum delicta vindicare, neque membra putrida toti corpori resecare.

At argumentum allatum rem non evincit. Nam clarum non est, fines potestatis coercitvae Ecclesiae, aliis mediis, v. gr. poena carceris, efficaciter obtineri non posse. Immo non raro, ut ex historia constat, illi qui poena capitali in poenam haeresis affecti sunt, in opinione vulgi quasi martyres habentur, et inde odium et invidia contra Ecclesiam excitatur, quae forte vitata fuisset, si mitioribus poenis at modo strenuo et constanti applicatis, operam etiam ad nutum Ecclesiae praestante Principe civili, repressi fuissent haeresis fautores. Ceterum, ut iam supra enucleavimus, alia omnino est quaestio num haeretici possint morte plecti, alia utrum penes Ecclesiam sit ius eos interimendi ob delictum haeresis.

105. III. Aliud argumentum *expraxi Ecclesiae* desumitur. «Ecclesia, scribit Cappello (7), brachio saeculari tradidit reos poena mortis plectendos, atque ita quidem tradidit, ut ipsa fuerit causa principalis, princeps vero non nisi causa ministerialis. Idque confirmatur ex Cone. Constantiensi, ex Lucio III, Innocentio III et Leone X».

At minima, immo nulla, est huius argumenti vis, ut auctoritates allegatas percurrente statim videbimus.

Cone. Constantiense damnavit hanc propositionem *Ioannis Hus*: «Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari iudicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc pontifices, scribas et pharisaeos, qui Christum non volentem eis oboedire in omnibus, dicentes: <*Nobis non Uget interficere quequam** (loah. 18,31), ipsum saeculari iudicio tradiderunt; et tales sunt homicidae graviores quam Pilatus» (8). Huius propositionis damnatio non praecise approbat «traditionem haereticorum saeculari iudicio, i. e. poenae capitali», ut ait Cappello; sed verius contrarium indicat, affirmatur nempe traditionem haereticorum brachio saeculari non esse eorum capitinis damnationem. Nihil ergo de iure Ecclesiae infligendi poenam mortis.

Lucius III: «Sancimus ut quicumque manifeste fuerit in haeresi deprehensus... saecularis relinquatur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendus» (9). Cuique attente legenti, et sine praeiudicio, hunc textum, facile apparebit Ecclesiam solummodo statuisse, ut cum illa nihil ultra possit cum his impoenitentibus facere, ipsos edicebat relinquendos esse potestati saeculari, nec illos liberabat a poena fori saecularis iam immimenti super eos.

Innocentius III exigit a saecularibus principibus «quod de terris suae iurisdictioni subiectis universos haereticos ab Ecclesia denotatos bona fide, pro viribus exterminare studebunt» (10).

(7) O.c., n. 260.

(8) Prop. 14. Denz. 640.

(9) C. 9, X, de haer., V, 7.

(10) C. 13, X, de haer., V, 7.

Hic textus penitus extra locum est/ nam de finibus suaे iurisdictionis haeaeticos exterminare, non significat, ut quidam inconsiderate dixerunt, illos occidere, sed, ut patet, extra terram territorii ipsos pellere seu proscribere.

Leo X damnavit hanc *Lutheri* propositionem: «Haereticos comburi est contra voluntatem Spiritus» (11). Huius ergo contradictionia admittenda est, nempe: Haereticos comburi non est contra voluntatem Spiritus; sed nihil inde quoad ius Ecclesiae! unice vero admittitur thesis quam supra enucleavimus de liceitate sententiae mortis in haereticos latae.

Argumenta pro non existentia Iuris gladii.— I. Nu- 106

Illum argumentum sententiae negantis vim haberet, si ius necis inferendae esset unum ex attributis cuiuslibet societatis perfectae. Sed hoc praecise in quaestione versatur, et probabilibus saltem rationibus supra concludimus tale ius potius oriri ex fine speciali et proprio, quam ex perfectione iuridica. Ergo si perfectio haec iuridica de se est indifferens ad tale ius, quod ius, ex alia parte, fini Ecclesiae non congruit, immo dedecet, concludendum videtur Ecclesiae non esse concessum itis mortis inferendae.

II. Hoc argumentum magis magisque firmatur, si consideramus ambitum potestatis in qualibet societate perfecta desumi ex necessitate finis; iinde sic possumus arguere: Ecclesia non habet illam potestatem quae ad suum finem non est necessaria. Atqui potestas necis inferendae Ecclesiae non est necessaria. Ergo.

Minor: I.º Experientia constat tale ius Ecclesiae non esse necessarium, nam si per viginti saecula Ecclesia sententiam mortis numquam tulit, licet concludere tale medium non esse ipsi necessarium. Et animadvertant defensores iuris gladii nos non probare non existentiam iuris ex non usu: possumus enim ius quoddam habere quin illo utamur; sed ex non usu poenae mortis concludimus ipsam non esse in Ecclesia necessariam, maxime si considerantur tot adjuncta quae in Ecclesia fuere in

(11) Prop. 33. Denz. 773.

quibus oportunitas fuit tali iure utendi. Dein. ex hon necessitate . concludimus ad .non existentiam, cum ratio unica vel fons existentiae huius juris sit ipsius, necessitas.

2.º Item ius necis inferendae non est fini Ecclesiae necessarium quia potius ipsi fini nocet. Finis enim societatis ecclesiasticae est *singulorum* salvatio per media communia asseienda. Et dixi «*singulorum*»; non solum communitatis ut talis; et ex hac ratione Ecclesia praedicatur singulis ad salutem necessaria, aliter ac societas civilis quae tantum in genere 'est homini necessaria, vel, ut alii dicunt, speciei humanae. Ecclesia ergo intendit finem singulrum[^] at quia societas est, hoc intendit per media omnibus communia et ordinis socialis. Nunc vero, poena mortis in haereticum lata impedit ipsius, salvacionem.. Nec dicatur tali poena aliorum plurimorum salutem consequi, quae aliter hon consequeretur: hoc nempe probandum: tale

I medium unicum esse ad aliorum salutem consequendam,
107 III. Quod si ad traditionem devenimus, universae fere traditionis sensu confirmantur rationes adductae. Haec praesertim habemus:

a) *Ecclesia debet prospicere suae defensioni patientia et caritate, secundum Jesu Christi exemplum, non haereticorum et perversorum occisione**

Lactanius: «Defendenda enim religio .est non occidendo, sed moriendo, non saevitia, sed patientia./, nam si sanguine* si tormentis, si malo religionem defendere velis, iam non defenditur illa, sed polluetur atque violabitur» (12).

S. Ioan. Chrysostomus: «Neque haereticum occidere oportet; nam sic irreconciliabile bellum in orbem induceretur...* Si ergo prius illos eradicetis, frumento venturo nocebitis, si illos, qui mutari et boni effici possunt, eradicetis* (13).

b) *Ecclesia abhorret a sanguine; hinc aliud est ius repressivum Status, aliud vero Ecclesiae; illi ius gladii concedendum est, huic vero gladium excommunicationis dum laxat.*

S. Augustinus: <De vobis quidem dixisse Apostolum le-

(12) Div. Inst., libe 5, c. 20. M. L. 6, coi. 616.

(13) Hom. 46 in Mat., n. 1, 2. M. G. 38, col. 477..

gimus quod non sine causa gladium geratis, ut ministri Det
sitis, vindices in eos qui male agunt; sed alia est causa provin-
ciae, alia est Ecclesiae: illius terribiliter gerenda est administra-
tio; huius clementer commendanda est mansuetudo (14).

Petrus Cantor: <Quod ante Cathari convicti vel confessi
non sint occidendi, nisi crediderit manualiter Ecclesia quod si-
bi possint resistere, videtur. Ait enim Apostolus: *“Haereticum ho-*
minem post trinam admonitionem devita”. (Tit. 3). Non ait
«occide». Item David: *cincrepa feras arundinis, et dissipate-*
ne sit congregatio taurorum in vaccis populorum” (Ps. 67).
Recludendi sunt ergo, non occidendi» (15).

6. Leo Magnus: «Profuit diu ista distinctio ecclesiasticae
lenitati, quae, etsi sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit
ultiones, se veris tamen Christianorum principum constitutioni-
bus adiuvatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrunt reme-
diuum, qui timent corporale supplicium» (16). Haec verba *Cone.*
Later. III sua fecit. (17).

Nicolaus I: «Sancta Dei Ecclesia mundanis numquam con-
stringitur legibus, gladium non habet nisi spirituale: non occi-
dit, sed vivificat» (18).

Conclusio.—His omnibus quae exposuimus mature per- 108
pensis, cum ex una parte non probetur ius gladii proprium
cuiuslibet societatis perfectae esse, et ex alia tale ius sit con-
tra spiritum lenitatis Ecclesiae, quae, sicut eius Divinus Funda-
tor, *<non venit animas perdere sed salvare”*, quaerendo etiam
ovem perditam, alias nonaginta novem relinquendo, asserendum
putavimus Ecclesiae non competere ius gladii. Controversiae
autem huic operam dare haud otiosum duximus: sic enim op-
portunitas data est spiritum lenitatis Ecclesiae inculcandi, et
etiam ante omnium oculos demonstrandi in defensione iurium
Ecclesiae nos limites non transire, sed ius suum cuique tribuere.

(14) Ep. 154 ad procons. Aprantium, n. 5. M. L. 55, coi. 511.

(15) Verbum abbreviat, c. 48. M. L. 205, coi. 251.

(16) Ep. ad Turribium. M. L. 54, coi. 679.

(17) Denz. 401.

(18) C. 6. Caus. XXXIII, q. 2.

PARS II

RELATIONES IURIDICAE ECCLESIAM INTER ET STATUM

LECTIO 11. ,

PRAENOTIONES DE STATU

Notio Status—Antequam aggrediamur exponere naturam 109 et ambitum relationum iuridicarum Ecclesiam inter et Statum, magni ad perspicuitatem refert, ut paucis disseramus quid sub nomine moderno Status veniat.

1. *Definitio nominalis:* Primo quidem, olim hoc nomine significabatur condicio personalis cuiusque: sic dicebatur status servilis, liber, civilis vel non civilis. Dein hac voce significabatur condicio quorundam coetuum, v. g. nobilium, laicorum, ecclesiasticorum. Sic in Hispania sermo erat in comitiis plublicis regni de statu nobilitatis, cleri, populi. Denique incipiendo ab Italia, ut videtur, sub nomine Status incopta est denotari illa persona publica, quae communius usque ad tempora recentiora appellabatur respublica, regnum, societas civilis. Hodie ubique hox nomen Status adhibetur ad significandam societatem civilem perfectam .et, aliquatenus saltem, independentem.

2. *Definitio reaiis:* Ad rem quod attinet, possumus Statum sic describere «*Unio stabilis familiarum et individuorum, in determinato territorio sub eadem suprema au-*

tonfate aliisque vinculi colligatorum, ad obtinendam illam plenam vitae sufficientiam et tutam iurium fruitionem, quae ad finem completum et perfectum ordinis naturalis convenit» Breeius: *<Status est societas civilis perfecta».*

Elementa igitur quae ad rationem Status pertinent, haec sunt:

110 I. **Populus.** — Intelligitur multitudo satis copiosa familiarum et personarum stabili vinculo colligatarum et >in eodem moraliter loco degentium.

Numerus necessarius familiarum mathematice definiri non potest: debet esse satis magnus et sufficiens ad commode satisfaciendum humanae vitae necessitatibus ordinarie occurrentibus. Maior vel minor familiarum numerus nihil influit essentialiter in naturam Status.

IIi II. **Territorium.** — Pertinet ad *elementum materiale* societatis, nam de se nihil aliud est nisi unio familiarum in determinato loco, qui dicitur *Patria*. Sicut domus est territorium, sic possumus dicere, familiae, sic et Patria est territorium societatis perfectae seu Status. .. j

; Potest tamen aliquo modo dici territorium pertinere ad *elementum formale* societatis?. Affirmative respondendum: est et; iam elementum formale, sed non essentiale nec praecipuum, at integrale.'

Pertinet ad elementum formale, quia territorium est unum, ex vinculis, quibus familiae diversae uniuntur ad quamdam unitatem efformandam. " ' : j ...

Non autem est elementum essentiale, quia bene concipi potest Status sine determinato territorio, et aliquando extiterunt. Hodie tamen fere non concipitur Status absque proprio et determinato territorio; hinc est cur tribus nomadae non considerantur tamquam veri Status, sed ad summum veluti Status rudimentarii et incipientes.

Nec potest dici territorium esse solummodo elementum *negativum* Status, nempe limites intra quos auctoritas suprema

suám potest exercere, jurisdictionem; est', ut diximus, aliquid amplius, est vinculum quoddani quo cives revera inter se 'uniuntur quadam conjunctione externa communis mansionis.

III. **Auctoritas suprema.**—Aliqua auctoritas, quae organizare valeat comunitatem, necessaria est in omni societate aliquatenus numerosa et praesertim in societatibus, organizationis complexae. 112

Nunc vero, cum Status sit prima inter societas mere humanas et quidem maxime complexa, hinc eius auctoritas super omnes alias excellere debet. Talis excellentia suprematia (*soberanía*) vocatur, et definitiri potest: '*Suprema iuridica potestas socialia elementa in individualitatem Status redigens populi directionem determinans quasi per iuridicam voluntatis Status manifestationem*».

Praeter finem, auctoritas est praecipuum inter vincula, quibus elementum materiale in unitatem redigitur,]

IV. **Communitas elementorum ethnicorum.** — Ele- 113
menta ethnica sunt illa omnia quae ad stirpem pertinent (*elementos raciales*). Communitas elementorum ethnicorum efformat nationem quadam aliquatenus massa quaedam, subditorum exhibit! communem stirpem seu originem, linguam, religionem, traditiones et vicissitudines historicas, institutiones et tendencias sociales, connexas cum determinata conformatio, structura et aspectu geographicu territorii sibi proprii. .

Haec elementa sunt *principium nationalitatis*, quae quidem est una e praecipuis causis juridicis et historicis, quae ligant populos in determinantiam organizationem politicam seu in , determinatum Statum.

Bene ergo distinguendum est inter Statum et nationem: *natio* oritur ex unitate elementorum ethnicorum; *Status* ex unitate, politica. Unde et dari possunt et Status in quibus permixta sint elementa variarum nationalium, et nationes quae diversos Status contineant.

Semper tamen in omni Statu datur unius stirpis praevalen-

tia: fundamentum enim cuiuslibet Status est aliquis populus cuius individualitatem determinant varia principia ethnica supra relata. In hoc sensu, communitas elementorum ethnicorum est elementum, quod numquam deest in quolibet Stato.

- 114 . V. **Bonum commune membrorum.**—Est ultimum Status elementum, et se habet tamquam ipsius finis.

Hoc bonum commune est bonum completum, naturale, homini conveniens, quod sane secumfert plenam vitae sufficientiam in ordine physiologico, oeconomico, intellectuali et morali, cum plena et tuta fruitione iurium quae ad talia bona referantur, habita quidem ratione etiam supremae destinationis supernaturalis hominis.

- 115   **De fine Status.** — Inter diversa Status elementa praestat aliquid dicere de fine quia ex ipsa natura et ambitu finis principia generalia relationum suarum cum Ecclesia eruuntur.

Multae opiniones vulgatae sunt de fine Status, quarum defectus est in notione non integra nativae destinationis societatis, exhibetur enim una alterave tantum e rationibus propter quas homo ad civilis societatis consortium naturaliter ordinatur.

Praecipui errores ad aliquam ex his quatuor speciem reduci possunt:

a) Sunt qui *negant* Statui finem naturalem: solum quaeri potest quem *finem historicum* habeat determinatus Status, minime vero quem essentiale; scientia enim aeque ignorat finem mundi ac Status, quia Status, qua talis, caret fine.

b) Alii nimis *restrinquent* finem Status: Statui cempedit solummodo procurare inviolabilem et amplam omnium libertatem, laborando ut unius libertas coexistere possit cum ceterorum libertate.

c) Alii, e contra, finem assignant *nimirum amplum*. Statum considerant ut procuratorem providum et sollicitum omnium rerum, etiam minimarum, pro civibus. Idcirco tribuunt ipsi omnis generis facultates, et subiiciunt res omnes et personas.

d) Plures denique iuristae, praesertim germani, *apotheosis Status* magnificant, autumantes illum esse supremam manifestationem Entis absoluti, et ut talem habere rationem et finem sui in semetipso. .

Huic errori accedit recens doctrina *hitierismi*, quae hanc Statolatriam defendens, asserit praeterea functionem et finem Status haberi unice et vere exclusive in tuenda et servanda puritate sanguinis seu gentis (*raza*) germanicae, ita ut relate ad hunc finem media omnia Statui sint licita et honesta.

Vera sententia.—Vera sententia medium sequitur viam inter extremas, quae vel nimis coarctant, vel nimis amplificant Status missionem. Potest sequentibus propositionibus breviter complecti.

1. Status habet finem non solum historicum, sed etiam, et praesertim, *naturalem seu essentialem*. Status enim non est solum persona moralis quae de facto existit vi circumstantiarum historicarum, quae illi ortum dederunt, sed est etiam institutum iuris naturalis, cum propria essentia et fine a natura praefixo. Talis finis omnibus Statibus communis est, licet quoad amplitudinem concretam, de facto, accidentaliter diversus esse possit.

2. Item supponimus finem Status essentialem esse distinctum a mera eius conservatione, quia agitur de fine *peculiariter specifico*. Statui consentaneo et proportionato, et proinde diverso a fine communi omnium rerum quae naturaliter suam conservationem et continuationem in esse semper appetunt.

3. Finis ergo essentialis et specificus* Status duplex est: *tutela ordinis iuridici et prosperitas publica*. Prima pars est quodammodo negativa, secunda autem positiva.

4. *Tutela ordinis iuridici*: ordo iuridicus complectitur omnes illas relationes iustitiae inter homines, quae ad vitam socialem spectant, et sunt sive iura individualia, ut ius proprietatis, sive familiaria, quae vitam et societatem domesticam respiciunt, sive stricte socialia, quae ad vitam civilem referuntur, sive denique internationalia, quae ad mutuum commercium

sive intelligentiam inter diversos populos' et nationes stabilendum diriguntur. Status finem habet tueri et protegere suis legibus has omnes iuridicas relationes.

5. *Prosperitas publica* intelligitur summa verorum bonorum quoad omnes ordines vitae humanae. Non quaerit proinde Status prosperitatem *privatam* singulorum civium, ita ut omnes possint prosperitate frui; sed tantummodo offert subsidia sufficientia, quibus iuxta leges et conditiones usurpati, quisque possit in diversis ordinibus tendentiarum et necessitatibus humanarum, commoda et emolumenta haurire et percipere. Ergo Status erit talem copiam bonorum offerre, ut singuli cives et privatae institutiones possint sibi illa applicare.

6. Item haec prosperitas publica est etiam *ordinis temporalis*, debet *iure naturai et moraliitate informari*, et *fini ultimo subordinan'*, et refertur *directe ad bona externa*, etsi non negetur indirecte posse et debere Statum bona interna spiritualia promovere, licet hoc officium praecipue spectet ad Ecclesiam seu ad societatem religiosam, et ad Statum tantum tamquam auxiliare subordinatum.

7. Denique, etsi tam publica prosperitas, quam tutela ordinis iuridici sint fines essentiales a Statu intendendi, non ideo asserimus *aeque primarios* et proprios Status esse; quia *primarius* finis, uti magis necessarius, est tutela ordinis iuridici, et *secundarius*, procuratio boni publici.

117   **Egregia Balmes explicatio.**—Perlucide, more suo, Balmes hanc quaestionem circa finem Status exponit (1).

«Para unos la felicidad pública es el desarrollo material, para otros el intelectual y moral; ora se mira como más feliz el pueblo que se levanta sobre los otros por su poderío, ora al que vive tranquilo y calmoso disfrutando de la ventura del hogar doméstico., Dé aquí procede la confusión que reina en las palabras: adelanto, progreso, mejoras, desarrollo, prosperi-

(1) *Curso de Filosofía elemental*, vol. 1, n. 171 ss.; Casanovas, *Obras completas de Balmes*, vol. XX, p. 282 ss.

dad, felicidad, civilización, cultura, que cada cual toma en el sentido que bien le parece, queriendo en consecuencia imprimir a la sociedad un impulso especial, llevándola por el camino de lo que se llama prosperidad pública».

«No creo imposible, ni siquiera difícil, el fijar las ideas sobre este punto. El bien público no puede ser otra cosa que la perfección de la sociedad. ¿En qué consiste esta perfección? La sociedad es una reunión de hombres; esta reunión será tanto más perfecta cuanto mayor sea la suma de perfección que se encuentre en el conjunto de sus individuos y cuanto mejor se halle distribuida esta suma entre todos los miembros. La sociedad es un ser moral; considerada en sí, y con separación de los individuos, no es más que un objeto abstracto; y, por consiguiente, la^a perfección de ella se ha de buscar, en último grado, en los individuos que la componen. Luego la perfección de la sociedad es, en último análisis, la perfección del hombre, y será tanto más perfecta cuanto más contribuya a la perfección de los individuos.

Llevada la cuestión a este punto de vista, la resolución es muy sencilla: la perfección de la sociedad consiste en la organización más a propósito para el desarrollo simultáneo y armónico de todas las facultades del mayor número posible de los individuos que la componen. En el hombre hay entendimiento, cuyo objeto es la verdad; hay voluntad, cuya regla es la moral; hay necesidades sensibles, cuya satisfacción constituye el bienestar material. Y así la sociedad será tanto más perfecta cuanto mayor verdad proporcione al entendimiento del mayor número, mejor moral a su voluntad, más cumplida satisfacción de las necesidades materiales».

Status et cura moralitatis.—Moralitas est proprietas ac- *118 tuum humanorum, qua hi sunt conformes vel disconformes cum suprema regula morum; proinde moralitas facit bonos vel malos actus humanos.

Observantia, proinde, ordinis moralis est per se res privata, quia essentialiter dependet ab actibus liberis voluntatis et pae-

sertim consistit in actibus internis. Quid ergo potest, relate ad moralitatem, Status qui est auctoritas pure externa, et cuius vigilantiae et coercioni aufugit quidquid ad ordinem internum spectat? En breviter doctrina catholica:

1. Status tenetur inviolabiliter et diligenter *observare* ordinem moralem. Etenim liquet legem naturalem tam late patere, ut comprehendat quodlibet ens rationale, quod, eo ipso quod ratione et voluntate polleat, debet legi divinae et intus et exterius se subiicere, eamque, in omni sua actione profiteri. Immo Status magis obstringitur ad observantiam legis naturalis, quia suo exemplo oportet praebeat aliis, suam a Deo auctore et benefactore manifestando dependentiam et gratitudinem.

2. Status nequit *directe curare* moralitatem suorum subditorum. Moralitas, ut diximus, est praesertim aliquid internum et est proprie in ipsa libera hominis voluntate, quam Status directe nequit attingere. Nulla auctoritas pure humana potest facere homines veraces, fideles, iustos, Deum timentes, contra illorum voluntatem. Et hoc in ordine ipso naturali. In ordine autem supernaturali idem a fortiori dicendum, cum vita hominum moralis pendeat praeprimis a gratia divina.

3. Status potest et debet *indirecte promovere* moralitatem subditorum. Virtus enim et moralitas singulorum est requisitum vere indispensabile ad felicitatem terrenam obtainendam, quam Status ut finem habet. Sed talis moralitas et virtus difficulter obtainentur si conditiones et medium ambiens vitiis non opponuntur et ad bonum alliciunt. Ergo Status debet tales conditiones procurare, promovendo negative decorum civium in vita externa et sociali. Talis activitas statalis dicitur cura moralitatis publicae.

4. Status *negative promovet* moralitatem, quatenus nullum turpidinis et impietatis exemplum vel incitamentum ipse praebeat, vel ab aliis praeberi permittat, nisi repressio maiora mala implicit. Hinc Status debet impedire ut malum et vitium quantum ab ipso est, extendatur et propagetur, et punire quae vitium externe promovent, ut lenocinium, expositionem inde-

centum imaginum vel picturarum, repraesentationes obscoenas, diffusionem librorum vel ephemeridum immoralium, etc.

5. Status *positive promovet* moralitatem diversisimis modis et absque nocumento libertatis individualis, praemia virtuti concedendo, onera et publica officia hominibus virtute insignibus conferendo et ab ipsis officialibus subordinatis vitam virtuosam et exemplarem exigendo, etc. Talis indirectus influxus in vitam moralem efficacissimus est et magni momenti; bene enim dicitur: «regis ad exemplum totus componitur orbis»; et hoc valet de quolibet superiore relate ad suos subditos. Etiam positive vita moralis promovetur per omnes illas leges quae malis obstacula apponunt bonisque patrocinantur. Sic, v. c. leges quae tutantur matrimonii stabilitatem, auctoritatem paternam et familiae conservationem, etc.

* **Status et cura religionis.** — Sermo est de religione in 119 genere, at praesertim, de religione supernaturali.

1. Natura et ratio quae iubet singulos sancte religioseque Deum colere, quod in eius potestate sumus, et quod ab Eo profecti, ad eumdem reverti debemus, eadem lege adstringit civilem communitatem. Homines enim communi societate coniuncti nihilo sunt minus in Dei potestate, quam singuli; neque minorem quam singuli, gratias Deo societas debet, quo auctore coaluit, cuius nutu conservatur, cuius beneficio innumerabilem bonorum, quibus affluit, copiam accepit. Ergo Status, ut talis, *Deum colere debet*, et citra scelus nequit se gerere tamquam si Deus non esset, aut curam religionis velut alienam nihilqu? profuturam abiicere. *Atheismus* proinde et *indifferentismus* Status reiciendi sunt.

2. Nec in potestate Status est quam maluerit religionem amplecti, sed quam Deus iusserit, quamque certis minimeque dubitandis indiciis unam ex omnibus *veram* esse constiterit. Vera autem religio quae sit, non difficulter videt qui iudicium prudens sincerumque adhahuerit: argumentis enim pluribus atque illustribus, veritate nimirum vaticiniorum, prodigiorum frequentia, celerrima fidei vel per medios hostes ac maxima impedi-

menta propagatione, martyrum testimonio, aliisque similibus liquet, eam esse unice veram, quam Iesus Christus instituit et Ecclesiae suae tuendam propagandamque demandavit. *Natura-Hsmus* ergo statalis, qui religionem revelatam, utpote captum hominum superantem, respuit, omnino etiam abiiciendus (2).

3. Verum etiam cum religio valde inserviat ad reipublicae ipsius bonum temporale, Status debet non modo illam profitari, sed et defendere et promovere. Haec religionis cura non directa esse potest, sed indirecta. Non directa, quia hoc pertinet ad societatem religiosam, cui a Deo ipso talis cura concredita est, et Status nullam jurisdictionem habet nisi in rebus ordinis temporalis, quae ad terrenam felicitatem spectant. *Uti-que vero indirecta*, quia amplissima illa bona, quibus mortalem quoque hominum vitam religio Christiana sua sponte explet, communitati societatisque civili omnia quaeruntur, ita ut maxime pendeat temporalis prosperitas ipsius reipublicae a religione qua Deus colitur.

'4 . Haec Status obligatio indirecta erga religionem duplex est: *negativa et positiva*, «Civilem igitur societatem, communii utilitati natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illo atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importet umquam incommodi, sed omnes, quascumque possit, opportunitates afferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni sancte inviolateque servanda, cuius officia hominem Deo coniunguntb (3).

120   **Indifferentismus et libertas conscientiae.**— 1. Indifferentismi sectatores, innixi falso supposito non satis constare quaenam sit vera religio, neque ullum haberi supremum iudicem competentem cuius sit hanc rem controversam dirimere, dicunt practice relinquendam esse libertatem cogitandi et collendi Deum prout singulis civibus placeat: quae *libertas cons-*

(2) Cf. Litt. Encycl. «Immortale Dei», 15.

(5) «Immortale Dei», 14'

dentiae non servaretur, dicunt, si Status uni tantum religioni adhaereret. Opportuniusesse concludunt Statum aequum esse affectum erga omnes religiones, omnibusque tribuere protectionem, ut omnes simul suum tributum conferant in bonum publicae tranquillitatis et moralitatis.

Libertas ergo conscientiae, ut appareat, non est nisi quoddam effugium ad indifferentismum legitimandum introductum, sub hac formula: «*libertas conscientiae sub protectione legis*».

2. Principium libertatis conscientiae potest habere *sensum rectum* omnino admittendum. Ab assecris vero indifferentismi quodam sensu falso sumitur, quatenus denotat quamdam ini quam libertatem, cuius praecipuae manifestationes sunt *Ubertas cogitandi, libertas loquendi et libertas cultuum*.

Verus sensus libertatis conscientiae distinctus est si de libertate physica vel morali agatur. Libertas *physica* conscientiae datur; Ecclesia enim reluctantibus animis suam non imponebit religionem, sed solum post sufficientem expositionem voluntibus illam amplecti. Secus non esset actus vere humanus, nec meritorius.

Libertas autem *moralis* de se non est legitima nisi hoc sensu: «homini ex conscientia officii, Dei voluntatem sequi et iussa facere, nulla re impediente, in civitate liceat. Haec quidem vera, haec filiis Dei libertas, quae humanae dignitatem personae honestissime tuetur, est omni vi iniuriaque maior» (4). Contra, si mens opiniones falsas asserit, vel voluntas malum amplectitur et sibi applicat, in his nequit homo sibi iura libertatis moralis vindicare.

3. Et quia tam intellectus quam voluntas facultates sunt imperfectae, ac aliquando et intellectus voluntati proponat quae revera bona non sunt, et voluntas ipsa quae rationi consente na non sunt appetat, opus est ut aptis adiumentis et praesidiis muniatur, 'quibus ad bonum et honestum dirigatur; secus multum homini noceret liberum arbitrium. Hoc praesidium et munimentum quamvis principaliter ab Ecclesia procedit, ab ipsa

(4) Litt. Encycl. «*Libertas*», Leonis XIII.

etiam societate civili conferri oportet, quae *legibus* sui,
homines dirigere ad omne opus verum et bonum.

121   **De tolerantia falsorum cultuum**—i. *Concentus*. tv
lerantia est ea animi dispositio qua, ea quae nobis advera
molesta sunt, nobisque non probantur, Jatienter ferimus dum
ea *prohibere* vel *declinare* aut. non possumus, aut **mos**
graves causas non debemus. propter

2. *Licita* est in aliquibus adjunctis tolerantia nam .
Providentissimus Deus, cum infinitae sit bonitatis idemn "PSe
nia possit, sinit tamen esse in mundo mala, partim ne»™ r""
ra impedian tur bona, partim ne maiora mala conseuanh^ ,
regendis civitatibus Rectorem mundi par est imitari ouin / "
cum singula mala prohibere auctoritas hominum nonDo«ii
bet multa concedere atque impunita relinquere ouae n
vinam tamen providentiam vindicantur, et recte' Per

3. Tolerare ergo malum aliquando iustum est
indifferenter se habere erga illum: si enim communis boni Ver°
et hac tantum de causa, potest vel etiam debet lex h CaUSA'
ferre toleranter malum, tamen nec potest nec debet idnOminu,n
aut *velle* per se; quia malum per se, cum sit boni **oriv^0** ^
pugnat bono communi, quod legislator, quoad optime 'T
velle ac tueri debet. Et hac quoque in re ad initandum

humana proponat Deum necesse est, qui jn eo ij™ ex
esse in mundo sinit, neque vult mala fieri, neoue mala
non fieri, sed vult permittere mala fieri, et hoc M» k ma a

4. Non desunt sane gravissimae rationes *quibus*"^.
praesertim tolerantia politica permissa sit. Potest en' nodule
ratio *impossibilitatis moralis*, in quantum nonnisi Val
mo reipublicae et Ecclesiae discriminē media coercitiva
berentur contra exercitium falsorum cultuum, puta «,i* ..
seditiones, persecutioes maiores in fideles moveren a'
•etiam *gravis ratio opportunitatis*, quae suadeat patienL/r Vd
illud malum ne maiora bona impedian tur rerre

Quare ubi talia sint adjuncta ut, habita ratione salutis tum
Ecclesiae tum reipublicae, melius vel minus malum 7.
"aiuiu sn raisani

religionem tolerare quam non tolerare, principi licebit subditis suis a vera religione alienis, falsae religionis exercitium indulgere. Haec tolerantia passim habetur in nationibus in quibus maior incolarum pars, at non totalitas, ad religionem pertinet catholicam.

Paritas cultuum.—1. Aequalia iura verae vel falsae reti- 122 gioni concedere, de se illicitum est. In hoc consistit paritas cultuum.

Hac tamen condicione Ecclesia contenta esse potest propter rerum adjuncta; unde illam paritatem ut minus malum admittit in nationibus in quibus catholici minorem partem adhuc constituant; et adhuc non obtinuerit meliorem condicionem iuridicam.

Talis tamen condicio transitoria est, et Ecclesia ubi primum sua tabernacula in illa regione amplius extenderit, praferentem exigat rationem iuridicam; veritatem enim eodem modo ac falsitatem tractari indecorum est.

A fortiori hac paritate contenta est, et illam consequi omni studio et contentione nititur, ubi falsus cultus ita de facto viget, ut religio Status et a maiore civium parte adhibeatur.

2. Principia quibus regi debeat paritas'cultuum haec sunt:

a) Ut paria prorsus iura civilia et politica receptorum cultuum sociis concedantur.

b) Ut receptis confessionibus omnino liberum sit res suas * independenter administrare.

c) Ut subsidia pro rata aequalia ex publico aerario omnibus cultibus, praestentur, nisi ex titulo iuris specialis alteri plus praestandum sit.

d) Ut leges civiles, quae res religiosas concernunt, accommodentur singularum confessionum principiis. Vera paritas ea est, qua catholici ut catholici habentur, protestantes uti protestantes.

e) Ut paria pro parte rata onera etiam omnibus imponantur, eo tamen excepto, si titulo iuris privati, una confessio plus altera contribuere teneatur.

f) Contentiones dogmaticas, si intra modestiae limites se

contineant, repprimere principi haud fas est. Nihil enim perniciosius, nihil magis absonum est, quam si gubernia civilia litiibus religiosis se ingerant easque, interposita sua auctoritate, favore alterius partis decidere velint (5).

LECTIO 12,*

DE RELATIONIBUS INTER ECCLESIAM ET STATUM

123   **Conspectus generalis systematum.**— Postquam prae-notiones generales de Statu eiusque relationibus cum religione in genere exposuimus, praestat investigare relationes iuridicas, quae in concreto intercedere debeant inter illum et religionem veram seu Ecclesiam catholicam.

Plura prodierunt systemata, decursu temporum, circa hanc magni momenti quaestionem. Et cum veritas nonnisi una sit, unum ex his verum continet, cetera autem falsum.

Systemata falsa aut defectu aut excessu peccant; virtus enim in medio consistit. Quae defectu peccant, aut positivam aut negativam quamdam doctrinam exponunt.

Systemata negativa asserunt nullam intercedere debere relationem iuridicam Ecclesiam inter et Statum, et hoc diversis motivis et fundamentis firmare nituntur.

Systemata positiva Ecclesiae concedunt quamdam potestatem mere directivam, quae per consilia et exhortationes paternas exercetur; vel ad summum Ecclesiam et Civitatem tamquam duas perfectas societas omnino coordinatas et nullo modo ab invicem dependentes considerant. .

Erros autem quae per excessum peccant, iterum duplicitis sunt generis: excessus enim ex parte vel Ecclesiae vel Status existere potest.

Excessum ex parte Ecclesiae continet illorum sententia quae

(5) Aichner, *Compendium iuris ecclesiastici*, Brixinae, 1915, par. 52. p. 164 ss.

affirmat potestatem directam Ecclesiae in res temporales, et proinde directam subordinationem Principis potestati ecclesiasticae.

Excessum ex parte Status continet error docentium Statum potestatem directam et propriam habere in res spirituales. Hi omnes communi vocabulo regalistae nuncupantur.

Verum denique systema, quod medium sequitur inter extrema viam, est doctrina Ecclesiae, affirmans existentiam in Ecclesia certae potestatis in res temporales, non mere directivae, nec directae, sed indirectae.

Haec omnia, breviter et clare, invenire fas est in praesenti generali schemate:

	negativa: separatio Ecclesiae et Status,
	positiva potestas mere directiva Ecclesiae in Statum.
falsa	coordinatio absoluta potestatum.
per excessum	Ecclesiae: potestas directa Ecclesiae in temporalibus. Status: potestas directa Status in spiritualibus.
verum: Potestas indirecta Ecclesiae in temporalibus.	

Brevis historia relationum et doctrinarum.—Non est 124

huius loci nec tractatus relationum Ecclesiae et Status historiam accuratam texere; hoc ad historiographos praeprimis spectat. At cum aliqui auctores, preoccupata quadam opinione, has relationes describant, ut sunt praesertim liberales omnes, voluimus notias quasdam ex historia dessumptas referre. Sic etiam luculentius apparent diversae errorum doctrinalium occasiones.

1. Liberales loquuntur de systemate *curialistico seu papali*, alto medioevo introducto, quo tempore Papa potestatem omnimodam in res temporales exercebat, non iam indirectam, sed et directam, ita ut ipse veluti Princeps unicus temporalis

totius reipiiblicae Christianae haberetur. Haec periodus duravit a saeculo IV post pacem Constantinianam ad saeculum XIII.

2. Hoc quidem falsum est, et Ecclesia numquam sibi tam
vindicavit potestatem, neque theoretice neque practice. Melius
vocari posset hoc tempus *perfectae concordiae et pacis*
inter utramque supremam potestatem, et sic illum *Leo XIII* des-
cribit: <Fuit aliquando tempus, cum evangelica philosophia gu-
bernaret civitates: quo tempore Christianae sapientiae vis illa
et divina virtus in leges, instituta, mores populorum, in omnes
republicae ordines rationesque penetraverat: cum religio per
lesum Christum instituta in eo, quo aequum erat, dignitatis
gradu firmiter collocata, gratia principum legitimaque magistra-
tuum tutela ubique floreret: cum sacerdotium atque imperium
concordia et amica officiorum vicissitudo suspicato coniungeret.
Eoque modo composita civitas fructus tulit omni opinione ma-
iores, quorum viget memoria et vigebit innumerabilibus rerum
gestarum consignata monumentis, quae nulla adversariorum ar-
te corrumpi aut obscurari possunt (i).

3. Huic pacis et concordiae periodo, alia successit in quo
Status suum voluit in Ecclesiam extendere principatum. Cum
malum in mundo semper inveniat theoreticos defensores, qui
vel animo potestates blandiendi, vel Ecclesiam impugnandi,
errorem iustificare intendant, hisce etiam temporibus doctrinæ
falsæ multiplicatae sunt quae principibus in Ecclesiam impe-
tentibus iura omnimoda concedebant. Inde ortus est *Caesa-
rismus*, qui sub variis formis et nominibus, pro diversitate
temporum, plus minusve iura imperii in res spirituales as-
serebat.

4. Primus qui quamdam theoriam exposuit *Marsilius* fuit
Patavinus. Huius doctrinam pseudo-reformatio complevit et au-
xit, cum Civitatum supremos rectores in religionis ipsius hie-
rarchas constituit. Varia autem nomina, *caesarismi* in Germa-
nia, *gallicanismi* in Gallia, *iosephinismi* in Austria, *iurisdic-*

(1) Encyclica *Immortale Dei*.

tionalismi in Italia» eamdem unius systematis substantiam praese ferunt.

5. Non defuerunt theologi et canonistae, qui iura Ecclesiae contra adversariorum opiniones his temporibus vindicarent. Alii recte et intra iustitiae et veritatis limites. Alii autem Ecclesiae adversarios efficaciter refutare cupientes in errorem contrarium lapsi sunt, asserentes Ecclesiam non solum habere potestatem directam in res suas sed et in omnes, etiam mere temporales, quia terrena potestas, cum particularior sit,, secundum se et secundum sua spirituali potestati iure et merito famulatur. Sic *Aegidius Romanus*, cui pauci alii secuti sunt. Vera autem doctrina ab Ecclesia generatim fuit proposita, etiam in documentis dogmaticis, et a 5. *Roberto Beliarmino* praesertim systematice exposita.

6. Ultima periodus relationum Ecclesiae cum Civitate est illa quam *Concordatorum* vocant. Ecclesia illis Status impugnationibus restitit; et ut pax, necessaria utique pro utriusque societatis bono, restitueretur, diversa concordata cum principibus statuta sunt. Aetas concordatorum ab initio saeculi XIV usque ad nostra tempora se extendit. Non tamen defuerunt, temporibus transactis, aliquae etiam sollemiores conventiones, exceptionaliter quidem, et solum ad speciales controversias definiendas, non ad universales relationes iuridicas ordinandas.

1. DE SEPARATIONE ECLESIAE A STATU

Thesis: *Systema separationis Ecclesiae a Statu falso nititur fundamento, iuri naturali er divino-positivo contradicit, et in damnum vergit animarum.*

Notio separationis.—Separatio Ecclesiae a Statu duplice sensu sumi potest: materiali et formali.

Separatio materialis est distinctio subditorum et etiam territorii, ita ut Ecclesia subditos et territorium habeat distinctos

a territorio et subditis Status. Talis separatio, ut appareat, est omnino impossibilis, quia omnes Ecclesiae subditi ad aliquem Statum et territorium pertinent.

Separatio formalis est separatio potestatum et attributio-num, quae recte- vel no recte intellegi potest.

Formalis separatio, *recte intellecta*, est tale exercitium po-testatis utriusque societatis, ut neque Ecclesia Civitatis spheram iuridicam ingrediatur, nec Status Ecclesiae iura et attributiones usurpet. Ad rem sic *Leo XIII*: «Profecto, et Ecclesia et Ci-vitas suum habet utraque principatum: proptereaque in geren-dis rebus suis neutra paret alteri, utique intra terminos a pro-xima cuiusque causa constitutos. Ex quo tamen nulla ratione disiunctas esse sequitur, multoque minus pugnantes» (2).

In concreto: Ecclesia solum circa res quae vel natura sua vel destinatione spirituales sunt, suam potest exercere potesta-tum; itemque Status solum circa illa quae et natura et destina-tione ad felicitatem mere terrenam spectant.

Formalis autem separatio, *sensu adversariorum intellecta*, significat nullam mutuam relationem et intelligentiam inter societatem ecclesiasticam et civilem, nec ullam concordiam iuri-dicam. Immo Status Ecclesiam considerat ad summum tamquam aliam quamlibet associationem particularem in societate civili existentem. De hac separatione quaestionem in thesi instituimus.

Denique, separatio haec considerari potest vel *de iure* seu in thesi vel *de facto* se in hypothesi sive generali sive par-ticulari.

126   **Adversarii.** — In genere hanc separationem mordicus te-nent omnes qui uno aliove modo atheismum vel indifferentis-mum Status profitentur; praesertim vero qui dicuntur *liberales*, sive absoluti, sive moderati, sive catholici: aliter tamen et aliter.

Item talis separatio in concreto diversas formas init, prout Status hostili, indifferenti vel benevolo animo erga Ecclesiam catholicam se habeat.

(2) Encyclica *^Sapientiae Christianae*,

1. *Liberales absoluti* seu rigorosi non admittunt aliam societatem ex sui natura iuridicam praeter Statum. Hinc omnia alia iura ex illo diminant; <sic proinde agunt cum Ecclesia, ut societatis perfectae iuribus et genere detractis, plene similem habeat coeterarum communitatum, quas res publica continet: ob eamque rem si quid illa iuris, si quid possidet facultatis ad agendum legitime, possidere dicitur consensu beneficioque principum civitatis» (3).

2. *Liberales moderati* non negant iuridicatem Ecclesiae; huic concedunt ius proprium agendi et sese evolvendi, independenter quidem a Statu, sed vicissim Status nullo officio erga eam ligatur planeque eam ignorat, ita ut in omni iure civili constituendo, in institutis, moribus, legibus, reipublicae muneribus, institutione iuuentutis, non magis ad Ecclesiam responcendum censeat quam si esset omnino nulla.

3. *Liberales catholici* admittunt in abstracto Ecclesiae superioritatem et subordinationem societatis civilis, cum intelligent id exigi per se a supra ratione finis ultimi; sed in praxi insistunt in utriusque separatione. Hi proinde thesim catholicam admittunt, sed *in hypothesis*, et quidem *generati* pro praesenti rerum condicione, separationem defendant: hodie, dicunt, ex temporum adiunctis, bonum est si Ecclesia a Statu ubique separetur, et contenta sit illa libertate quam ius omnibus consociationibus et cultibus largitur.

Hypothesis vero catholica haec est: si in aliquo Statu talia sint adiuncta in quibus tolerantia separationis esset minus malum quod Ecclesiae obvenire posset, exempli causa tamquam unica via practica ad vitandam existentem vel inminentem persecutionem, catholici tunc acquiescere possunt separationi. Catholici ergo separationem admittunt tamquam minus malum et in casu quodam particulari, vel ut *hypothesim particularem*, non vero generaliter, ut catholici qui liberales dicuntur.

(3) Leo.XIII. Encycl. *^Immortale Dei»*. Cf. etiam Encycl. *^Libertas»* eiusdem Pontificis.

127   **Probatio.**—1,^a pars: *Systema separationis Ecclesiae a Statu falso nititur fundamento.*

Fundamentum huius erroris est: 1.º Atheismus statalis: societas, ut talis, nullam religionem profiteri tenetur.—2.º Status omnium iurium fons est et origo. 3.º Ecclesia non est societas perfecta, sed collegium intra Statum existens et ab ipso dependens. Atqui haec sunt falsa. Ergo fundamentum separationis falsum est.

1. Atheismus statalis falsus est, quia negat realem obligationem quam tum singuli, tum societas habent Deum colendi et reverendi per religionis officia, et non per quamlibet sed per veram religionem (4).

«Revera hymani genens societas, ad quam sumus naturae facti, a Deo constituta est, naturae parente; ab Eoque, tamquam a principio et fonte, tota vis et perennitas manat innumerabilium, quibus illa abundat, bonorum. Igitur, quemadmodum singuli pie Deum sancteque colere ipsa naturae voce admonentur, propterea quod vita et bona, quae comitantur vitae, a Deo accepimus, sic eandem ob causam populi et civitates. Idcirco qui solutam omnis religionis officio civilem communitatem volunt, perspicuum est non iniuste solum, sed etiam indocte absurdeque facere* (5).

Hinc etiam *Pius X* primam hanc affert rationem reprobandi et dammandi legem gallicam separationis: <quod maxima afficit iniuria Deum, quem sollemniter eiurat, principio declarans rempublicam cuiuslibet cultus expertem» (6).

2. Status non est fons et origo omnium iurium. Hoc principium falsum esse constat ex ipsa Ecclesiae natura et origine, quae a Iesu Christo immediate suam omnem iurisdictionem accepit, independenter quidem a qualibet potestate civili.

Immo, non solum iura Ecclesiae sunt a societate civili

(4) Cf. supra n. 119.

(5) Les XIII. Encycl. **Humanum genus**.

(6) Encycl. *^Vehementer nos**. Cf. etiam Pii XI Encycl. *'Dilectissima nobis'*, de iniusta rei catholicae condicione in Hispania, 3-VI-1933.

independentia, sed et ipsa iura familiae et nonnulla individuorum, utpote Statui anteriora.

Hoc falsum assertum etiam pertinere ad fundamenta *systematis liberalis* aperte declaratur a *Leone XIII*: <Cum populus omnium iurium omnisque potestatis fontem in se ipse continere dicatur, consequens erit, ut nulla ratione officii obligatam Deo se civitas putet; ut religionem publice profiteatur nullam; nec debeat ex pluribus quae vera sola sit quaerere, nec unam quamdam ceteris anteponere, nec uni maxime favere» (7).

3 . Ecclesiam esse societatem iuridice perfectam, immo et supremam, patet ex luculentissimis probationibus alibi allatis (8).

2 .a pars: *Iuri naturali contradicit*. Quod impedit perfectam consecutionem boni temporalis socialis, nullam habet rationem destinationis ultimae hominis, et contradicit gubernationi sapientissimae Providentiae divinae, iuri naturali repugnat* Atqui sistema separationis Ecclesiae et Status impedit perfectam consecutionem boni temporalis socialis, nullam habet rationem destinationis ultimae hominis et contradicit gubernationi sapientissimae Providentiae divinae. Ergo.

Probatur minor per partes: I.º Perfecta consecutio boni temporalis socialis nequit obtineri independenter a religione; immo, religio ipsa unum est ex praecipuis mediis quibus vita socialis tranquilla promovetur et augetur: «bene morata civitas esse, sublata religione, non potest» (9). Sed Status nequit praescindere a mediis quibus vita socialis bona et tranquilla promovetur. Ergo Status non potest praescindere a religione.

Audi *Leonem XIII*: «Etenim, abruptis officiorum vinculis, quae hominem iungunt Deo, summo omnium legislatori et iudici, nihil superest, nisi simulacrum illud honestatis mere civilis, sive, ut aiunt, a nullo pendentis* (10). Ipse R. P. alibi con-

(7) Encyclica *Immortale Dei*.

(8) Cf. -supra Lectiones 4.^{am} et 5.^{am}.

(9) Leo XIII, Encycl. ^*Immortale Dei**.

(10) Encycl. <*Annum ingressi**.

queritur multa civitatis bona disparuisse quia concordia Ecclesiae et Status amissa est, ita ut <mansisset profecto eadem bona, si utriusque potestatis concordia mansisset; maioraque expectari iure poterant, si auctoritati, si magisterio, consiliis Ecclesiae maiore esset cum fide perseverantiaque obtemperatum. Illud enim perpetuae legis instar habendum est, quod Ivo Carnutensis ad Paschalem II Pontificem maximum rescripsit: <cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia. Cum vero inter se discordant, non tantum parvae res non crescunt, sed etiam magnae res miserabiliter dilabuntur, (11).

2.º Ultima hominis destinatio est vita aeterna. Haec praeprimis hominis interest, et ab hac destinatione nec potest nec debet homo praescindere.

Nunc vero, illa socialis consideratio, quae seiungit hominem *qua civem* ab hominem *qua fidelem* inadaequata est, cum verum civium bonum non intelligatur nisi illud quod cum eorum suprema destinatione congruit. Ideo nequit Status, civium bonum prosequendo, ab eorumdem bono *qua fidelium* praescindere.

Si ergo a bono civis *qua fidelis* nequit Status praescindere, consequens est ut nequeat praescindere ab illa societate cui talis boni procuratio concredita est.

3.º Contradicit denique separatio sapientissimae Dei gubernationi, quia si ambae societates a Deo sunt, ab ipso certe ordinatae sunt ac sapientissima lege concordi colligatione consociatae, eodem sane modo ac cetera omnia quae sunt, ab ipso certe ordinata sunt; hinc non magis erit in principum facultate Ecclesiam a Statu divellere, quam ceteras ordinis naturalis vel supernaturalis leges infringere, ac ordinem a Deo statutum pervertere.

Systema vero separationis «descriptionem pervertit rerum humanarum a Deo sapientissime constitutam, quae profecto utriusque societatis, religiosae et civilis, concordiam requirit.

(11) Encycl. *<Immortale Deb.*

Nam, quoniam ambae, tametsi in suo quoque genere, in eosdem tamen imperium exercent, necessitate fit, ut causae inter eas semper existant huiusmodi, quarum cognitio et diiudicatio utriusque sit. Iamvero, nisi Civitas cum Ecclesia cohaereat, facile ex illis ipsis causis concertationum oritura sunt semina, utrinque acerbissimarum; quae iudicium veri, magna cum animorum anxietate, perturbent» (12).

3 .a pars: *Systema separationis iuri divino-positivo con-* 129
tradiciL Christus voluit Ecclesiam omnino liberam et a qualibet humana potestate independentem. Iam probavimus.

Nunc vero, systema separationis, quamvis theoretice admittat talem Ecclesiae independentiam et libertatem, tamen practice illam Statui omnino subiicit, praesertim cum affirmet Statui competere activitatis Ecclesiae sphaeram determinare.

Et hoc irrationabiliter omnino: campus enim activitatis Ecclesiae, sicut cuiusve alius societatis, dimetiendus est ex proprio fine. Nunc vero, Status omnino incompetens est erga Ecclesiae finem, qui totus in spiritualibus et supernaturalibus versatur. Ergo etiam incompetens est in determinando campo activitatis socialis Ecclesiae. <Hoc facto, ait *Leo XIII*, perturbatur ordo, quia quae naturalia sunt preponuntur iis quae sunt supra naturam» (13).

Hic error expresse damnatus est in *Syllabo a Pio IX*: Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera...; sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae iura et limites, intra quos eadem iura exercere queat» (14).

4 .a pars: *Systema separationis vergit in damnum ani-* 130
marum. Ex duplice capite.

Primo, ex frequenti possibilitate conflictus inter legistrationem unius et alterius societatis, si seorsim, absque ulla ami-

(12) Pius X, Epist. ad Galliae episcopo, 11, Februarii, 1906. Vide *Ana-*
lecta ecclesiastica, 1906, 54.

(13) Encycl. *^Immortale Deb*,

(14) Prop. 19. Denz. 1719.

cali concordia, utraque legiferet. Prae oculis habere debemus eadem et societatis civilis et ecclesiasticae membra esse, et quod in nonnullis materiis utraque societas competens est; et proinde dari potest casus legislationis contrariae in uno eodemque obiecto. Iamvero, quoniam in legum conflictu liberales contendunt omnino praevalere debere legem Status, et cum in manu Status sit vis physica, qua fideles poena multari possunt, si legem civilem infringant, sequitur vel iniuste subendum esse damnum huiusmodi poenae, vel legem Ecclesiae esse infringendam cum discriminē propriae salutis spiritualis.

Secundo, quia negantur Ecclesiae multa iura, quae ad bonum ipsius et animarum requiruntur. Cum non agnoscatur ut societas publica et plane libera, non conceditur illi educationi publicae invigilare, sicut ei ius est vi suea spiritualis missionis pro tutela fidei et morum; non potest exigere cautiones necessarias quoad magistrorum selectionem vel quoad tutelam indissolubilitatis matrimonii Christiani; non permittitur executionem coactivam suis sententiis iudicialibus dare, saltem quatenus Status non praebet necessariam assistantiam vis publicae armatae,' etc.

Haec omnia quammaxime cedunt, ut patet, in animarum damnum et discrimen.

131   **Schollon de catholicis liberalibus.**—1. Hi generatim thesim catholicam admittunt. Reiiciendi ergo non sunt argumentis allatis, cum omnibus consentiant.

Ipsi insistunt, in argumentis historicis, praesertim in damno quod Ecclesiae obvenit in aliquibus regionibus ob protectionem principum, quae in funesta ingerentia vertitur, et dicunt Ecclesiam habere sufficientem vitalitatem ut per se sola, prae scindendo a Statibus in quibus habitat, tabernacula sua magis magisque extendat et vitam religiosam perficiat subditorum.

• 2. Responsio in promptu est. Ad abusus principum dicendum, quod ex aliquibus abusibus reatibus non est concludendum ad regulam generalem et universalem. Nimis patet conclusio liberalium.

Immo maiora mala obveniunt ex separatione, quam ex mutua concordia. Hoc etiam historia patet. Mala ex separatione per se et necessario sequuntur; ex unione vero nonnisi per accidens et in aliquibus casibus "exceptionalibus. Historia ipsa moderna Concordatorum Ecclesiae cum diversissimis populis, etiam non catholicis, satis satisque demonstrat uberrimos fructus qui ex mutuis iuridicis relationibus pro Ecclesia et pro natione ipsa abunde sequuntur.

3. Argumentum dessumptum ex Ecclesiae vitalitate hoc solummodo ostendit: quod Ecclesiae vitalitas maior et abundantior erit, si campus suae activitatis socialis non est festrictus ad limites consociationis cuiusdam privatae, sed ab ipso Statu recognoscitur et admittitur ut societas publici iuris et perfecta, cum iure concordias et relationes ineundi cum ipsis principibus civilibus. Unde fovendae relationes.

Objectiones.—1.a Obiicitur a fautoribus liberalismi pros- 132 peritas et incrementum Ecclesise in Statibus foederatis Americae Septentrionalis, ubi viget separatio Ecclesiae a Statu. Ergo videtur optimum esse sistema, quod uberrimos fructus profert pro ipsa religione catholica.

Resps.: Huic difficultati iam satisfecit, tempore suo, ipse Leo XIII, in Ep. *"Longinqua Oceani"*, 6 iunii 1895 ad episcopos americanos: «Ecclesiae apud vos concessum est, non repugnante temperatione civitatis, ut, nulli legum praepedita vinculis, contra vim defensa iure communi iustitiae indicorum, tutam obtineat vivendi agendique sine offensione facultatem; sed quamquam haec vera sunt, tamen error tollendus, ne quis hinc sequi existimet, petendum ab America exemplum optimi Ecclesiae status: aut universe licere vel expedire, rei civilis reique sacrae distractas esse dissociatasque, more americano, rationes. Quod enim incolumis apud vos res est catholica, quod prosperis etiam auctibus crescit, id omnino fecunditati tribuendum qua divinitus pollet Ecclesia, quaeque, si nullus aduersetur, si nulla res impedimento sit, se sponte effert atque effundit; longe tamen editura fructus, si, praeter libertatem,

gratia legum fruatur patrocinioque publicae potestatis» (15).

2.a Res indolis privatae nequit transgredere limites actitatis privatae, et proinde nullas relationes iuridicas exigere potest cum Statibus. Sed religio res est omnino privata. Ergo.

Resp.: Neganda omnino est minor. Religio non est res privata, sed et publica et socialis. Societas etiam, qua talis, a Deo est et erga Deum ligatur officii religionis. Praeterea, dato non concesso religionem esse rem privatam, sed non est privata societas quae illam promovere tenetur: Ecclesia est societas publica, iuridica, perfecta et suprema.

* 3.a Inter societas diversi finis et diversae omnino spherae activitatis socialis, nullae intercedere debent relationes iuridicae. Sed Ecclesia et Status sunt societas diversi finis et diversae spherae activitatis socialis. Ergo.

Resp.: Fines sunt distincti sed subordinati, quia spiritualis temporali praestat, et praeterea agitur de iisdem membris, et proinde non obstante finium distinctione et diversitate spherae socialis, relationes necessario iniri debent et ratione subordinationis finium et ratione identitatis subditorum.

4.º Status qui relationes iuridicas inire vellet cum societate religiosa, deberet investigare quaenam sit religio vera. At in hac materia incompetens est Status, qui vices theologi agere nequit. Ergo.

Resp.: Dolendum sane quod illa verae religionis distinctio, quae in captu est cuiusdam hominis sani iudicii ex multis quae adsunt argumentis ad veritatem religionis detegendam, non sit in promptu intellectuum privilegiatorum qui potestatem statalem exercere debent. Sunt naturalia criteria quibus facile vera religio dignosci potest, praesertim si agatur de Statu catholicō (16).

5.a Status potest fovere bonum religiosum civium quin ulla speciales foveat relationes cum determinata societate religiosa. Ergo talis unio non requiritur.

(15) Acta Leonis XIII, vol. 16, pag. 7.

(16) Cf. supra n. 119.

Resp.: Supra demonstravimus difficillimum esse bono animarum sufficienter providere in systemate separationis, quod quidem de se vergit in animarum dispendium.

6.a Ex systemate unionis Ecclesiae cum Statu oritur permixtio iurum utriusque societatis, et etiam saepissime populi confundunt Ecclesiam cum factione vel regimine politico vi gente.

Resp.: Imprimis falsum est iura Ecclesiae permixta esse iuribus Status: sunt toto coelo distincta. Gratis affirmant, gratis negamus. Praeterea, illa confusio populi est generalis: *nego*. Est confusio aliquorum et quidem ex ignorantia vel mala voluntate, et proinde omnino per accidens: *concedo*.

LECTIO 13.a

11. DE SYSTEMATE HIEROCRATICO

Thesis: *Ecclesiae non competit potestas directa in res temporales.*

Explicatio terminorum.—*Res* de quibus hic agitur sunt *133 in genere media quae ad finem socialem consequendum ordinantur (1).

Sunt *temporales*, si ad finem societatis, quae bonum tempore prosequitur, ordinantur, ut v. c. bona distributio proprietatis inter cives.

Sunt *spirituales*, si ad finem societatis cuius est bonum spirituale hominum procurare, referuntur, ut v. c. Seminaria, ecclesiae, etc.

Sunt *mixtae*, si de se ad utriusque societatis bonum ordinantur, ut v. c. educatio iuventutis.

Haec consideratio et divisio rerum *iuridica* est; si vero res *ontologice* inspiciuntur, tunc *spirituales* erunt, quae ex

(1) Codex 1. C., can. 726.

natura sua spirituales sunt, ut sacramenta; temporales, quae materiales, ut bona ecclesiastica; mixta, quae simul spirituales et materiales, sunt, ut beneficium ecclesiasticum. Hic interest respectus iuridicus non ontologicus (2).

Nunc vero, ad finem ordinis temporalis solum potest inservire res illa quae etiam ex natura sua sit materialis, vel moralis, sed intra ordinem mere naturalem. Sic possumus dicere: omnis res ex destinatione temporalis etiam debet talis esse ex natura sua; non vicissim: possunt esse res natura sua temporales, at spirituales ex destinatione.

Huius ratio obvia est: ad finem ordinis temporalis nullam possunt de se dicere relationem res ordinis superioris, ut sunt res natura sua spirituales. E contra vero, ad finem spiritualem, qui superior est, utique possunt ordinari res temporales, quae, utpote inferiores, relationem subordinationis dicere possunt. At maxime valet haec ratio in casu nostro, cum agatur de bono spirituali et supernaturali ab hominibus, qui et materia et spiritus sunt, procurando et assequendo.

Proinde res temporales, pro nostro scopo, id est, quatenus sub potestate temporali cadunt, sunt: res qua ex natura sua *et simul* ex destinatione generali temporales sunt. Res vero spir-

---

(2) In iure canonico sumuntur res spirituales, temporales et mixtae,, etiam sensu iuridico, non ontologico, sed sensus ille non omnino coincidit cum conceptu harum notionum in iure publico. In can. 726, cum definitur res in genere, datur definitio rei spiritualis sensu iuris publici, nempe, «media ad finem Ecclesiae consequendum». Et illae res spirituales dividuntur in ipso canone in spirituales, temporales et mixtas. Qua ratione? Attenditur equidem finis Ecclesiae, sed non ultimus et generalis, sed immediatus: quando finis immediatus est vita spiritualis fidelium, dicuntur spirituales sensu canonico, sic Sacraenta, indulgentiae, etc. Cum autem illae res ordinantur ad procurandam et conservandam physicam et temporalem Ecclesiae vitam, nuncupantur res temporales sensu canonico, sic bona temporalia, aedificia ecclesiastica, etc. Mixtae denique habentur quae de utrisque participant; sic calix consecratus, qua calix ad potum destinatur immediate, qua consecratus etiam inmediate ad Missae sacrificium exclusive ordinatur. Hae vero res omnes ad finem Ecclesiae et non Status exclusive ordinantur, et ex hoc, ratione iuris publici, spirituales omnino dici debent.—Etiam Codex aliquatenus secundario attendit ad res ontologice spirituales, cum loquitur de rebus intrinsece (seu ontologice) talibus, et de rebus extrinsece spiritualibus, ut actus exterior cultus, cui spiritualitas unice obvenit ex immediate destinatione ad Dei honorem. (Cf. Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, vol. IV, n. 4).

tuales, prout subsunt jurisdictioni ecclesiasticae, sunt: res quae vel ex natura sua, vel ex destinatione generali spirituales sunt.

Potestas directa et Indirecta.—Ex definitione rei temporalis et spiritualis, quam accurate exponere conati sumus, clarissime patet haec notio potestatis directae et indirectae, quae ab aa. non semper qua pars est perspicuitate traditur.

Potestas directa est potestas in res proprias per se. *Indirecta* est: potestas in res quae de se sunt alius potestatis, sed per accidens fiunt propriae.

Propriae Ecclesiae sunt res spirituales, seu illae quae vel natura vel destinatione generali sunt spirituales. En potestas directa Ecclesiae;

Propriae Status sunt res temporales, seu illae quae et natura et destinatione generali sunt temporales. En potestas directa Status.

Res autem, quae ex natura sua sunt temporales, at etiam ex destinatione generali, sed in casu speciali propter circumstantias adiectas, ad finem spiritualem ordinantur vel inserviunt, sunt in potestate directa Status generaliter loquendo; sed *in potestate indirecta* Ecclesiae in illo speciali casu.

Dicitur haec potestas indirecta, quia non est ex natura rei nec ex destinatione generali ipsius, sed ex destinatione particulari et quasi per accidens.

Non debet confundi haec potestas indirecta in res temporales generatim, sed accidentaliter spirituales, cum iurisdictione in res mixtas, seu in res quae ex se et generatim simul spirituales et temporales sunt. Hae res sunt in potestate directa tum Ecclesiae tum Status, sed sub diversis respectibus propriis.

Exempla quaedam: a) Quaelibet res temporalis, quatenus vel peccatum vel ipsius periculum est, ingreditur sphaeram boni et finis spiritualis, et sub hoc respectu induit quamdam rationem spiritualis materiae, et ita potest ad leges canonicas pertinere (3).

(5) Suarez, *De legibus*, IV, 11, 9.

b) Possessio malae fidei reprobatur ab Ecclesia etiam in praescriptione mere civili. Et ita illa lex, quod ad praescribendum sit necessaria bona fides, canonica est, et in civilibus locum habet. Talis lex non est formaliter civilis, quia non respicit temporale commodum, sed spirituale, impedire scilicet fraudes et furta (4).

c) Simile exemplum est de lege civili, quae negat alimenta filii illegitimis, quam reprobatur lex canonica ut contrariam aequitati naturali. Hic finis omnino spiritualis est: servare et defendere ius naturale, quamvis obiectum materiale legis ad civilem ordinationem spectet (5).:

135   **Adversarii.**—Sunt assertores potestatis directae Ecclesiae in temporalibus seu in civilibus.

Sic inter alios, *Aegidius Romanus*, Doctor fundatissimus appellatus, *Alexander a Efpidio*, *Alvarez Pelayo*, *Augustinus Triunphus*, *Jacobus Viterbiensis*, *Henricus de Cremona*, et pauci alii.

Occasionem huic errori dederunt, sparsae sententiae Marsilius Patavinci, quas refutare intenderunt, at ita reiecerunt, ut non solum falsum refutarent et in medio sisterent, sed, ut plurimum historia teste accidit, ad extremum transirent oppositum. Marsilius potestatem Ecclesiae etiam in res spirituales negabat et principi tradebat. Hi vero omnem potestatem, etiam temporalem, Ecclesiae concedebant (6).

Fundamentum huius erroris est, quia Ecclesia Christi, quae de se universalis est et totum complectitur mundum, est etiam perfecte una et optime constituta; ergo tan in spiritualibus quam

(4) Suarez, o. c., 111, 6, 7.

(5) Suarez, l. c.

(6) Summa huius erroris inveniri potest in ipsis titulis, quos *Aegidius Romanus* praeposuit nonnullis capitibus secundae partis sui operis *De potestate ecclesiastica*: Cap. IV. Quod omnia temporalia sub dominio et potestate Ecclesiae, et potissimum Summi Pontificis, collocantur. Cap. V. Quod potestas regia per potestatem ecclesiasticae potestatis est et ordinata in opus et obsequium ecclesiasticae potestatis; propter quod clarius apparebit quomodo temporalia sint sub dominio Ecclesiae collocata. Capitulum VI. Quod terrena potestas, tum quia particularior est, tum quia materiam praeparans, tum etiam quia longinquius attingit optimum, secundum se

in temporalibus est vera monarchia: nam hoc spectat ad perfectionem eius, ut utraque potestas sit sub uno eodemque capite, quia alias non possent commode subordinari et uniri. Ergo cui Christus dedit supremam spiritualem potestatem, dedit etiam temporalem (7).

Thesis probatio.—Ecclesiae nec vi suae institutionis, nec ex 136
ex ipsius natura, nec ex sua doctrina et praxi, potestas directa in res temporales competit. Immo talis Ecclesiae potestas etiam naturae societatis civilis repugnaret.

A) Vi suae institutionis. Ecclesia habet potestatem clavium *<regni coelorum>*, quod regnum *<non est de hoc mundo>* (Vlt. 16, 19; Jn. 18, 36). Unde Ecclesia ex Christi voluntate est regum spirituale, non terrenum nec temporale. Ergo in tali regno potestas inveniri necesse est quoad res quae sive natura sive destinatione ad finem spiritualem tendunt; non autem quoad res mere temporales.

Postea vero, implendo suam promissionem de primatu Ecclesiae Petro oblatam, solum dixit: *<Pasce oves meas>* (In. 21, 17), quae verba ab omnibus intelleguntur de sola jurisdicione in spiritualia (8).

b) Natura Ecclesiae et suae potestatis amplitudo dimen- 137
tienda est, ut saepe diximus, ex natura et necessitate finis. Finis autem Ecclesiae spiritualis est: vita aeterna. Ergo Ecclesia potestatem habet in res quae ordinari et inservire possunt ad vitam aeternam, ad salvationem finalem. Quae res sunt illae quae vel natura vel destinatione spirituales dicuntur. At "

et secundum sua, spirituali potestati iure et merito famulatur. Cap. VII. Quod omne dominium cum iustitia, sive sit rerum sive personarum, sive sit utile sive potestativum, non nisi sub Ecclesia et per Ecclesiam esse potest. Cap. VIII. Quod nullus est dignus haereditate paterna, nisi sit servus et filius Ecclesiae, et nisi per Ecclesiam sit dignus haereditate aeterna. Cap. IX. Quod, licet non sit potestas nisi a Deo, nullus tamen est dignus aliqua potestate, nisi sub Ecclesia et per Ecclesiam fiat dignus. Cap. X. Quod in omnibus temporalibus Ecclesia habet dominium universale, fide* les autem de iure et cum iustitia dominium particulare habere possunt.

(7) Suarez, o. c. 111, 6, 2.

(8) Suarez, o. c. 111, 6, 4.

in res' temporales quae ad finem mere temporalem et terrenuri spectant, Ecclesia nullum habet ius, cum extra ambitum necessitatis sui/finis sint. Sed talis esset potestas directa in res temporales. Ergo eam Ecclesia non habet..

Immo talis potestas in Ecclesia potius esset nociva, quia implicaret auctoritatem Ecclesiae in negotiis saecularibus, quae i attentionem avertunt a spiritualium intensiori cura et sollicitudine.

138 - c) Doctrina et praxis Ecclesiae satis eluent si recolamus quae supra .diximus ad perfectionem iuridicam Ecclesiae ex traditione demonstrandam.. In illis testimonii Patres Ecclesiae: recte et accurate delimitant fines potestatis ecclesiasticae, quae de spiritualibus, non mere temporalibus, est (9).

Praeterea, aliud novum et validum argumentum ex doctrina et praxi Ecclesiae confici potest: Duae supremae potestates in uno eodemque ordine nequeunt existere. Proinde in rebus temporalibus, aut Pontifex habet aut Princeps supremam potestatem. Atqui Pontifex agnoscit talem potestatem in Principe esse. Ergo recognoscit ipsum, nempe Ecclesiam, non habere.

Minor latissime constat percurrente et doctrinam Ecclesiae et proxim. Ad modum exempli has Nicolai I et Innocentii III .i prece oculis habe sentencias.

Nicolaus I: <Cum ad verum ventum sit, ultra sibi nec Imperator iūra Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatoris usurpavit; quoniam idem mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, sic actibus propriis et dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit... ut et Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus; et ideo militans Deo minime se negotiis saecularibus implicaret; ac vicissim non illis rebus divinis praesidere videretur, qui es- set negotiis saecularibus implicatus» (10).

(9) Cf. supra nn. 52*56.

(10) Ep. *ad Michaelem imperatorem Constantino* an. 865. Cf. c. 6, D. 96.

Innocentius III expresse affirmat Regem «superiorem in temporalibus minime recognoscere» (11). Ergo neque Papam.

Sunt tamen qui obiificant extare doctrinam nonnullorum Pontificum, praesertim *Bonifatii VIII* in Bulla '*Unam Sanctam*', qua mens Ecclesiae tempore medioevi in sensum potestatis directae manifestata sit. Immo, nec desunt qui dicant talem sententiam a Bonifatio VIII definitam esse.

Ad definitionem dogmaticam quod spectat, certissime haec numquam data est de potestate directa in temporalibus, nec Bonifatio VIII ullo modo tribui potest. Videbimus infra ubi de potestate indirecta Ecclesiae.^f

Facta autem historica quae allegantur, suam explicationem habent tum ex potestate indirecta Ecclesiae in temporalibus, tiim ex legitimis titulis quibus Ecclesia dominatum obtinuit politicum alicuius territorii, tum denique ex conceptu etnarchiae, quae maxime contulit ad augendam RR/PP. potestatem in ipsis principes.

d) Naturae denique ipsius societatis civilis talis Ecclesiae directus dominatus in res temporales repugnat; vix enim salvaretur iuridicitas perfecta societatis civilis si ipsa non esset unica auctoritas, et quidem ab omni alia independens, quoad res vel media ad suum finem spectantia..

Ex dictis ergo patet Ecclesiae non competere potestatem in temporalibus sub respectu temporali, exceptis utique iuribus legitime acquisitis. Quae doctrina clare exponitur in litteris encyclicis *Leonis XIII*: *Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad animorum salutem cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: coetera vero, quae civile et po? Hticum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subiecta, cum IesuS Christus iusserit, quae Caesaris sint, reddi Cae4 sari, quae Dei, Deo» (12).. .

(11) c. 13, *qui filii sint legitimi*, IV, 17.

(12) Encycl. *'Immortale Dei'**

LECTIO 14.a

III. DE REGALISMO ET ABSOLUTISMO

Thesis: *In spiritualibus societas civilis nullam exercere valet potestatem directam neque indirectam, cum circa eadem Ecclesia exclusive et independenter competens sit.*

- 140   **Sensus thesis.**— Quid sit potestas directa et indirecta, itemque notio rei spiritualis et temporalis in superioré lectio- ne traditum est.

Sensus nostrae propositionis est: societas civilis, id est, potestas iurisdictionalis ipsius non se extendit ullo modo, neque directe neque indirecte, ad res spirituales, sive natura sua tales sint, sive solum destinatione. Et additur fundamentalis ratio: *exclusiva competentia Ecclesiae in his rebus, simul cum independentia propria illius in rebus ad finem spiritualem spec- tantibus.*

Thesis ergo duas habet partes: 1/ Societas civilis non habet potestatem directam in spiritualibus. 2.a Societas civilis non habet potestatem indirectam in spiritualibus.

- 141   **Adversarii.**—Sunt in genere qui uno aliove modo asse- runt potestatem directam vel indirectam Status in spiritualibus.

Duplex invenitur error fundamentalis: Regalismus et Absolu- tismus.

. 1. Regalismus: Hac voce comprehenduntur omnes erro- res qui aliquo modo auctoritatem Ecclesiae in Principes trans- ferre conantur, quamvis diversis rationibus et viis.

Duplex tendentia: *Prima*, illorum qui directe iura spiritua- lia Principibus concedebant, innixis rationibus indolis socialis: exigentia boni communis temporalis.

decunda, illorum qui uno altero modo perfectionem iu- ridicam Ecclesiae reiciebant, et proinde supremam jurisdictionem in Statum transferebant.

A) Ad primam speciem pertinent proprie dicti *Regalistae* 142 *Gallicani, Febroniani et Jcsephinistae*, quorum errores latius exposuimus (1).

Hi omnes *admittunt* ius Status in sacra vel, ut alii dicunt, circa sacra, *ius in sacra*, ut ex ipso vocabulo constat, significat ius Status in res spirituales et quidem directum et proprium. *Ius circa sacra* non est nisi quaedam euphemistica locutio quae reapse identidem affirmat: adhibetur praesertim a Febronianis et Josephinistis, quia nimis dura illis apparebat prima locutio iuris in .sacra. Distinguebant hi inter essentialia et accidentalia religionis; ius in sacra i. e. in essentialia religionis competit Ecclesiae; ius. autem in accidentalia seu circa sacra Principi civili tribuendum. Haec distinctio, de se arbitria, practice coincidit cum iure in sacra regalistarum, cum dicant adversari Status esse determinare seriem rerum et iurium quae ad essentialia vel accidentalia Ecclesiae pertinent.

Fundamentum huius erroris est quoddam ius vel invigilandi Ecclesiam vel illam protegendi, quod Statui—dicunto—naturaliter competit.

Regalistae loquuntur de *protectione* a Statu *legis* divinae, naturalis et canonicae; Gallicani et Jansenistae de *iure* Status *inspiciendi et cavendi* et etiam de quadam *canonum* Ecclesiae *custodia*; Febroniani de iure Status ordinandi exteriora Ecclesiae, contra eam. se cavendi, et illam protegendi; et denique Josephinistae de quodam iure eminenti Status in res et bona Ecclesiae .in favorem vitae religiosae subditorum.

Rationes quas afferunt ad talia iura iustificanda hae sunt: 144
a) Statui competit ius proprium providendi de omnibus quae ad bonum commune civitatis conducere vel ab eo avertere possunt. Consequenter potest, et. etiam debet, omnes personas, si-
ve physicas sive morales invigilare, ne quid in detrimentum rei-
publicae agatur, et simul se praecavere contra mala vel damna
quae ei provenire possunt Atqui Ecclesia est una ex personis
moralibus q^ae sunt intra limites Status. Ergo Status debet

(1) Cf. nn. 42-45.

invigilare (*ius vigilandi*) Ecclesiam et se praecavere (*ius cavigendi*), ne sub religionis praetextu scelera vel fraudes coniurationesve committantur.

b) Status officium est Ecclesiae libertatem protegere, nec non religionem fovere et propagare finter suos subditos. Atqui ad fovendam Ecclesiae libertatem et religionem inter subditos, requiritur in Statu quoddam *ius advocationis* seu protectionis, quo possit disponere de rebus sacris, ut v. gr. rite doceatur et praedicetur; vera Christi doctrina, libros perniciosos prohibeantur, tueantur bona ecclesiastica, etc. Ergo Status iure proprio potest exercere potestatem in sacra, ut adimpleat suum protectionis erga Ecclesiam munus.

- 145 - B) Ad secundam speciem, pertinent praesertim *Marsilius Patavinus* cum *Joanne de Janduno* et Protestantes.

Marsilius Patavinus et *Joannes de Janduno* negant vim Ecclesiae coactivam ita ut illa procedere nequeat nisi per consilia, monitiones et alia media suasiva. Consequentia immediata: Ecclesia nequit ullo, modo uti punitione coactiva, quae quidem facultas, cum penes societatem civilem solum maneat; ab ipsa dependet Ecclesia in usu talis potestatis. Ergo Ecclesia directe subordinatur Statui cum ab ipso recipiat tota eius vis coactiva in subditos suos.

- 146   *Protestantes* etiam communiter tradunt principi ius directum in res ecclesiasticas, sed diversis motivis. Inter varias explicationes, hae sunt duae praecipuae:

a) *Systema collegiate*: Ecclesia in suis exordiis fuit societas aequalis. Sed paulatim efformata hierarchia, socii suis iuribus ab illa spoliati sunt. Venit protestantica reformatio et res in pristinum statum a Christo institutum revocata est: protestas in coetum fidelium traslata. Hi vero, libera voluntate, in principes protestantes talem jurisdictionem transtulerunt. Principi ergo duplex ius competit in res spirituales: ius maiestaticum, quod ipsi imperio annexum est; ius collegiale, derivatum a collegio fidelium in ipsum.

b) *Systema territoriale*. Hi potius pertinent ad primam adversariorum categoriam, cum ius Status in res sacras derivare

faciant ex quodam iure naturali: suprema iurisdictio cuiusque rei quae in territorio quodam invenitur, pertinet ad Principem territorii. Sed Ecclesia invenitur intra Principis territorium. Ergo suprema in Ecclesiam iurisdictio Principi convenit. Hinc effatum <cuius regio eius et religio».

2. Absolutismus vel totalitarismus. Duplex distingui pot- 147 est totalitarismus: *subjectivus* et *objectivus*.

Totalitarismus *subjectivus* in eo stat, ut quoad omnes res quae intra limites potestatis socialis continentur, totalitas subdis torum seu cives omnes debent unice attendere directionibus et normis statalibus seu regiminis, et ab illo dependere (2).

Totalitarismus vero *objectivus* est ille qui Statui subdit non solum universitatem subditorum, sed etiam obiectorum: nihil est quod non sit de absoluta competentia potestatis socialis, sive ad individuum pertineat, sive ad familiam, sive ad religionem: omnia in Statu et sub Status competentia posita sunt.

Totalitarismus autem *objectivus*, qui unice erroneus et falsus est, praecipue continetur in doctrinis socialibus et statalibus *Nationalsocialismi germanici*, qui quidem iuridice consideratus hisce continetur propositionibus:

a) Origo et missio Status. Status oritur ab ideis racis- 148 tis seu stirpis. Supremus rerum valor est stirps (*ia raza*). Cetera omnia, philosophia, ius, moralis, religio, institutiones sociales, ipsi subordinantur et non habent valorem nisi secundum darium.

Iam vero, praecipua stirps est aria. Status unicam habet missionem et ad hoc existere debet; ad stirpem germanam conservandam, defendendam, perficiendam. Status proinde debet constituere quaestionem stirpeam tamquam punctum centrale totius vitae generalis (3).

b) Iura Status: Sunt omnimoda et absoluta in individuos 149 et in quamlibet collectivitatem. Ius Status nullis limitibus circumscribitur, et ipse est norma suprema ordinis sive moralis

(2) Sic Pius XI in Epist. ad Emmum. Card. Schuster, anno 1931. Cf. *Civiltà cattolica*, 1931, pag. 364; *Razón y Fe*, voi. 113, pag. 340 ss.

(3) Hitler, *Milucha*, trad. hisp., pag. 144.

sive iuridici. Haec est quaedam deificatio Status, et reapse Nationalismus nullam divinitatem agnoscit praeter ipsam stirpem in Statu personificatam (4).

150   c) Status et individuus: In hac Status conceptione, individuus nihil est nihilque supponit. Status habet in ipsum non solum supremam iurisdictionem, sed et absolutum dominium, cum potestate vitae et mortis, prout conveniat necessitatibus et convenientiis statalibus. Haec est una ex naturalibus consequentiis omnipotentiae statalis (5).

151   d) Status et Ecclesia: Relationes quae iuxta doctrinam absolutismi germanici vigere debent Ecclesiam intre et Statum clare exponuntur in art. 24 programmatis 24 Februarii 1920. In hoc articulo conceditur libertas omnibus Confessionibus in Statu existentibus, dummodo non opponantur supremo bono stirpis germanicae nec ipsi periculum creent.

Nunc vero, iuxta doctrinam nationalsocialismi religio catholica, utpote originis iudaicae, de se tendit in destructionem virtutum spiritus germanici. Immo expresse reicit Primum Romanum, cum sit auctoritas non germana (6);

152   **Thesis probatio.—1.a pars.: Societas civilis non habet potestatem directam in spiritualibus:**

A) *Ex perfectione iuridica Ecclesiae:* Nota praecipua cuiusve societatis perfectae est independentia seu nulla directa subordinatio cuilibet, aliae potestati (7). Atqui Ecclesia, ut probavimus, est societas iuridice perfecta. Ergo..

153   B) *Ex competentia societatum ratione finis:* Potestas directa cuiusve societatis oritur ex ipso fine et cum finis natura congruere debet. Sed finis Status est bonum temporale. Ergo potestas directa Status cum bono temporali congruere debet. At cum bono temporali solummodo congruunt res ordinis tem-

(4) Epist. colectiva Episcoporum Bavariae, 12, Februarii, 1931.

(5) Casus typicus huius doctrinae est *lex sterilizationis* diei 14 Junii 1943. Per illam cives, qui labealiqua haerediaria patiuntur, obligatorie subiiciebant cuidam interventioni chirurgicae, qua fecunditate naturali privantur.

(6) Epist. colectiva Episcoporum Bavariae, 12 Februarii 1931.

(7) Cf. supra n. 46.

poralis, et nullo modo res spirituales. Ergo in potestate directa Status sunt res tantum temporales, et nullo modo spirituales;

C) *Ex traditione et theologis*: Fieri potest idem argu, mentum* allatum ad probandam suprematiam Status in temporalibus (8).

Duae potestates supremae in una eademque re nequeunt existere. Sed in rebus spiritualibus Ecclesia habet suprematiam. Ergo non Status. Iam veru, potestas directa in res spirituales est vera suprematia. Ergo Status non habet potestatem directam in res spirituales.

Suprematia Ecclesiae pree Statu in spiritualibus luculenter constat ex traditione et theologis. Aliqua exempla.

6. *Ioannes Chrysostomus*: «At vero hic aliud quoque imperii genus est, ac sublimi quidem imperio sublimius. Quod nam igitur hoc est?. Quod in Ecclesia viget... Hoc enim imperium tanto civili excellentius, quantum coelum terra; immo etiam multo praestantius... Quantum ergo inter corpus et animam discriminis est, tantum item hoc imperium ab illo distat» (9).

5. *Symmacus P.*: «Conferamus autem honorem imperatoris cum honore pontificis: inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanorum curam gerit et iste divinarum. Tu, imperator, humana administras, ille tibi divina dispensat» (10).

Innocentius III: <Non negamus quin praecellat imperator in temporalibus illos dumtaxat, qui ab eo suscipiunt temporalia. Sed Pontifex in spiritualibus antecellit, quae tantum sunt temporalibus digniora, quanto anima praefertur corpori... Praeterea nosse debueras, quod fecit Deus duo luminaria magna in firmamento coeli; luminare maius, ut praeesset diei, et luminare minus, ut praeesset nocti; utrumque magnum, sed alterum maius... Ad firmamentum igitur coeli, hoc est universalis Ecclesiae, fecit Deus duo magna luminaria, id est duas instituit dignitates quae sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas. Sed

(8) Cf. supra n. 137.

(9) *Hom. XV* in 2 Cor., n. 4 et 5. M. G. 61, coi. 508 s.

(10) Ep. X apologetica *adversus Anastasiim imperatoria libellum*, M. L. 62, coi. 68.

illa» quae praeest diebus, id est spiritualibus, maior est; quae vero... carnalibus, minor; ut, quanta est inter solem et lunam i tanta inter pontifices et reges differentia agnoscatur» (11).

Alexander Alensis: <In ordine ‘potestatum saecularium nullus est maior rege vel imperatore: quemadmodum in ordine potestatum spiritualium nullus est maior Papa: sed tamen collatione facta potestatis spiritualis ad saecularem, potestas spiritualis est supra saecularem: sicut spiritus supra corpus (12).

155   D) *Ex refutatione argumentorum'adversariorum:* a) Ius invigilandi Ecclesiam supponit ipsam inimicam boni communis temporalis de se esse, quod iniuriosum et falsum est. Praeterea, nequit affirmari ipsam esse unum ex collegiis, quae intra Status ambitum continentur: est societas perfecta, quae se extendit extra et supra omnes Status particulares.

b) Status debet fovere religionem. Distinguo: mediis ordinis suis, i. e. temporalis, *concedo*. Mediis ordinis superioris seu spiritualis, *nego*.

c) ~ Ecclesia nequit uti coactione; ergo in hoc a Statu pendet. Nego antecedens: gaudet Ecclesia vera potestate coactiva. Adversarii confundunt vim coactivam cum vi armata. Vim coactivam habet de iure et de facto; vim armatam etiam de iure, quamvis non de facto, seu potest iuridice exigere a Statu auxilium vis armatae pro consecutione suorum iurum.

d) Ratio fundamentalis totalitarismi est- suprematia finis statalis, quicumque sit. Posita illa suprematia, omnes aliae consequentiae logice inferuntur. At suprematia finis statalis efficaciter oppugnatur evidenti suprematia et superioritate finis spiritualis.

156   2.a pars: *Societas civilis non habet potestatem indirectam in spiritualibus:* Potestas indirecta ortum habet ex subordinatione finium. Ordo naturalis postulat ut finis inferior, et consequenter media ad talem finem spectantia, subordinentur fini superiori.

(11) c. 6, X, *de maior, et obed*» I, 33.

(12) Lib. II, 5acr., p. 3, q. 40, membr. 2.

Haec vero subordinatio non est directa, quia non agitur de medio proportionato ad finem superiorem; sed est indirecta, seu in quantum talia media possunt esse praedispositiva vel saltem non impeditiva· finis superioris.

Unde: ut societas civilis haberet potestatem indirectam in spiritualibus requireretur ut finis societatis civilis praestantior esset fine Ecclesiae seu spirituali. Atqui finis societatis civilis, utpote ordinis mere temporalis, non est praestantior fine spirituali. Ergo Status seu societas civilis nullam habet potestatem indirectam in spiritualibus.

LECTIO 15.a

Vi. VERÁ DOCTRINA DE RELATIONIBUS ECCLESIAM INTER ET STATUM

Thesis: *Ecclesia, ratione superioritatis Unis, habet in res temporales veram potestatem iurisdictionis, sed indirectam tantum, ita ut non sufficiat potestas mere directiva.*

Status quaestionis.— 1. Notiones potestatis directae et ^{*157} indirectae, rei temporalis et spiritualis iam alibi sufficienter enucleatae sunt (1).

2. Agitur in thesi de vera potestate *iurisdictionis*, quae proinde per leges, iudicia et poenas exerceri potest. Nam potestas haec est publica et socialis et in ordinem ad regimen Ecclesiae; sed potestas *iurisdictionis* est potestas publica regendi societatem; ergo. Proinde non agitur de potestate mere directiva, quae excluditur in secunda parte thesis. Potestas *directiva* esset potestas quaedam ordinis moralis, non iuridici, docendi monendi, consulendi in ordine ad bonum spirituale Ecclesiae.

3. Potestas indirecta Ecclesiae est *spiritualis*, non temporalis, quia habetur et exercetur ratione finis spiritualis. Hinc,

(1) Cf. supra nn. 135,154.

non est in Pontifice duplex potestas, sed una, quae directe respicit spiritualia, et indirecte ad temporalia etiam se extendit; haec autem extensio solum esse potest propter subordinacionem temporalis potestatis, ad spiritualem.

4. Denique patet talem potestatem Ecclesiae *non laedere perfectionem juridicam Status*; quia independentia principis in rebus sui ordinis, scilicet quousque mere temporalem ordinem respiciunt, omnino veretur, dum solum respectu spirituum, id est propter res alterius ordinis, constituitur dependencia; quae ideo, dum sit propter aliud et non propter se, dicitur indirecta. 5. *Robertus Bellarminus* rem exemplo illustrat: Caro enim subest, spiritus praest, et' licet spiritus non se misceat actionibus carnis, sed sinit eam exercere omnes suas actiones ut in brutis exercent, tamen quando eae officiunt fini ipsius spiritus carni imperat eamque castigat, et, si opus sit, indicit ieiunia aliasque afflictiones, etiam cum detimento aliquo et debilitatione ipsius corporis, et cogit linguam ne loquatur, oculum ne videat, etc. > (2).

158   **Adversarii.**—Defensores systematum in thesibus praecedentibus expositorum.

Praeterea: I.^o 'Assertores coordinationis absolutae potestatum Ecclesiae et Status: Hi negant dependentiam indirectam Status ab Ecclesia, immo vix admittunt quamlibet superioritatem Ecclesiae; urgent tamen necessitatem concordiae e(mutuae necessitudinis. Itaque dum patroni huius sententiae instant in conceptu distinctionis et perfectae independentiae utriusque societatis, propter finium correlationem, tamen statuunt concordatorum et mutuarum relationum fovendarum opportunitatem.

2. ^o Assertores potestatis mere directivae Ecclesiae: Huius systematis fautores asserunt: a) se non videre rationem ullam asserendi potestatem indirectam Ecclesiae in temporalibus; b) hanc dicunt re non differre a potestate directa; c) ex alia parte, sufficere autemant potestatem mere directivam, quia S. Pon-

(2) *De Romano Pontifice*, V, c. 6.

tifex suo munere supremi Pastoris et Magistri fungi potest supposita dumtaxat facultate quadam docendi, monendi, consulendi, rogandi, ut civitatum rectores bene se gerant pro bono civium et Ecclesiae; sed sine ulla vi cogendi seu obligandi auctoritative, seu sine ullo in eisdem verae iurisdictionis directae vel indirectae exercitio.

Thesis probatio.—1. pars. A) Ex natura Ecclesiae et societatis civilis: Praecipuum argumentum desumitur ex natura Ecclesiae et societatis civilis, quae quidem natura, ut saepius* affirmavimus, ex utriusque fine diagnoscenda est. Sic potest summatum proponi:

1.º Ecclesia et Status sunt duae societas perfectae; sed Ecclesia est excellentior et ordine praestantior.

2.º Maior excellentia Ecclesiae oritur ex maiore excellencia et necessitate finis Ecclesiae p[ro]ae fine Status.

3.º Finis ergo Status, utpote inferior, debet aliquo modo subordinari fini Ecclesiae, qui superior est.

4.º Haec subordinatio finis non est directa sed indirecta.

• 5.º Subordinatio indirecta finium secum fert subordinationem etiam indirectam potestatum.

Ergo potestas Status indirecte subordinatur potestati Ecclesiae, seu quod idem est, Ecclesia habet potestatem indirectam in res proprias Status, quae sunt res temporales.

Singulae propositiones perpendendae sunt et explicandae.

Propositio 1.a: Perfectio iuridica Ecclesiae luculenter probata est. Quoad Statum vero hic supponimus suam perfectionem.

Excellentia autem Ecclesiae p[re]e Statu non solum constat ex natura Ecclesiae, quae bonum nullo alio superius hominibus procurat et quaerit, sed etiam ex testimoniiis PP., qui, cum instituunt comparationem inter utramque societatem, locum praestantiorem Ecclesiae cedunt: ipsam esse coelum, Statum vero terram; hunc corpus, illam animam (S. Chrysostomus) (3).

(5) Cf. n. 155 ubi alia invenies testimonia.

- 161 - Propositio 2.a: Haec excellentia oritur ex excellentia finis: Ecclesia finem spiritualem, qui omnium ultimus et supremus est; Status finem temporalem et terrenum. Hac ratione innixi tribuimus Ecclesiae veram suprematiam, et quidem absolutam, non solum in aliquo ordine determinato (4).
- 162 Propositio 3.a: Ordo naturalis postulat ut inferiora quaecumque superioribus aliquo modo subordinentur. Conceptus enim inferioritatis secum fert conceptum alicuius sobordinacionis. Sed temporalia inferiora sunt; spiritualia superiora. Ergo «aliqua subordinatio temporalis ad spirituale adesse debet.
- T63 Propositio 4.a: Haec subordinatio directa non est. Ut esset directa, requireretur ut temporalia media essent ad finem spiritualem Ecclesiae. Atqui non sunt. Ergo. Et non sunt, ex ipsa excellentia finis spiritualis, quae tanta est, ut inferioritas boni temporalis dicat prorsus improportionem respectu spiritualis boni; ideoque bona temporalia media dici nequeunt ad directe consequendum supremum spirituale bonum.
- Est autem secundum rectum ordinem et secundum ipsum naturalis luminis dictamen, quod usus inferiorum rerum non sit impeditivus superiorum, sed potius eis proposit, in quantum licet non sit causa proportionata et directa, possunt tamen esse praedispositiva et velut causa indirecta, scilicet per remotionem impedimentorum. Sed in hoc praecise consistit independencia indirecta.
- 164 Propositio 5.a: Nam sicut finis quo tendit Ecclesia longe nobilissimus est, ita eius potestas est omnino praestantissima; et sicut finis socialis Status est indirecte subordinatus fini Ecclesiae, ita et potestas. Impossibile est enim quod subordinentur fines et non media, nec auctoritates quae de mediis ipsis disponunt, quorum usus ordinatur ad finem taliter, id est indirecte, subordinatum ad alium finem.
- 165 B) *Ex traditione Ecclesiae:* Quamvis haec doctrina sub formulis theologicis nonnisi temporibus St. Roberti Eellarmini et P. Suarez redacta sit, tamen quoad substantiam expressa

(4) Cf. n. 39.

invenitur in Patribus et Ecclesiae universali traditione. Patres tria communiter asserunt, quae totam complent doctrinam de potestate indirecta: ,

a) *Imperium principum aliquo modo imperio Pontificis submittitur, ratione excellentiae et praestantiae imperii Ecclesiae:*

5. *Gregorius Nazianzenus*: «Nam, vos principes et praefecti, quoque imperio meo ac throno lex Christi subiicit. Imperium enim nos quoque episcopi gerimus; addo etiam praestantius et perfectius; nisi aequum sit spiritum carni et coelestia terrenis cedere» (5).

b) *Ipsa potestas principum non solum est ad finem temporalem, sed etiam in praesidium Ecclesiae. Unde rex non solum Ecclesiae inservire debet qua fidelis, sed et qua rex est.*

S. *Leo Magnus* imperatorem alloquebatur: «Debes incunctanter advertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam: ut ausus nefarios comprimendo, et quae bene sunt statuta defendas, et veram pacem his quae sunt turbata restitucas» (6).

6. *Augustinus*: «Quomodo ergo reges Domino serviunt in timore, nisi ea quae contra iussa Domini fiunt, religiosa veritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit quia homo est, aliter quia etiam rex est: quia homo est, ei servit vivendo fideliter, quia vero etiam rex est, servit leges iusta praecipientes et contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo. Sicut servivit Ezechias, lucos et templa idolorum et illa excelsa quae contra legem Dei fuerant constructa destruendo... In hoc serviunt Domino reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, in quantum sunt reges, quae non possunt facere nisi reges» (7).

c) *Ecclesia vero tenetur mandatis principum pro re-*

(5) Crat. 17 ad cives nazianzeno timore perculsos et praefectum irascemtem. c. 8. M. L. 35, coi. 975.

(6) Epist. 126 *ad Leonem August.* M. L. 54, coi. 1130.

(7) Epist. 185, *ad Bonifacium com.*, n. 19. M. L. 33, coi. 804.

bus temporalibus obedire, si vero non impediunt bonum spirituale:

S. Augustinus: «Civitas coelestis vel potius pars eius, dum apud terrenam civitatem velut captivam vitam suea peregrinationis agit, legibus terrenae civitatis, quibus haec administrantur, quae sustentandae vitae mortali accommodata sunt, obtemperare non dubitati. Hoc autem assertum s. Doctor sic probat: «Terrena civitas, etiam quae non vivit ex fide, humana num panem appetit, in eoque defigit imperandi obediendique concordiam civium, ut sit eis de rebus., ad mortalem vitam pertinentibus quaedam compositio voluntatum». At coelestis civitas dum in terra peregrinatur, «ista pace necesse est utatur, donec ipsa, cui talis pax necessaria est, mortalitas transeat»; ergo necesse est illam servare leges civitatis terrenae quae ad illam pacem iuvant, ut quando communis est mortalitas, communis etiam sit pax et concordia». Postea vero conclusionem generalem proponit asserendo Ecclesiam, servare omnem legem quae «ad unum eundemque finem terrenae pacis intenditur, si religionem, qua unus summus et verus Deus colendus docetur, non impedit» (8).

166 C) *Ex documentis Ecclesiae:* Documenta praecipua et clasica de potestate Ecclesiae in res temporales sunt Cap. <*No vit ille*, Innocentii 111, c. an. 1208 (9), et Bulla **Unam Sanctam** Bonifacii VIII, diei 18 Novembris 1302 (10). Utramque perpendemus.

1) Cap. «Novit ille» :a) *Ocassio historica* (11): Joannes <*sine terra**, rex Angliae, accusatus fuit apud Philippum Augustum, cuius feudatarius erat ratione ducatus Normanniae, quod Arthurum, nepotem suum occidisset. , ; < v

A Philippo in judicium vocatus est. Joannes renuit compa-

(8) *De civitate Dei*, lib. 19, cap. 17. Cf. Suarez, *De legibus*, lib. 111.5, 9.

(9) c. 13. X, *de iudiciis*, 11, 1. Vide etiam Cap. ^*Venerabilem**, circa an. 1208 (34, X, *de electione et electi potestate*, I, 6) et ^*Per venerabilem** circa an. 1213 (13, X, *qui filii legitimi sint*, IV, 17) eiusdem Pontificis.

(10) c. 1, *de maior, et obed.*, 1. 8 in Extravag. Comm.; Denz. 468-469.

(11) Desumpsimus ad litteram ex Cappello, *Summa iuris publici*. 1936, n. 299.

rere. Tunc Philippus invasit armata manu Normanniam. Joannes apud Papam conquestus est, quasi rex Galliae fidem iuramat fregisset, ipsum impugnans ante finem treguae, i. e. suspensio-
nis hostilitatum.

Innocentius III legatos ad Philippum misit, qui respondit se a Romano Pontifice, in materia feudi, esse independentem. Inno-
centius per suas epistolas ad regem et ad episcopos Ga-
lliae suum agendi modum explicavit. Ex epistola ad. episcopos excerptum est Cap. *Novit ille*.

b) *Textus et explicatio*: I. Recognoscit R. P. iurisdi-
ctionem regis francorum in rebus temporalibus, quam nullo modo intendit impedire: <Non putet aliquis, quod jurisdictionem illustris regis francorum perturbare aut minuere intendamus, cum ipse iurisdictionem nostram nec velit nec debeat impedire>.¹⁶⁷

II. Dein exponit motivum formale sua interventionis in illo negotio: <Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, nisi forte iure communi per speciale privilegium vel contrariam consuetudinem aliquid sit detiactum; sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus et debemus>. Igitur declarat se posse in illam controversiam temporalem intervenire propter spiritualem curam sibi commissam: en potestas indirecta.

III. Haec potestas spiritualis est, non temporalis, divina et non humana: <Cum enim non humanae constitutioni, sed divinae potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine sed ex Deo, nullus qui sit sanae mentis, ignorat quod ad officium nostrum spectet de quocumque peccato mortali corripere quemlibet Christianum; et si correctionem contempserit, per distinctionem ecclesiasticam coercere>.

IV. Denique affirmat talem potestatem Romani Pontificis etiam extendi ad ipsos reges et principes: «Sed forsam dicetur quod aliter cum regibus, et aliter cum aliis est agendum. Ce-
terum scriptum novimus in lege divina: <Ita magnum iudicabis ut parvum, nec erit apud te acceptio personarum...> Cum inter re-
ges ipsos reformata fuerint pacis foedera et utrumque praestito pro-

prio Juramento firmata, quae tamen usque ad tempus praetaxatum servata non fuerint: numquid non poterimus de iuramenti religione cosgnoscere, quod ad iudicium Ecclesiae non est* duarium pertinere, ut rupta pacis foedera reformatur?!

- 168   c) *Argumentum*: Potestas coercedi etiam reges in negotio temporali, sed ratione boni vel motivi spiritualis est potestas iurisdictionis indirecta in res temporales. Atqui iuxta documentum allatum, S. P. habet potestatem coercendi («*per distinctionem ecclesiasticam coercere*») etiam reges (*cum inter reges ipsos...*») in negotio temporali (agebatur de «*pacis foedere*» firmato ab illis regibus), sed ratione boni vel motivi spiritualis («*non iudicamus de feudo... sed de peccato*», et «*numquid non poterimus de iuramenti religione cognoscere?*»). Ergo.
- 169   2) Bulla* «*Unam Sanctam*»: a) *Occasio historica* (12): Philippo IV Pulchro regnante, multa dissidia cum Sede Apostolica fuerunt, praesertim tempore Bonifaci VIII; Omnia quidem propter magnam quam rex habebat ambitionem pro amplificatione potestate sua, quod quidem damno Ecclesiae meditabatur.

Iura omnia Ecclesiae rex violavit: nec bona, beneficia, neque * episcopi in tuto fuerunt. Tacere Papae non licuit. Perincommode autem accidit quod legatum misit Bernardum de Saisset episcopum, Philippo non gratiosum. Qui comprehensus est et in vincula coniectus.

Tunc Pontifex, Bullis duabus, «*Salvator mundi*» et «*Nuper ex rationalibus*», suspendit regis privilegia, suasitque ei per celeberrimam Bullam «*Ausculta, fili*», ut ad aequitatem saeque iudicia reverteretur.

Ereptae autem sunt litterae e manibus legati, factaeque sunt aliae («*Deum time*»), duro et iniquo sermone compositae: «*Scire te volumus, quod in spiritualibus et temporalibus nos*

(12) Cappello, o. c., n. 298; Marx-Ruiz Amado. *Historia delà Iglesia*, 1944, pag. 34088.; Hergenrother, *Historia delà Iglesia*, Madrid, 1885, Volumen II, pag. 620 ss.

alicui non subesse.. Secus autem credentes fatuos et dementes reputamus».

Malevolus regis in his omnibus consiliarius fuit Petrus Flotte, qui in synodo a rege coacto Papam calumniis oneravit, et clericos et nobiles in errorem inducit. Clerici vero propter nimium erga regem obsequium, timide et ignaviter egerunt, et in hoc sensu ad Papam scripserunt. Bonifacius misit ad Episcopos Bullam «*Verba delirantis filiae*», qua eorum nimis servile obsequium merito reprehendit.

Mense Augusto 1302, Romae in Consistorio Bonifacius se defendit de calumniis Gallorum: «Quadraginta anni sunt quod nos sumus experti in iure, et scimus quod duae sunt potestates ordinatae a Deo; quis ergo debet credere et potest, quod tanta fatuitas, tanta insipientia sit vel fuerit in capite nostro? Dicimus quod in nullo volumus usurpare iurisdictionem regis; et sic frater noster Portuensis dixit. Non potest negare rex, seu quicumque alter fidelis, quin sit nobis subiectus ratione peccati» (13).

Clerici tamen interea ad sanitatem redierant ita ut, cum mense Octobre 1302 Romae synodus esset coacta, etiam rege vetante interfuerint e Gallia archiepiscopi et episcopi 39. In hac synodo confecta est celeberrima illa, quam malevole multi saepe interpretati sunt, Bulla *^Unam Sanctam**. Multi textum bullae tribuunt Aegidio Romano.

b) *Textus et explicatio*: I. Primo loco affirmat Pontifex 170 in Ecclesia esse duplēm gladium, spiritualem et temporalem, seu potestatē iurisdictionis in spiritualibus et temporalibus: «In hac eiusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem, evangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis: Ecce gladii duo hic: in Ecclesia scilicet, cum Apostoli loquerentur, non respondit Dominus nimis esse, sed satis. Certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis: Converte gladium tuum in vaginam. Uterque ergo est in potestate Ecclesiae,

(13) Denz. 468, nota 2.

spiritualis scilicet gladius et materialis». Argumentum quidem nimis candidum est; sed affirmatio Pontificis duplicitis potestatis 4n Ecclesia evidens est.

II. Dein asserit modum diversum quo Ecclesia utrumque habet gladium. Gladius spiritualis ita habetur ab Ecclesia, ut ab ipsa exerceatur; temporalis autem non exercetur ab Ecclesia, sed manu Principum, tamen debet subordinari fini et bono Ecclesiae: <Sed is (temporalis gladius) quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed'ad nutum et patientiam sacerdotis».

III. Hic modus diversus, qui veram subordinationem secum fert, oritur ex ipsa natura finis Ecclesiae et Status, qui ad invicem ordinari debent, nam quae a Deo sunt, ordinata sunt: «Oportet autem gladium esse sub gladio, et tempore auctoritatem spirituali subiici potestati. Nam cum dicat Apostolus: Non est potestas nisi a Deo; quae autem sunt a Deo ordinatae sunt; non autem essent ordinatae nisi gladius essejt sub gladio, et tamquam inferior reduceretur per alium in suprema».

IV. Ratio fundamentalis subordinationis est excellentia finis spiritualis: <Spiritualem autem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet praecellere potestatem, oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt».

V. Descendit Potifex ad determinandas causas concretas quibus, data occasione, Ecclesia potest intervenire in negotiis temporalibus ratione subordinationis finium expositae. Causa concreta est causa boni spiritualis seu peccati vitandi. Bis invenitur haec affirmatio in textu Bullae: /Spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet et iudicare, si bona non fuerit». Et paulo infra: <Si deviat terrena potestas, iudicabitur a spirituali» (14).

VI. Postea determinat Bulla, talem potestatem Ecclesiae

(14) Hae locutiones nihil aliud continent nisi illud assertum Bonifacii VIII in supra citato Consistorio Augusti 1303, seu de subiectio principis «ratione peccati». Clemens V, anno 1306. die prima Februarii, edidit Bullam **meruit**, qua declaravit per Bullam «Unam Sanctam» nec regis auctoritatem, nec regni liberalem ullo modo iuminutam esse. Cf. c. 2. de *privile.*, V, 7 in Extra, com.

quamvis in res temporales, non esse, natura sua, humana, sed divina et spiritualis: <Est autem haec auctoritas, etsi data sit homini et exerceatur per hominem, non humana, sed potius divina, ore divino Petro data sibique suisque successoribus in ipso...».

VII. Demum, explicata natura et ambitu huius potestatis, edicitur definitio dogmatica: «Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, definimus et prouuntiamus omnino esse de necessitate salutis» (15).

c) *Argumentum*: In Bulla ⁿ⁷¹ *"Unam Sanctam"* asseritur Ecclesiam gaudere potestate iurisdictionis in res temporales ratione excellentiae finis Ecclesiae, quae exigit subordinationem potestatis temporalis ad spiritualem, et haec potestas divina et spiritualis est et non humana. Hoc patet ex explicatione Bullae. Atqui talis potestas est vera potestas iurisdictionis indirecta Ecclesiae in res temporales. Ergo¹⁶

2. a pars: *Non sufficit potestas mere directiva*: Hoc partem ex^{*} dictis de potestate indirecta. Si enim Romano, Pontifici concederetur monita et consilia dumtaxat aut increpationes principibus impertire eorumque dubia solvere, ad modum cuiusdam directoris spiritualis Principis vel Status, sine ullo iure cogendi; hoc modo, data infirmitate humana, non satis consuleretur supremo hominum fini.

Ceterum systema illud, pugnat nedum cum argumentis erationibus certissimis quae supra adduximus, sed etiam cum' evidentibus documentis pontificiis.

Demum opinio potestatis directivae apprime cohaeret cum propositione prima cleri gallicani, qua declarabatur reges et principes nulli ecclesiasticae potestati Dei ordinatione subiici, neque auctoritate clavium directe vel indirecte deponi, aut illorum subditos a fide et obedientia eximere posse (16).

Nec apparent quomodo assertores huius doctrinae possint effugere damnationem et censuram propositionis 24 *Syllabi*: <Ec-

(15) Segarra, *La Bula de Bonifacio VIH *Unam Sanctam** ^ Valencia, 1944, pag. 20 25.

(16) Denz. 1522.

clesia vis inferendae potestatem non habet neque temporalem ullam directam vel indirectam» (17).

173   **Corollarium.**—Admitti nequit potestatis ecclesiasticae et civilis *absoluta coordinatio*. Est etiam corollarium ex dictis de potestate indirecta. At praeterea ex ipso nomine coordinationis apprime denuntiatur falsum huius doctrinae fundamentum. Coordinatio enim, secundum proprium et obvium sensum, per se applicari posset iis correlationibus significandis quae in eodem genere versantur et eumdem prosequuntur finem supremum, ut sunt in genere politico, duo Status.

At Ecclesia et Status in diverso genere versantur, circa diversum supremum finem operantur; fines vero isti ita se habent ut unus eorum indirecte subordinetur alteri. Quare et contra hanc ipsam doctrinam, et quidem a fortiori, eadem ipsa argumenta obstant quae contra theoriam potestatis mere directive adducuntur.

174 .   **Conclusio.**—Haec est doctrina nostra de relationibus Ecclesiam inter et Statum, quae tam universaliter admittitur hodie a theologis et canonistis, ut possimus illam dicere doctrinam Ecclesiae, cum iam et ipse *P. Suarez* asseruerat: «est ergo conclusio haec certa et communis apud catholicos» (18); quare cum *Wernz* possumus concludere: «Quare illi scriptores catholici errant, qui theoriam de potestate indirecta Ecclesiae tractant ad instar liberae cuiusdam opinionis plus minusve probabilis» (19).

17) Oeni; 1724;

18) *De legibus*, lib. IV, 9,

19) *tus Decretalium*, Prati* 1915* volh 1* hoL p. 19.

LECTIO 16.a

DE ECCLESIAE ET STATUS 1URIBUS ET OFFICIIS
VI SUBORDINATI0NIS INDIRECTAE

Extensio potestatis Indirectae.— Quaestioni praesenti 175 de extensione potestatis indirectae Ecclesiae tripliciter 'responderi potest: in genere, in specie et in individuo.

In genere, statuendo principia seu theoriam generalem de relationibus Ecclesiam inter et Civitatem. Quod quidem in precedentibus diximus, et quidem quaestio facilis est, cum tota sit in consideranda natura utriusque societatis et mutua finium subordinatione.

In specie, determinando casus in quibus usus potestatis indirectae locum habeat. Et hoc difficilius evadit, cum perplures circunstantiae sint attente considerandae et pensandae in singulis eventibus seu casibus. Hinc diversae controversiae et dissensiones inter auctores. Sunt tamen non pauca in quibus doctores consentiunt, quae iuvat hic referre cum haec sit materia huius lectionis. *

In individuo, illos casus concretos applicando singulis Civitatibus, cum annotatione conditionum talis determinatae societatis et difficultatum quae in praxi obveniunt. Et hoc nimis arduum appareat, et non est quaestio iuris publici, sed prudentis gubernationis. Non est res doctrinalis sed practica, quae aestimari debet prudenti iudicio, attentis peculiaribus circunstantiis et auditis etiam Ecclesiae moderatoribus. Libenter enim concedimus existere aliquando tales difficultates, quae Civitatis rectores revera excusent a practica applicatione principiorum iuris. Sed hoc doctrinam non officit, neque principiorum veritatem laedit.

Quaestio ergo nostra nec pure theoretica, nec mere practica dici potest, sed theoretico-practica: principia damus seu theoriam, at principia quae respiciunt primum seu diversas spe-

cies officiorum juridicorum Ecclesiae et Status vi indirectae subordinationis.

Duo praenotanda: I.^o Prae oculis habemus Statum ex catholicis compositum. Infidelium enim Status ad Ecclesiam nulla est subordinatio. Christiani vero non catholici, sive haeretici sint sive schismatici, utique Ecclesiae subordinantur, cum admitti nequeat ipsum haeresis vel schismatis delictum favorem iuridicae independentiae illis concedere; sed practice, ut ait *Billot*, «nulla est via qua ius possit in praxim et usum deduci» (1).

2.º Dependentia indirecta ex qua exsurgit etiam potestas indirecta, duo potissimum secumfert: a) quod inferior societas superiorem non impedit; b) quod etiam illam adiuvet in quantum societas superior ad perfectiorem sui finis consecutionem, inferioris auxilio indigeat. Hinc, in genere, duo praecipua officia Status erga Ecclesiam, unum negativum: .non impedire; aliud positivum: adiuvare.

176   Officium negativum: non Impedire Ecclesiam. Principium: *Cura finis spiritualis, er Ecclesiae missio nequit impediri intuitu cuiuslibet damni temporalis inde emergentis.*

Ex dupli ratione fundamentali haec veritas sequitur: I.^o Ex subordinatione finis temporalis ad finem spiritualem, quae mediorum subordinationem implicat, ita ut malum temporale sustinendum sit, si aliter bonum spirituale impediretur. 2.º Ex necessitate absoluta finis spiritualis, qua fit ut. bonum tempore tantum sit appetibile cum non avertat homines a fine absolute supremo, ad quem omnes facti, destinati et .obligati sumus.

Hanc rem Apostoli suo confirmarunt exemplo, qui cum praedicare Evangelium prohiberentur, eo quod timerentur ex praedicatione Evangelii magna civitatis incommoda, constanter et unanimiter responderunt: *Obedire oportet Deo. magis quam hominibus»* (Act. 5, 29).

(1) Billot, *De habitudine Ecclesiae ad civilem societatem*, pag. 90.

Ex hoc principio sequitur: a) Legislatio civilis ita est con- 177
'denda ét conformanda ut non contradicat iuri naturali, aut
positivo divino, aut simpliciter canonico; secus leges civiles
opponerentur bono civium spirituali, cui omnino respicit reli-
giosa legislatio etiam simpliciter canonica seu ecclesiastica.

b) In conflictu legislationis civilis et ecclesiasticae, haec
praevalere debet. Est applicatio principii alibi explicati de re-
latione societarum perfectarum inter se in statu conflictus (2).
Quare, si leges civiles impedimento fiant observationi legum
ecclesiasticarum vel quomodocumque obstaculo fiant bono spi-
rituali, et Status ad invitationem Ecclesiae nolit eas abrogare
vel reformare, poterit Ecclesia non solum declarare subditos ab
omni obligatione servandi huiusmodi leges solutos, sed etiam
poenis cogere principes aut civitatum rectores ut leges suas re-
forment aut alias condant (3).

**Officium positivum: Ecclesiam protegere et et 178
ministrare necessaria in temporalibus. Principium: So-
cetas civilis tenetur in necessariis deservire ecclesiasticae,
ideoque temporalia seu media sui ordinis eidem submi-
nistrale.**

Est applicatio principii de relationibus societatum formaliter
distinctarum in statu concordiae-(4) Non solum, igitur id sua-
det ipsum Status interesse: plenum enim societatis bonum sine
cultus et religionis prosperitate obtineri nequit; sed etiam de-
ducitur ex ipsa origine, destinatione et iuridica condicione rei-
publicae.

His enim officiis tenetur civitas primo *erga Deum* suum
auctorem et conservatorem. Ergo sicut universa creata Dei glo-
rificationi inservire debent, ita et civitas, quod quidem praes-
tabit publicum fovendo cultum et religionem tuendo.

Insuper hoc idem debent civitatum rectores *ipsis subdi-
tis suis*. Horum bonum temporale non qualemcumque debet

(2) Cf. n.º31.

(3) Oftaviani, o. c. 11, n. 309.

(4) Cf. n. 29, 2.º

procurare civitas, sed quod maxime proprium et aptum est homini; atque vera hominis bona inservire debent saltem indirecte ad ultimam eius felicitatem; ideoque ad bonum animae et religionis conducere debent.

- 179 . Argumenta positiva ad hanc veritatem demonstrandam abunde inveniuntur in traditione et praxi Ecclesiae; et etiam principum catholicorum, eorum praesertim quorum praeclera ac decora praedicanter facinora in bonum reipublicae, magna fuit laus decusque insigne omni ope et contentione admitti ut pacatam et prosperam matri suae Ecclesiae procurarent vitam.

Inter Patres ad modum exempli audiamus «*S. Caelestium I, ad imperatorem Theodosium* sic alloquentem: «Maior vobis fidei causa debet esse quam, regni; ampliusque pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum. Subsequentur enim omnia prospera, si primitus, quae sunt canora, serventur (5).

Quoad principes Christianos notissimum est initium praefationis *Nov. VI*, quam praefationem sic concludit *Justinianus*: «Nos igitur maximam habemus sollicitudinem circa vera Dei dogmata et circa sacerdotum honestatem, quam illis obtinentibus credimus quia per eam maxima nobis dona dabuntur a Deo, et ea quae sunt firma habebimus, at quae nondum hactenus venerunt, adquiremus. Bene autem universa gerentur et competenter, si rei principium fiat decens et amabile Deo. Hoc autem futurum esse credimus si sacrarum regularum observatio custodiatur quam iuste laudati et adorandi inspectores et sancti Patres et custodierunt et explanaverunt».

Pro recentioribus exemplo sint quae *Aiphonsus XIII, Hispaniae rex*, spondebat in *Orat, ad Pium XI*, 20 Nov. 1923: «Solemnemente os prometemos, Santo Padre, que si un día, en cumplimiento de la divisa que según S. Malaquias corresponde a vuestro pontificado—*fides intrepida*—la fe exigiera de los católicos los mayores sacrificios; y si en defensa de la fe perseguida, nuevo Urbano II, levantárais una Cruzada contra los

(5) M. L. 50, col. 511.

enemigos de nuestra Sacrosanta Religión, España, y su Rey, fidelísimos a Vuestros mandatos, jamás desertarían del puesto de honor que sus gloriosas tradiciones le señalan: por el triunfo y por la gloria de la Cruz, que junto con ser Bandera de la fe, es también bandera de la paz, de la Justicia, de la civilización y del progreso».

Denum, quid dicemus his nostris diebus de opere gubernativo positive catholico et in favorem et beneficium Ecclesiae Gubernii hodierni Hispanici, sub ductu et directione Ducis *Francisci Franco?* Ipse in praefatione decreti diei 3-IV-1938, explicite agnoscit iuridicitatem perfectam Ecclesiae catholicae: <El Estado español reconoce y afirma la existencia de la Iglesia católica como sociedad perfecta en la plenitud de sus derechos».

Sensus catholici ipsius Praesidis Status Hispanici perabundus de expressi inveniuntur in quamplurimis Orationibus habitis; exemplo sit Oratio habita in receptione officiali Nuntii Apostolici S. S. (24-vi-1938): «Nada más grato para mí y para la España Nacional entera, que recibir de vuestras manos las Cartas que os acreditan en' esta Nación tan sincera y profundamente católica,, como Nuncio Apostólico de la Augusta Santidad de Pío XI, Vicario de Cristo en la tierra y Padre común de los fieles...»

«Llegáis a España, Excelencia Reverendísima, en momentos de gloriosa epopeya. Una vez más la voluntad de Dios ha querido poner a prueba la fortaleza de su fe y el valor de nuestro sacrificio. Los soldados que hoy luchan, no solo por la independencia y unidad de su Patria, sino por todo lo que representa la cultura cristiana occidental, tan seriamente amenazada, mueren con el nombre de Dios y el de España en los labios y confirman así, una vez más, con su' sangre de mártires y de héroes, ese carácter esencial que en el transcurso de la vida de España, desde su comienzo en la Historia del mundo, ha tenido el sentimiento católico. La religión católica ha sido un crisol de nuestra propia nacionalidad. En sus misterios y en sus dogmas se inspiran los siglos más gloriosos de

nuestra historia, el talento especulativo de nuestros filósofos, la vena dramática de nuestros poetas, la emoción artística de nuestros grandes pintores; y esas obras simbólicas, incorporadas ya al pensamiento universal, que coronan las más altas serranías del genio español, todas ellas son esencialmente cristianas y católicas...>

<El Gobierno español, interpretando el auténtico sentir de su pueblo, sin necesidad de estímulos ni de requerimientos ha sabido contrarrestar esa obra (obra anticatólica de la república y de la revolución marxista), que por ser anticatólica es antiespañola, y al mismo tiempo desvirtuar en gran parte la legislación que encontró vigente... Buena prueba de ello constituye la devolución del Crucifijo a las Escuelas, la derogación de la ley del divorcio, la restauración de la Compañía de Jesús, y el espíritu profundamente cristiano y, por lo tanto humano, que informa el Fuero del Trabajo...»

181

De auxilio vis armatae seu de bracchio saeculari.—

Auxilium vis armatae seu bracchium saeculare dupliciter potest intellegi: *Primo*, quatenus societas civilis suas leges et poenas habeat quibus praecaveat mala ingentia quae religioni et Ecclesiae obvenire possint, praesertim ex haeresis propagatione, ex insana fidelium Ecclesiae rebellione, etc. *Secundo* autem, quatenus suum auxilium seu ministerium praestat ad exsequendas leges ecclesiasticas, quae requirere possunt vim armatam, quam Ecclesia non habet. Hic secundus modus est qui proprie vocatur auxilium bracchii saecularis, et praestatur vi subordinationis indirectae Status erga Ecclesiam; primus autem modus exercetur vi ipsius finis societatis temporalis, quae est norma unica quarumlibet legum socialium.

In concreto 'triplex officium Status praestare debet:

J.º Adhibere vim materialem ad compescendos eos qui perturbant liberum religionis exercitium et praedicationis, ad impediendum, nempe, ne violentias patientur qui catholicam tuentur veritatem et cultum divinum promovent. Est officium *negativum*, et exercetur vi *ipsius boni temporalis*.

r '2.º Positive tueri iura et libertates catholicorum vel fidelium in genere quoad cultum eiusque manifestationes externas. Tale officium etiam ipsi Liberales Statui assignant, praescindendo a legitimis exigentiis iuris publici ecclesiastici, et ^ic modernae Civitatum constitutiones cuiusque Ecclesiae tuitionem, et proinde, etiam catholicae, spondent, pro libertate et cultus exercitio. Est officium *positivum* et praestatur etiam *vi bonitemporalis*.

3.º Vim materialem publicam adhibere quotiescumque necessaria sit ad removenda multiplicis generis impedimenta, quae ipsam Ecclesiae vitam internam afficere possunt, id est, ea quae pacem, securitatem et disciplinam eius internam atque ipsorum fidelium dilectionem in bonum salutis aeternae praepedire possunt. Est officium negativum, et exercetur *vi subordinationis indirectae*. Nequit hoc officium exigi, ut' patet, nisi a Statu catholico.'

Ratio huius officii Status oritur ex Ecclesiae necessitate: Deus Ecclesiae a se conditae instruxit omnibus mediis necessariis. At aliquando vis armata necessaria est non solum ad poenas ecclesiasticas ordinis materialis irrogandas, sed et ordinis spiritualis quoad aliquos saltem effectus. Ergo hanc vim Ecclesia habet, sed non immediate ut patet; ergo saltem mediate, seu conferendo, ius exigendi auxilium vis armatae seu bracchii saecularis; qua in re societas praesto esse debet sicut ad implendum officium quodlibet iuridicum: quo tenetur societas inferior erga superiorum.

De bonis Ecclesiae temporalibus.—1. *De iure Ecclesiaé*. Ecclesia ius habet ad illa omnia media, quae pro suo fine sunt necessaria. Evidenter indiget bonis temporalibus. Ergo ius habet. Et hoc ius non est repetendum a concessione Civitatis, sed independens est et nativum, ut' clare et concinne asseritur ab Ecclesia in suo Codice iuris canonici: «Ecclesia catholica et Apostólica Sedes ius habet, libere et independenter a civili potestate, acquirendi, retinendi et administrandi bona temporalia ad fines sibi proprios consequendos» (6).

(6) can. 1495, p. 1.

2. *De obligatione fidelium.* Huic iuri Ecclesiae aliqua respondere debet obligatio in fidelibus. Et quidem hi tenentur Ecclesiam subvenire in his quae ad cultum divinum, clericorum sustentationem et alios fines spectant. Suscipiunt enim fideles ab Ecclesia multa maximaque bona; congruum ergo et iustum est ut illi Ecclesiae tribuant quae ipsa indigeat ad haec bona ipsis elargienda. Idem affirmatur de societate civili relate ad suos subditos, et quidem iuste. Et haec est fundamentalis ratio quae tributa aliasque publicas impositiones iustificat. Haec fidelium obligatio etiam in canonibus Codicis expresse continetur: «Ecclesiae ius quoque est, independens a civili potestate, exigendi a fidelibus, quae ad cultum divinum, ad honestam clericorum aliorumque ministrorum sustentationem et ad reliquos fines sibi proprios sunt necessaria» (7).

3. *De obligatione Status.* Haec fidelium obligatio duplum adimpleri potest: vel directe per impositionem tributorum, vel indirecte per Statum; seu quod idem est, per se inmediate ipsis fideles satisfaciunt huic obligationi, vel mediate quatenus sunt socialiter collecti in civitate, per publicum aerarium.

Saepe Ecclesia utilius iudicat, et ita fit, ea bona temporalia repetenda esse a Statu, et sic dantur inmediate ab auctoritate civili, mediate autem a fidelibus.

Et hic modus facilior et oportunior est, nam: a) sic liberatur Ecclesia a directa tributorum impositione, quae sua incommoda et odiositates secum fert. b) Efficacius obtinet quod intendit, nam tandem aliquando ab invitis non posset Ecclesia repeteret tributum, nisi adhibito auxilio bracchii saecularis, c) Etiam accedit ratio pacti conventi, nam saepe saepius de hac re cavetur in Concordatis ab Ecclesia cum Civitatibus initis, c) Item aliquando, et non raro, accedit ratio specialis tituli justitiae commutativae, cum tales subventiones rationem induant verae restitutionis ob diremptionem bonorum Ecclesiae a Statu. Sancta Sedes, quamvis benignissime condonet, tamen exigere solet restitutionem saltem partialem fructuum 'bonorum

(7) can. 1496.

usurpatorum. Sic evenit in Hispania, ubi praesuppositum actuale Status pro cultu et ciero fere non attingit dimidiam partem redditum bonorum ecclesiasticorum, quae inde ab anno 1837 prae-sertim a Statu per publicam sub hasta venditionem «desamor-tizata» sunt.

4. *Obiectio solvitur.* Solet haec proponi difficultas: si Status Ecclesiam oeconomice subvenit, tunc coguntur subditi non catholici in Statu existentes ad tributum pro Ecclesia ca-tholica solvendum.

Revera difficultas non existit: nam si Ecclesia inmediate a fidelibus tributa exigit, certe ea non imponet nisi suis fidelibus et non infidelibus vel alicui sectae acatholicae adscriptis; si vero in-mEDIATE Status tributa generalia imponit, ratione habita Ecclesiae, tunc acatholicorum ratio habenda non est: nam tributa, quae ab omnibus solvenda sunt, afficiunt societatem per modum unius, quae ab omnibus exigit eam quantitatem, quae oneribus susti-nendis sufficiens est. Inter onera vero, merito ponuntur expen-sae pro religione Status, ex qua multa bona in ipsam socie-tatem redundant. Sectae autem toleratae nequeunt aequale ius sibi exigere, cum, ex hypothesi, sint mere toleratae. Si vero viget paritas cultuum, tunc melius est si Status nulli Ecclesiae succurrat, potius quam contributiones det falsis sectis: dummo-do Ecclesiae catholicae assistat ut secundum suos canones a suis fidelibus sibi necessaria exigere valeat (8).

De Interventu Ecclesiae In negotiis socialibus et 183 politicis.—Pluries declaratum est Ecclesiae non competere ullam potestatem neque directam neque indirectam in negotiis civili-bus et politicis quae de rebus mere temporalibus tractant. Verum sunt negotia quaedam, licet profana, quae propter spe-cialia adiuncta possunt directe vel indirecte connecti cum or-dine spirituali. Evidem haud raro quaestiones sociales et po-liticae agitantur quae tantam animarum perturbationem atque dissensionem inter fideles gignunt, ut caritas Christiana et ipsa

(8) Oitaviani, 1. c.

animatorum salus haud parum periclitetur. Ob hanc itaque rationem explicatur legitimus Pontificum auctoritativus intervenitus in huiusmodi negotiis/

- Missio enim Ecclesiae non solum doctrinalis est, veritatis, iustitiae et aequitatis principia exponendo et docendo, verum etiam auctoritativa, curando in privata et publica vita ut consulatur securitati et libertati catholicorum, et pacis Christianae ideoque salutis animatorum tuitioni aut restaurationi provideatur.

Sic explicantur diversi interventus RR. PP. quoad quaestiones de societate domestica, de actione sociali, de auctoritatis civilis exercitio, de iure et proprietate, de officiis inter principes aut inter nationes, praesertim ut populos inter se bella moventes ad pacem Christianam et veram per iustitiae adimplitionem iterum componere valeant. Recentius exemplum est

· interventus *Pii XII* in universalis conflagratione 1939-45: ipse saepe iam designavit modum pervenendi ad veram pacem et tranquillitatem, et etiam rectores civitatum ,invitavit ad principia iustitiae sustinenda et suis nationibus applicanda. Perbelle documentum habemus in Allocutione in peregrinatio Nativitatis an. 1943. habita.

184 - **De principum correctione.—5.** *Ambrosius*, qui imperatorem Theodosium correxit eique publicam poenitentiam impo-
suit propter Thessalonicensium caedem et vindictam, non solum factis ius Ecclesiae ad principes corrigendos vindicavit, sed etiam doctrinaliter rationem dessignavit qua hoc Ecclesiae ius nititur; quia, etsi reges, etiam sunt filii Ecclesiae. Sic ait: «Quid enim honorificentius, quam ut imperator Ecclesiae filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est; bonus enim imperator quaerit auxilium Ecclesiae, non refutat Haec ut humiliter dicimus ita et constanter expqnimus» (9). ? ,

Princeps ergo aut quilibet supremus reipublicae praeses baptizatus, per hoc quod est princeps, non eximitur a subie-

(9) *Sermo c. Auxentium*. M. L. 16. col. 1018.

ctione Ecclesiae iis quae spiritualia directe vel indirecte respiunt, sed manet semper eius subditus. Et sicut quilibet subditus Ecclesiae tenetur respondere de suis actibus coram Deo, et proinde coram Ecclesia, ita et princeps respondere tenetur non tantum de suis officiis quae habet ut privatus, sed etiam de officiis quibus ligatur ut princeps; et sicut subiiciuntur foro interno Ecclesiae, ita et externo subiici possunt, si peccatum exterius pateat.

Ad explicandas ergo principum correctiones, quae medio aevo factae sunt, non est opus recurrere ad potestatem quamdam quam titulo quodam adventicio Pontifices habebant; sed, proprio iure et absque ulla laesione independentiae principis in temporalibus. Ecclesia has correctiones peragebat. Princeps enim eo quod est princeps non fit a lege divina et ecclesiastica independens: Deo et Ecclesiae subiicitur sicut quilibet christifidelis.

Quoad modum vero correctionis utique magna prudentia et ordinarie secreto debet fieri, saltem hodiernis temporibus; et hoc propter ipsam populorum et principum dignitatem. Et quamvis talis correctio ab episcopis residentialibus posset fieri, expedit tamen generaliter hoc reservare summo Ecclesiae Capiti, non solum quia praelatus inferior difficilius habebit de facto libertatem quae ad talem requiritur correctionem, sed quia sic magis consultur efficaciae correctionis et reverentiae supremae auctoritati civili debitate. Ex hac ipsa ratione Codex I. C. reservat R. Pontifici dumtaxat, causas iudiciales eorum <qui supremum tenent populorum principatum horumque filios ac filias eosve quibus ius est proxime succedendi in principatu» (10).

De regum* depositione.—Haec quaestio magis theorica 185 et historica est, quam practica. Decernere debemus quaestionem iuris a quaestione facti. Ad factum quod spectat, quando adducuntur exempla depositionis regis pontifica auctoritate perfectae, videndum est ante omnia: an reapse ageretur de-vera

(10) can. 1557, p.l, n. 1.

depositione, vel solum de declaracione amissionis regni, et an ageretur de illis principibus in quibus R. Pontifex, speciali titulo historico, quamdam suprematiam, etiam in temporalibus, de facto potuisset legitime exercere.

Ad ius quod spectat, considerare debemus an revera R. Pontifex, vi ipsius potestatis indirectae, absque alio speciali titulo, possit per actum potestatis sacrae qua talis reges a principatu deponere in aliquo casu.

1. Nullum est dubium R. Pontificem posse auctoritative declarare principes iure imperii suo iure excidisse, vi legum humanarum et divinarum, ideoque cives solutos esse ab eorum oboedientia. Etenim si verum est reges aliquando, vi ipsius iuris naturalis, propter tyrannidem, quae in malum communitatis vergat actus gubernativos, amittere ius suum, vel etiam ob radicalem ineptitudinem ad gerendum gubernium, ab alio posse legitime substitui, sequitur Ecclesiam, moralitatis et boni publici custodem, quatenus iudex supraem ipsius moralitatis, posse iure proprio declarare in talibus adiunctis quandonam mutationi huic locus fiat. Ita *Paulus III*, agens de depositione Henrici VIII, haec ad Carolum V rescribebat: <Se ipse ille regno et regia dignitate privavit, ita ut sola declaratio privationis adversus eum supersit (11).

186 2. De titulis specialibus, quibus mediis aevi reges R. Pontifici sublidlebantur, haec sunt consideranda: a) imperatores romani imperii, si piuneri suo defendendi Ecclesiae non «satisfecissent, legitime a R. Pontifice poterant deponi eodem iure quo ad imperiale dignitatem evecti fuerant, nam romanum imperium Leo III iure instauraverat pro defensione Christianae religionis. Haec dignitas distincta erat a regia dignitate ipsis competente vi electionis in reges Germaniae. Principes autem-Germaniae non* ferebant eum esse regem qui dignitate imperiali indignus esset, hinc consequenter imperator depositus etiam dignitatem regiam, amittebat iure publico mediis aevi, b) Multa regna, devotionis causa, agnoscebant Sanctam Sedem ut .habentem suprema auc-

(11) Gosselin, *Le pouvoir du Pape au moyen age*, p. 586.

toritatem feudalem vel quasi feudalem; quia regna oblata fuerant S. Petro ut tributaria, et ab eo dependentia eique specialiter addicta. Quae oblationes, quamvis non secumferrent proprie dependentiam feudalem, sed simplicem fidelitatem, tamen saltem id secumferebant, ut se specialiter obligarent principes ad religionem fovendam, eaque sub condicione regnum teneant, ut Pontifex es haberet sub speciali protectione: hic igitur poterat, si a suo munere defecissent, eos iuste indignos habere principatu sub Petri tutela posito, c) Alii quoque populi iure publico vigenti persuasum habebant, ad servandam regiam dignitatem oportere communionem cum Ecclesia fovere itemque rempublicam administrare ut Summi Pontificis adprobatio adesse posset, d) Denique, etiam aliquando, ut in Hispania, reges iuramento adstringebantur profitendi et defendendi catholicam religionem; hocque iuramentum emittere debebant ante coronationem.

3. De solutione a iuramento fidelitatis quo subditi chris- 187 tiani tenebantur erga regem, sciendum est quod tunc temporis rex, coronam assumpturus, iusiurandum praestabat de publico bono recte curando; tunc repraesentantes populi vel diversorum ordinum, v. gr. nobilium, clericorum, municipiorum reddebant regi iuramentum fidelitatis; erat ergo pactum reciprocum; utrumque autem iusiurandum praestabatur in manu Ecclesiae, seu coram praelato principali ijlius regni, qui etiam, habitu hoc iuramento, regem consecrabat ritu sacro. Spiritus autem huius rei erat, Ecclesiam esse depositariam reciproci iuramenti regis et populi, testem et iudicem; hinc exorto dissidio inter regem et populum, alterutrum corripiebat, et sicut censuris impellebat populum ad fidelitatem regi servandam, ita et regem, et si opus esset, declarabat rescissum pactum ex inemendabilitate regis.

Haec sunt praincipua facta historica quae prae oculis habenda sunt ad singulos casus depositionis regum diiudicandos. Restat ut quaeramus *an vi tantum potestatis indirectae* absque alio speciali titulo possit R. Pontifex reges deponere, et affirmative respondemus, id posse fieri a Papa tamquam principe spirituali, si id necessarium sit ad animarum salutem. Igi-

tur si princeps Christianam rempublicam ita regat, ut eam non informet legibus honestis et bono spirituali civium accommodatis, sed imperio utatur cum ipsorum spirituali detimento, corrigi potest a R Pontifice, et, si incorregibilis evadat, sanctionibus ecclesiasticis etiam temporalibus subiici potest et ab ipso regno deponi: Ecclesia ius habet removendi omnia obstructa ab illegitimo usu potestatis derivantia, prohibendo malos principes a tali abusu. ....

Practice tamen» cum spiritus societatis civilis a pluribus saeculis non amplius respondeat condicionibus requisitis pro exercitio huius iuris, quod supponit Statum Christianum legibus Christianis omnino informatum, Ecclesia, ex populorum imperfectione, eo non amplius utitur (12).

188   **Officia Ecclesiae erga Statum.**— Etiam Ecclesia sua erga Statum officia habet, quae et negativa et positiva sunt.

Negativo officio iustitiae erga Statum tenetur Ecclesia, quantum non debet illum impedire per indebitam intromissionem in negotiis illius. Ecclesia ideo, nisi ratio sufficiens existat, quae locum det potestati indirectae, a negotiis temporalibus seu mere civilibus debet esse prorsus aliena. Sed insuper hoc officium negativum respicit etiam obligationem vitandi legum conflictum. Hinc Ecclesia quoque tenetur, quounque possibile est, legislatione sua res ita gerere ut, praesertim in rebus mixtis, cum Statu concorditer procedat, ne videlicet absque necessitate detrimentum afferat civilibus ordinationibus.

Officium positivum quo tenetur Ecclesia erga Statum, adiuvandi videlicet rempublicam, potest procedere non solum ex caritate, sed etiam ex iustitia, sicut contingit generatim quando societas ordine superior tenetur adesse inferiori in necessariis quae exiguntur etiam ob finem superiorem (13).

(12) Ottaviani, o. c. II, n. 316-317.

(13) Cf. n. 30.

Ecclesia et Status heterodoxi.— Hucusque egimus de 189 Statu catholico. Nunc breviter quaedam principia circa Ecclesiae relationes cum haereticis et infidelibus.

Quoad *haereticos*. Ecclesia de se, summo iure, habet in illos eadem iura ac in catholicos, et proinde in eorum societate civili Ecclesia sibi vindicare posset quae in societate civili catholica. Practice tamen aliter se habet res: Ecclesia, ne maiora mala sequantur, coarctat limites exercitii suorum iurum quantum id sanctitas sui officii permittit et temporum condicio exigit. Tamen ex ipsis principiis Status haeterodoxi exigit ut catholicis recognoscatur ius exercendi, proprium cultum quin molestiis aut restrictionibus afficiantur. Dixi <ex ipsis principiis Status heterodoxi>, nam, in hypothesi, Status prosequitur religionem 'quae infallibilitatem non profitetur; igitur non potest rationabiliter excludere possibilitatem veritatis religionis catholicae, ideoque legitimum eius ius existendi; aut saltem debet admittere eos, qui catholicae Ecclesiae adhaerent, in bona fide versari et ideo non esse inquietandos, cun iidem nullimode sint detrimento publicae tranquillitati. Hoc etiam consentaneum est cum principiis libertatis conscientiae quae Status heterodoxus profitetur.

Quoad *Statum infidelem*. Ecclesia nullam potest exercere iurisdictionis potestatem; potest tamen ab ipsis exigere iura quae vi iuris naturalis possit sibi vindicare; et obiective facultate gaudet Ecclesia praedicandi Evangelium in qualibet regione infidieli, vi mandati Christi Apostolis dati docendi omnes gentes et praedicandi Evangelium omni creaturae; subiective tamen infideles possunt ignorare originem divinam huius iuris ideoque illud denegare.

PARS III

QUAESTIONES SPECIALES IURIS PUBLICI

LECTIO 17.

DE REBUS MIXTIS

Notiones praeviae.—Rex mixtae sunt illae quae directe 190 referuntur ad duplēm finem, spiritualem scilicet et materialem, et secundum alterutrum respectum sub competentis societatis dispositione sunt: v. gr. juventutis institutio (1).

Non sunt confundendae res mixtae cum rebus mixti fori. Hae respiciunt competentiam judicialeм utriusque potestatis, et quidem super eodem obiecto et secundum eundem respectum, et proinde indiscriminatim in foro sive civili sive ecclesiastico definiri possunt, et circa eas viget ius praeventionis (2). Res vero mixtae respiciunt competentiam utriusque societatis et circa eadem negotia at sub diverso respectu; et proinde utraque societas exclusive disponit de illa re secundum aspectum qui est illi proprius.

Res mixtae dividuntur in: I.^o *Sensu stricto et sensu lato.* 191 Res mixtae *sensu stricto* sunt illae quae natura sua, seu vi nativae indolis sua et destinationis, ad utrumque finem simul

(1) Cf. supra nn. 135-134.

(2) can. 1568.

directe tendunt. Exemplum: matrimonium, cura pauperum, adaequata iuventutis institutio, determinatio kalendarii ecclesiastico-civilis, seu festorum ab utraque societate celebrandorum, etc.

Res mixtae *sensu lato* sunt quae ex facto contingentia, i. e. propter adiectam aliquam qualitatem ex pacto, ex consuetudine, vel alio facto, historico, in bonum alterius quoque societatis ordinatae sunt. Exemplum: conscriptio matricularum paroocialium cui adnexi sunt effectus non tantum religiosi sed et civiles; regimen urbanum, higienicum relate ad loca extruendis Ecclesiae destinata, etc. .

2.º *Naturales* et *supernaturales* prout ipsarum essentia intra limites ordinis naturalis continetur, ut contractus vel testamentum, aut e contra excedit fines naturae rerum, ut sacramentum matrimonii. Haec possunt habere effectus separabiles vel inseparabiles; *separabiles* sunt illi effectus qui non necessario cohaerent, sed potius pendent ex iuris positivi praescripto: in matrimonio v. c., quantitas dotis, privilegia primogeniti, etc. *Inseparabiles* sunt illi effectus-qui necessario derivant ex re supernaturali et cum ea ita cohaerent, iit ab ea nullatenus seiungi possint; sic gratia sacramentalis et alia auxilia spiritualia quae necessario profluunt in non ponentibus obicem ex matrimonio Christiano.

192   **Principia Iuridica quoad res mixtas. Principium I:**

In materiis .mixtis, quaecumque hae sint, civilis potestas nequit leges ferre praescindendo a relativa legislatione canonica: sed utriusque potestatis officium est mutua consensione procedere, salva superioritiae Ecclesiae. Haec veritas non est nisi corollarium eorum quae dicta sunt contra systema separationis Ecclesia et Status. Ad rem *Leo XIII*: «In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam, itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem generunt» (3).

(3) *Encyclit<Inmortaie Deb.*

\ **Principium II;** *Quoád res mixtas naturales eoriimque 193 effectus utraque societas leges ferre potest, in quantum eaedem ad proprium finem spectant.* Hic supponitur quod servatur principium praecedens. Hoc posito, nulla datur difficultas, nam res naturalis eo quod habeat respectum ad finem spiritualem, non amittit suam naturam et proinde intra sphæram societatis civilis manet. Sic v. gr., iuvenum institutio in scholis primariis respicere etiam debet eorum bonum spirituale. Sub hoc respectu Ecclesia fert leges vel dispositiones ut huiusmodi finis consequatur. Sed ex hac ratione schola non subtrahitur a suo ordine naturali, manetque sub directione generali societatis civilis, quia ordinatur etiam ad finem educationis civilis puerorum.

. **Principium III:** *Societas civilis nihil potest disponere 194 circa substantiam et effectus inseparabiles rei supernaturalis vel supernaturalizatae: ideoque solum circa harum effectus temporabiles, seu mere civiles, eius potestas versatur.* Ratio est, quia quidquid aliquo modo supernaturale est, effugit omnino competentiam civilis potestatis quae naturalis est. Et quoad effectus, quamvis civiles de se, sed inseparabiles a re supernaturali, etiam sunt in exclusiva competencia Ecclesiae, quia cuius est agnoscere de causa, eius est cognoscere et iudicare de iis quae necessario cum eadem causa connectuntur, cum omnis dispositio de istis attingat relationem qua ipsi colligantur cum causa et consequenter attingat causam ipsam. Sic Status admittere debet legitimitatem prolis quae necessario nectitur cum matrimonio juxta Ecclesiae leges inito.

De rebus mixtis in specie: Matrimonium. — *Fidei 195 dogma est matrimonium a D. N. iesu Christo ad sacramenti dignitatem enectum fuisse; in coniugiis ergo Christianorum, contractus matrimonialis a sacramento nullimode est dissolubilis, adeo ut non possit esse verum coniugium inter baptizalos, quin simul sit verum sacramentum; ipsum autem connubium quod in mundi exordio Deus ipse ad humanam speciem propagan-*

dam instituit et inseparabile decrevit, non solum sanctius, sed et firmius evasit per Christum, qui etiam suae cum Ecclesia unionis voluit formam illud referre. Quare, si numquam potuit, ipso iure naturae, propria humani legislatoris auctoritate sancti repudium aut divortium proprie dictum, a fortiori id dicendum est de Christianorum matrimonio.

- 196   **Matrimonium civile.**—**Hoc** nomine intelligitur a modernis legislatoribus «contractus nuptialis initus, tamquam necessarius et sufficiens ad validitatem matrimonii, iuxta normas codicis civilis, coram laicali magistratu», relicta fidelibus libertate, si velint, petendi a sacerdote nuptialem benedictionem.

In Hispania matrimonium civile decretum fuit lege diei 28 - iunii -1932 a Reipublicae Gubernio. Dein derogata est per legem Praesidis Status F. Franco diei 12 - Martii - 1938 (4).

- 197   **Principium I:** *Ecclesiae ius competit plenum, exclusivum et proprium circa Christianorum connubia, tum quoad vinculi substantiam, tum quoad effectus inseparabiles; hinc matrimonium baptizatorum regitur iure divino et canonico, salva competentia civilis potestatis circa eiusdem matrimonii effectus mere civiles,*

Ratio est natura sacramentalis contractus matrimonialis. Dispositio et ordinatio rerum sacrarum, praesertim sacramentorum, est exclusive in Ecclesiae competentia, omnisque auctoritatis civilis interventus in ipsum matrimonialem contractum non est nisi abusus potestatis et sacrilega usurpatio.

Docet Leo XIII: «Nec quemquam moveat illa tantopere a regalistis praedicata distinctio, vi cuius contractum nuptialem a sacramento disiungunt, eo sane consilio, ut, Ecclesiae reservatis Sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. Etenim, non potest eiusmodi distinctio seu verius, distractio, probari, cum exploratum sit in matrimonio Christiano contractum a Sacramento non esse dis-

(4) B. O. dei E. 21, marii, 1938.

sociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso Sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate Sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus iure. Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est Sacramentum, quia est sacram signum et efficiens gratiam et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Harum autem forma et figura illo ipso exprimitur vinculo, quo vir et mulier colligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet omne inter Christianos iustum coniugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse Sacramentum decus quoddam adiunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quae a contractu disiungi ac disparari hominum arbitratu queat. Quapropter nec ratione efficitur, nec teste temporum historia comprobatur, potestatem in matrimonio Christianorum ad principes reipublicae esse iure traductam» (5).

Profecto, Ecclesia non ignorat sacramentum matrimonii, cum ad incrementum quoque et conservationem societatis humanae dirigatur, cognationem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quae matrimonium quidem consequuntur, sed in genere civili versantur: hinc competentia Status quoad effectus mere civiles matrimonii.

Principium II: *Matrimonium, sic dictum, civile, est religioni maxime iniuriosum, iura et conscientiam catholico-rum laedit, atque moralitati publicae noxium existit.* 193

Est religioni iniuriosum, quia negat revelationem, quae manifeste docet naturam sacramentalem contractus matrimonialis; laedit iura Ecclesiae, quatenus id quod est totaliter substractum a saeculari auctoritate, Ecclesiae eripitur et civitati traditur, cum scando et offensione fidelium; et moralitati publicae noxium evadit quia legalitate induit inhonesta coniugia eorum qui, contra bonum suscepti sacramenti, ad alias nuptias civiliter convolant.

(5) Encycl. **Arcanum**.

Non est confundendum cum matrimonio civile, ius quod Status habet praescribendi ut coniuges matrimonium suum, coram Ecclesia iam valide et licite celebratum, in publicis civitatis tabulis inscribant: hoc requisitum iustum est et necessarium ad ordinandos effectus civiles in quibus Status competens est.

199   **De Impedimentis matrimonialibus.—I.** *Ex iure Ecclesiae.* Ex dictis indubium apparet Ecclesiam posse tum impedientia, tum dirimentia impedimenta matrimonialia constituere, et quidem iure proprio, nativo et originario. Nam matrimonium inter Christianos est non modo res sua vi, sua natura, sua sponte sacra, sed verum et proprie dictum Sacramentum. At in res sacras Ecclesia est competens, et nominatim in Sacraenta, et hoc iure proprio, nativo et originario. Ergo.

Haec propositio est de fide definita ex *Concilio Tridentino* (6). Accedunt etiam propositiones 59 et 60 pseudosynodi *Pistoriensis*, quae hanc potestatem Ecclesiae negant, damnatae a *Pio VI* in Const. *<Auctorem fidei>* cum nota haereseos (7). Huc etiam referuntur propositiones 68-71 reprobatae in *Syllabo* (8). Tandem accedit Codex I. C., qui competentiam non solum propriam, sed et exclusivam Ecclesiae vindicat in matrimonialia fidelium impedimenta: «Supremae tantum auctoritatis ecclesiasticae est authenticē declarare quandonam ius divinum matrimonium impedit vel dirimat. Eadem supremae auctoritati privative ius est alia impedimenta matrimonium impedientia vel dirimentia pro baptizatis constituendi per modum legis sive universalis sive particularis» (9).

2. *De iure Status.* Princeps civilis pro eisdem fidelium matrimonii non potest apponere impedimenta nec dirimentia nec impedientia; nam est prorsus incompetens in res sacras Ecclesiae, et multo magis in illas quae proprie et vere dicta sunt Sacraenta.

(6) Sess. XXIV, *De matrimonio*, can. 3 et 4. Denz. 973, 974.

(7) Denz. 1559, 1560.

(8) Denz. 1768-1771.

(9) can. 1038.

Et hoc assertum, quamvis bmnino certum sit relate ad impedimenta dirimentia et sic communiter admittatur, non ita tamen quod spectat ad leges prohibentes matrimonium seu ad impedimenta ipsum impeditentia.

Tres possunt sententiae distingui. *Prima* est illorum, qui huiusmodi ius proprium ita potestati civili tribuerunt, ut vetita illa reipublicae directe obligent fideles vi legum. *Secunda* sententia impedimentis prohibentibus Status vim obligandi ex sese non tribuit, sed ex canonizatione Ecclesiae, quia fideles reipublicae dispositiones servare iubentur. *Tertia* denique sententia omnino negat ius Status ad impedimenta prohibentia directa statuendum, at facile concessit honestas prohibitions iuris civilis, non vi legum civilium, quae invaldae sunt ideoque ex sese obligare nequeunt, sed propter ordinatam legem caritatis avertendi a se et a prole gravia damna et ex mente Ecclesiae regulariter esse observandas.

Quibus ex sententiis *prima* omnino *falsa* est et reicienda, nam tribuit Civitati ius proprium et directum in Sacramentum matrimonii, quod exclusive Ecclesiae competit. Praeterea, falso inititur fundamento cum asserat Statum posse praecipere quidquid honestum sit. Hoc verum est, sed cum addito: Status potest praecipere quidquid honestum est et intra suum ordinem socialem et campum suae jurisdictionis.

Secunda quoque sententia *sustineri nequit*. Evidem, Ecclesia potest canonizare leges civiles de impedimentis matrimonialibus. Sed ubinam canonizavit? Nullimode constat lex, nec generalis nec particularis quae sic se habeat. Praeterea nequit affirmari talem canonizationem contineri in praecepto generali Ecclesiae, quo fideles iubet sese submittere legibus iustis legitimate auctoritatis. Hoc praeceptum supponit agi de legibus editis iuxta proprias attributiones auctoritatis, et reapse non canonizat ullam legem in concreto; e contra, canonizatae essent quaecumque dispositipnes, etiam iniustae et arbitrariae, principis civilis.

Unice igitur *admitti potest* *tertia* sententia ut certa et vera, quae quidem negat potestatem principis saecularis quoad quaelibet impedimenta matrimonii Christiani. Obligatio servandi

talia impedimenta, si qua adest, unice oritur ex lege naturali, qua damna gravia et pericula propria et proximi avertere iubemur, quae quidem sequi possent ex non observatione talium legum.

Quidam autem doctores admittunt facultatem civitati competere apponendi per modum praecepti quasdam praescriptio-nes contra celebrationem matrimonii in determinatis casibus et adiunctis, v. c. pro officialibus exercitus. Id autem non semper expers est aliqua difficultate, quia practice tendit ad impedien-dia in determinatis circumstantiis Sacramenti susceptionem, circa quam solum Ecclesia est competens. Posset tamen Status in huiusmodi casibus agere cum Ecclesia, quae non renuet benigne considerare iustas exigentias civilis quoque ordinis.

200 De potestate principis In matrimonio Infidelium.—

1. Omnino certum est principi veram esse auctoritatem pro matrimonii infidelium, tam circa formam et alias conditiones, quam circa impedimenta dirimentia et impedientia. Sententia op-posita, licet ab aliquibus auctoribus magnae notae defensa (10), nulla vera gaudet probabilitate post tot tantasque Sanctae Se-dis decisiones quae talem potestatem principis implicite vel explicite autuant.

Praecipua probationis capita haec sunt: 1) necessitas de-terminandi ius naturale cum agitur de matrimonii infidelium, in quibus Ecclesia nullam exercet potestatem. Ergo talis po-testas saltem in devolutivo, principi civili competit. 2) Compe-tentia potestatis civilis tam ex parte materiae (contractus), quam ex parte personarum, quae quidem nulli aliae auctoritati sub-duntur. 3) Auctoritas extrinseca: fere unanimis consensus theo-logorum et canonistarum. 4) Continua et antiqua Sanctae Se-dis praxis et declarationes, praesertim pro terris missionum (11).

2. Non tam clare patet potestas principis apponendi im-

(10) Navarrus, Perrone, Zigliara, Taparelli, etc.

(11) Cf. inter alia Responsa S. C. de Propaganda Fide 26 Januarii 1820, et Instructiones 8 Octobris 1631, 8 Octobris 1864, 26 Iunii 1820. Item resp. S. C. Sti. Officii 29 Octobris 1739 et 20 Septembbris 1854.

pedimentum disparifatis cultus. Si talis potestas refertur ad diversas sectas et religiones infidelium, nullum est dubium. At quid dicendum de infidieli et Christiano? Iterum distinguendum: certe non potest apponere impedimentum pro matrimonio inter infidelem et catholicum; sic affirmat *Card. Gaspard*: «Potest princeps impedimenta dirimentia statuere pro infidelibus; excepta disparitate cultus inter infidelem et catholicum, quia pro hoc casu est auctoritas religiosa independens quae providere potest, scilicet auctoritas Ecclesiae, ac proinde auctoritas civilis incompetens est» (12). Potest vero princeps apponere impedimentum disparitatis cultus inter infidelem et Christianum non catholicum? Iuridice dubiam hanc dicerem quaestionem; nam, ex una parte, in tali casu datur potestas quae posset disponere, nempe Ecclesia; at de facto, non disponit propter specalia adiuncta et rationes; unde videtur relinquere Statui talem materiam. Auctores nihil expresse loquuntur. Solummodo *Aichner*, auctor nationalitatis 'austriacae commentat art. 64 Codicis civilis austriaci in quo tale praecesse impedimentum afferatur, et 'ait: «Hinc hodie existit hoc impedimentum *etiam* in foro civili» (13).

3. Ad leges autem civiles matrimoniales tenentur tantum subditi legislatoris. Subditi autem generatim fiunt per nationalitatem in determinato Statu vel societate civili. Nationalitas autem habetur vel per nativitatem, vel per factum proprium iuxta leges civitatis. Iuxta internationalis iuris principia, uxori in contractu matrimoniali sequitur leges viri et illis tenetur.

De causis matrimonialibus.—Evidens est competentiam 201 iudicialem Ecclesiae cum eiusdem competentia legislativa convenire debere. Ergo et in causis matrimonialibus inter Christianos. Ecclesia exclusive est competens. Hinc in can 1960 legitur; «Causae matrimoniales inter baptizatbs iure proprio et exclusive ad iudicem ecclesiasticum spectant». Idem obtinet si una tantum

(12) Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, 1952, vol. 1, n. 254.
(15) Aichner, *Compendium iuris Eccles.*, 172, nota 5. I

pars sit baptizata. Ad potestatem vero civilem pertinent tantum cause de effectibus matrimonii mere civilibus, si principa-, liter agantur; nam si incidenter et accesorie, possunt etiam a iudice ecclesiastico ex propria potestate cognosci ac defini- niri (14).

Haec ventas quae evidenter deducitur ex consideratione naturae sacrae matrimonii Christianorum, eruitur quoque ex magisterio ecclesiastica et ex perpetua Ecclesiae praxi.

¶ *Concilium Tridentinum* definivit: «Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit» (15). [¶]us vero damnavit in *Syllabo* sequentem pro- positionem: «Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura, ad forum civile pertinent» (16).

praxis autem Ecclesiae talis fuit quae plane convenerit cum .ctrinjs et principiis expositis, ita quidem ut ad eadem prin- ·'a sese .initio etiam protestantes et regalistae accommodarint; •orum autem principum talis fuit praxis ut causas suas ma- JP oniales non nisi apud S. Sedem agnoverint esse tractandas » definiendas, ut ex pluribus historiae factis constat.

202   **pe scholis et universitatibus.** — Tendentia modernae qUod Spectat ad iuventutis institutionem, talis est ut, CIVI textu boni Pub,ici seu necessitatum socialium, tamquam rem Prae -anl et sibi exclusivam addicat scholarum institutionem et Pr°P Atl. nuare summopere coarctantur iura propria et nativa tum re8, rae'tu.n Ecclesiae.
ainlprofecto, tale exclusivismus esse laesivum iurium paren- evidens est: scholae enim non sunt nisi institutum quod- fum, subsidiarium educationis iuventutis; atqui educatio prolis dam j^um omnium, nativum et proprium officium et ius pa- es^ P eX ipsa indole et natura societatis coniugalnis: civitati rentUc, mPetit functio subsidiaria' ad ea quae parentes non pos-

(14) *”J X” V. Dematrim.*, can. 12. Denz. 982.

sunt complenda et ad ipsorum defectus supplendos, praesertim quod spectat ad scholas superiores..

Item, hoc monopolium Status est contra ius Ecclesiae: educatio prolis in genere, et in specie scholarum regimen, est. res suapte natura mixta: vera enim institutio et adaequata iuventutis educatio non potest disiungi ab eiusdem iuventutis Christiana conformatione et educatione; civilis videlicet et moralis religiosaque iuvenum instructio nec dissociabiles nec dissociandae sunt. <Etenim —ait *Pius XI*- quoniam educandi ratio ad eam spectat hominis conformatiōem, quam is in hac mortali vita adipiscatur oportet, ut destinatum sibi a Creatore finem supremum contingat, liquido patet, ut nulla veri nominis educatio esse potest, quae ad finem ultimum non ordinetur tota, ita, praesenti hoc rerum ordine, Dei providentia constituto, postquam scilicet se ipse in Unigenito suo revelavit qui unus <*via, veritas et vita*> est, plenam perfectamque educationem dari non posse, nisi eam, quae Christiana vocatur» (17).

Ratione autem religiosae et moralis institutionis exurgit nativum ius Ecclesiae habendi partes suas tum in familiari puerorum educatione, tum in publico magisterio, quod plerumque pueris et adolescentibus in scholis impertitur.

Ius Ecclesiae erigendi scholas et universitates.— 203

De talis iuris existentia non est ambigendum, tum quoad scholas primarias et secundarias, tum quoad universitates pro altioribus studiis. Canon 1375 haec habet: «Ecclesiae ius est scholas cuiusvis disciplinae, non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi».

«Prima iuris huiuscmodi ratio in suprema magisterii auctoritate ac munere nititur, quod Divinus Ecclesiae Conditor eidem tradidit hisce verbis: «Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego

(17) Encycli *"Divini illius Magistri"*.

vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi» (Mt. 28. 18. 20).,

<lamvero in iis omnibus rebus, in quibus eius educandi munus versatur, hoc est, in fide atque in institutione morum, divini magisterii Ecclesiam fecit Deus ipse participem, eamdemque divino eius auxilio falli nesciam: quare magistra mortalium est maxima ac tutissima, in eaque inest non violabile ius ad magisterii libertatem. Unde necessario consequitur Ecclesiam, ut in sui educandi muneric causa, ita in eiusdem exercitatione, nulli terrenae potestati subiici, cum in iis rebus ad quas suum proprium munus spectat, tum in iis quae sunt eidem exsequendo* necessaria vel consentanea».

<Quod ad ceteras attinet disciplinas humanasque institutiones, quae per se communis omnium iuris sunt, singulorum civium nimirum ipsiusque societatis, facultatem habet Ecclesia, nulli sane potestati obnoxiam, hisce quoque disciplinis utendi, de iisdem praecipue iudicandi, quatenus eaedem ipsae Christianae educationi aut conducere aut obstare videantur. Idque potest Ecclesia, sive: quod, ut societas est perfecta, sui iuris est in praesidiis adiumentisque diligendis sibique comparandis, quae ad finem conferant suum; sive quod quaelibet doctrina atque institutio, perinde ut omnis hominum actio, ex ultimo fine necessario pendet, adeoque divinae legis praeceptis non subiici nequit, cuius quidem Epcliesia est erroribus omnino immunis custos, interpres ac magistra* (18).

Haec omnia respiciunt ad divinam Ecclesiae missionem, unde potiores eruuntur rationes ad ius Ecclesiae* vindicandum. Sed etiam inspecto iure naturali, et titulo quodam, historico, tale ius quoque Ecclesiae concedendum est.

Ex iure enim naturali, saltem eamdem facultatem Ecclesiae sibi vindicare potest ac illam quam habent honestae consociationes et etiam individui, suscipiendi, ex parentum mandato vel quomodocumque ipsis consentientibus, curam educationis puerorum ad supplendam familiarum insufficientiam.

(18) Pius XI, Enc. *"Divini illius Magistri"*,

Denique est Ecclesiae titulus peculiaris historicus, quo merito ipsa speciali praerogativa in possessione iuris p[re] caeteris existimari potest praedita. Non solum enim Ecclesia suas semper habuit scholas, sed eidem debetur ipsarum scholarum popularium et etiam universitatum origo.

Ius Ecclesiae quoad scholas In Hispania.—In Hispania 204 haec omnia Ecclesiae lura a Statu agnoscantur, et praeterea omnis legislatio scholaris spiritu catholico plene imbuitur. Cum per difficile sit omnes leges et dispositiones in hac materia lata hic referre, sufficiat quaedam dicere de novissima lege circa ordinationem studiorum in Universitatibus, diei 29 Iulii 1943 (19).

In proemio legis haec habemus: <La Ley, además de *reconocer los derechos docentes de la Iglesia* en materia universitaria, quiere ante todo que la Universidad del Estado sea católica. Todas sus actividades habrán de tener como guía suprema el dogma y la moral cristiana y lo establecido por los sagrados cánones respecto a la enseñanza. Por primera vez después de muchos años de laicismo en las aulas, será *preceptiva* la cultura superior religiosa. En todas las Universidades se establecerá lo que, según la luminosa Encíclica de Pio XI, es imprescindible para una auténtica educación: *el ambiente de piedad* que contribuya a fomentar la formación espiritual en todos los actos de la vida del estudiante».

Inter omnes suos articulos, qui ad 101 ascendunt, hi duo nostri maxime intersunt: <La Universidad, inspirándose en el sentido católico, consubstancial a la tradición universitaria española, acomodará sus enseñanzas a las del dogma y de la moral católica y a las normas del Derecho canónico vigente» (20).

<El Estado español reconoce a la Iglesia en materia universitaria sus derechos docentes conforme a los sagrados cánones y a lo que en su día se determine mediante acuerdo entre ambas supremas potestades» (21).

(19) B. O. del E., 31, Julii, 1943.

(20) Cap. 1, art. 3.

(21) Cap. 11, art. un., 9.º; Cf. ^*La restauración cristiana de la enseñanza**. Carta Pastoral del Exmo. Jesús Mérida, Obispo de Astorga, 7-111-1947.

- 205   **Verus libertatis scholae conceptus.**—Parum esset si Status civibus facultatem agnosceret erigendi scholas. si tamen iura cum tali facultate connexa denegaret. Vera libertas scholae secumfert: J.^o supressionem cuiusvis limitationis respectu institutorum quae solent dici *privata* quoad *agnitionem publicorum effectuum* instructionis in eis impertitae; 2.º quod scholas ab Ecclesia vel civibus erectas Status nedum permittat aut toleret, sed etiam *adiuveret*, pecuniariis quoque subsidiis. „ Debet videlicet civitas distribuere inter scholas privatas et publicas, secundum principia iustitiae et aequitatis, subsidia illa quae proveniunt ab omnibus civibus, non tantum ab iis qui suos filios educandos tradunt magistris Status: omnes enim cives indiscriminatim tributa solvunt ex quibus impensae deproprietantur pro omnium instructione.

LECTIO 18*

IURA PRAETENSA STATUS IN ECCLESIAM

- 206   Inter errores qui potestati Ecclesiae indirectae in rempublicam opponuntur, praecipue inveniuntur quaedam praetensa iura quae regalistae Statui competere erga Ecclesiam statuerunt. Haec iura sunt duo praecipue: *Placet regium* sive *Exsequatur*, et *Appellatio ab abusu*. Postquam iura Ecclesiae vindicavimus potestatis ipsius indirectae obiectum et limites determinando, et etiam eiusdem competentiam in rebus mixtis statuendo, restat ut tales errores refellamus, breviter quidem, quia omnia principia solutionis et argumentationis iam ex supradictis nota sunt. De ambobus ergo quaedam dicemus.

- 207   **Regium Placet. Notio.**—*Placitum* seu *Placet regium* directe opponitur potestati legiferae Ecclesiae. Definiri potest: <actus quo *auctoritas civilis* *permittit* ut Bulla seu *Brevia R. Pontificis* vel etiam mandata alius Superioris ecclesiastici in

regno *publicemur* sive *exsecutioni mandentur**. *Ius* autem placiti regii est *facultas* quam auctoritas civilis ut *propriam* sibi vindicat, acta et decreta S. Sedis vel ordinationis alicuius Superioris ecclesiastici, priusquam in regno promulgantur, *perlustrandi*, earumque *executionem*, pro arbitrio suo, aut *permittendi* aut *prohibendi*. Plures auctores distinguunt a placito regio, quae esset potestas promulgandi, «Exsequatur seu facultatem promulgata exsequendi. Alii «placitum regium» dicunt potestatem * in dispositiones quae ab auctoritate ecclesiastica intra territorium regni existente emanant, praesertim episcoporum; «Exsequatur», potestatem in acta quae ab auctoritate extra territorium procedunt, i. e. a R. Pontifice.

Luxta mentem regalistarum sic definitur ius placiti: «Ius defensionis adversus Ecclesiae molimina, naturaliter insitum auctoritati politicae, cuius virtute declarat nullam habere vim Bullas, Brevia Pontificum atque alium quemlibet actum ecclesiasticae auctoritatis, quibus, facultas illa non fuit impedita» (1).

Occasio Introductionis placiti regii. — Plures fuerunt 208 occasiones historicae ex quibus ortum habuit theoria Placiti regii ut iuris quod auctoritati regiae competeteret.

1. Prima quidem est lugendum illud occidentale schisma quod ad tempus unitatem Ecclesiae laceravit. Ipse Urbanus VI' (1378-1389) Episcopis praecepit ut Bullas, quae a S. Sede provenire dicerentur, examinarent, ut authenticas a falsis discernerent. At quidam Episcopi, necnon quidam principes ius illud ita interpretati sunt ut dicerent tales pontificias litteras, ubi etiam de illarum authenticitate nullum extaret dubium, sine suo sensu *et placito* promulgari non posse. Quapropter Bonifacius IX (1389-1404) hanc potestatem revocavit, et post eum iterum solemniter Martinus V, schismate composito, omnem placiti regii formam revocavit et abusus reprobavit; quare et ipse rex Galliae Carolus VII iussit rescripta et Bullas pontificias statim esse executioni mandandas, *non obstantibus quibuscumque arres-*

(1) Van Espen, *Ius ecclesiasticum universum*, P. 11, iit. 24. c. 6.

fis, usibus et mandatis. Cessavit igitur tunc regium placitum in Gallia» sicut pariter cessavit in pluribus rebuspublicis.

Nihilominus, ex eo tempore, semper inventi sunt sive Episcopi sive principes qui, nunc in hac, nunc in illa regione huiusmodi potestatem sibi attribuerent.

2. Secundam occasionem praebuit Pseudo-Reformatio. Iniqua praxis quae a tempore pacis Augustanae (a. 1555) permittens principi subditos suos propriam confessionem imponendi, iuxta effatum: <cuius regio, illius et religio>, omnia Sancta Sedis acta arbitrio principis in Statu haeretico subiecit.

3. Tandem, ut ultima ratio, allegari debet aemulatio principum etiam catholicorum contra S. Sedem; unde, per modum vexationis et concertationis contra R.' Pontificen, eadem iura sibi vindicare non dubitarunt.

Fere in omnibus regionibus Europae, ipso saeculo XVIII, cum bellum in Ecclesiam ubique acrius exardesceret, regium placitum pariter, non obstante strenua RR. Pontificum pugna, apud omnes fere gentes obtinuit, et solummodo recentioribus temporibus, sive ob oppositionem Ecclesiae, sive etiam propter ipsa principia separatismi et laicismi, usus regii placiti restringi coepit, nec tamen penitus disparuit, cum apud nonnullas nationes adhuc vigeat, praetextu iuris cavendi, saltem relate ad actus iquibus beneficiorum provissiones decernuntur.

209   **Confutatio regii placiti.**—Fundamentaliter iam confutatum est placitum regium[^] ubi de iure cavendi egimus (2), nam reapse I tale ius est iuridicum fundamentum huius theoriae: reiecto ergo fundamento, ruit etiam regium placitum. Sed quoniam multum adversarii urgent tale praetensum ius, opportunum videtur ampliorem ipsius instituere refutationem.

I. *Usus regii placiti caret iuridico fundamento.* Argumentum praecipuum regii placiti est istud: Auctoritas civilis habet *ius*, et quidem esse*ntiale* et *inalienabile*, immo *officium* a territorio suo excludendi quidquid ordinem civilem ait reli-

(2) Cf. supra nn. 141-143, 154;

giosum turbare valeat vel subditos opprimere. Ergo praecipere potest ut ecclesiasticae ordinationes sibi *praesententur*, quo melius iudicare valeat num quid nocivum contineant» quo in casu eas prohibere potest et debet.

Resp.: I.^o Illogicum est vindicare ut ius inalienabile et essentiale potestatis civilis id quod per multa saecula ubique ignoratum fuit, et quod in multis regionibus vel numquam viguit, vel non viget, quin nullum detrimentum potestas suprema sibi * obvenire putaverit vel putet.

2.º Negatur minor implicita, nempe intolerabilis et injustissima suspicio cui obiicitur Ecclesia, quasi filiorum suorum semper perniciem machinaretur, ita ut quoties aliquid pro sui gregis regimine promitt, adduci ad magistratus civiles debeat ne Imperii salus periclitetur.

3.º Maior argumentationis potest concedi, sed cum limitacione talis potestatis ex parte mediorum: potest Status mala societatis avertere mediis quibus iure utitur: et iure utitur omnibus mediis, quae moraliter bona vel saltem indifferentia sint, et insimul non coarent debitam independentiam alius supremae societatis, cui ipse Status indirecte subordinetur. Potest ergo Status, vi huius iuris, invigilare, at nihil amplius, et si suspicio mali positive constaret, posset se tueri intra ordinis et iustitiae leges.

4.º Argumentum potest etiam retorqueri: Tam bene possit Ecclesia contra Statum ius placiti sibi vindicare, quam Status contra Ecclesiam, immo multo magis, cum iuxta S. Ambrosium constet «avidos magis esse Imperatores sacerdotii, quam Sacerdotes imperib.

II . *Usus regii placiti est directe contra potestatem Ecclesiae legiferam.* Si enim leges ferre potest, necessario sequitur ipsam posse leges suas promulgare et executioni mandare, et has leges vim obligandi sortiri independenter ab auctoritate civili. Finge validitatem praceptorum Ecclesiae pendere a membro Ecclesiae, quod ipsam obedire debet, vel etiam a gubernio acatholico, obedientia erga Ecclesiam legitima esse in-

cipiet quando consentiet potestas temporalis.. Praeceptum potestatis temporalis ultimam rationem obedientiae, subditis Ecclesiae impositae, continebit; potestas socialis civitatis evadet suprema Ecclesiae potestas.

- 211   Hl. *Usus regii placiti multa secum fert iuridica absurdia.* a) Si hoc ius auctoritati civili ex rei natura competit, etiam principibus paganis debet adiudicari, quod, quam abso-
-4 num sit nemo non videt; si solis Christianis restringitur, ergo peior facta est conditio iuridica Ecclesiae in Statibus Christianis. At est compensatio, dicunt, pro protectione a Statu collata. Sed, ad quid talis protectio, quae servitatem invehit?
i   b) Limites huius *iuris* male sunt definiti: si extendatur, ut quidam volunt, etiam ad decisiones dogmaticas, plurima involvitur contradictio: Status enim catholicus nequit decisio-
nen dogmaticam respuere quin *practice* neget Ecclesiam; inu-
tiliter et absurde reiicit declarationem doctrinalem, cui internus assensus debetur statim ac cognoscitur. Nostris autem diebus, quando errori et falsitati plena libertas exterius se prodendi conceditur, adhuc intolerabilius esset abusus, si uni Ecclesiae libertas denegaretur veritatem palam proclamandi.

- 212   IV. *Usus placiti regii ab Ecclesia reprobatus est.* Iam a suis exordiis abusus iste a Martino V damnatus fuit. Postmodum vero diversis occasionibus variae prodierunt RR. PP. damnationes, usque dum *Concilium Vaticanum* suam quoque addidit regii placiti reprobationem his gravibus verbis: «Damnamus et reprobamus illorum sententias, qui hanc Supremi Capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impedit posse dicunt aut* eamdem reddunt saeculari potestatis obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel eius auctoritate ad regimen Ecclesiae constituantur vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur» (3).

. A *Pio IX* reprobatae sunt sequentes propositiones in *Syllobo* relatae: «Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere

(3) Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. 5. Denz. 1899.

non debet absque civilis gubernii venia et assensui. «Episcopis sine gubernii venia fas non est vel ipsas litteras apostolicas promulgare» (4). /

Ipse *Pius IX*, qui necessitate «oactus maioris vitandi malii, toleravit practice in aliquibus casibus ut quaedam acta ecclesiastica potestati civili exhiberentur, expresse declaravit quod, hoc non obstante, talem legem regii placiti, reprobare et damnare: <Nos novissime declarare coacti sumus, tolerari posse, ut acta canonicae institutionis eorundem episcoporum laicali potestati exhibeantur, ad occurrentum, quantum in Nobis est, funestissimis rerum adiunctis, in quibus non amplius agebatur, de temporalium bonorum possesione, sed ipsae fidelium conscientiae, earum pax, animarum procuratio et salus, quae supra Nobis lex est, in apertum discrimen vocabantur. Verum in hoc, quod egimus ad gravissima pericula removenda palam ac iterum agnosci volumus, Nos iniustum eam legem, quae re^{*}gium placitum vocatur, omnimo improbare ac detestare aperte, declarantes, per ipsam laedi divinam Ecclesiae auctoritatem eiusque libertatem violarii (5).

De appellatione tamquam ab abusu. Notio.—Defini- 213
niri potest: *provocatio ab inferiore iudice ad superiorem, ut per eius sententiam id quod male indicatum est, tollatur vel emendetur.*

Contra sententiam iniquam, i. e. contra iustitiam vel aequitatem, etsi a indice competenti et cum formis legalibus prolatam, habetur *appellatio simplex*; contra sententiam iniustum ob defectum competentiae in iudice vel formae essentialis, habetur *appellatio ab abusu*.

Sensu regalistar.um, *appellatio ab abusu* definitur: *recursus ad auctoritatem civilem tamquam ab abusu auctoritatis ecclesiasticae, sive in causis iudicialiter dirimendis, sive in provisionibus ordinis administrativi.*

(4) Syll. prop. 20, 28. Denz. 1720, 1727.

(5) Alloc. «*Luctuosis exagitati**. Denz. 1847.

Inter huius erroris fautores, aliqui, mitigati, admittunt quidem iudicem saecularem non posse de ipsa materia ecclesiastica cognoscere, ergo reiiciunt appellationem simplicem; contendunt tamen ipsi competere appellationem ab abusu, i. e. sive de competentia iudicis ecclesiastici (quam ceterum saepe ad valde angustos limites constringunt), sive de formis judicialibus essentialibus non observatis.

Maior tamen regalistarum pars ampliorem extensionem huic appellationi indigitant, nam non solum omnia negotia iudicialia, sed et quaecumque acta regiminis episcopalnis cadere autuant sub iure appellationis ad civilem potestatem. Ubi cumque censetur aliquid factum vel praeter limites suae potestatis, vel praeter naturales et canonicas recti regiminis normas, ibi committitur abusus a quo, inquiunt, principes defendere debent subditos suos: si contra regulas, edicta, constitutiones et placita curiarum supremarum; si contra immunitates regni, si contra sacra decreta, si contra jurisdictiones regias et temporales aliquid a iudicibus ecclesiasticis fieri vel attentari congerit, remedium est appellatio ab abusu.

214   **Confutatio appellationis ab abusu. I.** — Prima ratio falsitatis huius theoriae ex ipsa definitione appellationis ab abusu, non qualis fingitur a regalisticis, sed qualis a iuristis communiter traditur, clare ostenditur. Appellatio enim fit a iudice inferiori ad superiori (et subauditur in eodem ordine); iamvero potestas ecclesiastica iudicialis non est laicali inferior, immo illi superior est, et ab illa plane independens; et versantur in ordine prorsus diverso: haec omnia consequentia immediata sunt doctrinae iam vindicatae de superioritate Ecclesiae relate ad Statum et ipsius subordinationis indirectae.

II. Adducunt regaliste hanc rationem: auctoritatis civilis est iudicare quid ad fqrum saeculare pertineat, et consequenter quid ecclesiastico foro reservetur. Haec ratio merum est sophisma. Potest revera iudex saecularis de sua competentia decernere, sed in ordine ad res quas tribunalia laicalia iudicare valent, utrum scilicet ad ipsum pertineant, an ad alium iudicem

saecularem; aut etiam potest se incompetenter declarare, quando ad ipsum defertur quaestio quae ad tribunal ecclesiasticum certo pertinet. At ad ipsum non pertinet extra materiam ordinis temporalis, de qua leges civiles non inveniuntur, tribunalis decernere competentiam, quia talia sunt alias ordinis quae ad ipsum non pertinent. Et a fortiori nec in materia certe ecclesiastica potest determinare ad quem iudicem intra Ecclesiam iudicium pertineat: haec determinatio ipsius Ecclesiae est; et si quando dubium existat utrum res foro ecclesiastico an laicali sit adiudicanda, Ecclesiae adhuc est dubium dirimere, ut Pote quae societas ordinis superioris est. Huc apte veniunt verba Bonifacii VIII in Bulla *<Unam Sanctam>*: «Si deviat terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali; sed si deviat spiritualis minor, a suo superiori; si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poterit iudicari.

Hi. Altera ratio adversariorum est defensio subditorum ab oppressione et tyrannide. Haec ratio gratuitam iniuriam contra Ecclesiam continet, si huiusmodi oppressionem considerat ut rem necessario et semper praevidentiam et cavendam. Si autem restringitur ad casum possibilem, pro humana fragilitate,abusus auctoritatis ab aliquo iudice ecclesiastico patrati, facili responsione diluitur. Si enim evidens est incompetentia iudicis (ut si iudex ecclesiasticus de causa proprietatis inter laicos decernat), reiici potest eius sententia, nec locus est appellationi ab abusu. Immo olim permissum fuit, ut si quando tribunal ecclesiasticum certe incompetens vel modo evidenter iniusto condemnationem tulisset, implorare a potestate laicali iudicium tribunalis ecclesiastici competentis: sic S. Athanasius contra sententiam conciliabuli Ariani, S. Ioannes Chrysostomus contra condemnationem manifeste iniustum a Theophilo, Patriarcha Alexandrino, contra se latam ad Imperatorem appellaverunt. At ibi nihil invenitur nisi invocatio bracchii saecularis in auxilium Ecclesiae, nullum ius, nulla auctoritas potestatis civilis in Ecclesiam. Patet vero, ex mutatis adiunctis, necessitatem huiusmodi recursus rariissimam fore, cum facilis ad S. Sedem aditus omnibus christificibus aperiatur.

VI. Nihil mirum igitur si Ecclesia nullo non damnavit tempore eos qui ad laicales potestates recursum haberent, auxilium petituri ut quomodocumque acta sacrae iurisdictionis impedirentur.

Edita sunt a RR. PP. acta, et eadem non pauca, ad hunc abusum reprobandum, donec *Pius IX* in Syllabo sequentem damnavit propositionem: «Civili potestati, vel ab infideli imperanti exercitae, competit... nedum ius quod vocant Exsequatur, sed etiam ius appellationis quam nuncupant ab abusu» (6). In Codice iuris canonici autem sancita est excommunicationis S. Sedis specialiter reservatae poena, in eos qui hoc modo ad laicalem potestatem recurrunt (7).

LECTIO 19.a

DE IMMUNITATIBUS ECCLESIASTICIS

215   **Notio et divisio.**—Immunitas etymologice significat exemptionem a munere, seu ab onere communi, et in iure ecclesiastico de ea agitur in quantum refertur ad quaedam onera civilia. Definiri potest: *ius quo loca, res et personae sacrae a quibusdam oneribus et servitiis saecularibus eximuntur*.

Igitur ut verus conceptus immunitatis servetur, intelligatur oportet de exemptione non iam universim, sed a gravaminibus, officiis et oneribus communibus in lege civili determinatis, et quidem positive. Supponimus ergo Statum de aliqua re legem validam ferre posse, a qua tamen lege, vi immunitatum ecclesiasticarum, exempta sunt loca, personae et res sacrae.

Ab immunitatibus item distinguenda est libertas quae Ecclesiae competit libere exercendi suam iurisdictionem spiritualem. Quae libertas non est immunitas, sed ius nativum. Sed praeter iurisdictionis spiritualis liberum exercitium, plurima sunt quae

(6) Prop. 41. Denz. 1741.

(7) c. 2555, 2354, 2.º

personas, loca et res sacras de se tangere possent, cum sint temporalia et ad finem quoque temporalem, praeter spiritualem forte adnexum, tendant, de quibus proinde Status leges iuste ferre potest. Et huiusmodi leges validae essent etiam pro Ecclesia, nisi haec, vi suae indirectae potestatis, pro fine et bono spirituali, aliquas personas et obiecta, a.civili iurisdictione in nonnullis substraheret.

Ex definitione immunitatum allata, earum eruitur divisio in 216 *persona/es, locales et reales.* I

Personales sunt illae vi quarum personae ecclesiasticae liberae sunt tum a iurisdictione iudicium civilem (privilegium fori), tum a servitio militari, aliisque oneribus et officiis civilibus a statu clericali alienis. Transactis vero tempolibus, hae immunitates personales ad alia multa extendebantur, praesertim ad exemptionem clericorum a publicis officiis, quamvis honorificis, sed a statu clericali alienis, ab oneribus personalibus, praesertim a taxis a lege civili singulis personis impositis; ab oneribus patrimonialibus, seu tributis bona patrimonialia quoquo modo gravantibus; a legibus civilibus in genere, etsi statui clericali non repugnantibus, quibus tenebantur directive, non coactive, ut ait S. Bellarminus (1).

Locales consistunt in iure quo loca sacra liberantur ab actibus profanis, itemque in iure asyli.

Peales consistunt in exemptione rerum ecclesiasticarum a quibusvis tributis vel vectigalibus solvendis, quae vi communium legum civilem rebus temporalibus imponuntur.

Hodie quamvis, ex Codice I. C., immunitates maxime coartatae sint, passim impetuntur ita ut Ecclesia aut tolerare coacta sit plures contrarias consuetudines, aut concessiones positive largiri in Concordatis; hinc immunitates, quae de facto vigent in sua plenitudine, et ad quas tuendas Ecclesia pleno adhuc contendit nisu, perpaucae sint. Quae ab Ecclesia vigentes cen-

(1) *De clericis*, lib. 1. cap. 28.

sentur, in cc. 120, 121, 122, 1160, 1178, 1179 inveniuntur. Nihil dicit Codex de immunitate reali, quia haec proprie non est immunitas sed ius nativum Ecclesiae: agitur de rebus Ecclesiae ad suum finem necessariis, et proinde prorsus independentibus a lege civili, quae nihil circa eas praecipere valide potest. Cum tamen, nulla lege divina prohibeatur Ecclesia hoc iure suo nativo non uti, poterit ipsa, si velit, legibus tributariis sese submittere, quod in aliquibus quandoque factum scimus.

Hac ratione etiam explicatur cur appellatae sint immunitates exceptiones a lege tributorum; quia scilicet Ecclesia in aliquibus casibus tali iure usus non est; in ceteris, in quibus hoc iure utebatur, quasi videbatur uti immunitate a pracepto legis civilis.

Ex hoc eodem motivo videtur Codex non agere expresse de immunitate reali, et tamen, certe certius, res ecclesiasticae, quae tales, a vectigalibus immunes habendae sunt: haec enim immunitas cum iure Ecclesiae acquirendi, administrandi et alienandi bona temporalia independenter a Statu reapse confunditur; de his vero iuribus quoad bona temporalia clarissime patent Codicis pracepta (2).

218   **Notae historicae.** — De immunitatibus in genere quae-dam historice dicenda; in specie vero de singulis immunitatibus hic fere praescindimus, talem historiam relinquentes ad historiam generalem Iuris Canonici et ad notas historicas quae in studio canonico singularum inmunitatum Codicis solent ab auctoribus tradi.

Origo historica immunitatis ecclesiasticae ad remotissima usque tempora assurgit atque in ipsa societate ethnica repenter; etenim notum est apud gentiles sacerdotes, loca et res sacras pluribus exemptionibus esse insignitas; sic v. gr. in Veteri Testamento legimus praedia sacerdotum empta non fuisse a Pharaone tempore famis (Gen. 47, 20-22), necnon Artaxerxes templum Hierosolymitanum atque levitas a tributo liberasse.

(2) Cf. cc. 1495-1499.

se (I Esdr. 7, 12-24). Si igitur pagani, aequitate naturali ducti, personas ac res sacras spectatissimis privilegiis ornarunt, mirum nobis esse non debet post pacem Constantinianam primos imperatores Christianos, principes etiam Barbarorum et dominos feudales, pro religionis sanctitate, maiora iura et praestantiores inmunitates Ecclesiae concessisse vel sponte agnoscisse, et quidem tamquam iuste debitas et valde congruentes divinae institutioni et altissimae missioni societatis religiosae a Christo conditae.

Imperatores autem Christianos quod attinet, adeatur *Codex Theodosianus et Iustinianus*, in quibus passim est invenire leges a Constantino, Theodosio M., Justiniano aliisque imperatoribus latae in favorem clericorum et pro reverentia, quae locis et rebus sacris tribui debet; speciminis gratia hanc *Constantini* M. legem sufficiat referre: «Qui divino cultui ministeria religionis impendunt, id est, qui appellantur clerici, ab omnibus omnino oneribus excusantur, ne sacrilego livore quorundam a divinis obsequiis evocentur» (3).

Valentinianus III tamen privilegium fori restrinxit, prohibens quaslibet causas ad tribunal episcopale deferre, nisi ex compromisso inter litigantes (4). Haec tamen *Novella*, quatuor annis elapsis, a *Maiorano* abrogata est in Occidente; in Oriente vero *Marcianus* nova privilegia circa hoc Ecclesiae concessit.

In regnis Francorum et Germanorum ob analogiam cum personis nobilibus, quae a munib[us] vilibus et a nonnullis aliis personalibus oneribus dispensabantur, ratione dignitatis aut officiorum a se praestitorum, ipsi clerici dispensati sunt a muneribus civilibus, a servitio militari, et a multis oneribus personalibus.

Tempore feudalismi, notum est tum bona feudalia tum ipsos feudatarios a publicis tributis fuisse exemptos, eo quod putabantur satis reipublicae inservire praestando in principem

(3) *Codex Theodosianus*, lib. 7, tit. 2, lex 16.

(4) Cf. *Novellae Theodos.*, lib. 2, tit. 12.

obsequium et defensionem; hinc iure optimo et maxima cum aequitate rebus et personis sacris idem principium applicatum fuit, quandoquidem bona ecclesiastica religioni dicata et personae clericorum spirituali militiae adscriptae summopere iam serviebant publicae utilitati, cum religio plurimum boni atque integrum utilitatem societati civili afferat.

219 In *Hispania* praesertim, quoad bona temporalia, amplissimae dispositiones in favorem Ecclesiae inveniuntur in tota legislatione mediæ aevi et etiam in saeculis sequentibus usque ad medium fere saec. XVIII in quo restrictiones huic Ecclesiae iuri primo inveniuntur. Exemptio maxima a tributis et vectigalibus communibus Ecclesiae agnoscitur, sive directe illam statuendo (5), sive illam saltem agnoscedo ut ius Ecclesiae proprium (6). Per modum exempli adducimus sequentem Regum Catholicorum legem: «Porque nuestra intención es, que a los Clérigos e Iglesias de nuestro Reyno les sean guardadas las franquezas que por derecho le competen, también en lo tocante a las alcabalas; mandamos que los nuestros arrendadores y otras cualesquier personas que por nos hubieren de recaudar nuestras alcabalas, no las pidan ni demanden de las ventas, que hicieren de sus bienes cualesquier Iglesias y Monasterios, Prelados y Clérigos de estos Reynos, ni de los trueques por lo que a ellos toca o puede tocar. Y esto no haya lugar en lo que los Clérigos e Iglesias vendieren por vía de mercadería, trato y negociación; cá de tal mandamos que paguen alcabala como si fueren legos» (7). In hac lege agitur, ut appareat, de casu speciali, nempe de exemptione a iuribus realibus (derechos reales) solvendis in alienationibus, quae ex bonis Ecclesiae sunt, dummodo non sint tales alienationes ad mercaturam vel negotium. Etiam circa finem saeculi XVII, rex Carolus II exemptionem a lege tributorum agnoscit cum conqueritur de agendi ratione aliquorum, qui, ut bona sua evaderent libera ab his oneribus,

(5) *Cod. de las Siete Partidas*, P. 1, 6, 55; 1,11. 1; *Novísima Recopilación*, I, 9. 8 y 9.

(6) *Nov. Reo.* VI. 18.16; , 12, 1 y 5.

(7) *Nov. Rec.* 1,9 8

clericis fiebant et sua bona constituebant in titulum ordinatio-
nis quae proinde ecclesiastica fiebant, et a vectigalibus libera:
<Hay muchos que en fraude del Estado temporal se ordenan
a titulo de patrimonio, cuyos bienes eclesiasticados quedan li-
bres de las cargas a que estaban sujetos» (8). Haec universalis
exemptio bonorum Ecclesiae ab oneribus publicis magis firma-
tur in nostra antiqua legislatione ex exemptione, quae etiam
bonis *particularibus* clericorum aliquando concedebatur (9).

Quod ad *ius asyli* speciatim respicit, haec immunitas lo- 220
calis, vi cuius debitores et rei criminum ad Ecclesiam confu-
gentes tui erant, quin inde avellere civiles magistratus' aude-
rent, a remotissima quoque antiquitate ortum ducit; etenim ipsa
natura gentes docuit nefas esse eos violare, qui ad templo
diis dicata configuisserent: hinc, teste historia, apud Graecos et
Romanos templa, altaria, simulacra, luci sacri tamquam securi-
tatis et asyli loca habita sunt; apud Hebreos, ex Dei ipsius
mandato, sex urbes refugii constitutae fuere, et altare templi
ad se configuentes tuebatur, qui inviti et occulto occidissent
(Num. 35, 6; Exod., 21, 13).

Populi vero Christiani moribus hoc ius servabatur pro ec-
clesiis Christianis saec. IV. Prima lex civilis quae habetur est
illa Theodosii in qua non proprie statuitur ius asyli, sed potius
limites decrevit, quod quidem anteriorem talis iuris existentiam
supponit.

Aetate antiqua, Ecclesia per Patres et Concilia hoc ius
sibi vindicat. Notissima sunt verba S. Ioannis Chrysostomi sic
inrepantis Eutropium eunuchum, qui postquam, nomine Arcadii,
ius asyli per legem civilem abrogasset, ad Ecclesiam con-
fugit, gratia declinandi iram ipsius imperatoris Arcadii et mi-
litum insectationem: «*Nunc reipsa didicit quale sit quod fecit,
et suomet facto legem suam primus abrogavit** (10).

Posteriore tempore, multae leges ecclesiasticae prodiere qui-

(8) *Nov. Rec.*, 1, 12, 2.

(9) *Cod. de las Siete Part.*, P. 1, 6,50: *Nov. Rec.*, 1, 9, 6; VI, 18,19.

(10) Cf. Cavagnis. o. c.. vol. 11° n. 185.

bus haec immunitas ulterius determinata est; accesserunt etiam leges civiles exemptioni ecclesiarum faventes, et ius asyli confirmantes. Medio aevo plures reges ad ianuam ecclesiae deponebant coronam et ad eandem ianuam suos milites relinquebant. Sed iam inde a saec. XV et XVI, partim ex privilegiis R. Pontificum, partim vero proprio auctoritatum civilium arbitrio, ius asyli admodum restrictum est, immo fere ubique penitus extinctum: porro in ultimis concordatis et in Codice I. C. tantum ad substantialia haec immunitas reducta est (11).

221

Quaestio Iuridica de origine Immunitatum.—Quaeritur quo iure constitutae sint immunitates: utrum iure civili, sicut contendunt iurisdictionalistae et statolatrae omnis generis, an potius iure divino aut saltem ecclesiastico.

I. Profecto ut penitus falsa reiicienda est eorum opinio qui asserunt iure seu concessione principum *omnes* immunitates ecclesiasticas ortum habuisse, ac proinde penes ipsum Statum ius esse eas moderandi aut abrogandi, si opportunum id videatur.

Haec opinio, quae regalistarum est, his praecipue nititur argumentis: 1.º Recensita privilegia inveniuntur Ecclesiae concessa lege civili, quam ipsi canones saepenumero allegant vel invocant. 2.º Membra duplicitis societatis oportet utriusque legislationem servare. 3.º Christus Dominus in Evangelio generaliter praecepit: *Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesari; et quae sunt Dei, Deo.* 4.º Ipse S. Thomas immunitatem personalem a tributis derivat ex concessione civili: <A debito solvendi tributum liberi sunt clerici ex privilegio principum; Quod quidem aequitatem naturalem habet; unde etiam apud gentiles liberi erant a tributis illi, qui vacabant rebus divinis> (12). 5.º Etiam nituntur in aliquo' textu Cod. Alphonsi X <*Las siete partidas**. Textus est: «Franquezas muchas han los clérigos más que otros ornes también en las personas co-

(11) c. 1179.

(12) *Comm. in Esp. ad Rom.*, lect. 1, iri cap. XIII, 6.

mo en las cosas, e esto lo dieron los emperadores, e los Reyes, e los otros señores de las tierras por honra e por reverencia de la Santa Egllesia, e es grand derecho que las ayan» (13).

Haec sane regalistarum opinio: 1.º manifeste et directe pugnat cum iis quae de perfectione, iuribus et potestate Ecclesiae hucusque exposuimus; 2.º contradicit *historicae* origini plurium immunitatum; 3.º contraria est iis quae ex infallibili magisterio ab omnibus catholicis tamquam certa habenda sunt.

Ad allata ab ipsis argumenta haec dicenda: *Ad primum:* 222 falsum est immunitates ecclesiasticas iure civili fuisse statutas: propter rationes allatas, et praeterea, etsi quaedam privilegia lege civili Ecclesiae fuerint concessa, antequam edita esset lex ecclesiastica, tamen inficiari nequit: a) Ecclesiam aliquas immunitates sibi vindicasse tamquam debitas vel convenientes, easdemque auctoritate propria constituisse, etiam non existante lege civili, immo vero contra ipsam legem civilem; b) Ecclesiam saepe restitisse, quando, ipsa inconsulta, principes easdem abrogare intenderunt; c) canones iterum allegare vel invocare leges civiles vel contra iudices laicos minores, vel historice, i. e. tanquam monumenta antiquitatis quae ius ecclesiasticum ostendunt ac corroborant.

Ad secundum: membrum duplicitis societatis ad utriusque legem tenetur, sed servato ordine: et ordo postulat ut leges inferioris societatis legibus superioris cedant, quando ambae adimpleri non possunt vel in conflictu sunt inter se.

Ad tertium: verba Christi relata nihil in hac re evincunt: in ordine temporali et mere politico supremae auctoritati civili tribuendum est quidquid iuris ipsi competit; et in ordine spirituali, quidquid ad Deum pertinet specialiter (ut sunt personae, res et loca ipsi peculiariter dicata) Deo reddendum, quin potestati temporali ius ullum competit.

Ad quartum: S. Thomas loquitur de exemptione clericorum a taxis super bona sua patrimonialia, quae quidem exem-

ptio formaliter ex iure civili procedit; at inde nihil potest deduci contra originem divinam vel ecclesiasticam immunitatum.

Ad quintum: Verba desumpta ex alicuius regis lege nihil possunt evincere contra doctrinam aliunde certam; praeterea, Alphonsus X in hac eadem lege palam agnoscit fundamentum immunitatum in iure divino haberi: «*por honra e por reverenda de la Santa Eglesia, e es grand derecho que los ayan*».

- 223 II. Nonnulli auctores, e contra, in aliam extremam declinaverunt sententiam asserentes omnes exemptiones *a iure divino* esse, vel naturali vel positivo. Id sane probare contendunt: 1.º ex unanimi consensu populorum in agnoscendis immunitatibus; 2.º ex Sacra Scriptura; 3.º ex traditione Patrum et documentis Ecclesiae; 4.º ex ratione.

1 .® *Ex historia* in medium proferunt tum omnium gentium consensum, apud quas personae, loca et res sacrae pluribus exemptionibus ornatae et insignitae sunt, quod quidem sensum quemdam ipsius naturae nobis detegit, tum etiam exemplum Veteris Legis, in qua similia privilegia vigebant, quamvis eiusmodi lex valde imperfecta erat utpote umbra et figura Novae Legis, sanctioris et perfectioris. *Sed* respondent alii, quibus haec sententia non placet, factum universale populorum probare quidem maximam rei convenientiam, eamque fundamentum habere in ipsa rerum natura, sed non probare strictum ius.

2 .° *Ex Sacra Scriptura* appellant ad verba Domini, ex Mt. 17, 25, ubi Christus dicit Petro didrachma non solvi a filiis; sed ante omnia Christus agebat de semetipso: iamvero Filius Dei non debebat solvere tributum pro iis quae ad regnum Patris pertinent. Christus igitur ea protulit verba, ut non obscure suam divinitatem proclamaret. Ceterum, illum textum non esse ad rem patet ex eo quod didrachma solveretur, ex pracepto Moysis, templo et non potestati civili; hinc etsi teneamus de Apostolis quoque illa fuisse dicta, id tantum sequeretur, quod nempe taxae pro cultu a multitudine populi sint solvendae, non ab eis qui cultui Dei sunt mancipati.

ditio est constans et perpetua, ostendere solet ius divinum, praesertim quando non apparet ratio illam tribuendi apostolicae institutioni: talis enim videtur esse traditio huius exemptionis; est nempe adeo antiqua ut nullum eius agnoscatur initium, nam pro temporum opportunitate servata est, praecipue vero post tempora Christianorum» (14). Et sane in dubium vocari nequit immunitates ecclesiasticas perpetuo constanterque vindicatas esse ab Ecclesia a tempore Constantini usque ad nostra tempora. *Animadvertisendum* tamen est de pluribus canonum et SS. PP. dictis, quae, immunitates esse iuris divini expresse affirmant, illas expressiones non sensu determinato esse prolatas, pro divina singularum immunitatum immediata institutione, sed sensu indeterminato, pro ultima ratione a qua derivant et in qua fundatur potestas ecclesiastica quae valet immunitates constituere.

4.º *Ex ratione* denique videtur colligi origo divina immunitatum; etenim cum ex Dei voluntate personae, loca et res sacrae servitio divino dicatae sint, primum est coniicere ex ipsa Dei ordinatione clericos eorumque res a potestate saeculari esse eximendos et Ecclesiae auctoritati prosus addicendos, maxime cum vere indecorum et summopere inconveniens apparat clericos, praesertim in ordine iudiciali, gubernari et puniri a laicis, quod idem esset ac si oves pastores iudicarent. *Haec* quidem ratio maximam immunitatum convenientiam probat, et etiam fundamentum earum in iure divino, utpote tam necessariae pro recto et perfecto Ecclesiae regimine, ita ut possimus concludere Christum Ecclesiae dedisse potestatem tales immunitates sibi vindicandi. At nihil proprie concluditur de origine formalii divino immunitatum.

III. Sunt igitur, tertium, nonnulli qui considerantes non 224 posse admitti, modo absoluto, tamquam titulum iuridicum et causam immunitatum sive ius divinum, sive ex adverso ius civile, concludunt immunitates a *iure ecclesiastico* esse repe-

(14) *Def. fidei cathol.*, lib. 4, c. 8.

tendas; quod sane confirmant ex diversis mutationibus quas, temporum decursu, unice ex tolerantia vel positiva approbatione Ecclesiae, immunitates passae sunt. Sed haec opinio, si modo absoluto proferatur non potest certe se expedire ab efficacia difficultatum, quae in contrarium opponuntur, ex documentis auctoritatis ecclesiasticae.

Ad rem prae oculis habeantur hi qui sequuntur textus. «Cum igitur—inquit *Bonifacius P7//*—ecclesiae ecclesiasticae que personae ac res ipsarum *non solum iure humano, sed et divino* a saecularium personarum exactionibus sint immunes, etc.» (15). Est etiam *Concilii Lateranensis* E assertio «cum a iure *tam divino quam humano* laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas tributa sit...» (16), itemque *Cone. Tridentinum* declaravit «ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitates Dei ordinatione et canonicis sanctionibus constitutas» (17).

225 . IV. Ut igitur certa ab incertis secernantur et quid sentiendum sit clarius pateat, haec *notamus*:

1 .º *Non potest theoria quaedam exclusiva proponi* de unica omnium immunitatum causa iuridica, sed iudicium fermentum est de singulis immunitatibus. Sunt enim quaedam formaliter ex iure civili, v. g. clericorum exemptio a taxis super suis bonis patrimonialibus, quaedam vero, saltem in sua determinatio specifica, ex iure ecclesiastico, v. g. ius asyli; quaedam demum certissime ex iure divino, v. g. immunitas templorum ab usibus profanis.

2 .º *Nonnulla quae nomine immunitatum venire solent, potius quam conceptum exemptionis, exhibent conceptum iuris nativi Ecclesiae*, i. e. non sunt nisi aut determinaciones aut immediatae consequentiae iurum quae, ex nativa Ecclesiae constitutione in esse societatis perfectae, independentis

(15) c. 4. *decens, exaction.*, 111, 20, in VL°

(16) *Cone. Leter* V sub Leone X, sess. IX.

(17) Sess. XXV, c. 20, *deref.* .

omnino a Statu, descendunt, v. g. exemptio templorum a iure civili; et haec omnia, ut patet, iuris divini sunt, in quantum divina dispositione mediate vel immediate nituntur.

3.º In ceteris, immunitates possunt dici *iuris divini* in quantum *fundamentum* earum est in religiosa dignitate rebus, locis et personis sacris inhaerente, quam dignitatem vereri apud omnes populos ex rerum natura, apud Hebraeos ex positivis Dei monitis, sanctum ac solemne fuit; item dici possunt iuris divini in quantum Ecclesia *potestate divinitus concessa* pollet has sibi vindicandi: sed proxima causa iuridica statuens immunitates est *lex ecclesiastica*, quae vel sibi vindicat huiusmodi privilegia, vel rata habet quae lege civili vel consuetudine sponte sunt inducta.

Hinc processit *opinio*, quae hodie *communis inter auctores* dici potest, secundum quam immunitates dicuntur *fundamentaliter inniti iure divino, sed proxime et immediate iure humano esse statutas*.

PARS IV

DE IURE CONCORDATARIO

LECTIO 20.^B

PRAENOTIONES DE CONCORDATIS

Concordata quoad nomen.—Vox *<concordatum>* venit 226 a *cor*, *cordis*, et indicat duorum cordium unionem in eodem sensu. Item proximus venit a verbo *concordare*, quod *<in eadem sententiam convenire** significat.

Concordata variis temporibus varia consecuta sunt nomina. Cum ordinarie inita fuissent post dissidium inter potestatem ecclesiasticam et civilem, iam concordatum sive pactum callixtinum, *Wormanfiense* dictum (a. 1122), vocatum fuit *concordia*, vel etiam *pax* sive *tractatus*. Sic in Mercati (1) invenitur sub titulo «*Formulae pacis* cum Calixto Ib; et in iis formulis sic unaquaque suprema potestas inchoat tractatum: Imperator ait: «Ego imperator... do veram *pacem*». Et R. Pontifex: «Ego Callixtus secundus... do veram *pacem* imperatori». Idem nomen concordiarum sortita sunt concordata *Constantiensia*, sub Martino V habita in ultimis sessionibus Concilii Constantiensis; atque res in iisdem contentae vocabantur *capitula concordata*. Eadem vel similia nomina occurrunt in subsequentibus concordatis. Postquam vero, pro more alias iam recepto in Concordato Gallico

(1) Mercati, *Raccolta di concordati*, Romae, 1919, pag. 18.

anno 1801 inter Pium VII et Napoleonem I, adhibitum fuit vocabulum *conventionis*² idem nomem in aliis postea concordatis, quae *formam contractus* habent, pariter retentum, vim cuiusdam stabilis termini canonici obtinuit (2).

Etiam aliquando *privilegia* dicta sunt, et hoc ratione materiae, quia generatim nonnullas concessions ex parte Ecclesiae continent.

In Codice I. C. *conventiones* (c. 3), *pacta conventa* (c. 255), *concordata* (c. 1481) dicuntur.

227

Concordati definitio. — Cum de natura concordatorum non sit una sententia, facile intelligitur etiam multiplices existente definitiones, quae quamvis verbis interdum convenient, tamen propter diversas veborum significaciones re inter se discrepant.

Quare concordata definiemus secundum obviam verborum significationem, nihil praesumentes quod probatum nondum est. Sunt *conventiones seu consensiones auctoritatis ecclesiasticae et auctoritatis civilis, quibus ordinantur relationes inter Ecclesiam et Statum circa materiam aliqua ratione utramque potestatem concernentem**

.Ex hac definitione eruitur: a) Partes contrahentes esse auctoritatem ecclesiasticam et civilem; non ergo qualemcumque pactum nomen induit concordati, sed solum quod ex auctoritate civili et Ecclesia procedit.

b) Concordati obiectum: materia aliqua ratione utramque potestatem concernens; hae praesertim erunt res aliquo modo *mixtae*.

c) Finem inmediatum concordati esse relationes fovendas inter Ecclesiam et Statum, et proinde pacem et concordiam procurandam vel restaurandam, lites vitandas, ordinemque tum religiosum tum etiam civilem provehendum in bonum subditorum sive Ecclesiae sive Status.

d) Praeterea nihil expresse dicitur de obligatione subdivi-

(2) Cf. Denz. 1743.

(3) Wernx. o. c. 1. n. 165,11.

torum, ;sed implicite continetur, cum agatur de conventione quae, ut sit efficax pro subditis, in utroque foro tamquam lex est promulganda. Quare concordata habent praeterea vim et auctoritatem legis ecclesiasticae et civilis.

e) Denique consensio illa sive conventio non est *unio voluntatum* qualiscumque v. g. *propositi* vel *amicitiae*, sed *vinculi* cuiusdam vere, *obligatorii utriusque* parti secundum ambitum et tenorem singulorum articulorum imposili, nisi ludere velimus verbis clausulae finalis multorum concordatorum. Sic in Concordato Hispanico a. 1851, haec- habentur in art. 45: «Atque idcirco utraque Contrahentium pars spondet se successoresque suos omnia et singula, de quibus in his articulis utrimque conventum est, sancte servaturos». Etiam in ipsis Litteris Apostolicis quibus conventio haec confirmatur, haec item dicuntur: «Omnia in iis contenta et promissa sincere et inviolabiliter ex Nostra et Sanctae Sedis parte adimpletum, et servatum iri tam Nostro quam Successorum Nostrorum nomine promittimus ac spondemus». Vera igitur obligatio utriusque partis in ipsa definitione est exprimenda, ut suus veritati sit locus.

Nihil igitur videtur obstare, quominus concordatum inter Sedem Apostolicam et potestatem civilem initum, si utriusque partis constitutivae ratio habeatur, sic definiri possit:

<Lex pontificia et civilis pio particulari quadam república, ad ordinandas relationes inter Ecclesiam et Statum, circa materiam aliqua ratione utramque potestatem sive societatem concernentem, quae adiunctam, habet vim pacti publici inter Sedem Apostolicam et illam rempublicam initi et utramque partem vere obligantis*.

Si vero attendimus ad concordata, sicuti hodie conficiuntur, et ratione habita eorum naturae, iuxta sententiam quam amplectemur et infra probabimus, sic has conventiones definiemus: *<Consensiones inter Sanctam Sedem et civitatum moderatores supremos initae, quibus reipublicae officia et privilegia Ecclesiaeque iura circa determinatas res, in bonum utriusque societatis definiuntur et factorum solemnitatibus firmantur**.

Dicimus: a) «inter Sanctam Sedem et civitatum moderator-

res supremos». Eri partes contrahentes: suprema auctoritas cuiusque partis.

b) «quibus reipublicae officia...». Indicatur obiectum concordatorum: ex una parte privilegia quae ab Ecclesia conceduntur, ex alia vero obligationes quae agnoscantur vel ex novo suscipiuntur a Statu.

c) «in bonum utriusque societatis». Hic finem concordati habemus: pax et concordia seu amicitia utriusque societatis fo-venda, quae permaxime requiritur ad bonum subditorum, quod quidem et bonum est societatis ipsius, sive religiosae sive ci-vilis.

d) «pactorum sollemnitatibus...». En natura iuridica huius conventionis, et vinculum quo utraque pars directe ligatur.

229 . **Concordatorum formae externae descriptio.**—Forma concordatorum diversa fuit pro diversitate temporum; attamen generatim tres formae principales recensentur.

I. Forma antiquior, quae invenitur in Concord. Wormatiensi, et constat duabus declarationibus sive legibus, de quibus inter partes contrahentes antea conventum fuerat, atque una inscribitur: «Privilegium Callixti Papae II», altera vero: «Praeceptum Henrici IV Imperatoris». Quae Henrici declaratio habet subscriptionem: *Haec omnia acta sunt consensu er consilio principum, quorum nomina subscripta sunt*.

Item etiam promulgabantur concordata per quandam Bullam pontificiam, qua disponebantur res quibus praevia intercessit concordia, iuxta tenorem concordatum a partibus contrahentibus. Sic pacta Constantiensia, et recentius nonnulla concordata saec. XIX cum variis rebuspublicis Germaniae hoc tenore inita sunt (4).

230 . II. Propriam quandam formam pactorum bilateralium seu tractatum internationalium referunt concordata inita post bellum a. 1914, sicut etiam multa concordata praeteriti saeculi, quorum praincipuae partes hae sunt:

(4) Cf. Mercati, o. c., p. 640, 659,700.

a) Quando pactum fit cum Statu catholico plerumque initur invocatione: *<In nomine Sanctissimae et Individuae Trinitatis** (5).

b) Sequitur descriptio nominum supremarum potestatum contrahentium: «*Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius IX... et Maiestas Sua Pegina Catholica Elisabeth Secunda... sollemnem Conventionem celebrare decreverunt...**

c) Accedit brevis relatio de legatis seu plenipotentiariis qui, debitis praediti instrumentis iisque rite ostensis et probatis, in singulos concordati articulos convenient: *<Hunc in Unem Sua Sanctitas Summus Pontifex in suum Plenipotentiarium nominavit Excellentissimum Dominum Ioannem Brunelii Archiepiscopum Thesalonicensem... Et Maiestas Sua Pegina Catholica Excellentissimum Dominum Emmanuelem Bertran de Lis... ipsius Maiestatis Suae a Secretis Status. Quos inter post invicem tradita ac recognita authentica suaee plenipotentiae instrumenta, de sequentibus convenit**.

d) Sequitur tractatus generatim variis articulis distinctus, et vel lingua latina exaratus, vel lingua vernacula nationis quamcum pactum initur, vel etiam duplii textu, latino videlicet et nationali idiomate conscripto. Quandoque latino textui substituitur italicus vel etiam unicus textu» gallico sermone conscriptus.

c) In conventionibus cum Statibus catholicis primum articulum solet esse recognitio Religionis catholicae tamquam Status religio, vel etiam in ceteris casibus recognoscitur tamquam perfecta societas Ecclesia, vel saltem promittitur liberum exercitium intra ditionem regni et publica legum protectio. In Cone. Hisp. iam citato sic habetur: *<Peligio*catholica, quae excluso quocumque alio cultu esse pergit sola Peligio Hispanicae Nationis, conservabitur semper in tota ditione Catholicae Maiestatis Suae cum omnibus iuribus et praerogativis, quibus potiri debet iuxta Dei legem, et canonicas sanctiones**.

(S) Exempla haec omnia dessumpta sunt ex Concordato Hispano, an. 1851.

f) Sequuntur denique clausulae finales in ultimis articulis quibus statuitur abrogatio vel derogatio legum quae contrariae fuerint stipulationibus concordatariis, vel etiam declaratio de mutuo consilio habendo pro casu difficultatis practicae in interpretatione vel executione concordati. Cone. Hisp. cit.: *<Per solemnem hanc Conventionem leges, ordinationes et decreta quovis modo et forma in Hispaniarum dominiis hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur,.. Si qua vero in posterum supervenerit difficultas Sanctitas Sua et Regia Maiestas invicem conferent ad rem amice compendam**.

g) Etiam inter clausulas finales invenitur determinatio temporis ad ratihabitiones permutandas, aut tempus durationis concordati (generatim fiunt sine temporis determinatione): **Rati~ficationum huius Conventionis traditio fiet intra sexaginta dierum spatio a die hisce articulis apposita, aut citius, si fieri potest**.

h) Ultimo venit plenipotentiariorum subscriptio, cui praemittitur designatio loci, diei et anni eiusdem subscriptionis: *<In quorum fidem praedicti plenipotentiarii huic Conventioni subscriperunt, illamque suo quisque sigillo obsignavifi Datum Matriti die decimasexta Martii anno millesimo octingentesimo quinquagesimo primo**. In omni inscriptione nonum praecedentia fit Sanctae Sedi.

231   III. Specialis forma *declarationum utrimque permutatarum* invenitur in aliquibus concordatis saeculi praecedentis. Haec ultima forma minus solemnis necessaria fuit, cum principes quidam catholici «de ^ua maiestate nimis solliciti» (6) praecedentiam tum in inscriptione initiali, tum in articulis ubi occurreret mentio utriusque supremae potestatis, nolebant Sanctae Sedi concedere.

IV . Demum ultimis praesertim temporibus mos obtinuit addendi concordatis notas quasdam explicativas vel quorundam

(6) Wernz, o. c., voí. 1, n. 168,111.

articulorum determinativas, quae unum quid constituant cum ipso concordato, at ab ipso textu seiunguntur, quia opportunius et clarius res explicantur citra concisionem formularum, qua generatim articulorum commata constringuntur. Hae additiones varia recipiunt nomina in diversis conventionibus: Annexum (Cone. Polonicum a. 1925), protocollum finale (Cone. Borussicum, a. 1929; Cone. Germanicum, a. 1933), protocollum additionale (Cone. Badense, a. 1933), allegatum (Tractatus cum Italia, a. 1929).

Concordatorum divisio.—Concordata dividi possunt: 232

a) Ratione *subjecti*: in concordata inita ab *Episcopis* aut *Romanis Pontificibus* cum *gubernio catholico* aut cum *gubernio acatholico* sive schismatico sive haeretico sive infidei.

b) Ratione *materiae* et *ambitus*: in concordata de *particulari* quodam negotio (sic Conveniuni cum Hispania, a. 1867 de capellaniis; cum Lusitania, a. 1928 de iure patronatus in Indiis; cum Gallia, a. 1926 circa honores litúrgicos in regionibus Orientis Galliae consulibus praestandos, etc.), aut de *complexu* quodam materiarum (sic maior pars concordatorum recentiorum, v. gr. cum Germania, a. 1933), sive *cum agnitione* expressa certorum principiorum fex parte Status vel Ecclesiae (qui modus ordinarie servatur in concordatis cum guberniis catholicis) sive *absractione* facta a principiis, per meram ordinationem practicam, introducitur «modus quidam vivendi» (sic Modus vivendi inter S. S. et Rempublicam Cecoslovacham, a. 1928).

c) Ratione *formae*: in *conventiones expressas* sive *formales*, et in *conventiones virtuales* sive *aequivalentes*.

d) Ratione *durationis*: in *temporanea* et *perpetua*. In iemporaneis determinatur tempus durationis, sic in Cone, cum Lettonia, a. 1922 legitur: «Praesens Concordatum per tres annos durabit, a die quo ratificationes mutuo traditae fuerint; at iterum firmum erit tacita renovatione ab anno in annum, nisi sex mensibus ante anni finem denuntietur*. Nullibi nisi in hoc Concordato haec clausula invenitur, quae forsitan ideo

posita est ut facilius ab auctoritate civili eius approbatio obtineretur. Unde quoad formam, temporale est, sed reapse est perpetuum, cum non nisi post denuntiationem ante sex menses cessare possit, et aliunde censetur renovari tacito consensu ab anno in annum donec talis detur denuntiatio.

c) Ratione *finis*: in *amicitiae* foedera et *pacis* denuo stabilitae pacta.

233   **Concordatorum necessitas.**—I. Necessitas quaedam absoluta et ordinaria ad quotidianas relationes inter Ecclesiam et Statum admittenda non est. Nam huiusmodi necessitas, ex logica consequentia, solummodo esset asserenda, si inter Ecclesiam et societatem civilem existeret *perfecta aequalitas* sive *coordinatio*. At non est ita: Ecclesia est societas suprema, cui ratione finis et etiam potestatum, societas civilis indirekte subordinatur. Ipsae proinde competit, iuxta principia alibi tradita, in statu conflictus decernere et authentice declarare, suo infallibili magisterio, limites inter utramque potestatem. Cui declarationi atque imperio potestas inferior necessario obedit debet. Hinc liquet concordata secundum certam et indubitatam doctrinam de potestate indirecta Ecclesiae non esse absolute necessaria.

Alii, e contra, per omnino oppositam rationem, sed eadem logica consequentia, necessitatem concordatorum negant. Sunt illi omnes qui directam Ecclesiae subordinationem erga Statum defendunt. Sed legitima illa consequentia non potest efficere» ut principia falsa quibus nituntur vera fiant (7).

II. Quodsi concordata absolute necessaria non sunt, tamen ea possunt incidere tempora, ut tum *Statui*, tum *Ecclesiae* sint *utilia* atque *convenientia*. Cuius assertionis optimum argumentum est ipsa longa series concordatorum, quae si neque Ecclesiae, neque Statui essent utilia, a tot guberniis non essent expedita neque a tot R. Pontificibus inita. Porro summopere Ecclesiae interest, ut pax vigeat et concordia inter utramque potestatem, atque iura ipsi propria a potestate civili sint agnita

(7) Cf. Syl. prop. 19 et 42; Denz. 1719, 1742.

et protecta. Quem scopum, si Ecclesia obtinere non valet per usum suae plenae et perfectae potestatis legislativae, sapienter ex novo titulo solemnis conventionis tranquillum usum suorum iurium praesertim ab iis principibus sibi procurare studet, qui iurisdictionem ecclesiasticam ex iure quodam divino constitutam non admittunt, ut privilegiis concessis, favorem principum tum catholicorum tum acatholicorum satagit obtinere.

Ex parte etiam Status sunt hae conventiones permaxime utiles et convenientes: sunt enim media pacificationis populorum, quorum pax et tranquillitas nulla re magis turbatur, quam discordiis et dissidiis religiosis. Quae discordiae conventionibus so piuntur, civibusque catholicis securitas datur. Praeterea conces siones et beneficia non paucia Status in his pactis conventis obtinere ab Ecclesia solet (8).

LECTIO 2'1*

DE CONCORDATORUM SUBIECTO ET OBIECTO

De subiecto Concordatorum.—A) *Ex parte Ecclesiae*, 234 et iuxta ultimam definitionem Concordati a nobis allatam, subiectum unicum Concordatorum seu persona capax illa ineundi est Romanus Pontifex, et quidem qua supremus Rector et Pastor Ecclesiae universalis.

I. *Episcopi* ergo, si quam concordiam ineant cum auctoritate civili sui loci, de negotiis suae iurisdictioni subiectis, pactum ineunt, quod semper subest supremae auctoritati universalis Ecclesiae Pastoris; quodque hodie non habetur ut concordatum proprie dictum.

De se autem Episcopi etiam sunt Concordatorum subiectum, sed quia ipsi de causis maioribus intelligere nequaquam possunt, ad. quas causas accensenda sunt hodierna Concordata,

(8) In his notionibus et aliquibus ex sequentibus sequimur fere ad literam Wernz-Vidai, *Ius canonicum*, vol. 1, nn. 215-221.

factum est nostra aetate, ut huiusmodi Episcoporum ius nullius practici sit momenti. Immo huiusmodi pacta inita inter Episcopos et gubernium civile a Romanis Pontificibus fuerunt expresse reiecta aut saltem non approbata.

Ius proinde concordata ineundi hodie Summis Pontificibus simpliciter est reservatum neque ulla ratione Episcopis proprium. Nam saepe et fere semper, in huiusmodi conventionibus, *ius commune* aliquo modo immutatur, et *privilegia* quaedam praeter aut contra *ius commune* Principibus conceduntur. At quaelibet iuris communis immutatio, sive per dispensationem, sive per privilegium unice ad Supremum Ecclesiae Caput spectat.

2. Romani Pontifices Concordata ineunt *qua supremi Rectores et Pastores Ecclesiae universalis*, plena potestate praediti ad contrahendum cum guberniis quibuslibet. Et quoniam ipsi supra canones et supra concilium generale quoque sunt, nullius indigent approbatione aut ratihabitione, etiam quamvis per Concordatum, *ius commune* aut regni consuetudines aut peculiaria statuta immutentur.

Insuper cum Romani Pontifices Concordata ineant *qua Ecclesiae supremi Pastores* non *qua principes civiles*, earum conventionum vis et efficacia nullatenus pendet a vicissitudinibus civilis eorundem principatus. Excipe recentia Pacta Lateranensia quae Summus Pontifex stipulavit, *etiam* *qua Rector supremus Civitatis Vaticanæ*.

235   B) *Ex parte Status*, subiectum Concordatorum est reipublicae Praeses aut Princeps, de consensu Comitorum, si ex iure civitatis requiritur, et quatenus rector societatis, non *qua persona particularis* aut repraesentans dynastiae aut gubernii formae.

1. *Praeses aut Princeps reipublicae*: nempe ille aut illi qui, secundum constitutionem reipublicae, iure conventiones publicas et internationales ineundi et leges ferendi praediti sint. Quo iure reges vel praesides guberniorum civilium ordinarie potiuntur, et eo iure ordinarie uti solent per' suos delegatos sive plenipotentiarios sibique solummodo reservant potestatem pacta converta in forma legitima ratificandi.

Non autem interest utrum agatur de Statu catholico necne; Ecclesia namque id quod bonum est et pro spirituali fidelium bono conveniens, ultro prosequitur tum in Statu fidelium, tum etiam in Statu heterodoxorum, immo etiam in Statu infideli: Wernz refert parum abfuisse ut inter Pium IX. et Imperatorem Turearum solemnis fieret conventio (1).

Ecclesia insuper tractare solet *cum gubernio facti*, prae-
sertim cum istud iam incipit pacifice possidere: equidem exer-
citium potestatis in bonum publicum in eo legitimum est; praet-
erea in rebus spiritualibus, prius quam opportunitates politicae,
considerandae sunt necessitates religiosae.

2. *De consensu Comitiorum:* Si reges vel praesides ple- 236
nam et absolutam, ut dici solet, habeant potestatem jurisdictio-
nis, sine consensu Comitiorum publicorum non solum ratifica-
tionem conventionis peractae dare, sed et Concordatum ratifi-
catum tanquam legem Status etiam fundamentalem in omne
futurum tempus valitaram promulgare valent.

At non raro, constitutiones civitatum ad omnia pacta pu-
blica multoque magis ad omnem legem Status, praesertim funda-
mentalem, requirunt consensum Comitiorum publicorum datum
in forma legitima pro diversitate actuum approbandorum.' Quo
in casu, absque consensu Comitiorum publicorum, ratificatio
Concordati per solum actum principis vel praesidis facta ab-
solutam firmitatem non obtinet, neque Concordatum tamquam
lex Status promulgari potest. Hinc Sedes Apostolica, ne evi-
denti iudibrio exponatur, conventiones in forma sollemini inire
non solet, nisi gubernium civile necessitatibus petendi consensum
Comitiorum publicorum non sit adstrictum, aut de consensu
illo sibi certe praestando aliquas morales cautiones Sanctae Se-
di dare valeat: praeterea Summus Pontifex tractatui per pleni-
potentiarios inito ratificationem suam non impertitur nisi pos-
quam Comitiorum votum editum fuit.

3. Denique praeses aut princeps Reipublicae Concordatum 237
init *quatenus rector societatis:* Hic proponitur *quaestio an*

v (1) *Ius Decretalium*, vol. 1, n. 167.

principes civiles, et etiam Romanus Pontifex, concordatum contrahentes sint ita considerandi subiectum conventionis, ut vinclum obligationis contractualis eosdem ceterosque, qui vere haberi possunt ut eorum successores, afficiat personaliter, vel potius subiectum ultimum quod afficitur obligatione concordataria sint societas quarum ipsi principes personam gerunt.

Dubium hoc suam applicationem practicam habet, ut videbimus, ubi de dissolutione Concordatorum ob supervenientem radicalem mutationem aut interitum unius partis contrahentis.

Haec quaestio reapse practici momenti non est nisi ex parte Status; Ecclesia enim est semper eadem et perennis ex sua divina constitutione; Romanus Pontifex semper in eadem positione iuridica invenietur coram Ecclesia, et ita personam Ecclesiae gerit, ut sive ipsum ipsiusque successores sive Ecclesiam dicas subiectum obligationis contractualis, bene utrumque dicere possis.

Quoad Statum vero, Regalistae ut citius sese liberarent ab obligatione Concordatorum, quandoque hoc ratiocinio usi sunt: mutata forma regiminis, iam deficit alterutra persona contrahens, hinc Concordatum est caducum.

Rationem praecipuam ad suam firmandam sententiam desumunt ex tenore ipso nonnullorum Concordatorum, in quibus tamquam subiectum contrahens appetit persona singularis, quae uti paciscens nominatur, cum suis successoribus qui supponuntur secuti in eadem regiminis forma. Reapse plura dantur Concordatorum exempla, praesertim saeculi elapsi, in quibus semper sermo fit de Summo Pontifice et de Regia Maiestate. Cfr. Cone. Hispan., a 1851 supra relatum.

Vera tamen sententia est conventiones afficere *ipsam societatem*, etsi contrahantur, eius nomine, ab auctoritate quae nunc societati praeest, quia iura et onera acquiruntur societati mediantibus rectoribus; et quoniam est societas perfecta, de se perdurat, etsi mutentur rectores et regiminis formae.

Praeterea, est doctrina communis conventiones internationales afficere ipsas societas tamquam subiectum in quo demum sustentantur iura et obligationes conventionales; iamvero

Concordata ceteris tractatibus internationalibus aequiparari possunt in omnibus in quibus nulla specialis ratio obstet: et in casu nihil reapse obstat.

Demum, confirmari potest argumentum ex duplo facto: primo, ex eo quod multa Concordata caduca non sunt habita, etsi mutata sit regiminis forma: sic Cone. Napoleonicum vim suam servavit, quamvis corruisset imperium napoleonicum, viguit postea sub monarchia alterius dynastiae, item sub regimine republicano, iterum sub secundo imperio, et sub tertia republica. Secundo, ex terminologia recentiorum conventionum: Concordata dicuntur iniri inter Rempublicam vel Nationem N. et Sanctam Sedem. Non est tamen ambigendum in concordatis vetustis expressiones inveniri quae exhibeant, tamquam subiectum* conventionis, ex una parte Romanum Pontificem, ex altera vero principem cum sua dynastia; sed hoc nihil obstat veritati sententiae expositae, quae non praecise in terminologia, sed in argumentis et principiis iuris internationalis, simul ac in praxi tum Ecclesiae tum Status, nititur.

De obiecto Concordatorum.—Obiectum sive materiae 238 Concordatorum possunt esse et de facto sunt:

I. *Res temporales* i. e. bona temporalia. Qua ratione Romanus Pontifex v. g. propter maius bonum spirituale renuntiat dominio, bonorum ecclesiasticorum forte tempore religiosae vel civilis revolutionis dilapidatorum, atque ad summum modicum quandam exigit compensationem; porro indulget aliquando ut modica vectigalia super determinatis bonis ecclesiasticis imponantur; vel etiam permittit ut natura bonorum mutetur id est ut bona immobilia in titulis debiti publici convertantur, mediante venditione sub hasta immobilium. Gubernium civile vero pro sua parte sese obstringit, ut loco compensationis pro bonis Ecclesiae sublatis, *vi publici debiti a Statu suscepti*. Episcopis aliisque clericis constitutat dotem, et etiam agnoscit ius proprietatis Ecclesiae et quovis legitimo titulo et modo acquirendi.

Ex iis patet, quando in hac materia fiant verae alienationes

ex parte Ecclesiae, quando vero ius Ecclesiae ad bona temporalia simpliciter firmetur. Alienationes illae frequentissimae sunt in Concordatis, quia etiam frequentes fuerunt expoliations Ecclesiae ex parte Status, etiam in Statibus catholicis.

- 239 n, *Res spirituales*, quae per se *soli* potestati ecclesiasticae ex iure proprio et nativo sunt subiectae.

De his rebus, ut patet, nulla concipi potest alienatio, aut talis iuris Ecclesiae remissio quae aequivaleat imminutioni iuris primatus pontificii, vel quomodo libet tangat validum exercitium potestatis sacrae vel demum divinas laedat ordinationes quibus Ecclesia est regenda. Notandum tamen circa exercitium nonnullorum iurium, non repugnare fieri concessiones, praesertim *quoad modum*, v. g. quoad modum exercendi ius Ecclesiae constituendi animarum pastores.

Exempla dantur tam in iure litúrgico, (v. g. concedendo ut preces speciales pro rege vel praeside nomine Ecclesiae fundantur, vel festorum solemnitates civiliter etiam recognoscendo, etc.), quam in exercitio sacrae potestatis (concedendo, v. g. privilegia circa nominationem pastorum Ecclesiae, etc.), et in exercitio muneris gúbernativi (v. g. recognoscendo libertatem communicationis, inter caput et membra Ecclesiae, normas edendo circa religiosorum institutorum, erectionem et gubernationem, etc.).

- 240 III. *Res mixtae*, quibus sensu stricto eae tantum causae adnumerari possunt, de quibus, sub diverso respectu, utraque potestas per se, iure proprio et nativo, aliquid statuere potest, velut scholae ad iuuentutis institutionem, matrimonium, etc.

Planum est has res praecipuum seu magis commune Concordatorum obiectum constituere. Et hoc quidem descendit ex ipsa nativa- indole rei mixtae, quae ex se necesario requirit utriusque potestatis concordiam, ut recte definiantur limites uniuscuiusque societatis, tum ex circumstantiis quae suadent amicalem cooperationem utriusque ordinis circa has res cominirnes, quae ordinarie maximis scatent difficultatibus: tum etiam ex necessitate vitandi conflictus, qui certe sequerentur, si altera societas ab altera separata de his rebus disponeret.

IV. *Practica* vero et de facto, obiecta Concordatorum ad 241 duplarem speciem ordinarie reducuntur. Continent enim concordata regulariter: 1) *solemnis sponsones Guberniorum civilium* pro suo *officio*, aliunde iam certo, servandi et tuendi *iura Ecclesiae* in concordatis expressa; 2) *leges et concessiones* Romani Pontificis *fide publica Sedis Apostoicae* corroboratas. Quare Gubernia civilia nonnisi extraordinarie in concordatis aliquid Ecclesiae promittunt, ad quod aliunde non iam obligantur, aut vicissim aliquid de proprio concedunt Ecclesiae.

Corollarium: Notio Iuris concordatarli. — Postquam 242 notionem Concordatorum scimus, eorumque subiectum et obiectum seu materiam, praestat breviter definire ipsum ius concordatarium, quatenus est pars specialis iuris ecclesiastici (2).

Ius concordatarium *in genere* est illa pars iuris Ecclesiae, quae de Concordatis seu conventionibus Ecclesiam inter et alias societas perfectas agit. Sed quæstio est, an haec pars iuris ecclesiastici ad ius publicum vel ad privatum pertineat. Et revera nec cum iure publico nec cum iure privato plene identificatur. Hinc tendentia hodierna in scholis, praesertim in Universitatibus ecclesiasticis seiungendi studium iuris concordatarii a iure publico et a iure canonico: tamquam specialis et distincta disciplina traditur.

Ius concordatarium possumus considerare sive ratione obiecti seu materiae, sive ratione subiecti seu personarum contrahentium, sive ratione finis. ♦

Patione obiecti, ius concordatarium ad ius tam canonicum et privatum, quam publicum refertur. Res temporales, spirituales et mixtae, quae materiam Concordatis praebent, saltem plurimae, non pertinent ad constitutionem Ecclesiae, sed ordinarie ad fidelium regimen.'

Patione subiecti, seu in quantum Concordata sunt exercitium ad extra suprematiae societatis religiosae et civilis, mu-

(is) Pérez Mier, *Iglesia y Estado nuevo*, 1940, pag. 25.

tuas relationes inter utramque perfectam societatem statuendo, iure et plane ad ius publicum externum pertinet.

Ratione denique *finis* ad ius publicum ius concordatarium praeprimis spectat; finis enim Concordatorum est instauratio pacis firmae et stabilis inter Ecclesiam et Statum, decernendo aliquam delimitationem non theoricam sed practicam in ordine ad quasdam concretas quaestiones ordinis spiritualis et temporalis.

Ex iis patet, quomodo ius concordatarium ad ius publicum simpliciter pertinere dicendum sit, et bene ponitur in tractatibus iuris publici ut pars specialis iuris publici externi. Unde sic

- possumus definire: *illa pars iuris publici ecclesiastici externi, quae agit de relationibus Ecclesiae cum aliis societatibus perfectis, quatenus hae relationes conventionibus, quae Concordata dicuntur, firmantur**.

LECTIO 22.*

DE NATURA IURIDICA CONCORDATORUM

243   **Status quaestionis.**—Quaestio de natura Concordatorum, quae dividit nedum catholicos ab acatholicis, sed et catholicos inter se, sic potest summatim proponi: *quaenam ex Concordatis, sive Ecclesiae sive Statui, oriatur obligatio.*

Quaedam tamen praenotanda in ipso limine quaestionis ad hanc bene definiendam.

244   **Praenotanda.**—*ri. De subiecto obligationis.* Agimus de obligatione societatum ad invicem, non autem de obligatione subditorum respectu auctoritatis contrahentis.

In subditis obligatio vi *conclusionis* ipsius Concordati nulla est: conventio inter* Romanum Pontificem et Principem est res inter alios acta. Fideles ligantur, quantum ad ipsos spectat, *ege ecclesiastica, cives lege civili*, quae conduntur ipsa sollempni promulgatione Concordati.

2. *De obiecto obligationis.* Conventiones, quas Romanus 245
Pontifex init, agere possunt de rebus in quibus vel iura na-
tiva vel iura adventicia, seu mere humana et acquisita, Eccle-
siae competunt. Iamvero circa haec ultima fieri possunt com-
mutationes, imminutiones, alienationes, etc., etiam cum agitur
de iis quae Sedi Apostoīcae competit vi principatus civilis.
Et de natura huius obligationis nullum inter catholicos dubium
existit: Summus Pontifex veram iustitiae obligationem per con-
tractum assumere potest.

3. *De existentia obligationis.* Aliqualem obligationem 246
oriri, *vi Concordati*, tum in Romano Pontifice, tum in Prin-
cipe, in dubium vocari non potest. Unde quicumque omnem *
obligationem sive ex utraqu^a parte, sive ex una tantum con-
trahentium, esto in ipso Romano Pontifice, excludit, rem asse-
rit contra quam est communis doctorum sententia.

Nunc vero, obligatio, qua adstringimur ad aliquid facien-
dum, aut omittendum, aut permittendum, primo loco in dis-
ciplinis iuridicis illa intelligitur quae titulo *iustitiae* innititur;
praeter obligationes vero iuridicas sunt etiam verae obligationes
morales seu titulo ethico innixae, puta fidelitatis, caritatis, animi
grati, honestatis seu convenientiae, etc.

4. *Pactum, contractus.* Cum in hac quaestione saepe
adhibeantur a canonistis verba contractus, pactum bilaterale,
opus est ut eadem ante omnia definiamus.

Pactum est plurimum in idem placitum et consensus.
Ex pacto oritur obligatio iustitiae in eo, qui ius suum alteri
tradit.

Confractus saepe eodem sensu sumitur quo pactum; saepe 247
autem hoc nomen restringitur ad. pacta, ex quibus mutua
obligatio oritur; hoc strictiori sensu contractus definitur *ultra*
cifroque obligatio, quae definitio potius valet de effectu con-
tractus (de contractu in facto esse) quam fle ipso actu con-
trahendi (de contractu in fieri). Contractus, hoc strictiori sensu,
semper obligat ex iustitia commutativa, et dicitur pactum vel
contractus bilateralis.

248   **Sententiae.**—Duo capita sententiarum invenire possumus circa naturam et vim Concordatorum; primum, sententias continet *erroneas* et contra principia generalia iuris publici ecclesiastici; secundum autem, sententias inter catholicos *Ubere disputatas* afferit.

Sententiae erroneae sunt *theoria legalis* et *theoria coordinatismi*. Opiniones libere disputatae ad tres reducuntur: *theoria privilegiorum, pactorum et ecciectica*. De singulis pauca.

249   **Theoria legalis.**—Est *teoria regalistarum*, et asserit concordata haberi debere tamquam leges Status, conditas utique consentiente Ecclesia, sed vim habentes ex sola auctoritate ci-
yili, ab eaque unice dependentes.

Fundamentum huius erroris est conceptus omnipotentiae Status etiam circa res quae in conventionibus tractari solent, et directa et absoluta subordinatio Ecclesiae societati civili, quam considerant tamquam collegium in Statu existens. Haec *theoria paucos lucrata est assecelas extra Germaniam.*

Consequentiae: 1) Concordata non sunt veri tractatus, attenta superioritate Status et negotiis de quibus in ipsis agitur, quae sunt interna Status et ab ipso dependentia. 2) Sunt revocabilia ad nutum Status. 3) Non sunt pacta, utpote si pacta ini-
ret cum subditis, potestas Status legifera ligaretur vel imminueretur.

Refutatio: a) Heic primum opponenda sunt principia iuridica perfectionis, ideoque independentiae Ecclesiae, immo etiam subordinationis indirectae Status, b) Falsum est ititer subditum et superiorem non posse existere pactum proprie dictum, c) Prae oculis habenda est *propos. 43* in *Syllabo* damnata: «Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas sollemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Apostolica initas, sine huius consensu, immo et ea reclamante» (iy)

Theoria coordinatismi. — Asserit concordata esse pacta 250 inita inter societates omnino pares inter se, ex quibus exurgit vera et stricta obligatio *iustitiae commutativa*e in utroque contrahente. Haec pacta nequeunt aequiparari tractatibus internationalibus, quia in Ecclesia est defectus mediorum, quae iure gentium exhibentur civitatibus ad tuitionem iurum conventionalium; quare stabilitas Concordatorum pendet unice ex bona voluntate Status.

Refutatio: a) Recolenda sunt principia de perfectione iuridica Ecclesiae, de eius suprematia, et *de potestate indirecta Ecclesiae in Statum, b) Cum Cavagnis dicimus: «Verum est Concordatum cum principe catholico proprie aequiparari non posse contractui internationali, sed tota differentia est in favorem Ecclesiae, quia conventio internationalis est inter iure pares; Concordatum inter iure dispare, conveniente Ecclesiae superioritate» (2).

Theoria privilegiorum agnoscit in *Principe civilis* veram 251 obligationem *iustitiae* ex pacto oriundam, saltem novo titulo; at in *Romano Pontifice* admittit obligationem *ex fidelitate*, quia hic concessit privilegium, quod decet esse mansurum, et ipse legislator legibus suis tenetur, nullam vero admittit *ex iustitia*. luxta hanc doctrinam sic describitur Concordatum a card. Tarquini. «Lex particularis ecclesiastica pro aliquo regno, Summi Pontificis auctoritate edita ad instantiam Principis eius loci, speciali eiusdem principis obligatione confirmata, se eam perpetuo servaturum» (3).

Obligatio iustitiae ex parte Romani Pontificis negatur ob tres rationes: 1. *textus* Concordatorum et declarationum Ecclesiae indicant apud Sedem Apostolicam veram existere obligationem, sed non iustitiae; 2. obligatio iustitiae ex pacto foret *'simoniaca'*; 3. potestas et iurisdictio Sedis Apostolicae est *inalienabilis*; et proinde quoad iura Ecclesiae inalienabilia, nequit

(2) O. c.t vol. 1, n. 693.

(3) O. c., n. 73.

esse in Concordato obligatio iustitiae; haec tamen adesse potest, Si Concordatum agat de iuribus alienabilibus, utpote de renuntiatione quorundam bonorum Ecclesiae, aut de solvendis vec-tigalibus publicis pro bonis Ecclesiae. At dispositiones huius generis in Concordatis sunt rariores, et ex parte potiore deno-minatur obligatio ex eis oriunda.

252

Theoria pactorum seu contractualis admittit veram obligationem *iustitiae commuiativae* tum apud Statum civilem tum apud Sedem Apostolicam. Libenter admittitur Corcordata, respectu materiae, plerumque privilegia continere; verum quaes-tio in hoc est; utrum videlicet collatio privilegiorum firmata sit contractu bilateralis; et privilegiarii quidem dicunt *speciem* pacti haberi, contractualistae vero non solum speciem sed et *rem seu substantiam*.

In his tamen pactis specialis ratio habenda est obiecti et subiecti huius conventionis ex parte Ecclesiae; quare Concor-data dicuntur utique pacta bilateralia at *non stricto sensu*, ut fiunt ubi ordinaria adjuncta rerum et personarum habentur, sed sensu aliquo latiori, in quantum in eis ratio semper habetur superioritatis Romani Pontificis, et suscipiuntur obligationes mu-tuae, titulo quidem *iustitiae* et *iuris gentium*, sed *non sem-per* titulo *strictae iustitiae commuiativae*, *ut fit quando res vicissim alienantur*: praeter alienationes sunt etiam aliae obli-gationes iustitiae commutativaes.

Rationes praecipuae huius sententiae sunt hae: 1. *textus* ipse plurium Concordatorum et declarationes Summorum*Ponti-ficum agunt de vera obligatione ex pacto et proinde *iustitiae commuiativae*; 2. *nulla* est in Concordato pactio simoniaca; 3. inalienabilitas iurum Ecclesiae *non obstat* verae obligationi ex iustitia commutativa, cum principium inalienabilitatis iuris Ec-clesiae salvari possit, stante vera obligatione iustitiae.

Tria prima argumenta, quae utrimque allegantur, perpen-denda erunt quoad suam vim et efficaciam.

Theoria eclectica admittit etiam Concordata vim pacti 253 habere sed non in omnibus. Inducta est a Wernz (4) et defenditur inter moderniores a Cappello (5) et Regatillo (6).

Sic Wernz suam exponit sententiam: «Dubium existere non potest, quin *multi articuli plurimorum* Concordatorum *vera atque proprie dicta* contineant *privilegia apostolica Statui* sive principibus civilibus concessa. Hinc rigida theoria pactorum ob nimiam suam amplitudinem et generalitatem est reprobanda. Quae *privilegia* etsi Statui non tantum ius mere precarium, sed potius *ius quaesitum* ad instar iuris patronatus tribuant, tamen *strictum ius* solummodo in ordine ad *tertias* personas, non in ordine ad *Romanum Pontificem* concedunt. Quare Concordata quoad istos articulos *serisu stricto* neque bilateralia, immo neque unilateralia pacta existunt, quia vel ipsum unilateralе pactum produceret in *Statu ius strictum* in ipsam rem privilegio Romani Pontificis concessam. Quod omnino falsum est nam Romanus Pontifex huiusmodi *indulta* vel *privilegia* concedere non potest, quin ipse in rem concessam retineat *iurisdictionem* eamque *perfectiorem* quam ipse privilegiatus, ita ut valide illud privilegium etiam *sine causa* proportionata auferre possit. At facultas in rem, quae *invito* privilegiato, etiam *sine causa* proportionata *valide* subduci potest, non est *ius strictum in rem*, nisi plane vagam et arbitrariam substituamus iuris stricti notionem. Ergo cum *ius strictum* non existat, etiam *pactum strictum* non oritur. Nam vel ipsum pactum unilateralе supponit necessario in una parte contrahente *strictum ius*, quod sine eius consensu usurpari nequit, in altera strictam *obligationem iustitiae commutativae**.

<Sed etiam ad ea quae ex iustitia non obligatur, addit *Regatillo*, ex fidelitate, decentia, aequitate, prudentia, aliove titulo observare tenetur. Ideo etiam privilegia quadam vi pacti gaudent>.

(4) O. c., vol. 1, n. 175,

(5) O. c., a. 417 ss.

(6) *Institutiones iuris canonici*, 1946, vol. 1, n. 58.

254   **Textus Concordatorum.**—1. Qui tenent doctrinam *pactorum*, ad hanc probandam allegant, tum *necessitatem consensus* utriusque potestatis, tum ipsam *formam conventionalem* actorum, tum *declarationes* in ipsis contentas vel auctoritate Sanctae Sedis editas.

Inter alias invocant clausulas finales. *Concordati a 1516 cum Gellia*, in quibus statuitur irritum et inane quod a Sancta Sede contra tenorem Concordati attemptatum: •Illamque inviolabiliter observari desideramus, illam *veri contractus et obligationis* inter Nos et Sedem Apostolicam ex una, et praefatum regem et regnum ex altera partibus, legitime initi vim et robur obtinere* (7).

Etiam in *Concordato cum Gallia a. 1817* haec habetur clausula, in qua conceptus obligationis synallagmaticae apertis verbis manifestatur: «Haec Concordata habent vim *veri contractus utrumque obligantis*»,

In controversia cum Gubernio Pedemontano, anno 1850, Sancta Sedes conquerebatur de violatione Concordati, et in notis diplomaticis haec principia adducebat de natura Concordatorum: Concordata esse *tractatus*, qui ad modum *contractuum* inducunt *obligationem utriisque servandam*; immo *Pius IX* in alloc. cons. 1 nov. 1850 rem confirmabat: <Ne porro ignoratis, non solum Religionis, sed et Civilis Ordinis, ac publicae privataeque rei omnino interesse, ut Ecclesiasticae eadem Conventiones sanctae atque intemeratae habeantur; quandoquidem earum vi ac iure contempto et labefacto, aliorum quoque publicorum privatorumque pactorum ratio conciderat (8).

Leo XIII in Litt. Enc. *Nobilissima Gallorum gens* ait: <cum igitur *pactis conventis* inter sacram ciyilemque potestatem, publice aliquid constitutum est, tum profecto quod *iustitiae* interest, interest item reipublicae, Concordiam manere integrum* (9).

Pius X in Litt. Enc. *Vehementer nos*: «Apostolicam Se-

(7) Cathrein, *Filosoffa morale*, 1920, vol. II, p. 777.....

(8) Acia Pii IX, p. I, vol. II.

(9) Acia Leonis XIII, vol. IV, p. 16:

dem inter et Rempublicam Gallicam *conventio eiusmodi intercesserat cuius nitro et citro constaret obligatio;* cuiusmodi eae plane sunt, quae inter civitates legitime contrahi consueverunt. Quare et Romanus Pontifex et rei Gallicae moderator se et suos quisque successores *sponsione obstrinxere, in iis quae pacta essent* constanter permansuros. Consequebatur, igitur, ut ista pactio eodem iure, ac ceterae quae inter Civitates fiunt, regeretur, hoc est, *iure gentium:* ideoque dissolvi ab alterutro dumtaxat eorum qui pepigerant, nequaquam posset» (10).

2. Qui admittunt theoriam *privilegiorum* his textibus op- 255 ponunt alios in quibus occurrunt verba *indultum*, privilegium, aut pactum, quod modo generali intelligi potest de quacumque obligatione. *Textibus* ab aliis allatis respondent illos saepe emanasse a Secretaria Status, non a Romano Pontifice in actibus ipsis sollemnibus Concordati. Quoad *formam* actuum et necessitatem *mutui consensus*, fatentur revera inesse pactum quoddam et mutuum consensum, non tamen ideo obligationem iustitiae. *Materiam* autem spectandam esse contendunt: in quibus Sedes Apostolica sese obligare non potest ex iustitia, verba materiae, non materia verbis est accommodanda. Nec desunt tex- tūs antiquioris epochae, qui aperte theoriae *privilegiorum* favent.

3. Inspectis solis textibus, *conctudimus*, in Concordatis 256 occurtere talia verba quae, sensu proprio et obvio intellecta, involvunt *veram obligationem iustitiae* ex pacto bilateralī. Immo forsitan non immerito argueretur Sancta Sedes cuiusdam duplicitatis, quae verba a proprio sensu diverteret et in errorem fere necessarium induceret in re tanti momenti minus in materiis theologicis versatos.

Attamen nodus quaestionis non est in interpretandis verbiis, sed in delimitanda ipsa potestate Romani Pontificis. Si aliunde constat de eius potestate concludendi verum pactum bi-laterale, verba sensu proprio intellegenda sunt, secus non (11).

(10) Acta Pii X, vol. p. 18 ss.

(11) Van Hove, *Prolegomena ad Codicem iuris canonici*, Mechliniae 1928, n. 79.

257   **Inalienabilitas potestatis Pontificiae.—i.** Priviligiarii sic arguunt: iura potestatis pontificiae sunt inalienabilia. Atqui per actum ex iustitia obligans alienarentur iura pontificia. Ergo in his iuribus obligatio iustitiae nequit admitti.

Maiores probant ex natura iurium Romani Pontificis, quae quidem oriuntur ex iure divino, et proinde alienari nequeunt.

Minores probant ex natura contractus ex iustitia obligantis: est proprium talis contractus ut transferat obiectum contractus in dominium alterius partis contrahentis, quod proinde valide auferri nequit.

Posita ergo sola fidelitatis obligatione optime savatur quaelibet derogatio valida et, si causa adest, etiam licita cuiusvis facultatis vel iuris principibus in concordato concessi.

258   2. Qui theoriam defendant pactorum huic argumento sic proposito dupliciter respondent, id est, distinguendo et maiorem et minorem.

A) *Ad maiorem*: iura pontifica quae sunt ex iure humano, sunt inalienabilia: *nego*, iura pontifica quae sunt ex iure divino: *subdistinguo*: iura stricte personalia sunt inalienabilia: *concedo*; iura non personalia: *iterum subdistinguo*: sunt inalienabilia quoad ipsum ius, seu aliis verbis, quoad usum validum iuris: *concedo*; sunt inalienabilia quoad usum licitum, ita ut R. P. nequeat ad se revocare, nisi quando bonum Ecclesiae exigat: *nego*, Singula explicanda.

a) Sunt *omnino inalienabilia* iura quae constituunt praerogativas concessas iure divino positivo Pontifici tamquam stricte personales, ut privilegium infallibilitatis, quod nulli nec valide nec licite tradi potest.

b) Sunt *omnino alienabilia*, omnia illa quae non sunt repetenda ex iure divino, sed ex iure humano, sive canonico, sive civili, sive simpliciter consuetudinario, sive etiam ex civitatis concessione orta fuerint. Contrarium affirmare esset praecisse limitare ipsum ius Romani Pontificis, quod quidem nullas alias patitur limitationes nisi illas a Christo appositas. Sic ergo potest his iuribus renuntiare sive per pactum promissorium me-

rae fidelitatis, sive etiam per pactum bilaterale strictae iustitiae.

c) Sunt *aliquo sensu inalienabiiia* illa omnia quae requiruntur ad finem proprium Ecclesiae, sed non quatenus requiratur ut R. P. debeat ea personaliter exercere, quin possit eorum usus aliis committere, sed quatenus opus est ut ipse possit ea iura ad se revocare, quoties necessarium est ad finem Ecclesiae attingendum. Sic v. gr. potestas cognoscendi causas separationis personarum in matrimonio per se ad Ecclesiam iure proprio et exclusivo pertinet; sed potest R. P. usum talis potestatis iudicibus consentire, ita tamen ut, quando Ecclesiae bonum exigat, possit tales causas ad se revocare (12); Unde talia iura sunt alienabilia quoad usum licitum, non vero quoad usum validum vel relate ad ipsum ius in se spectatum.

B) *Ad minorem*: Per pactum ex iustitia obligans alienantur iura.

Distinguendum: Per pactum translativum proprietatis seu dominii alienantur iura: *concedo*. Per pactum productivum obligationis iustitiae iura alienantur: *nego*.

a) *Pactum translativum* dominii, ut ex ipsa voce constat, est quod transfert proprietatem alicuius rei vel iuris ex una persona in aliam. Hoc pactum tribuit ius reale seu ius in re, et semper involvit obligationem iustitiae tradendi rem ipsam, quae ita substrahitur potestati contrahentis, ut non tantum illicie, sed et invalide de re disponat.

b) *Pactum productivum* obligationis aliquid dandi, faciendo, vel omittendi confert ius ad rem, non confert ius dominii; impedit ne ius illud ad rem alii liceat et valide tradatur. Qui contraxit sponsalia valida et alicui personae ius ad matrimonium tribuit, nequit valide cum alia persona sponsalia facere. Non tamen invalide ius in re alii traderet, sed illicite tantum, quia ius in re penes se retinet: sponsalia cum 'Berta non inva-

(12) *Concord. inter S. Sedem et Italianam, art. 34* «Quod vero ad causapersonarum attinet, Sancta Sedes consentit ut eae a iudicibus civilibus iudicentur». A. A. S., vol. XXI, p. 275 ss.

lidant matrimonium cum Titia. Ageret tamen contra justitiam qui non servaret ius ad rem alii traditum.

p

260   3. Conclusiones. Ex his quae hucusque diximus circa alienationem potestatis pontificiae et circa naturam obligationis iustitiae, possumus sequentes deducere conclusiones practicas de natura obligationis concordatariae:

a) Potest R. P. confidere pactum, etiam translativum dominii circa omnia illa iura quae sunt ex iure mere positivo-humano, cum circa illa possit dari completa et perfecta alienatio. Sic v. gr. potest R. P. per conventionem cum aliqua natione amittere proprietatem et bona temporalia quae in illa natione haberet: in Concord. Hispano anni 1851 donantur a R. P. illa omnia bona quae vi legislationis eversivae hispanicae Ecclesiae direpta fuerunt (13). Similiter in conventione an. 1859. In his casibus datur vera translatio dominii, et Ecclesia amittit omnino ius in illa bona determinata, quae Statui donantur.

b) Potest R. P. confidere pactum, sed tantum obligationis productivum, circa illa iura quae non sunt stricte personalia. Haec tamen obligatio respicere potest usum licitum talis potestatis, non vero ipsum ius: in Concordatis enim plerumque ius ad rem tantum conceditur, ut jus praesentandi ad beneficium ecclesiasticum, non ius iure, et proinde ius Ecclesiae conferendi beneficium non transfertur aut alienatur, sed contrahitur obligatio iustitiae circa modum et licitum usum huius iuris, I quae obligatio gravi ex causa potest cessare, ut si bonum Ecclesiae sic requereret. Proinde agnoscendo Concordato vim pacti non privatur Ecclesia potestate necessaria ad finem suum.

c) Non potest R. P. confidere ullum pactum circa illa iura divina quae omnino personalia sunt. Haec iura nullo modo ingredi possunt in pactis conventis. O

261   d) Practice ad dignoscendam naturam obligationis contractae prae oculis haberi debet specialis indoles materiae circa quam versatur Concordatum. Nam si paciscitur circa res quae alienari nequeunt, intellegenda est illa obligatio iustitiae quoad

(13) Art.42.

usum licitum illius rei vel iuris. Sic quando sacerdos degradatur, quis dicet illum privari iure valide Sacrum faciendi? Cum talis potestas sit inalienabilis, privatio intellegitur de licito usu, ita ut si celebret, peccet, quamvis valide celebret Missam. Ceterum, in quibusdam rebus nec concipitur invaliditas actus ob violationem pacti: si rex v. gr. pacto se obstrinxerit erga subditum eum mittendi in aliquam regionem plenipotentiarium, et pactum violet alium mittendo, num hic alter non erit cum vera potestate missus? Immo, in ipsis contractibus in quibus agitur de alienatione dominii, quandoque ita suscipitur obligatio, ut maneat tamen facultas* valide transferendi in aliam personam ius in re, pacto promissum; v. gr. arrham quis dedit de tradenda re vendita, cum condicione de amittenda eadem arrha si res tempore statuto non detur; iam vero, si interim res alteri vendatur, valide transmittitur in alium ementem dominium rei, licet vendens amittat arrham. .

e) Etiam communis contrahentium voluntas accedit ad obligationis naturam et vim practice dignoscendam in Concordatis. In pactis huius generis semper subauditur clausula: «rebus sic stantibus», qua ob mutatas circumstantias non tantum permittitur derogatio Concordati, sed etiam translatio iuris ad rem alteri (14). Nec Ecclesia nec Civitas renuntiare possunt iuribus quae necessaria sunt ad proprium finem, nec intendunt illis renuntiare, et proinde hisce in adjunctis non solum obligatio Concordati cessat vel suspenditur, sed nec ab initio quidem consistit. Multum discrepant pacta privatorum circa res in commercio et pacta publica circa res quae non sunt in commercio et quae habent tractum successivum. Nec R. P., nec Princeps renuntiare intendunt iuribus quatenus sunt inalienabilia, sed tantum quantum iure divino positivo vel naturali renuntiare valent, et quatenus talis renuntiatio requiritur ad bonum utriusque societatis.

(14) Cf. Eloy Montero, *Information juridica*, 1944, n.º 27, p. 3-9.

262 . **Argumentum simoniae.**—Minoris momenti est obiectio, quae a patronis theoriae privilegiorum fit eo quod contractus bilateralis in Concordatis simoniam iuris divini involveret propter commutationem temporalium rerum cum spiritualibus.

Sic *Card. Billot* hanc difficultatem refellit: «Est manifeste nulla, quia praescindendo nunc a multis aliis considerationibus, absolute negari debet suppositum, videlicet: temporalia esse quae spondet Status in Concordatis. Imo vero, servitia sunt obiecto et fine plane spiritualia, utpote tota quanta, ad protectionem, defensionem et sustentationem religionis ordinata. Quod enim dicunt, Statum de suo nihil posse conferre nisi temporale, verum est si materialiter accipiatur, falsum si per ordinem ad finem. Sicut opus quod de se servile est, servile esse desinit si impendatur in cultum Dei, puta in apparatum sacrae procesionis, vel aliquid huiusmodi. Unde Duminus in Evangelio, Matth. .12, 5: *Non legistis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt?* Sabbatum, inquit, violent, victimas iugulando, excoriando, dissecando,; componendo ligna, accendendo ignem quo victimae in honorem Dei comburantur. Quae opera in se nude spectata servilia sunt, et sabbatum violarent, nisi pietas et sanctitas excusaret, e servilibus et profanis sacra efficiendo. Et idem proportionaliter dicendum in praesenti. Quo fit ut foedum illud simoniae crimen, quo spirituale emitur vel venditur vel quoquammodo recompensatur pretio temporali ne per longinquam quidem, appariendam, locum hic habere possit» (15).

263 **Conclusio.**—Ex expositis patet doctrinam quam ut praefice certam tenemus esse theoriam contractualistam seu pactorum, quae quidem hodie communiter in scholis docetur.

Vix autem hodie inveniri potest qui doctrinam privilegiorum doceat.

Immo ipsa theoria quam ecclecticam diximus, nihil aliud est nisi antiqua theoria privilegiorum, quae iam non definit Con-

cordatum cum *Card. Tarquini* ut <legem particularem ecclesiasticam sed ut verum pactum, quamvis in aliquibus, in illis nempe in quibus alienatio potestatis Ecclesiae ipsis apparet ex contractu sequenda, adhuc solam fidelitatis obligationem admittat.

Quantum vero itineris ipsa schola ecclectica adhuc faciat versus nos, patet si conferantur conclusiones ad quas pervenit *Cappeilio*: «1.º Concordata sunt pacta bilateralia. 2.º Ex iisdem, liti ex quolibet pacto, oritur vera obligatio pro utroque paciente, ideoque etiam pro R. Pontifice. 3.º Haec obligatio est *iustitiae commutativa*e, si agitur de rebus *temporalibus* quas R. Pontifex potest definitive cedere atque alienare; est obligatio *fidelitatis*, quae firmatur et gravior fit ex *interposita fide pacti publici*, si agitur de rebus *spiritualibus*, quae nequeunt definitive cedi aut alienari a R. Pontifice. 4.º Quae obligatio a Papa, nomine *S. Sedis*, contrahitur, eaque *publice et solemniter* assumitur atque ad Successores transit, sancte religiose que servanda. 4.º Vehementer optandum est ut... Concordata ab omnibus vocentur, uti reipsa sunt, *pacja*, quae *ultra citroque obligationem gignunt*, eam quidem, quam, secundum catholicam doctrinam, materia ipsa Concordatorum patitur» (16).

Nunc vero, demonstrata in praesentibus possibilitate obligationis iustitiae in omnibus materiis concordatariis, aliter tamen et aliter, nihil impedit quominus praelaudatus auctor nostrae sententiae simpliciter adscribatur. Praeterea, quid est haec obligatio *fidelitatis*, de qua 3.º conclusio, firmata et gravior facta ex *interposita fide pacti publici*, nisi obligatio iustitiae, quae, si agitur de rebus spiritualibus, quae definitive nequeunt cedi aut alienari a R. Pontifice, inficit tantum licitatem actus contrarii qui semper manet validus?

LECTIO 23.a

DE INTERPRETATIONE ET CESSATIONE CONCORDATORUM

264   **Concordata et tractatus Internationales,—Ut recta**
possimus dare principia quoad interpretationem et cessationem
Concordatorum, praestat animadvertere Concordata veros trac-
tatus internationales habenda esse, quamvis specialem habeant
indolem qua a ceteris tractatibus distinguuntur.

Pius X naturam Concordati cum Gallia describens sic aie-
bat: «Apostolicam Sedem inter et Rempublicam Gallicam conven-
tio eiusmodi intercesserat, cuius ulro et citro constaret obligatio:
*cuiusmodi eae plane sunt, quae inter civitates legitime con-
trahi consueverunt...* Consequebatur igitur, ut ista pactio eo-
dem iure, ac ceterae quae inter civitates fiunt, regeretur, hoc
est *iure gentium*» (1) Hinc patet iuxta Summi Pontificis men-
tem Concordata pactibus internationalibus aequiparanda esse.

Praeterea, certum omnino est has conventiones tum ra-
tione *personarum*, quae contrahunt et subiectum conventio-
nis existunt, quae quidem contrahendi ita sunt capaces, ut
, fiant subiectum obligationum internationalium, tum etiam ratione
formae externae et modi quo ineuntur, tum denique ratione
vinculi iuridici, quo regitur obligatio concordataria, plane imi-
tari ceteros tractatus iuris publici internationalis.

Specialis vero indoles harum conventionum oritur tum ex
parte personarum contrahentium, tum ex parte materiae. Ex par-
te personarum contrahentium, quia in Concordatis Romanus
Pontifex necessario agit ut iure superior, ratione sui Primatus
in negotiis quomodocumque Ecclesiam spectantibus, ideoque in
his abest paritas iuridica contrahentium, quae ceteroquin non
requiritur essentialiter ad verum contractum bilateralem. Item
ex parte materiae in Concordatis specialis ratio habetur, quia

(1) Encycl. *Vehementer nos*.

in his nulla fieri potest alienatio iurium Primatus Romani Pontificis, aut obligationem suscipere circa validum usum ipsorum.

Haec omnia pree oculis praesertim habenda sunt pro interpretatione et cessatione Concordatorum.

Interpretatio Concordatorum, seu manifestatio mentis 265 contrahentium in Concordato iam contentae, non eius extensio vel restrictio, spectat ad utramque partem contrahentem, collatis consiliis. Illorum enim est legem interpretare, qui possunt iura condere; iura mutuo consensu statuta, mutuo consensu sunt interpretanda. Nulla ergo difficultas est quominus applicentur generatim regulae de interpretandis tractatibus internationalibus.

Unum vero heic notandum est, plane singulare et proprium Concordatorum, quod videlicet, si in interpretatione conflictus oriatur, frustra collatis ad invicem consiliis ad rem componendam, Ecclesia, qua societas iuridice superior sive ex potestate sua directa, sive ex potestate indirecta, pro negotiorum diversitate, rem auctoritative dirimere valet.

Principium de interpretatione collatis consiliis facienda expresse invenitur in nonnullis Concordatis enuntiatum. Sic in *Cone. Hisp.* a. 1851: <5/ *qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas Sua et Regia Maiestas invicem conferent ad rem amice componendam** (2).

Ceterum, cum publicae conventiones sint actus *bonae fidei*, earum interpretatio aequitate magis quam stricto iure inniti debet; et hoc eo vel magis de Concordatis asseri debet, signum concordium voluntatum in amicitiam fovendam et pigminus communis studii in pacem servandam.

Concordatorum derogatio et abrogatio.—Concordata 266 cessare possunt vel *totaliter* per abrogationem, vel *partialiter* per derogationem. Partialiter quidem cum alterutri parti fas sit recedendi ab obligationibus aliquorum articulorum tractatus, quia videlicet unum aut alterum articulum, vel plura, ratione circum-

(2) Art. 45.

stantiarum aut ob mutationem materiae, adhuc observare impossibile sit; totaliter vero cum ob unam ex causis infra enumeraudis. Concordatum fit ipso iure deciduum, vel ab alterutra parte ius acquiritur ab eodem recedendi.

267   **Derogatio Concordati.**—Valide et licite fieri potest duplii praesertim motivo:

1.º Mutuo consensu partium contrahentium.—Sicut vis cuiuslibet articuli Concordati oritur ex consensu Sanctae Sedis et supremae auctoritatis civilis contrahentis, ita etiam ex ipsa ratione potest dispensari et etiam derogari quilibet, conventionis articulus.

2.º Quando bonum societatis vel ecclesiasticae vel civilis' derogationem exigit. Supra diximus in Concordatis subaudiri clausula «rebus sic stantibus». Proinde, si circumstantiae mutantur, ita ut pars Concordati potius in damnum et perniciem quam in bonum societatis cedat, perspicuum est talem partem ipso facto decidiuam fieri, cum nulla auctoritas possit contrahere in damnum boni communis. Requiritur tamen gravis causa, proportionata gravitati obligationis concordatariae; et si quae-dam pars Concordati erat res iam alio titulo debita, talis requireretur causa quae etiam ab hac obligatione eximeret.

268   **Abrogatio Concordati.***—Concordata ex toto et in perpetuum cessare possunt:

I.º Ex mutuo consensu supremarum potestatum contrahentium, nam omnis res, per quascumque causas nascitur per easdem et dissolvitur (3).

2.º Elapso tempore, si Concordatum ad tempus fuit conclusum; quod si partes convenient, possunt conventionem rescindere ante exspirationem temporis praefiniti.

3.º Per denuntiationem unilateralis, quae datur cum ob iustas causas notificatur alteri parti voluntas resiliendi a Conventione. In hoc casu Concordatum cessat tantum si partes in

(3) c. 1., X, *De regulis iuris*, V, 41.

ipsa stipulatione, mutua consensione, hoc ius sibi reservarunt. Secus, denuntiatione unilaterali ex parte Status amittuntur praerogative speciales ipsi concessae: etenim denuntiatione Concordati censetur principem his iuribus renuntiisse et Romanum Pontificem praesumitur acceptasse renuntiationem. Attamen certum est principem non liberari istis obligationibus quibus aliunde iam tenetur et novo titulo tantum sese obligavit. Ex toto vero videtur non deficere Concordatum ex mera denuntiatione Principis, nisi accedat consensus expressus vel tacitus Romani Pontificis, sed esse titulum legitimum ut altera pars a pacto discedat.

4.º Ob mutationem substantialem, quae supervenerit 269 in condicionibus vel circumstantiis. Nám Concordatum iisdem saltem tacitis condicionibus subiacet quibus reliquae conventiones sunt obnoxiae. Utriusque enim partis voluntas est suscipiendo obligationes *possibles* tantum, et *quoadusque manent possibles* (4). Iamvero mutatio condicionum et circumstantiarum potest efficere ut moraliter impossibilis evadat adimplatio obligationis. I

Hoc titulo videtur decessisse *Concordatum cum Hispania*, anni 1851, quamvis non omnes essent conformes in caducitate huius Concordati admittenda (5). Nam post reipublicae hispanicae proclamationem, quae de se non impedisset regiminis concordatarii perseverantiam, tales sunt leges, inter quas ipsa Constitutio, quae libertatum ecclesiasticarum maxime sunt laesivae, et obligationum per Concordatum susceptarum verae sunt violationes. Vide v. g. art. 3 *Constitutionis: 'El Estado Español no tiene religión oficial'* (6). Hisce in adjunctis conventionis magis in perniciem et destructionem animarum quam in bonum et aedificationem cessisset, et nec Sancta Sedes, dum hae Status leges perseverassent, poterat ad novum rerum examen Statum vocare. At semper intelligi debet Eccle-

(4) Montero, *Información jurídica*, 1944, n. 27, p. 39.

(5) Cf. Pérez Mier, o. c., p. 105 ss.

(6) Cf. etiam art. 26, 48; item legem *'De Confesiones y Congregaciones religiosas'*, 3-VI-1933.

siam contrahere cum hac clausula quae est norma suprema totius regiminis ecclesiastici: *nisi aliud exigat bonum animarum*, ideo enim ipsa contrahit ut animarum bonum procuret.

Quoad Statum vero non est negandum ius petendi rescissionem aut mutationem conventionis quae in grave damnum Status cedat. Hic tamen casus mere theoricus et hypotheticus est, nam generatim in Concordatis Status id spondet quod aliunde ex aliis titulis iam debebat; ideo, rescisso Concordato, in easdem vel etiam maiores obligationes Status reincident: in illas nempe, quae ad normam iuris communis et aliis titulis particularibus, subditos Ecclesiae adstringunt.

270 5.º Per violationem conventionis, ab una parte factam, ius est alteri, si velit, Concordatum denuntiandi. Est enim regula communis qua reguntur omnia pacta, etiam iuris publici internationalis, quod si fallit una pars in promissis adimplendis, libera relinquitur per hoc alia pars recedendi a tractatu. In casu praesenti vix opus est notare violationes de facto, teste historia, habitas fuisse dumtaxat ex parte Civitatis.

Notandum est quod violatio unius articuli conventionis, propter indivisibilitatem qua totum Concordatum concipitur praeditum, secumfert caducitatem obligationis ex toto pro altera parte, nisi violatio ita sit parvi momenti ut de se non significet in parte violante voluntatem pactis nos standi quoad huius obligationes substantiales.

271 - 6.º Mutata penitus persona morali cum qua fuit contractum Concordatum, ipso iure cessat, quia res est inter alios acta neque emolumentum neque praeiudicium ceteris afferit. Civitates funditus novatae non possunt haberi illae personae morales cum quibus Concordatum fuit initum, sive quia novae erectae sunt respubicae, sive quia veteres, provinciis sibi adiunctis, creverunt, sive quia coactive vel voluntarie in alium Statum incorporatae sunt. Applicatio principii tamen non caret magna difficultate.

272 7.º Praescriptione vel consuetudine possunt quoque Concordata cessare; id fere omnes certum habent. Neque sane est ratio cur hic modus, quo ceterae leges ac omnes contrac-

tus cessare possunt, non valeat eosdem effectus producere pro Concordatis.

8.º *Vi aut fraude adductus ad admittendum contractum»* 273 potest ab eo resilire, quamvis non defuerit omnino voluntas et consensus, adeoque iure naturae irritus non fuerit contractus. Deficiente auctoritate quae possit actum irritare, quia fraus et dolus nemini debent patrocinari, licet parti vim passae Concordatum denuntiare.

Exstat memoria dignum exemplum humilitatis et apostolicae dignitatis a Pio VII exhibitum, cum concessiones sibi per vim extortas a Napoleone apud Fontainebleau (Concordatum Fontisbellaquei 25-1-1813), penitus retractavit (7).

Concordata et Codex Iuris Canonici.—In can. 3 dici- 274 tur: *Codicis canones initas ab Apostoica Sede cum variis Nationibus conventiones nullatenus abrogant aut iis aliquid obrogant; eae idcirco perinde ac in praesens vigere pergent, contrariis huius Codicis praescriptis minime obstantibus.*

Codex ergo nullam revocationem admittit conventionibus a Sancta Sede cum diversis Nationibus initis neque per *abrogationem* explicitam, quae Codice statuitur, neque per *obrogationem* seu tacitam revocationem per legem directe contrariam. Concordata illa vim suam complete retinent. Ratio, ut patet, est specialis indoles harum conventionum, quae ex pactione ortae sunt et proinde non sunt mere privilegia a Sancta Sede concessa, de quibus in can. 4. Hic tamen non definitur natura huius obligationis, utrum sit nempe ex fidelitate an ex iustitia.

Etiam in can. 1471, pro futuris concessionibus, *<sive in Concordatis sive extra Concordata»*, circa indultum aut privilegiunfpraesentandi ad ecclesiam vacantem vel ad beneficium vacans, declaratur tale privilegium non posse dare locum iuri patronatus. Quod haec dispositio ad futura tantum Concordata referatur sequitur ex can. 1450, I.^o: «Nullum patronatus ius ullo titulo constitui in posterum valide potest», at etiam ex principio generali de non irretroactivitate legum (8).

(7) Van Hove, o. c., n. 88.

(8) can. 10.

APPENDIX

QUALIFICATIO THEOLOGICA PRINCIPALIUM PROPOSITIONUM IURIS PUBLICI ECCLESIASTICI

- I. *Ecclesia est societas iuridice perfecta:* Proxima fidei seu definibilis ex multitudine documentorum. Vide praecipua documenta in n. 55.
- II. *Ecclesia est societas publica et iuridica:* Proxima fidei seu definibilis ex eadem ratione, nam iuridicitas et publicitas conceptum societatis iuridice perfectae ingrediuntur. Praecipue iuridicitatem spectat propositio damnata Synodi Pistoriensis, sub n. 4. Denz. 1504-1505. .
- III. *Ecclesia habet potestatem legiferam:* Implicite definita. Cone. Vatie, definit supremam iurisdictionem R. Pontificis in universam Ecclesiam (Denz. 1831). Talis iurisdictio involvit potestatem proponendi modo obligatorio media ad finem Ecclesiae necessaria: haec est potestas legifera. Vide etiam Denz. 864, 1505.
- IV. *Ecclesia gaudet potestate iudiciaria:* Implicite definita ex Cone. Trid. (Denz. 982) ubi definitur causas matrimoniales ad iudices ecclesiasticos spectare. Iudex vero ecclesiasticus est qui potestate iudiciali gaudet. Vide supra n. 78.
- V. *Ecclesia gaudet potestate coercitiva:* De fide definita in damnatione Synodi Pistoriensis (Denz. 1504). Vide etiam Denz. 499, 1697.

VI. *Ecclesia habet potestatem indirectam in res temporales*: Doctrina catholica ut minimum hodie ex damnatione Prop. 24 Syllabi (Denz. 1724). Aliqui de fide definita habent ex Bulla Bonifacii VIII (Cfr. supra n. 169), in qua aliqua, potestas in res temporales certe certius definitur; sed non agitur certe de directa, ergo ad minimum de indirecta, quia potestas mere directiva nec est vera potestas nec congruit cum textu Bullae in iis quae definitioni praecedunt. Vide etiam Denz. 1322.

VII. *Ecclesiae ius competit plenum, exciusivum et proprium-circa Christianorum connubia, tum quoad vinculi substantiam, tum quoad effectus inseparabiles; hinc matrimonium baptizatorum iure divino et canonico regitur, salva competentia potestatis civilis quoad effectus eiusdem mere civiles*: Haec propositio complexive sumpta ut doctrina catholica tenenda est. Sunt tamen aliqua dp fide definita: a) Potestas Ecclesiae apponendi impedimenta 'dirimentia 'et 'impedientia: Denz. 970-974.—b) Competentia: iudicium Ecclesiae in causis matrimonialibus: Denz. 978, 982. c) Statui non competit ius originarium quoad impedimenta matrimonialia: Denz. 1559. Vide etiam Denz. 1768, 2225, etc.

VIII. *Damnatio regii placet et appellationis ab abusu*: Proxima fidei ex multitudine documentorum. Vide praecipua in textu n. 212, 214. Cf. Denz. 1828 y 1847.